Аляксандр Тамковіч

АРЫТМІЯ

АЛЬБО КОД СУПРАЦІВУ

УДК 827
ББК 84
Т 65

Аўтар выказвае шчырую падзяку
Міжнароднаму кансорцыюму «ЕўраБеларусь»
за аказаную дапамогу пры падрыхтоўцы гэтай кніжкі

Выкарыстаны фотаздымкі ByMedia.Net і сямейных альбомаў.

Тамковіч, А. Л.
Т 65 «Арытмія, альбо Код супраціву»/ А. Л. Тамковіч. — Смаленск: «Родина» 2012. — 278 с.

ISBN 978-5887-73562-7

«Арытмію» прапанаваў настаўнік у журналістыцы Аляксандр Уліцёнак, за што яму — асобны «Дзякуй!». Сапраўды, гэтае слова ў нашай краіне можна ўжываць і не ў медычным плане. Так што героі нарысаў у нейкім сэнсе не толькі ствараюць найноўшую гісторыю Беларусі, але і дапамагаюць грамадству пазбавіцца небяспечных хвароб — інертнасці і абыякавасці.

А «Код супраціву» ад майго другога рэдактара — Аляксея Караля. Крыху парадаксальна, але дадаць яго я вызначыў перш за ўсё таму, што героі гэтых нарысаў змагаюцца за тое, каб вярнуць усім нам нармальны рытм.

УДК 827
ББК 84

ISBN 978-5887-73562-7

АРЫТМІЯ

Як медычны тэрмін, як дыягназ, АРЫТМІЯ сведчыць пра вельмі небяспечны, пагражальны стан здароўя чалавека. Як дыягназ палітычны, АРЫТМІЯ сведчыць пра вельмі небяспечны, пагражальны стан грамадства. Слова ж гэтае як назва кнігі сведчыць пра тое, што яе аўтар — вельмі добры дыягност. АРЫТМІЯ для варункаў, у якіх апынулася сёння Беларусь разам з намі, яе грамадзянамі, — вызначэнне значна больш дакладнае, чым стабільнасць. Можна было б назваць кнігу СТАБІЛЬНАЯ АРЫТМІЯ, але ні такога дыягназу ў медыцыне, ні такога тэрміна ў палітыцы няма.

Пры арытміі цяжка, амаль немагчыма прадычыць наступны ўдар сэрца, крок грамадства, вызначыць логіку развіцця далейшых падзей. Якраз гэта і характэрна для нашага часу.

Зрэшты, у нечым Аляксандр Тамковіч і сам выглядае не надта лагічным.

Напрыклад, у выбары герояў сваіх кніг. Дакладней, не столькі ў выбары герояў, колькі ў збіранні іх у адну «каманду» — пад адну вокладку. Вось і ў «камандзе» гэтай кнігі Алесь Бяляцкі і Якаў Басін, Генадзь Грушавы і Антон Астаповіч, Аляксей Марачкін і Леанід Заіка…

Ну што агульнага, скажам, паміж мастаком Марачкіным і эканамістам Заікам? На першы погляд — нічога. Але Тамковіч — не юны рамантык, каб закахацца, ці не закахацца з першага погляду. Ён паглядзіць і ў другі раз, і ў трэці — і заўважыць вось што:

«Як і многія, Аляксей Марачкін пытаецца ў сябе: «Навошта мастаку палітыка?» І разумее, што не можа інакш, бо вельмі востра рэагуе на падман, знявагу, цемрашальства». Замянеем тут імя Аляксея Марачкіна імёнамі ці Алеся Бяляцкага, ці Генадзя Грушавога, ці Антона Астаповіча, ці Леаніда Заікі, ці Якава Басіна, пытаем: навошта літаратару, філосафу, архітэктару, эканамісту, доктару палітыка? — і маем адказ: бо «разумее,

што не можа інакш, бо вельмі востра рэагуе на падман, знявагу, цемрашальства». Вось што аб'ядноўвае ў адну каманду, збірае пад адну вокладку і герояў гэтай кнігі, і герояў усіх астатніх кніг Аляксандра Тамковіча, які піша іх, ствараючы энцыклапедыю вобразаў і характараў найвыбітных сучаснікаў, бо гэтаксама, як і яны, «вельмі востра рэагуе на падман, знявагу, цемрашальства» — і не можа інакш.

Уладзімір Някляеў

КОД СУПРАЦІВУ

Кніжка «Арытмія, альбо Код супраціву «, якую вы трымаеце ў руках, напісана Аляксандрам Тамковічам у працяг першай («Асобы»), што выйшла ў 2008 годзе.

Абедзве кнігі складаюцца з нарысаў, што ў большасці сваёй друкаваліся на старонках газеты «Новы час».

Першая кніга ўтрымлівала 30 нарысаў, галоўным чынам пра вядомых у краіне і за яе межамі палітыкаў, якія мелі самае непасрэднае дачыненне да найноўшай гісторыі Беларусі на яе пераломным этапе, адзначаным сцвярджэннем дзяржаўнага суверэнітэту і спробай распачаць дэмакратычныя пераўтварэнні.

У новую кніжку Аляксандр Тамковіч уключыў 38 нарысаў.

Таксама пра вядомых у краіне і за яе межамі людзей, але ўжо ў прынцыпова іншым палітычным кантэксце.

Гэта нарысы пра дзеячаў так званага «трэцяга сектара» — сектара грамадскіх арганізацый, які ў дэмакратычных краінах поруч і нароўні з першым (дзяржаўныя структуры) і другім (бізнес) з'яўляецца асновай іх жыццядзейнасці і развіцця.

Зусім інакш у аўтарытарнай Беларусі, дзе грамадскія арганізацыі знаходзяцца пад пастаянным ціскам, у тым ліку рэпрэсіўным.

Дзе іх дзеячы і актывісты з высокіх дзяржаўных трыбун і ў дзяржаўных СМІ абзываюцца не інакш як «пятай калонай», «адмарозкамі», падвяргаюцца публічным абразам і паклёпам, арыштоўваюцца і асуджаюцца па абсалютна прыдуманых, ілжывых падставах і абвінавачваннях, накшталт «выражался нецензурной бранью, чем нарушил общественный порядок».

Па сутнасці ў цыкле нарысаў Аляксандра Тамковіча, што адзін за адным, у адпаведнасці з ходай часу і развіццём падзей, друкаваліся ад 2007 года на старонках «Новага часу» і ўвасобіліся ў двух кнігах, знайшла адлюстраванне найноўшая гісторыя Беларусі.

Гісторыя ў асобах.

Менавіта так і задумваўся рэдакцыяй НЧ і Аляксандрам Тамковічам гэты цыкл, як серыя палітычных партрэтаў, прычым дзеячаў з абодвух бакоў — праўладнага і дэмакратычнага, апазіцыйнага.

Але ўжо з падрыхтоўкай першых нарысаў мы сутыкнуліся з праблемай доступу да інфармацыі, з катэгарычным нежаданнем праўладных палітыкаў і чыноўнікаў ісці на кантакт, з іх ваяўнічым непрыманнем адкрытай палемікі.

Замест гэтага — іскі на фантастычныя сумы ў паслухмяныя суды за быццам бы знявагу гонару і годнасці.

Ужо сама па сабе гэта боязь адкрытай дыскусіі ёсць абвяржэнне афіцыйнай прапаганды аб паспяховасці беларускай дзяржаўнай мадэлі і еднасці грамадства ў яго адданасці правадыру.

Гісторыя ў асобах Аляксандра Тамковіча пацвярджае, што гэта мадэль ёсць мадэль звычайнага аўтарытарызму, з глыбокім расколам грамадства, у якім праўладная меншасць пануе над маўклівай большасцю. Пануе праз сілу, падман і сацыяльныя падачкі.

Безаблічны рэжым статыстаў.

Без яркіх, таленавітых, самастойных асоб.

Асобы — у лагеры супраціву аўтарытарнаму рэжыму. Розныя — са сваімі характарамі і здольнасцямі, сваімі лёсамі і жыццёвымі поглядамі, сваімі палітычнымі прыхільнасцямі і светаадчуваннем.

Але ўсе як адзін — з развітым пачуццём уласнай чалавечай годнасці і гонару, здольныя на ўчынак, што і не дазваляе ім скарыцца, схіліць галаву перад абставінамі і чужой злачыннай воляй.

Усе як адзін — прыхільнікі дэмакратычных каштоўнасцяў, змагары за свабодную і вольную Беларусь. Але не штучныя героі на катурнах —

жывыя людзі сярод людзей, паважаныя як у сваім сацыяльным і прафесійным атачэнні, так і ў побытавым асяродку, насуперак масіраванай прапагандысцкай хлусні і абразам.

Гэтыя асобы прыйшлі ў нарысы Тамковіча з розных часавых прамежкаў і са сваіх барыкад.

Сталыя і маладыя.

Хто пачынаў сваю барацьбу ў 1990-х, і хто ўпершыню выйшаў на Плошчу-2010.

З дэманстрацый і пікетаў. З праваабарончых рэдутаў і культурных пляцовак.

Са сталіцы і рэгіёнаў. Шляхам даўжынёй у 20 год і ўсё жыццё.

Такія розныя гэта людзі аднаго жыццёвага коду — коду супраціву. Любому гвалту над гонарам і годнасцю, правамі чалавека, свабодным словам і думкай.

Супраціву хлусні і маніпуляванні людзьмі.

Ці хопіць гэтага коду, каб пераадолець таталітарны код пануючай у Беларусі палітычнай сістэмы, з яе генетычна зададзенымі хваробамі на арытмію грамадскага развіцця?

Скрозь прызму сабраных пад адной вокладкай нарысаў Тамковіча становіцца лепш бачным, чаму аўтарытарныя рэжымы, раней ці пазней, непазбежна церпяць крах і на змену ім прыходзіць дэмакратыя. Чаму пасіўны пратэст маўклівай большасці перарастае ў пратэст актыўны.

У гэтым, як мне падаецца, і выяўляецца аптымістычны лейтматыў новай кнігі Аляксандра Тамковіча: Беларусь, нягледзячы на ўсе рэпрэсіўныя накаты, на ўсе слабасці апазіцыі, набліжаецца да свайго часу перамен.

Важна адзначыць, што гэта гісторыя ў асобах напісана не проста таленавітым журналістам і не проста аддаленым наглядальнікам, але і актыўным удзельнікам усіх значных падзей апошніх двух дзесяцігоддзяў.

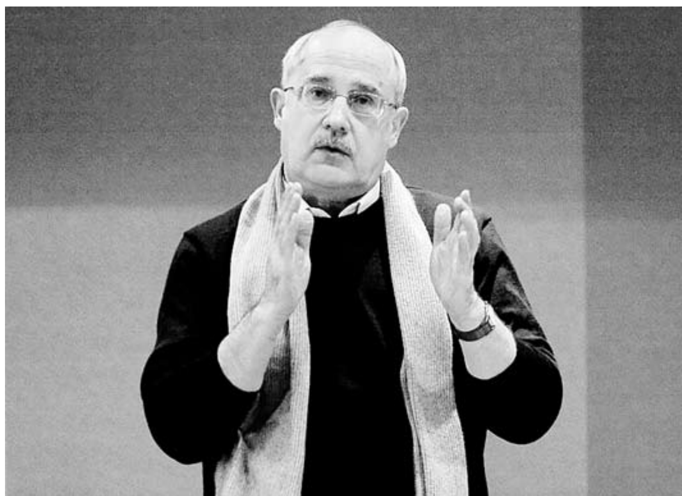
Аляксандр Леанідавіч належыць да той першай кагорты журналістаў, што закладалі асновы незалежнай прэсы ў Беларусі на пачатку 1990-х.

Ён з'яўляецца адным з заснавальнікаў газет «Свободные новости» (існуе да гэтага часу), «День» (пад ціскам вымушана была спыніць свой выхад пасля прэзідэнцкіх выбараў 2001 года).

Спрычыніўся ён і да стварэння грамадскага аб'яднання «Беларуская асацыяцыя журналістаў» — арганізацыі, якая на сённяшні дзень аб'ядноўвае ў сваіх шэрагах амаль тысячу журналістаў.

Плацдарма свабоднага слова ў Беларусі, творцы якаснай журналістыкі, якая годна супрацьстаіць навале прапагандысцкай хлусні афіцыйных СМІ.

Аляксей Кароль, галоўны рэдактар газеты «Новы час»

ГЕНАДЗЬ ГРУШАВЫ

Фонд «Дзецям Чарнобыля» існуе ўжо 20 год. Ён ці не першая грамадская арганізацыя, якая ўзнікла на хвалі гарбачоўскай перабудовы. І здолела ўтрымацца да гэтага часу. За два дзесяцігоддзі намаганнямі фонду на аздараўленне за мяжу выехала больш за трыста тысяч беларускіх дзяцей. А першая група паехала ў Індыю. Было гэта ў снежні 1989 года, 25 дзяцей з вёскі Стрэлічава. І гэта дзякуючы намаганням неабыякавага чалавека — Генадзя Грушавога.

Прыступкі да галоўнай справы

Генадзь Грушавы нарадзіўся ў Мінску 24 ліпеня 1950 года. Яму было 40, калі пачалася гарбачоўская перабудова. Грушавы з тых саракагадовых, якіх адносяць да апошняга пакалення шасцідзясятнікаў, чыё юнацтва сваім развітальным крылом закранула «хрушчоўская адліга», прыадчыніўшы іх зроку жудасную бездань таталітарызму. Адліга скончылася, але на перабудовачнай хвалі надзея на перамены ажыла з новай сілай.

Бацька Генадзя да вайны скончыў фізіка-матэматычны факультэт у Фрунзе (зараз Бішкек). Прайшоў вайну на перадавой ад званка да званка, ад радавога да маёра — камандзіра палка, з якім штурмаваў Кёнігсберг. Потым служыў камендантам аднаго з гарадоў Усходняй Прусіі, дзе і сустрэў сваю будучую жонку — дзяўчыну з Ноўгарада, вывезеную ў Германію падчас акупацыі. З Прусіі маёра Грушавога накіравалі ў Мінск.

Закончыў Генадзь знакамітую школу № 50, якая спецыялізавалася на фізіцы і матэматыцы, у ліку першых. Але матэматыкам не стаў. Паступіў на філасофскі факультэт БДУ, адолеўшы велізарны конкурс. Вучыўся апантана. Актыўна займаўся спортам — баскетболам, барацьбой, лёгкай атлетыкай.

Навуковую працу пачаў пісаць яшчэ на другім курсе, а скончыў яе на пятым. Тычылася яна буйнога французскага філосафа, ідэаліста, тэолага Нікаля Мальбранша. Давялося вучыць французскую мову і шукаць дарэвалюцыйныя кнігі. Менавіта гэта студэнцкая работа і стала для Генадзя Грушавога своеасаблівым пропускам у аспірантуру, куды і паступіў у 1972 годзе. А ў 1975-м абараніў кандыдацкую.

Фонд і шлях

Як толькі ў Мінску з'явіўся рух «За дэмакратычныя змены», Генадзь Грушавы знайшоў яго сам. І сам прыйшоў на пасяджэнне аргкамітэта па стварэнні Беларускага народнага фронту.

На пачатку вясны 1989 года Грушавы ўпершыню даведаўся пра вельмі важныя акалічнасці Чарнобыльскай трагедыі, а ў маі таго ж года афіцыйна стаў старшынёй Камітэта БНФ «Дзеці Чарнобыля», які потым ператварыўся ў фонд «Дзецям Чарнобыля».

Зараз многія расказваюць, што ідэя правядзення першага «Чарнобыльскага шляху» належыць менавіта ім. На самой справе, за ёй стаяў

Генадзь Грушавы, а прыкладам і ўзорам для яго была Пражская вясна 1968 года.

Менавіта тады Грушавы асэнсаваў, што ў грамадскіх структур значна большы патэнцыял, чым у палітычных партый, асабліва на пераходных этапах ад таталітарызму да дэмакратыі. І асабліва ва ўмовах Беларусі, з правакацыйнай трапнасцю ахарактарызаванай Алесем Адамовічам як Вандэя.

Патэнцыял гэты мае лічбавае вымярэнне. Калі ў першым «Чарнобыльскім шляху» (дарэчы, адбыўся ён не 26 красавіка, а 30 верасня) прымала ўдзел 40 тысяч чалавек, то ў сёлетнім — каля тысячы. Сярод тых, хто дваццаць гадоў таму выходзіў на вуліцы пратэставаць, ідэйных прыхільнікаў БНФ было менш працэнта. У астатніх матывацыя была іншай.

За два тыдні да акцыі ўся дзяржаўная прапагандысцкая машына пачала ўнушаць людзям, што «Чарнобыльскі шлях» — выхадка экстрэмістаў. Каб сарваць акцыю, на тую суботу ўлады спецыяльна прызначылі рэспубліканскі суботнік. За межы Мінска людзей вывозілі цэлымі інстытутамі і прадпрыемствамі. Арганізавалі выязны гандаль. Пужалі рэпрэсіямі і эксцэсамі. Не дапамагло. Шлях адбыўся.

Справа жыцця

У сакавіку 1990 года Грушавога абралі ў Вярхоўны Савет БССР. Пачалася яго палітычная дзейнасць. У тым жа годзе ён стаў старшынёй Беларускай хрысціянска-дэмакратычнай партыі. Праіснавала яна не доўга.

Неаднойчы я быў сведкам таго, як розныя палітычныя лідэры імкнуліся перацягнуць Грушавога на свой бок. Не атрымалася. Ён застаўся са сваёй справай. Для людзей. Для дзяцей. Дзеля іх уратавання. Па вялікаму рахунку — уратавання будучыні Беларусі.

Афіцыйна фонд «Дзецям Чарнобыля» нарадзіўся 20 лістапада 1990 года. Так напісана ў пасведчанні Мінюста аб рэгістрацыі, але працаваць ён пачаў значна раней. Фонд — адзін з першых камянёў у фундаменце беларускай грамадзянскай супольнасці.

Існуе больш за 20 тлумачэнняў тэрміна «грамадзянская супольнасць». Адны лічаць, што тут трэба мець на ўвазе ўсіх людзей, якія жывуць у той ці іншай краіне. Другія — толькі тых, хто займаецца пэўнай грамадскай дзейнасцю. Ёсць сваё азначэнне і ў Генадзя Грушавога. Сутнасць грамадзянскай супольнасці, на яго думку, у трох складальніках.

Першы — грамадзянская супольнасць узнікае толькі там, дзе людзі пачынаюць арганізоўвацца самі, а не па ўказцы якой-небудзь партыі ці лідара. Другі — грамадзянская супольнасць павінна вырашаць пытанні, якія цікавяць калі не ўсё грамадства, то хаця б яго значную большасць. Нельга называць грамадзянскай супольнасцю клубы філатэлістаў ці аматараў піва. Трэці — грамадзянская супольнасць узнікае толькі там, дзе яна выступае як раўнапраўны партнёр і, у пэўным сэнсе, як канкурэнт дзяржавы, бо яны займаюцца аднымі і тымі ж праблемамі — экалогіяй, сацыяльнай сферай, аховай здароўя і г.д. Часам дзяржава імкнецца «падмяць» грамадскую супольнасць, зрабіць яе сваёй падначаленай, але ў такім выпадку цалкам знікае матывацыя для ўзаемнага стымулявання. І грамадская супольнасць рана ці позна ператвараецца ў паслухмяны механізм улады, які патрэбны ёй для дасягнення пэўных мэтаў. Партнёр становіцца звычайным служкам.

Чарнобыльская трагедыя для Беларусі стала сапраўдным дэтанатарам грамадскай актыўнасці. Тры гады дзяржава хавала праўду, анічога належным чынам не рабіла, і людзі пачалі аб'ядноўвацца самі. Невыпадкова ў кароткія тэрміны па ўсёй краіне ўзнікла каля 200 структур, якія сталі рэгіянальнай базай фонду «Дзецям Чарнобыля».

Жадаючых уступіць у новую структуру было вельмі многа, аднак ніякіх спісаў тады не было. Толькі ў 1993 годзе, калі Міністэрства юстыцыі запатрабавала «картачкі ўліку», за некалькі месяцаў «з'явілася» 14 тысяч сяброў.

У 1996 годзе пасля рэферэндуму, які паставіў крыж на дзейнасці не падкантрольных уладзе дэпутатаў Вярхоўнага Савета 13-га склікання, у ліку якіх быў і Грушавы, той папрасіў дапамогі ў сваіх паплечнікаў. За некалі тыдняў намаганнямі арганізацый пятнаццаці раёнаў з тых сямідзесяці, якія ў той час дапамагалі фонду, было сабрана 116 тысяч подпісаў супраць скасавання паўнамоцтваў дэпутата Грушавога.

Зразумела, што ўсё гэта вельмі не падабалася ўладзе. Фонд «Дзецям Чарнобыля» пачалі знішчаць. Толькі атрымлівалася гэта вельмі дрэнна. Адзін выпадак асабліва красамоўны.

Выстаяць і не скарыцца

У часы камуністычнай улады даволі важную ролю выконваў Камітэт народнага кантролю. Яму і загадалі пахаваць першы парастак грамад-

скай супольнасці. Пачатак 1991 года — і самая першая праверка. Праз некалькі дзён правяраючы ад КНК спытаў Грушавога: што за людзі з розных месцаў Беларусі (да сотні чалавек кожны дзень) прыязджаюць да яго, чым займацца і якія атрымліваюць за гэта грошы? Вельмі здзівіўся, што ўсё адбываецца на дабрачыннай аснове.

Праз дзень зноў запрасіў Грушавога да сябе. «Па сутнасці, — сказаў ён, — я сваю работу закончыў і выканаў загад сабраць парушэнні. Ніхто з вас не мае адпаведнага досведу, таму парушэнняў вельмі шмат. Зараз маё начальства чакае гэтых дадзеных, каб вас знішчыць, але я зраблю інакш. Напішу, што ніякіх «блох» няма, бо добра зразумеў, чым вы тут займаецеся, усё бачыў сваімі вачыма. Лепш пайду на пенсію, чым выканаю іх загад».

Кіраўніцтва КНК было раз'юшана. Пэўны час фонд не чапалі. А потым здарыўся няўдалы жнівеньскі путч, пасля якога не стала КПСС. І народных кантралёраў таксама.

Праз год той кантралёр, ужо пенсіянер, пазваніў Генадзю зноў. Дамовіліся сустрэцца. Аказалася, унучка былога кантралёра вельмі цяжка захварэла, а лячыць яе могуць толькі за межамі Беларусі. Фундатары знайшліся вельмі хутка, і ўжо праз месяц у Германіі дзяўчыне зрабілі ўсе неабходныя працэдуры.

Як кажуць, каментары тут непатрэбныя. Пазней прыйдзе яшчэ шмат правяраючых (з розным узроўнем сумлення), і ўсім ім Грушавы будзе казаць адну фразу: «Дай Бог, каб у вас усё было добра, але можа здарыцца, што менавіта вам спатрэбіцца дапамога такіх людзей, як мы, і вы будзеце ўспамінаць, каму не давалі працаваць».

Мабыць, прыйдзе такі час і для тых, хто ў 2005 годзе выкінуў штаб-кватэру «Дзецям Чарнобыля» з Траецкага прадмесця, дзе яны месціліся з самага заснавання.

Не прэтэндую на нешта большае, чым на версію, але лічу афіцыйную абструкцыю фонду Грушавога следствам таго, што ўлада добра ведае эфектыўнасць работы фонду. У пачатку 1990-х гадоў людзі з каманды будучага прэзідэнта краіны звярталіся да Грушавога за дапамогай, каб арганізаваць у Шклове адпаведную структуру фонду «Дзецям Чарнобыля». А 9 чэрвеня 1997 года быў створаны дэпартамент па гуманітарнай дапамозе, вынікам дзейнасці якога стала рэзкае скарачэнне гэтай самай дапамогі.

Пагроза навісла асабіста над Грушавым. З-за пераследу з боку Савета бяспекі Беларусі і пагрозы арышту ў сакавіку 1997 года ён быў вымушаны з'ехаць у ФРГ, дзе прабыў да сакавіка 1998-га.

Пасля вяртання з-за мяжы Генадзь Грушавы працягнуў сваю дзейнасць. Аўтарытэт ва ўсім свеце і падтрымка ўнутры краіны былі такімі моцнымі, што ўладзе давялося адступіць.

Фонд «Дзецям Чарнобыля» жывы і сёння. Толькі акцэнты яго дзейнасці крыху змясціліся. У 1990-я гады, дзякуючы гуманітарнай рабоце, быў закладзены фундамент для розных сацыяльных праграмаў, арыентаваных на моладзь, жанчын, прафесійныя групы. Таму на пачатку 2000 года з'явіліся новыя напрамкі дзейнасці. Напрыклад, рух «Жаночы форум», які па ўсёй краіне аб'яднаў актыўных жанчын для экуменічнай работы (збліжэнне рэлігій), стварыў сетку дапамогі жанчынам, што падвяргаліся гвалту, перашкаджае гандлю жанчынамі.

У рэгіёнах створана каля 30 моладзевых цэнтраў, у аснове якіх адукацыйная, экалагічная і культурна-асветніцкая дзейнасць. Працягваецца і аздараўленне дзяцей за мяжой. На гэтым фундаменце аб'ядналіся людзі, якія самі сталі носьбітамі пэўных сацыяльных ініцыятываў. А фонд дапамог іх самаарганізацыі.

P.S. *Ад моманту заснавання да забароны ў 1996 годзе фондам «Дзецям Чарнобыля» на лячэнне за мяжу было адпраўлена больш за 900 дзяцей з цяжкімі анкалагічнымі захворваннямі. Па лініі фонду ў замежных камандзіроўках (ЗША, Вялікабрытанія, Канада, Японія, Бельгія, Германія) пабывала больш за 200 медыцынскіх супрацоўнікаў — ад загадчыкаў паліклінік да медсёстраў. Пакуль дэпартамент па гуманітарнай дапамозе (2000 г.) не ўвёў ліцэнзавання, па лініі фонду ў Беларусь паступіла гуманітарнай дапамогі, пераважна лекаў, на суму каля 500 мільёнаў долараў.*

16.10.09

АЛЕГ ТРУСАЎ

Цяжка ўявіць, але стаць камуністам Алега Трусава прымусіў... Зянон Пазьняк. Да гэтага Трусаў двойчы адмаўляўся. Першы раз яму прапанавалі стаць сябрам КПСС яшчэ ва ўніверсітэце. Падчас працы ў Спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных вытворчых майстэрнях Мінкульта БССР (СНРВМ МК БССР) стаць камуністам Трусаву прапанаваў Зянон Пазьняк і аргументаваў гэта так: «Ты павінен уступіць у КПСС і ўзначаліць там абарону Верхняга горада». Было гэта ў 1979 годзе.

Мсціслаўскія карані

Алег Анатольевіч Трусаў нарадзіўся 7 жніўня 1954 года ў Мсціславе. Калісьці гэта была сталіца адпаведнага княства, якое з часам ператварылася ў ваяводства.

Не аднойчы даводзілася чуць пра рускае паходжанне Трусава. Маўляў, Таварыства беларускай мовы ўзначальвае этнічны рускі. Сапраўды, бацька Алега Анатольевіча — з памораў, нарадзіўся на мяжы Валагодскай і Архангельскай абласцей. А маці са шляхецкага роду Драздоўскіх і Мяжэвічаў. Аднак, паколькі яна нарадзілася на Урале, дзе тады працаваў дзед Трусава, ёй у пашпарце напісалі — руская.

Так што Алег Трусаў не толькі этнічны беларус, але і нашчадак беларускай шляхты. Тым больш, што сам ён, хоць і паездзіў па свеце, але доўга за межамі Беларусі ніколі не жыў.

Так атрымалася, што бацькі Трусава разышліся рана. Хлопцу было толькі чатыры з паловай гады, калі ён застаўся ў Мсціславе на выхаванні ў бабулі і прабабулі. Бацька вярнуўся на Валагодчыну. Больш сын яго ніколі не бачыў і толькі нядаўна даведаўся, што той ужо памёр. Маці з'ехала ў Кобрын. Сустракаўся з ёй Алег усяго раз на год.

Прабабуля (1882 года нараджэння) выхоўвала хлопчыка, скажам так, у «дабальшавіцкім духу». Пражыла роўна сто гадоў. Дзякуючы такому выхаванню, Алег Трусаў яшчэ ў маленстве вывучыў мсціслаўскі дыялект беларускай мовы і, калі зараз адкрывае слоўнік Насовіча, чытае ў ім словы свайго дзяцінства.

У 1961 годзе Алег Трусаў пайшоў у пабудаваную яго дзедам яшчэ ў 1908 годзе школу (былую гімназію), потым беларускі педтэхнікум, дзе вучыліся Аркадзь Куляшоў і родная бабуля Ганна. На жаль, зараз, нягледзячы на пратэсты, школа гэта ўжо цалкам пераведзена на рускую мову.

Па заканчэнні школы з залатым медалём Алег у 1971 годзе паступіў на гістарычны факультэт БДУ, маючы перад сабой цвёрда вызначаную мэту — стаць археолагам. Пра гэта ён марыў яшчэ з першага класа, калі ўпершыню давялося трапіць на раскопкі. Як быццам бы спецыяльна пад яго мару ў 1973 годзе ў БДУ адкрылі кафедру археалогіі. Трусаў быў яе першым выпускніком у 1976 годзе. Размеркаванне атрымаў у СНРПМ МК БССР, дзе ў 1980 годзе стаў загадчыкам археалагічнага аддзела і прапрацаваў там да 1994-га.

Паралельна Алег вучыўся ў завочнай аспірантуры інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР. У 1981 годзе ў Ленінградзе абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму «Археалагічнае вывучэнне помнікаў манументальнага дойлідства XI—XVII стст. на тэрыторыі Беларусі (метадычныя даследаванні)».

У публічную палітыку

Палітыкай Алег Трусаў пачаў займацца з 1988 года дзякуючы Міхасю Ткачову. Атрымалася гэта так. Напярэдадні камандзіроўкі 19 кастрычніка шпацыраваў міма Чырвонага касцёла (тады «Дом кіно») на вакзал, каб купіць білет. Выпадкова сустрэў Ткачова, які прапанаваў зайсці ў гэты будынак. Маўляў, там будзе шмат цікавага, а білет яны купяць пазней.

Так Трусаў трапіў у аргкамітэт па стварэнню БНФ, а праз два гады вылучыўся ў дэпутаты Вярхоўнага Савета 12-га склікання. Перамог. Стаў намеснікам старшыні камісіі па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны. І быў сярод тых дэпутатаў, што абвясцілі галадоўку пратэсту ў зале пасяджэнняў ВС.

У сакавіку 1991 года была створана Беларуская сацыял-дэмакратычная грамада, старшынёй якой абралі Міхася Ткачова, а намеснікам — Алега Трусава. Праз год, пасля заўчаснай смерці Ткачова, Алег Анатольевіч стане на чале партыі і будзе кіраваць ёй да лета 1995 года.

Паралельна з партыямі на хвалі перабудовы пачалі фарміравацца і грамадскія арганізацыі. Ці не першай з іх, 28 верасня 1989 года, было афіцыйна зарэгістравана Таварыства беларускай мовы (ТБМ), створанае па ініцыятыве выбітнага паэта і грамадскага дзеяча Ніла Гілевіча, які і быў абраны яе першым старшынёй. Алег Трусаў сфарміраваў тады суполку ТБМ у Савецкім раёне, якой і кіраваў да красавіка 1997 года, да моманту абрання намеснікам старшыні ТБМ — на той момант Генадзя Бураўкіна.

У той час, аб чым мала хто ведае, над ТБМ навісла першая пагроза высялення з офіса, што аўтаматычна цягнула за сабой страту рэгістрацыі, а значыць, і магчымасць легальнага існавання, і непазбежнае скарачэння колькасці сяброў, што для такой арганізацыі, як ТБМ, па вызначэнню прызванай на масавы фармат дзейнасці, азначала непазбежнае знікненне з грамадскай арэны. Дарэчы, тую сітуацыю вырашыў тагачасны мэр

Мінска Уладзімір Ярмошын пасля сустрэчы з тагачасным старшынёй ТБМ Генадзем Бураўкіным.

17 красавіка 1999 года на VI з'ездзе ТБМ Алега Трусава па прапанове Генадзя Бураўкіна абралі старшынёй. З гэтага моманту ўсе больш ведаюць Трусава — грамадскага дзеяча, чым Трусава — палітыка.

ТБМ

Па інерцыі (беларуская мова, бел-чырвона-белы сцяг, «Пагоня») ТБМ успрымаецца як нешта вельмі блізкае да БНФ. На самай жа справе Таварыства беларускай мовы значна шырэй адной плыні. Палітычная прыналежнасць тут не мае ніякага значэння. У склад арганізацыі ўваходзілі ды ўваходзяць і камуністы, і дзеючыя міністры. У новых валанцёраў не пытаюцца ні пра партыйнасць, ні пра нацыянальнасць, ні пра веравызнанне. Крытэрый адзін — любоў да беларускай мовы. Як вядома, нават БНФ не пазбегла расколу. У ТБМ жа за дваццаць год існавання не было ніякіх унутраных сварак, ніякіх расколаў, бо няма чаго дзяліць і ёсць за што змагацца — канкрэтнае і духоўнае — за мову.

Дарэчы, палітычныя партыі вельмі паважаюць ТБМ, якое на сённяшні дзень налічвае пяць з паловай тысяч сяброў. Лічба для Міністэрства юстыцыі — толькі самыя актыўныя. На самой справе, сяброў значна больш.

На думку Алега Трусава, ва ўмовах таталітарнай дзяржавы «трэці сектар» мае больш перспектыў, чым іншыя. І з Трусавым цяжка не пагадзіцца. Што такое польская «Салідарнасць» або літоўскі «Саюдзіс»? Гэта не палітычныя партыі, а тыповыя недзяржаўныя структуры. І БНФ такім быў. Пакуль не стаў партыяй. Самай вялікай памылкай Пазьняка і яго каманды Трусаў лічыць стварэнне партыі БНФ. З гэтага і пачаўся развал. Трэба было спачатку прыйсці да ўлады.

За мову, за Беларусь!

Калі гутарка ідзе пра ТБМ, без разважанняў пра цяперашні стан беларускай мовы абысціся немагчыма. Мабыць, камусьці гэта падасца спрэчным, але Трусаў апошнім часам сцвярджае, што сёння мова «патроху адраджаецца».

Сам ён пачаў размаўляць па-беларуску недзе на пачатку 1980-х гадоў. А першай беларускай кнігай для яго была «Новая зямля» Якуба Коласа,

якую яму прэзентавалі на Дзень Савецкай Арміі ў восьмым класе. На беларускую мову Трусаў перайшоў свядома — у знак пратэсту супраць выключэння з БДУ некаторых студэнтаў, за «праяўленне нацыяналізму» (а па-сутнасці, за любоў да роднай мовы, да Беларусі).

Каб лепш зразумець аргументы Алега Трусава, дазволім сабе адну цытату з яго шматлікіх інтэрв'ю: «Зараз пытанне чыста палітычнае. Трэба дачакацца змены палітычнай улады. Калі прэзідэнт і прэм'ер-міністр загавораць па-беларуску, нават не трэба змяняць заканадаўства. Хай будуць дзве мовы. Я б не мяняў ніякія законы, толькі б памяняў уладу. І ўсё. За два гады большасць людзей пяройдзе на беларускую мову».

У самога Трусава перыяд пераходу на беларускую мову ўклаўся менавіта ў два гады. З 1982 года — паўсюль і з усімі — ён размаўляе выключна па-беларуску. І добра памятае, як да яго ставіліся ў рускамоўным Мінску: лаяліся ў тралейбусах, крамах, патрабавалі «гаварыць нармальна». Сёння сітуацыя змянілася кардынальна. Пачуўшы мову, прапускаюць без чаргі, нават міліцыянты выказваюць павагу, некаторыя таксісты за праезд грошай не бяруць.

Прапановы Трусава перавесці на беларускую мову ўсе дзяржаўныя ўстановы ўжо не выклікаюць з'едлівых усмешак. Сацыялагічнае апытанне, праведзенае нядаўна Беларускім інстытутам стратэгічных даследаванняў сумесна з лабараторыяй «Новак», нечакана пацвердзіла аптымістычнае ўспрыняцце моўнай сітуацыі Алегам Трусавым. 83,7 працэнта жыхароў краіны лічаць беларускую мову нацыянальным сімвалам і нацыянальным здабыткам. І каля 50 працэнтаў назвалі людзей, што размаўляюць на мове, элітай нацыі.

Вынік — насуперак шматвекавой традыцыі на знішчэнне мовы. Насуперак афіцыйнай палітыцы апошніх паўтара дзясятка гадоў. Вынік, у якім, без сумневу, ёсць немалы ўнёсак ТБМ. І, зразумела, Алега Трусава.

Аптыміст

У адрозненне ад многіх шчырых беларусаў, Алег Трусаў не плача і не енчыць пра гаротны стан беларускай мовы. Ён за яе, можна сказаць, змагаецца, але дакладней сказаць — метадычна працуе. І як стратэг, і як шараговец, у залежнасці ад абставін і забываючыся на свае пагоны. Аналізуе і ацэньвае сітуацыю, расклад сіл і магчымасцей. Манеўруе і атакуе. Утрымлівае плацдарм і пашырае яго хоць на сантыметр-другі.

Дамагліся, каб абвесткі ў грамадскім транспарце загучалі на беларускай мове — сцяжок на моўнай мапе Беларусі. Замянілі шыльды з назвамі вуліц на беларускамоўныя — яшчэ сцяжок. Арганізавалі пры ТБМ курсы па вывучэнню беларускай мовы — на карысць. Зладзілі супольна з іншымі грамадскімі аб'яднаннямі шырокую кампанію «Будзьма беларусамі» — поспех.

Трэба дзеля гэтага размаўляць з чыноўнікамі — вокам не міргне. Сесці за стол грамадскай камісіі пры прэзідэнцкай адміністрацыі — без хістанняў. Аднак і першае пытанне ў лоб — пра мову. І пра дэмакратычныя пераўтварэнні.

Але ж калі трэба — у лабавую атаку, без ваганняў. Напрыклад, калі зноўку над ТБМ узнікла пагроза быць пазбаўленым офіса. Пад уздзеяннем хвалі пратэстаў раённая адміністрацыя адступіла. І ТБМ жа першае ўдарыла ў звон пра небяспеку маніпуляцый з пытаннем наконт роднай мовы напярэдадні перапісу.

Быць гнуткім і не здрадзіць прынцыпам, самому сабе. Здаецца, гэта Алегу Трусаву ўдаецца.

30.10.09

P.S. *Калі ішла работа над гэтай кнігай, стала вядома пра новы інтэрнэт-партал Таварыства беларускай мовы. Раю дадаць да закладак сваіх камп'ютараў яго адрас www.tbm-mova.by*

АЛЕНА МАКОЎСКАЯ

Калі газета «Ніша Ніва» назвала Алену Макоўскую сярод дзесяці самых сексуальных беларускамоўных жанчын, то цалкам мела рацыю. Я б толькі дадаў — не толькі беларускамоўных. Але наша гутарка зусім не «пра гэта». Алену Макоўскую больш ведаюць як аднаго з найбольш яскравых дзеячаў трэцяга сектара. І не толькі таму, што яна ўзначаліла Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына».

Усе мы родам з дзяцінства

Калі бачыш гэтую прыгожую жанчыну, то менш за ўсё думаеш пра ўзрост, але законы жанру прымушаюць пачаць менавіта з гэтага. Алена Макоўская нарадзілася 1 ліпеня 1970 года ў Кобрыне. Там і пайшла ў сярэднюю школу № 6 з англамоўным ухілам. Таму зразумела, што пасля заканчэння школы ў 1987 годзе Алена пайшла паступаць у Інстытут замежных моў (тады ён яшчэ не быў Лінгвістычным універсітэтам). І, натуральна, паступіла.

Дарэчы, у школьныя і інстытуцкія гады ў Макоўскай не было ніякага імкнення да грамадскай працы.

Наадварот. Пры выдатнай вучобе яна заўжды заставалася ў цені. Але гэта быў іншы час. Тады панавала зусім іншая ідэалогія. Савецкая. З усімі наступствамі...

Бацькі (на жаль, іх ужо няма) ставіліся да таго, што дачка пачала займацца грамадскай дзейнасцю, у розныя часы па-рознаму. Да 1997 года цалкам падтрымлівалі, а калі стала зразумела, што пры новай уладзе гэта робіцца небяспечным, нават раілі змяніць працу.

Бацька Павал Яфімавіч доўгі час быў намеснікам дырэктара кансервавага заводу. А маці Ларыса Германаўна працавала ў дзіцячай бібліятэцы. Яна не была беларускамоўнай. Больш за тое, нарадзілася ва Украіне. Таму, калі ехалі да ўкраінскай бабулі і перасякалі мяжу, то Ларыса Германаўна адразу пачынала размаўляць па-ўкраінску.

Можа, менавіта гэта і будзе потым асновай таго, што Алена Макоўская стане адным з галоўных у краіне аматараў усяго роднага.

З чаго пачалася «Бацькаўшчына»

У Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» Макоўская трапіла амаль выпадкова. Пасля заканчэння ў 1992 годзе Інстытута замежных моў па абвестцы ў газеце Алена прыйшла сюды працаваць на пасаду сакратара-рэферэнта.

«Бацькаўшчыну» заснавалі ў 1990 годзе, а зарэгістравалі ў 1991-м.

Прэзідэнтам (тады яшчэ так называць было можна) арганізацыі быў Васіль Быкаў, а Радай кіраваў Яўген Лецка.

У 1993 годзе адбыўся першы з'езд беларусаў свету. Адпаведна, змянілася і кіраўніцтва.

Прэзідэнтам абралі акадэміка Радзіма Гарэцкага, а старшынёй Рады стала Ганна Сурмач.

Алена Макоўская працавала сакратаром-рэферэнтам да 1994 года, калі пры «Бацькаўшчыне» (па рашэнню першага з'езда) было створана прадпрыемства, якое працавала сумесна з прадпрымальнікамі з беларускай дыяспары і накіроўвала пэўны прыбытак ад сваёй дзейнасці на патрэбы гэтай грамадскай структуры.

Усё было непарыўна звязана, але камерцыйная структура дазваляла рабіць тое, што не магла грамадская — зарабляць грошы. Займалася гандлем, прадуктамі харчавання, лесам, высокімі тэхналогіямі і г.д.

Праіснавала прадпрыемства толькі тры гады. Яго закрылі, каб выратаваць саму «Бацькаўшчыну». І гэта можа быць даволі красамоўным адказам тым, хто распавядае пра нейкія прывабныя якасці бізнесу па-беларуску. Калі памяць не падводзіць, тады таксама здарыўся крызіс, расійскі дэфолт.

Быў і яшчэ адзін момант, які не мог паспрыяць нармальнай камерцыйнай дзейнасці. Ужо тады стала зразумела, што зарабляць грошы могуць толькі «свае», а астатнім рабіліся шматлікія перашкоды.

Пасля пры непасрэдным удзеле «Бацькаўшчыны» была створана грамадская арганізацыя «Міжнародны дабрачынны фонд імя крыжа Ефрасінні Полацкай», дзе Макоўская (на той момант яна скончыла Акадэмію менеджмента пры Саўміне РБ і атрымала яшчэ і юрыдычную адукацыю) стала загадчыкам юрыдычнага аддзела.

Потым абставіны склаліся так, што Ганна Сурмач вымушана была прасіць палітычны прытулак у Чэхіі, і Алена вярнулася ў «Бацькаўшчыну» на пасаду выканаўчага дырэктара.

На трэцім і чацвёртым з'ездзе гэтага грамадскага аб'яднання Алену Макоўскую абіралі Старшынёй Рады, а на пятым яна стала галоўным кіраўніком Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына», змяніўшы Аляксея Марачкіна.

«Прывадныя рамяні» палітычных партый

Гэтыя словы належаць Алене Макоўскай, але сама яна таксама ўзгадала лозунг часоў КПСС. Справа ў тым, што напярэдадні пятага з'езда беларусаў свету вядомы апазіцыйны палітык Аляксандр Казулін (да якога аўтар ставіцца з вялікай павагай) прапанаваў далучыцца да створанай ім

новай структуры «Беларускі дом». Кіраўніцтва «Бацькаўшчыны» адмовілася, і гэта было, на мой погляд, правільным крокам.

Не вельмі люблю цытаты, але мы маем якраз той выпадак, калі пазіцыю чалавека лепш за ўсё паказаць праз яго словы. У той час у інтэрв'ю адной з газет Макоўская сказала: «Бацькаўшчына» не з'яўляецца палітычнай арганізацыяй. Сябры Згуртавання — людзі абсалютна розных палітычных поглядаў. Мы з павагай ставімся да іх меркаванняў. І не нам вырашаць, каго з палітыкаў ім падтрымліваць. З часоў заснавання «Бацькаўшчыны» кіраўніцтву арганізацыі забаранялася быць сябрам якой-небудзь партыі. Мы можам супрацоўнічаць і супрацоўнічаем з палітычнымі структурамі ў Беларусі па тых напрамках, што адпавядаюць нашаму статуту».

Зараз многія лічаць, што «трэці сектар», выкарыстоўваючы моладзевы слэнг, больш «круты» за палітычныя партыі. Ацэньваючы дадзены аспект, Макоўская зыходзіць з таго, што палітычныя партыі ставяць перад сабой адну мэту — прыход да ўлады.

На жаль, палітыка — сёння гэта тое, што нас падзяляе. А грамадскія арганізацыі (такія, як «Бацькаўшчыны») працуюць з абсалютна рознымі палітычнымі плынямі і імкнуцца, наадварот, аб'яднаць людзей. Трэба знайсці нейкі грунт, дзе не будзе канфрантацыі. Галоўнымі становяцца праблемы нацыянальнай самаідэнтыфікацыі і беларускай культуры.

Пяты з'езд Згуртавання беларусаў свету не ўсімі быў успрыняты адназначна. Той жа вядомы мастак Алесь Марачкін, які ўзначальваў «Бацькаўшчыну» да мінулага лета, параўноўваў яго з партыйным сходам часоў «застою». Мабыць, на гэта паўплывала тое, што на ім былі дзяржаўныя чыноўнікі, які займаюць высокія пасады, і нават адзіны сёння беларускамоўны міністр.

Дарэчы, менавіта Марачкін публічна выказаў задавальненне работай Макоўскай.

Абіралі яе на безальтэрнатыўнай аснове. І не таму, што не знайшлося іншых вартых кандыдатур. Якраз наадварот. Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» з'яўляецца адной з самых моцных (больш за дзве тысячы сяброў) структур беларускага «трэцяга сектару». Папросту многія з іх разумна палічылі Алену менавіта тым чалавекам, які можа забяспечыць не толькі прэстыж, але і працаздольнасць. Супраць кандыдатуры Макоўскай не прагаласаваў ні адзін з дэлегатаў пятага з'езда беларусаў свету, а ўстрымаліся толькі двое.

АЛЕНА МАКОЎСКАЯ

Місія «Бацькаўшчыны»

Ці павінна арганізацыя супрацоўнічаць з уладай? Гэта пытанне выклікае шмат спрэчак. Адны катэгарычна супраць, другія з такой жа шчырасцю імкнуцца знайсці нейкія агульныя кропкі. Не стану ў гэтым пытанні займаць чыйсьці бок. Адзначу толькі, што не так даўно тая ж «Бацькаўшчына» ўжо амаль была сярод падпольных маргіналаў.

Васіль Быкаў, Радзім Гарэцкі, Анатоль Грыцкевіч, Алесь Марачкін, Алена Макоўская. Я наўмысна зноў пералічыў усіх кіраўнікоў Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына», каб яшчэ раз падкрэсліць, у якой славутай кампаніі аказалася гераіня гэтага нарыса. А гэта значыць — трэба працаваць на мяжы асабістых магчымасцей.

Не хачу праводзіць нейкі лікбез і пералічваць усё, што зроблена і робіцца, бо для гэтага не хопіць цэлай газеты. Спыню вашу ўвагу толькі на двух момантах.

Калі казаць пра нейкую галоўную мэту, то гэта, безумоўна, нацыянальная ідэнтыфікацыя беларусаў за межамі нашай краіны. Сёння «Бацькаўшчына» актыўна працуе з 25 беларускімі суполкамі ў розных дзяржавах свету. А ўсяго за межамі нашай краіны жывуць каля трох з паловай мільёнаў беларусаў. Фактычна місія «Бацькаўшчыны» амаль цалкам складаецца з таго, каб быць своеасаблівым прадстаўніцтвам замежнай дыяспары ў Беларусі і дапамагаць беларусам адчуваць сябе беларусамі ў замежжы.

Праблема даволі сур'ёзная, і аднымі падручнікамі па беларускай мове або арганізацыяй нядзельных школ яе не вырашыць. Асабліва, калі ўлічыць тое, што асіміляцыя адбываецца даволі хуткімі тэмпамі. Пра гэта даволі красамоўна сведчаць лічбы перапісаў насельніцтва ў розных краінах свету.

Што б там хто ні казаў, але без пэўнай дзяржаўнай падтрымкі ў гэтай сферы разлічваць на нешта значнае — немагчыма. Таму перад Аленай Макоўскай заўсёды стаіць даволі складаная задача. З аднаго боку, не страціць тое, што зараз ёсць, з другога — не атрымаць абвінавачанні ў калабарацыянізме.

Як вядома, днямі споўніўся год самай паспяховай акцыі «Бацькаўшчыны» — агульнанацыянальнай культурніцкай кампаніі «Будзьма беларусамі!». Хаця юрыдычна яна і з'яўляецца адной з 11 структур, якія першапачаткова вырашылі аб'яднаць свае намаганні, усе добра разумеюць, хто

тут лакаматыў. Дык вось, за 365 дзён было праведзена 947 розных мерапрыемстваў. Па два-тры кожны дзень!

Такую б працаздольнасць многім нашым мужчынам!

05.12.09

Алесь Бяляцкі

Алесь Бяляцкі з той кагорты людзей, да якіх можна аднесці вядомае выслоўе — «зрабіў сябе сам». І другое — «таленавіты чалавек таленавіты ва ўсім». Філолаг, літаратар, ён стаўся яшчэ і адметным праваабаронцам. Можна сказаць вымушана — пад ціскам беларускіх палітычных абставін, але цалкам у адпаведнасці з характарам, які паўстае супраць любога гвалту над сабой і несправядлівасці да іншых.

Ад бацькоўскага парога

Алесь Бяляцкі нарадзіўся 25 верасня 1962 года ў Карэліі, у мястэчку Вяртсіля Сартавальскага раёна. У савецкія часы там рабілі вядомыя на ўсю краіну лыжы. Чаму беларуская сям'я апынулася так далёка? З наступстваў так званай Паўночнай вайны, калі «саветамі» была акупіравана частка Фінляндыі, і праводзілася кампанія вярбоўкі людзей для асваення далучаных тэрыторый.

У запрыгоненых савецкі сялян з'явілася магчымасць вырвацца з «калгаснага раю». Пасля калектывізацыі заможная сям'я Бяляцкіх ператварылася амаль у жабрацкую. На пачатак 1940 года шасцёра дзяцей Усціна Бяляцкага, дзеда Алеся, пачалі пухнуць ад голаду, і той вырашыў пакінуць родныя месцы.

Так дзесяцігадовы хлопчык Віця, будучы бацька Алеся, апынуўся каля Ладагі, дзе праз колькі год сустрэўся з беларусачкай Нінай з-пад Нароўлі, якая ў Карэлію трапіла таксама па вярбоўцы, толькі ўжо пасля Другой сусветнай вайны. Ажаніліся. Першанца назвалі Аляксандрам, у гонар яе бацькі, што загінуў на фронце.

У 1964 годзе, калі Алесю было два гады, сям'я вярнулася ў Беларусь, бо тут разгортвалася індустрыялізацыя і будаваліся заводы, якім патрабаваліся рабочыя кадры. Нават выбар быў — шахты Салігорска альбо хімзавод у Светлагорску. Накіраваліся ў Светлагорск, бо той знаходзіўся бліжэй да Рагачова і Нароўлі. Тут Алесь скончыў сярэднюю школу №5 і ў 1979 годзе паступіў у Гомельскі ўніверсітэт на беларуска-рускае аддзяленне гісторыка-філалагічнага факультэта.

Кампанія там падабралася адметная. Разам з Бяляцкім вучыліся Анатоль Сыс (на два гады старэйшы), Эдуард Акулін і Сяржук Сыс (аднагрупнікі), Анатоль Казлоў (маладзейшы на год) і Вольга Куртаніч. Словам, дастаткова актыўная паэтычная беларуская сябрына.

Менавіта тады Алеся пачалі хваляваць пытанні «беларушчыны» — мова, гісторыя, будучы лёс краіны. У 1981 годзе на грошы, зробленыя ў будаўнічым атрадзе, ён адправіўся ў вандроўку па гістарычных мясцінах Беларусі, дзе на маршрутных аўтобусах, дзе «аўтастопам», дзе пехам.

Падчас гэтай вандроўкі пазнаёміўся з мінскімі актывістамі-студэнтамі (сярод іх быў і Вінцук Вячорка), якія потым і складуць «касцяк» беларускіх адраджэнцаў хвалі 1990-х.

Жыццёвы выбар

У 1984 годзе Алесь Бяляцкі паступіў у аспірантуру Інстытута літаратуры Акадэміі навук БССР. Гэта быў самы пачатак новай хвалі нацыянальнага адраджэння і росквіт знакамітай творчай «Майстроўні». Праз яе прайшлі некалькі сот чалавек, большая частка з якіх і зараз працуе на карысць беларушчыны.

Праз паўгады Алеся Бяляцкага прызвалі ў Савецкую армію, бо ніякіх адтэрміновак для аспірантаў тады не было. Служыў у артылерыі, у Свярдлоўску, механікам-вадзіцелем бранiраванага цягача супрацьтанкавыях гармат.

Служба далася цяжка. Не фізічна — маральна. Як потым жартаваў сам Бяляцкі, з войска ён «выскачыў, як корак з пляшкі». Пасля салдацкай службы былі прадугледжаныя яшчэ і двухмесячныя афіцэрскія курсы. Атрымліваць лейтэнанцкія «зорачкі» ён не стаў, зрабіў «дэмбельскі акорд», каб толькі не заставацца на лішнія месяцы ў войску, і вярнуўся вучыцца. Як кажуць, чыстыя пагоны — чыстае сумленне.

Канец 1986 года. Калі Бяляцкі зволіўся ў запас, то ў беларускай сталіцы дзьмулі ўжо новыя ветры. Было заснавана і актыўна працавала моладзевае аб'яднанне «Талака», ва ўніверсітэце і розных інстытутах з'явіліся шматлікія нефармальныя групоўкі. Вясной 1985 года адбыўся і першы разгон моладзі, якая ў Траецкім прадмесці спрабавала святкаваць «Гуканне вясны». Разам з Анатолем Сысам яны прыдумалі і стварылі таварыства маладых літаратараў «Тутэйшыя».

Некаторыя памылкова лічаць, што першыя «Дзяды» адбыліся ў 1988 годзе, калі ў Мінску запахла міліцэйскай «чаромхай». На самой справе гэта не так. Яны былі праведзены на год раней каля помніка Янкі Купалы. Па сутнасці там адбыўся мітынг-рэквіем. Адпаведная «заяўка» была пададзена своечасова, аднак ніякай рэакцыі на яе не было, таму тыя 300 чалавек, што прыйшлі, не ведалі, чым усё скончыцца. Дзякуй Богу, «хапуна» не адбылося. Кіраўніцтва краіны банальна разгубілася, бо за 60 год савецкай улады ніякіх «непадкантрольных» мітынгаў не было.

Але і гэты мітынг не выпадае лічыць першай акцыяй пратэсту. Першынство належыць 1984 году. Тады «наверсе» вырашылі разбурыць дом, дзе ў сярэдзіне XIX стагоддзя была пастаўленая ПЕРШАЯ беларуская п'еса Вінцука Дуніна-Марцынкевіча, і актывісты «Майстроўні» наладзілі ПЕРШЫ публічны супраціў. На акцыю з плакатамі выйшлі каля дзесяці чалавек

(Вінцук Вячорка, Зміцер Саўка і іншыя) і вельмі хутка апынуліся ў міліцыі. Праз пэўны час усіх адпусцілі, камуністычная ўлада зрабіла выгляд, што нічога неардынарнага не адбылося.

«Дзяды — 1988» у біяграфіі Алеся Бяляцкага таксама занялі даволі адметнае месца. Ён быў «паравозікам», то бок быў сярод тых, хто замаўляў акцыю, і, зразумела, адным з ПЕРШЫХ трапіў пад суд: атрымаў ПЕРШЫ ў сваім жыцці штраф — 200 савецкіх рублёў. Дарэчы, гэтыя грошы сабралі калегі па інстытуту літаратуры АН. Мабыць, тады ў маладым вучоным і пачаў нараджацца будучы праваабаронца.

Пад бел-чырвона-белым сцягам

Менавіта так. Без патэтыкі і перабольшванняў. Справа ў тым, што ПЕРШЫ ў Беларусі сцяг такіх колераў быў афіцыйна падняты менавіта дзякуючы Алесю Бяляцкаму.

Аспірантуру ён закончыў вясной 1989 года, але кандыдацкай дысертацыі не абараніў. Не палічыў патрэбным. На базе дысертацыі пазней зробіць брашуру «Літаратура і нацыя» (1991 год) і вырашыць, што гэтага дастаткова. Ніякіх навуковых рэгалій. Сёння такога б не зразумелі...

У канцы 80-х гадоў мінулага стагоддзя маналіт «кіруючай і накіроўваючай КПСС» пачаў даваць трэшчыны. Знакам часу сталіся выбары на альтэрнатыўнай аснове. Увосень 1989 года Алесь Бяляцкі, які працаваў малодшым навуковым супрацоўнікам у Музеі гісторыі беларускай літаратуры імя Максіма Багдановіча, што знаходзіўся ў Траецкім прадмесці, вырашыў прыняць удзел у конкурсе на пасаду дырэктара музея. І перамог.

У 1990 годзе Алеся Бяляцкага абралі дэпутатам сталічнага гарсавета, і калі там разглядалася пытанне нацыянальнай сімволікі, ён прынёс белчырвона—белы сцяг, які ўпрыгожваў фае музея Максіма Багдановіча. Гэты сцяг у тую ж хвіліну залунаў над будынкам Мінгарвыканкама. Першы ў краіне. За два тыдні да таго, як ён стаў дзяржаўным.

Дырэктарам Бяляцкі прапрацаваў, у гэта цяжка паверыць, да 1998 года і звольніўся па асабістым жаданні, што таксама неверагодна. Музей за яго кіраўніцтвам адкрыў чатыры экспазіцыі ў розных будынках (адну нават у Яраслаўлі), праводзіў значную навуковую работу, у ім праходзілі шматлікія літаратурныя і грамадскія слуханні. Па словах Алеся Бяляцкага, гэта быў адзін з найлепшых музеяў у краіне.

Вясной 1996 года з ініцыятывы Алеся Бяляцкага была створана грамадская праваабарончая арганізацыя, якую так і назвалі — «Вясна-96». З галоўнай задачай — салідарнай падтрымкі першых палітычных зняволеных. А яшчэ дзеля таго, каб аказваць юрыдычную дапамогу ахвярам палітычных рэпрэсій, збіраць і распаўсюджваць праваабарончую інфармацыю, праводзіць адукацыйную праваабарончую работу.

Дапамога была рознай, у тым ліку і матэрыяльнай. «Першы блін» у гэтым сэнсе атрымаўся даволі незвычайны. Адзін з дабрачынцаў прывёз паўтоны ўсялякай ежы — макароны, цукар, розныя крупы і г.д. «Сарціроўкай» па пакетах, якія затым раздаваліся пацярпелым, займаліся ўсе валанцёры «Вясны-96».

Калі арганізацыю стваралі, Алесь Бяляцкі не думаў, што яна праіснуе так доўга. Лічыў, праз 2—3 гады (максімум 5) патрэба ў ёй увогуле адпадзе і яны вернуцца да звычайнай работы — музейнай, літаратурнай, навуковай, палітычнай. Як і многія з нас, ён памыліўся.

Калі прыйдзе вясна?

У 1998 годзе Праваабарончы цэнтр «Вясна-96» быў зарэгістраваны, а праз год, са з'яўленнем філіялаў, стаў арганізацыяй рэспубліканскага маштабу. Сёння сябрамі гэтай структуры з'яўляюцца некалькі сотняў валанцёраў. У 2003 рэгістрацыю скасавалі і не аднавілі па гэты дзень. Ні пад старой, ні пад новай («Наша вясна») назвай.

Рэгістрацыя альбо не рэгістрацыя найперш праваабарончых, але і іншых таксама, грамадскіх арганізацый сталася своеасаблівай лакмусавай паперкай для ацэнкі палітычнай сітуацыі ў краіне. Па гэтым паказчыку робяцца высновы аб узроўні беларускай «лібералізацыі». Вось і ацэнім: толькі за два апошнія гады «Вясна» рабіла тры спробы атрымаць афіцыйны дакумент аб рэгістрацыі. Безвынікова. Мабыць, палітычны «заказ» пакуль іншы...

Алесь Бяляцкі стаяў у самых вытоках стварэння Беларускага народнага фронту, але выйшаў з гэтай партыі. Чаму? Перш за ўсё таму, што праваабаронцы павінны абараняць прадстаўнікоў усіх палітычных плыняў, рухаў, грамадскіх арганізацыяў, прафсаюзаў. Усіх, хто церпіць ад сваволля беларускіх уладаў. Агульнымі, аб'яднанымі намаганнямі.

Партнёрамі «Вясны» сёння з'яўляецца больш за тузін міжнародных і замежных арганізацыяў, а сам праваабарончы цэнтр прыняты сябрам

у дзве міжнародныя структуры. У тым ліку і вядомай Міжнароднай федэрацыі правоў чалавека (FIDH), якая аб'ядноўвае больш за 160 праваабарончых арганізацыяў з усяго свету. Два гады таму на кангрэсе ў Лісабоне Алеся Бяляцкага абралі віцэ-прэзідэнтам FIDH.

Знайшліся нядобразычліўцы, што пракаментавалі гэта, і асабліва вылучэнне Алеся Бяляцкага на Нобелеўскую прэмію міру, як нейкі піяр беларускіх апазіцыянераў увогуле і Алеся канкрэтна. Можна толькі здагадвацца, адкуль той вецер дзьме. Аднак двойчы намінавалі (2006 і 2007 гады) Алеся на прэмію нарвежскія парламентарыі. З адной абсалютна зразумелай і апраўданай мэтай: прыцягнуць увагу міжнароднай супольнасці да сітуацыі з правамі чалавека ў Беларусі.

На жаль, некаторых з айчынных апазіцыянераў за мяжой сапраўды ведаюць лепш, чым у сваёй краіне. Бяляцкага ведаюць і тут, і там. Бо ён, бо «Вясна-96» не на словах, на справе, абаронцы правоў чалавека. Той факт, што ў «Вясну» штогод па розных прычынах звяртаецца па дапамогу некалькі тысяч беларусаў, гаворыць пра многае. Алесь з калегамі марыць і робіць дзеля гэтага ўсё магчымае, каб найхутчэй настаў час, калі падстаў для зваротаў у абарону парушаных правоў чалавека ў жыхароў Беларусі больш не будзе.

Ён марыць не аб адлізе, а аб сапраўднай палітычнай вясне, якая адменіць «Вясну-96».

24.12.09

P.S. *Усім, хто зараз узгадаў пра арышт Алеся Бяляцкага, раю яшчэ раз звярнуць увагу на дату напісання нарыса. Я ўпэўнены: хутка яго герой будзе на волі. А шмат з таго, чаму Бяляцкі зараз апынуўся за кратамі, як раз і тлумачыць гэты артыкул.*

АЛЕГ ВОЛЧАК

Нядаўна з вялікім поспехам прайшла прэм'ера фільма «Выклік» (Defiance) оскараноснага рэжысёра Эдварда Цвіка пра дзейнасць у Беларусі габрэйскага партызанскага атрада братоў Бельскіх. Пра гэты атрад, як і пра іншыя белыя плямы гісторыі, за некалькі год да выхаду фільма мне расказаў праваабаронца Алег Волчак — не прафесійны гісторык, а вядомы юрыст. Повязь часоў, лічыць ён, непарыўная. І каб мінулае не страляла ў цябе з пісталета, яго трэба хаця б ведаць.

Апошні з матчынага роду

Гісторыя ўласнага жыцця Алега Волчака пачалася 2 жніўня 1967 года. Яго маці Ядвіга Антонаўна Волчак родам з вёскі Шчаснавічы, што пад Ляхавічамі. А бацька (айчым) Аляксандр Аляксандравіч Засулевіч — з вёскі Вялікая Ліпа Клецкага раёна Мінскай вобласці. Калі маці выйшла замуж і перайшла на прозвішча мужа, то вырашыла пакінуць за Алегам сваё дзявочае прозвішча, бо ён быў апошнім з роду Волчакаў. Брат Алега Дзмітрый, маладзейшы за яго на шэсць гадоў, ужо — Засулевіч.

Тыповая сям'я будаўнікоў. Нялёгкая праца, просты быт і, здавалася, прадвызначаны шлях для дзяцей. Вучыўся Алег у мінскай 128-й школе, у якой вучыўся і зніклы журналіст Зміцер Завадскі. Ды і жылі яны на адной вуліцы, «праз дом». Але даведаўся пра гэта Алег толькі праз шмат год, ужо калі стаў праваабаронцам.

128-я была звычайнай, пралетарскай, без ніякіх «ухілаў» школай, таму і не захавалася ў дзіцячай памяці чымсьці выбітным. У адрозненне ад знакамітай сталічнай дзіцячай чыгункі, на якой Алег кожнае лета, з пятага па восьмы клас, працаваў з вялікай ахвотай. Потым былі чыгуначнае ПТВ № 34 і прафесія слесар-механік.

У роднае ПТВ Алег фактычна і вярнуўся пасля тэрміновай вайсковай службы. Працаваў у мінскім метрапалітэне, а ў вучылішчы па просьбе кіраўніцтва арганізаваў клуб памяці воінаў-інтэрнацыяналістаў «Юны патрыёт». Па-сутнасці, гэта і была першая ў жыцці Алега няўрадавая структура.

Вайсковую службу Алег праходзіў у Таджыкістане, у гарах Паміра (2200 метраў над узроўнем мора), на заставе Хараўскага памежнага атрада Савецкай арміі. Лічыўся ён баявым, таму што побач была мяжа з Афганістанам і стралялі там даволі часта. Выдатнікаў баявой і палітычнай падрыхтоўкі па адпаведнаму графіку накіроўвалі дапамагаць «брацкаму афганскаму народу».

Праз два месяцы службы падобны «гонар» (у савецкія часы такія словы не бралі ў двукоссе) выпаў і Алегу Волчаку. Прабыў ён у Афганістане менш за месяц. Падчас першай жа буйной ваеннай аперацыі сярод «шураві» пачалася эпідэмія хваробы Боткіна («жаўтухі»).

Дэманстраваць начальству сваю хваробу сярод салдат лічылася «западло». Камандзіры выявілі хваробу ў Волчака толькі тады, калі той страціў прытомнасць. Рэйсам з параненымі і памерлымі яго эвакуіравалі ў ваенны шпіталь Душанбе.

АЛЕГ ВОЛЧАК

Замест КДБ — гарсавет

Памежныя войскі тады былі падпарадкаваны КДБ, таму шмат дэмабілізаваных з памежных войскаў імкнуліся трапіць менавіта ў кэдэбісцкія структуры. Хацелася далейшай рамантыкі. Але ў вядомай усяму Мінску «школе КДБ» Волчака чакала расчараванне: бяруць толькі з вышэйшая адукацыяй. «Можна сказаць, пашанцавала», —лічыць Алег зараз.

«Кэдэбэшнікі» параілі пайсці на юрфак БДУ. Маўляў, калі потым будзе жаданне — возьмем. Але такое жаданне ў Алега больш ніколі не ўзнікала.

Яшчэ на чацвёртым курсе БДУ ён цвёрда вырашыў стаць следчым. Дзеля набыцця вопыту пачаў працаваць грамадскім памочнікам у пракуратуры Фрунзенскага раёна Мінска. Праз паўтары гады, нягледзячы на адсутнасць дыплома, яму прапанавалі заняць пасаду старшага следчага. І адразу ж далі пяць крымінальных спраў, адна з якіх — замоўленае забойства (а гэта пачаткоўцам давяраюць даволі рэдка).

За пяць гадоў працы следчы Алег Волчак паспяхова давёў да суда каля ста крымінальных спраў, у тым ліку пяць (адно з забойствам), здзейсненых супраць міліцыянтаў. Усе ведалі, што з «афганцам» пра штосьці дамовіцца немагчыма. За гэта і паважалі. Былы генеральны пракурор Алег Бажэлка нават назваў Алега Волчака лепшым следчым Беларусі.

Палітыка і грамадскае жыццё заўсёды цікавілі Волчака, таму цалкам зразумела, чаму ў 1995 годзе ён вырашыў балатавацца ў Вярхоўны Савет 13-га склікання. Аднак выбары практычна па ўсіх сталічных акругах, як вядома, не адбыліся. Восенню наступнага года Волчак абраўся ў Мінскі гарадскі савет. Цікава, што ішоў ён па адной акрузе з Генадзем Карпенкам, які тады трапіў у парламент.

На першым жа пасяджэнні новага складу гарсавета Алег Волчак прапанаваў сваю кандыдатуру на пасаду старшыні, але наменклатура вырашыла інакш. І не памылілася ў сваёй асцярожнасці. Праз паўтары гады дэпутат Волчак ініцыяваў слуханні супраць міліцыянтаў, якія збівалі ўдзельнікаў мітынгаў апазіцыі. А ў 1999 годзе па прапанове Віктара Ганчара ўвайшоў у склад альтэрнатыўнага Цэнтрвыбаркаму.

10 верасня 1998 года беларускае Міністэрства юстыцыі зарэгістравала грамадскую арганізацыю «Прававая дапамога насельніцтву», створаную па ініцыятыве Алега Волчака. Пасля знікнення Юрыя Захаранкі па даручэнні Каардынацыйнай рады дэмакратычных сілаў Алег Волчак

узначаліў грамадскую камісію па даследаванні абставін і прычын гэтага здарэння. Яе выснова па гарачых слядах была несуцяшальнай: наўрад ці генерал Захаранка жывы.

Першыя крокі

16 верасня 1999 года невядомыя гвалтоўна скралі Ганчара з Красоўскім. Стала цалкам зразумела, што ў улады з'явілася сваё тлумачэнне маралі.

Ля сумна вядомай лазні на Фабрычнай, дзе адбылося злачынства, Алег Волчак быў раніцай наступнага дня, 17 верасня. Першым зняў на асабістую відэакамеру разбітае шкло, кроў на асфальце і чырвоную фарбу на дрэве ад той машыны, якая блакавала джып Красоўскага.

У грамадскай свядомасці фарміруецца версія пра беларускі варыянт аргенцінскіх «эскадронаў смерці». Толькі дзякуючы галоснасці па справах зніклых, у чым вялікая заслуга і арганізацыі Алега Волчака «Прававая дапамога насельніцтву», далейшыя «знікненні» ўдалося спыніць.

Але праваабаронцы займаліся не толькі палітычнымі справамі. Літаральна на другі дзень пасля трагедыі на Нямізе бацькі загінуўшых знайшлі Алега Волчака і прапанавалі абараняць іх правы ў судзе. Было гэта 31 мая 1999 года.

Падзеі вакол жудаснай трагедыі яскрава паказалі, якім чынам у беларускай рэчаіснасці фарміруюцца адносіны паміж асобай і дзяржавай. І гэтак жа наглядна прадэманстравалі, што «трэці сектар» не можа быць падкантрольным уладзе, інакш гэта ўжо будуць не грамадскія незалежныя арганізацыі, не NGO, а нешта іншае.

Нагадаем, што, каментуючы падзеі на Нямізе, улады абвінавацілі ва ўсім дождж і п'яную моладзь, што «сама там пападала». Гэтыя словы абурылі бацькоў загінулых і вымусілі шукаць дапамогу. Юрысты «Прававой дапамогі насельніцтву» даследавалі ўсе абставіны, апыталі дзясяткі людзей і прыйшлі да высновы, што галоўная прычына трагедыі — непрафесіяналізм міліцыянтаў: зрабілі няправільную расстаноўку сілаў, парушылі меры бяспекі.

Ход следства, якое працягвалася два гады, удалося пераламаць: міліцыянтаў і чыноўнікаў Мінгарвыканкаму афіцыйна прызналі вінаватымі. Калі б працаваў прынцып «рука руку мые», вынікі маглі б быць дыяметральна супрацьлеглымі.

За статыстыкай — лёсы

Больш за 80 працэнтаў дзейнасці «Прававой дапамогі насельніцтву» датычылася сацыяльнай сферы. Праваабаронцы займаліся сямейнымі, бытавымі праблемамі, пытаннямі наследавання спадчыны, дапамагалі ў розных канфліктах. Праіснавала арганізацыя пяць год без аднаго дня. 9 верасня 2003 года вуснамі суддзі Жупікавай на афіцыйнай рэгістрацыі канчаткова быў пастаўлены крыж.

За гэты час праз арганізацыю прайшлі 8 тысяч грамадзян Беларусі. Больш за 60 юрыстаў набылі тут кваліфікацыю і працуюць сёння ў розных (у тым ліку і дзяржаўных) структурах. Прадстаўнікі «Прававой дапамогі насельніцтву» прынялі ўдзел амаль у 2 тысячах судовых працэсаў і шмат якія дапамаглі выйграць. Адваёўвалі кватэры, аднаўлялі на рабоце, вярталі льготы, кампенсацыі, распачыналі супраць чыноўнікаў адміністрацыйныя справы і г.д.

Парадокс, але падпольна працаваць праваабаронцам стала значна лягчэй. Канешне, пакуль існуе знакаміты артыкул 193-1, пагроза патэнцыйнага судовага пераследу будзе існаваць пастаянна, але з прафесійнымі юрыстамі ніхто жартаваць пакуль не жадае. Перш за ўсё таму, што апошнія вельмі добра ведаюць: ніякіх законаў яны не парушаюць, а працуюць не ад імя неіснуючай арганізацыі, а згодна са сваімі юрыдычнымі дыпломамі. І абсалютна безаплатна, то бок без якой-небудзь матэрыяльнай карысці. Па закону, у такіх выпадках ніякай ліцэнзіі не трэба.

А палёгка заключаецца ў адсутнасці пастаянных папярэджанняў Міністэрства юстыцыі і прэтэнзій ад шматлікіх праверак, накшталт пажарнікаў альбо падаткавікоў. Адсутнасць афіцыйнага статуса не можа перашкаджаць бескарысна дапамагаць людзям.

Дарэчы, новы запіс у працоўнай кніжцы Алега Волчака нядаўна з'явіўся-такі. 9 верасня 2009 (роўна праз шэсць год) «Прававую дапамогу насельніцтву» зноў зарэгістравала Міністэрства юстыцыі, толькі не беларускае, а ўкраінскае. Апошнім часам рэгістрацыя непадкантрольных нашай уладзе структур за межамі краіны набыла рысы тэндэнцыі. Аднак гэта адбываецца не дзеля моды, а таму, што падобнае зрабіць пакуль не магчыма (альбо вельмі складана) у сучаснай Беларусі.

Спадзяюся, толькі пакуль...

У 2005 годзе былымі афіцэрамі МУС быў заснаваны рух імя Юрыя Захаранкі «Абаронцы айчыны», да якога потым далучыліся «афганцы» (Алег

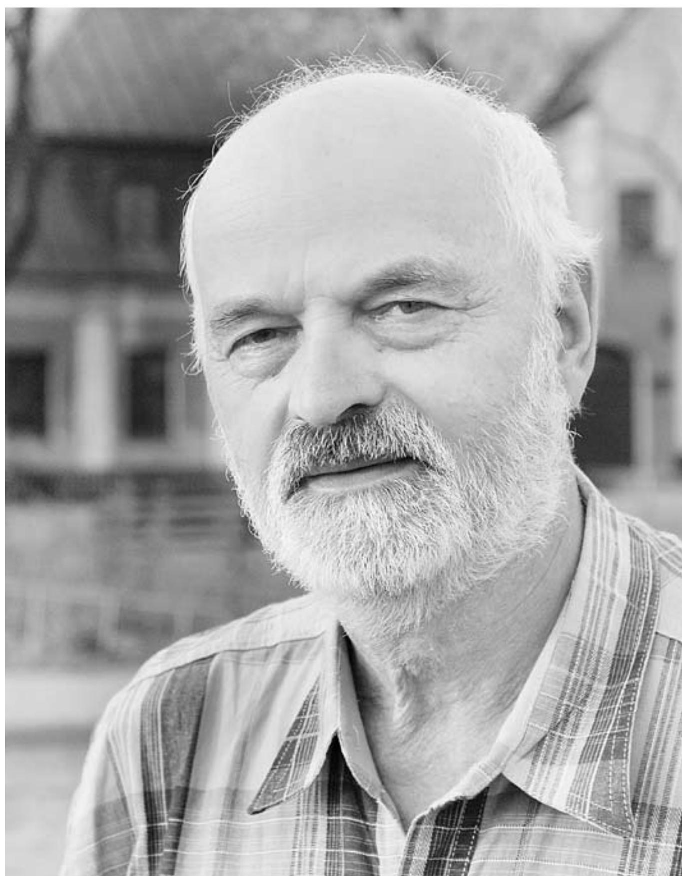
Волчак з'яўляецца даверанай асобай сям'і Захаранкі). Мінулым годам частка з іх (у тым ліку Мікалай Аўтуховіч) адмовілася ад узнагарод у гонар 20-годдзя з дня вываду савецкіх войскаў з Афганістана. На іх думку, гэта і стала галоўнай прычынай, па якой Мікалай Аўтуховіч апынуўся за кратамі.

Напярэдадні Міжнароднага дня абароны правоў чалавека я запытаўся ў Алега Волчака пра магчымы лёс Аўтуховіча і пачуў трывожны адказ: «Самае непрыемнае адбудзецца тады, калі тэрмін пакарання ў яго будзе вялікім, а праз год-два многія пра гэта прозвішча забудуцца».

Алег Волчак і праваабаронцы робяць сваю рызыкоўную працу ў тым ліку і дзеля таго, каб нічога падобнага на справу Захаранкі ці Аўтуховіча ні з кім ніколі не здарылася, каб людская салідарнасць не знікала і не слабела, бо менавіта яна яднае людзей добрай волі супраць зла.

23.01.10

АЛЯКСЕЙ МАРАЧКІН

Наша гутарка адбылася ў майстэрні вядомага мастака Аляксея Марачкіна (Алесь Мара), што месціцца ў знакамітым «Доме над Свіслаччу». Аляксей Антонавіч патлумачыў, што атрымаў яе яшчэ ў 1992 годзе пры кіраўніцтве Станіслава Шушкевіча. Дарэчы, гэта была апошняя майстэрня, пабудаваная на сродкі Саюза мастакоў пры падтрымцы дзяржавы. Сёння такое немагчыма, бо Марачкін не з тых, каму існуючая ўлада нешта дае ўвогуле.

Акрамя гумовых палак, канешне...

Першыя колеры

Аляксей Марачкін нарадзіўся ў вёсцы Папоўшчына (Чэрыкаўскі раён Магілёўскай вобласці) 30 сакавіка 1940 года, на рэлігійнае свята мучаніка Аляксея, але памылкова ў пашпарце напісана — 10 сакавіка. Справа ў тым, што падчас ваенных закалотаў пасведчанне аб нараджэнні не захавалася. І ў школе дзень сваіх народзінаў ён назваў амаль наўгад, бо дакладна ведаў толькі год. Пазней спытаў у маці, калі адзначаецца «святы Аляксей», і пачуў: напрыканцы сакавіка, а калі паглядзеў царкоўны каляндар, то ўбачыў — 30-га.

Назва вёскі Папоўшчына для савецкай улады і яе ваяўнічага атэізму гучала непрывабна, таму вёску перайначылі ў Новую Слабаду, але ніхто яе так і не пачаў называць па-новаму.

Бацькі будучага мастака — Антон Мікалаевіч і Хадора Хролаўна. Імя маці даволі рэдкае. Так атрымалася, што літару «ф» у той мясцовасці не вымаўлялі. Яе як бы не было ўвогуле: Хведзя, хвасоля...

Часы вайны помняцца як праз сон, але дзіцячыя ўспаміны ўсё ж захаваліся. Прыгадаўся адзін з выпадкаў. Аднойчы Марачкін схаваўся ў жыта, каб лепш было глядзець на бойку паміж нямецкімі самалётамі і савецкімі «стракозамі» (іх называлі менавіта так), і ўбачыў, як за адным самалётам з'явіўся чорны дым. Выбуху не было.

Прайшло больш за сорак гадоў, і калі пачалі асушаць балоты, знайшлі той самалёт. Расказвалі, што як паднялі яго з вады, то ўбачылі: у торфе захавалася амаль усё. Загінуўшы савецкі лётчык быў як жывы. Пазней дазналіся яго імя і паставілі помнік.

А яшчэ запомнілася вяртанне з вайны бацькі. Было гэта раніцай. Ён прыйшоў з палявой вайсковай торбай за плячыма. Ніякіх трафеяў там, мабыць, не было. Адзінае, што з'явілася ў доме новае, — вялізны стос каляровых паштовак. Гэта былі рэпрадукцыі розных карцін.

Захапленне фарбамі

Седзячы на печцы, патэнцыйны мастак любіў разглядаць гэтыя паштоўкі. Было вельмі цікава — Леанарда да Вінчы, Тыцыян, Рэмбрант... Пазней арыгіналы Марачкін убачыць у розных музеях свету і заўжды будзе ўспамінаць тыя, з дзяцінства, паштоўкі. І той момант, калі захацелася нешта намаляваць самому.

Яшчэ ў школе ён марыў паступіць у мінскую вучэльню, якая рыхтавала мастакоў. Пасля ўступных экзаменаў тагачасны дырэктар Краснеўскі сабраў чалавек пяць-шэсць (сярод якіх быў і Аляксей Марачкін) і сказаў: «Усіх вас прыняць не магу, тым больш, што па конкурсу вы не праходзіце, раю ўзяць нашы экзаменацыйныя лісты і паехаць у Віцебск у мастацкі тэхнікум».

Дарэчы, там калісьці спрабаваў вучыцца Васіль Быкаў. На той час там пачалася рэарганізацыя. Былы тэхнікум ператваралі ў мастацка-графічны факультэт Віцебскага педагагічнага інстытута. Так хлопцы і зрабілі.

На апошнім, чацвёртым, курсе Марачкін пабраўся шлюбам. Вучыцца хацелася далей, але Аляксей добра ўяўляў, што наперадзе чакае армія, і таму як настаўнік па малюнку і чарчэнню ў 1962 годзе паехаў па размеркаванні ў глыбокае Палессе, у вёску Рубель Столінскага раёна.

Служыў пад Барысавам, у знакамітых Пячах. Калі прызываўся, на плячах трымаў эцюднік з фарбамі. Адзін з сяржантаў на размеркавальным пункце спытаў: «Ты што, на рыбалку сабраўся ці ў армію?» Мабыць, эцюднік нагадаў яму «скрыню» для зімовай рыбалкі. Давялося патлумачыць.

У «вучэбцы» навучылі кіраваць танкамі, аднак Аляксей больш часу маляваў плакаты ў Доме афіцэраў. І маляваў добра, таму далей нікуды не адправілі. На адным з плакатаў замест «воин — будь бдителен» напісаў «воин — будь спокоен». Ніхто гэтага не заўважыў.

Арганізаваў для афіцэрскіх дзяцей студыю выяўленчага мастацтва. Дарэчы, сярод іх быў руды хлопчык Мікола Ісаёнак. Сёння гэта вядомае прозвішча ў беларускім мастацтве.

Пасля войска Марачкін вырашыў перабрацца бліжэй да Мінска. Працаваў два гады настаўнікам у СШ № 4 Жодзіна. І паступіў у Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут.

Так атрымалася, што ў гэты час народны мастак Беларусі Іван Восіпавіч Ахрэмчык неафіцыйна (пра гэта студэнты даведаліся пасля), тайна ад Масквы (ведала толькі беларускае кіраўніцтва) адкрыў у БДТМІ, дзе быў загадчыкам кафедры, факультэт жывапісу. Афіцыйна ўсе паступалі на «дызайн і інтэр'ер», а неафіцыйна вучыліся зусім іншаму.

Жыццёвыя сюжэты

Ахрэмчык ведаў, што Марачкін «ціхі дысідэнт», але імкнуўся не звяртаць на гэта асаблівай увагі. Наадварот, папярэджваў. Маўляў, трэба быць

асцярожным, бо інакш вучобы не закончыць. На жаль, у гэтым Аляксей не быў паслухмяным. Дух супраціву натхняў і ўзбуджаў.

Цікавы выпадак. Усім студэнтам загадалі напісаць што-небудзь да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. Марачкін зрабіў «Смаленне чорнага кабана». Можна толькі ўявіць, які вэрхал падняўся. У рэктарат патэлефанавалі з Міністэрства асветы, і Марачкіна выклікалі ў адпаведныя інстанцыі. Але ён застаўся на сваіх пазіцыях, бо не бачыў ніякай крамолы ў сваім творы. Хапіла нават нахабства сказаць чыноўнікам, што «вождь» пралетарыяту любіў таксама паесці сала.

Перад дыпломам Марачкін паказаў свайму кіраўніку эскізы да карціны «Гуканне вясны», хацеў напісаць менавіта гэты твор. Традыцыйная беларуская тэма. Не тое, што рабіць яе забаранілі, проста параілі намаляваць іншае. Дакладней, Жодзінскі аўтазавод з яго магутнымі БелАЗамі.

А «Гуканне вясны» мастак потым усё ж такі намалюе. Доўгі час гэта карціна будзе сярод пастаянных экспанатаў Нацыянальнага мастацкага музея, але прыйдуць «новыя кіраўнікі дзяржавы», і яе схаваюць. Гэтак жа адбылося і з карцінай «Вераніка і Максім», якую перад візітам Лукашэнкі ў «новы корпус музея» паслугачы рэжыму хуценька прыбралі з экспазіцыі.

Па вялікаму ж рахунку, Аляксей Марачкін лічыць сябе прадстаўніком незапатрабаванага пакалення, бо ў яго маладосці трэба было маляваць толькі так, як загадала КПСС. А ён ніколі не працаваў «на заказ». Не маляваў ні Леніна, ні Маркса з Энгельсам. На карцінах Марачкіна іншыя героі: Францыск Скарына, Кірыла Тураўскі, Рагнеда, Ефрасіння Полацкая, Вітаўт Вялікі, Іван Луцкевіч, Цётка...

Сёння за нешта падобнае, магчыма, атрымаў бы (калі б сябраваў з уладай) дзяржаўную прэмію, але Марачкін імкнецца абысціся без такой ласкі. У 90-я гады, калі Саюз мастакоў вылучаў яго на званне заслужанага дзеяча мастацтва, прынцыпова адмовіўся.

Палітра жыцця

Магчыма, гэта задужа пафасна, але з гадамі Марачкін пачаў разумець, што МЫ — НАРОД, НАЦЫЯ і, каб не згубіцца ў свеце, павінны не забываць, адкуль і хто мы. Творчы арыенцір ён узяў на этнаграфічнасць і гістарычныя партрэты. Нават у нейкім сэнсе абмежаваў у сабе пошукі «чыстага мастацтва».

АЛЯКСЕЙ МАРАЧКІН

У 1990 годзе пры Саюзе мастакоў Беларусі была створана суполка «Пагоня». Менавіта «пры», бо ад самастойнай рэгістрацыі амаль адразу яны адмовіліся, таму што ў нашай дзяржаве гэта стварае вельмі шмат праблем.

Марачкін быў маральна падрыхтаваны да перабудовы, і таму цалкам лагічна тое, што менавіта яго прызначылі загадчыкам кафедры жывапісу Беларускай акадэміі мастацтваў. Дагэтуль ён займаўся вольнай творчасцю і некалькі гадоў быў галоўным мастаком у мастацкім фондзе БССР — адказваў за мастацка-ідэйны ўзровень таго, што рабілася ў нашых вытворчых майстэрнях.

На гэтай пасадзе Аляксей Марачкін пратрымаўся крыху больш за 10 гадоў. Новыя ўлады выціснулі яго з пасады загадчыка кафедры і, на думку Аляксея, паступілі неразумна, бо тым самым як бы падштурхнулі запоўніць нішу нонканфармізму, мастацтва супраціву. Марачкін пачаў маляваць карціны тыпу «Плошча Каліноўскага», «Звычайны нацюрморт» і г. д. Знакаміты Звон волі — гэта таксама Марачкін і яго аднадумца скульптар Шатэрнік.

У 2005 годзе Аляксея Марачкіна абралі Старшынёй Рады Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» (угаварылі паэт Генадзь Бураўкін і акадэмік Радзім Гарэцкі). На гэтай пасадзе прабыў да лета мінулага года. Пасада вельмі значная для грамадскай біяграфіі Марачкіна, аднак менавіта ён быў адным з тых, хто сустрэў рэформы апошняга часу вельмі насцярожана, і, як лічыць сёння, мякка кажучы, расчараваны яе дзейнасцю.

Перш за ўсё таму, што адчуў хвалю так званай «управляемой оппозиции». На яго думку, залішне многае сёння вырашаецца таемна, у нейкім закуліссі.

Найбольш яскрава гэта праявілася падчас правядзення апошняга з'езда. 21 арганізацыя (цягам года) адмовілася даць памяшканне для яго правядзення. Марачкін агучыў, што іх гатовыя прыняць у Вільні, і раптам пытанне было вырашана. Многія ўспрынялі гэта як «кароткі павадок».

У тым, што для правядзення з'езда лепш за ўсё было абраць Вільню, куды б маглі прыехаць беларусы, якія да неспадобы існуючай уладзе (Івонка Сурвіла, напрыклад), Аляксей Марачкін упэўнены і сёння. Як і ў тым, што «Бацькаўшчыне» нельга працаваць пад нечым кантролем. Пакінем гэта без каментароў. Адзначым толькі, што ёсць і супрацьлеглая думка.

Як і многія, Аляксей Марачкін пытаецца ў сябе: «Навошта мастаку палітыка?» І разумее, што не можа інакш, бо вельмі востра рэагуе на падман, знявагу, цемрашальства. Можа, у іншых гэтае адбываецца інакш.

Ён не вінаваціць тых мастакоў, пра якіх некалі склаў такія радкі: «Штодня малюю хмызнякі і застаюся на вякі...»

Толькі адны хмызнякі Марачкін маляваць не зможа ніколі. Мастаку не да душы фальш, якая адчуваецца паўсюдна, асабліва ў культурнай палітыцы. На жаль, сёння з усяго беларускага (мова, культура) робіцца звычайны сувенір, каб было што паказаць за мяжой — зубры, буслы, ручнікі і таму падобнае.

Аляксей Марачкін. Алесь Мара. Мастак. Паэт. Грамадскі дзеяч. Асоба — ва ўсіх сваіх іпастасях. І ва ўсіх — выбітная. Адзін з найбольш заўважных архітэктараў беларускага адраджэння хвалі 1990-х, беларускага «трэцяга сектару», ён сам па сабе — «трэці сектар». Як у Хэмінгуэя: кожны чалавек — мацярык. Тым больш такі, такога маштабу і таленту, як Аляксей Марачкін.

Ён не можа схавацца пад стол, пад падушку альбо зрабіць выгляд, быццам нічога не адбываецца. Не змагаецца за нейкую пасаду, але і не парывае з Народным Фронтам, у якім з самага пачатку існавання. Мастак не можа здрадзіць сваім думкам і стаць на калені перад цемрай. І галоўнае — Аляксей Марачкін не адзін такі.

20.02.10

АНТОН АСТАПОВІЧ

Прозвішча гэтага чалавека апошнім часам траплялася ў СМІ часцей, чым прозвішчы некаторых вядомых апазіцыянераў. Тлумачыцца гэта тым, што старшыня Таварыства аховы помнікаў Антон Астаповіч знаходзіцца ў апазіцыі не да канкрэтнай асобы, а да таго, як некаторыя ставяцца да нашага мінулага. І не істотна, з якога боку барыкад яны знаходзяцца.

Камяні юнацтва

Калі 23 кастрычніка 1964 года ў Асіповічах нарадзіўся хлопчык, то тады ніхто (акрамя Бога, канешне) не мог сказаць, што калісьці гэта немаўля будзе абараняць гістарычную спадчыну нашай нацыі. Магчыма, некаторым такі тэзіс падасца вельмі пафасным, але я, напрыклад, магу няшмат яшчэ прыгадаць асобаў, што не толькі змагаюцца за штосьці канкрэтнае, але час ад часу і перамагаюць.

Пасля школы Антон Астаповіч паступіў у Мінскую медыцынскую вучэльню. Скончыў яе ў 1984 годзе з чырвоным дыпломам і стаў фельчарам. Крыху паспеў папрацаваць на «Хуткай дапамозе» і паступіў у вядомы мінскі медінстытут, які пры сучаснай уладзе стаў універсітэтам.

Якраз у той момант студэнтаў пачалі прызываць у войска і дзяржава дала Антону Астаповічу магчымасць два гады падумаць пра свой лёс. А галоўнае — вызначыцца: працягваць далей вучобу або заняцца справай, якая да сэрца была бліжэй.

Восенню 1987 года Антон вярнуўся са службы, забраў дакументы з медінстытута і ўладкаваўся на працу ў чыгуначную бальніцу родных Асіповічаў. А ў 1989 годзе завочна паступіў (у 25 гадоў на стацыянары амаль не вучацца) на гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Лагічна ўзнікае пытанне: навошта было «гарадзіць агарод» з медыцынай, бо гісторыя заўсёды падабалася больш? Адказ просты — пэўны ціск бацькоў. Людзі сталыя і практычныя, яны не лічылі гісторыю той сферай, дзе заўсёды будзе стабільны (у нашай краіне да гэтага імкнуцца ўсе) кавалак хлеба з маслам. Іншая справа — урач. Дарэчы, браты Грыцкевічы (абодва займаюцца гісторыяй) па адукацыі таксама медыкі...

У новай сферы Астаповічу адразу пашанцавала. Нягледзячы на тое, што ён вучыўся толькі на першым курсе, яго ўжо добра ведалі ў краязнаўчых і гістарычных колах, таму адразу ўзялі ў Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту на пасаду малодшага навуковага супрацоўніка ў аддзел фондаў, а праз год прызначылі загадчыкам сектара Цэнтральнай Беларусі ў экспазіцыйным аддзеле. Гэтаму музею ён аддаў больш за 16 гадоў свайго жыцця.

Пашчасціла (як лічыць сам Астаповіч) таксама ў тым, што ён (калі ўжо быў намеснікам дырэктара музея) некалькі гадоў выкладаў на той кафедры Універсітэта культуры, дзе кіраўніком з'яўляўся Анатоль Пятровіч Грыц-

кевіч. А дзякуючы кнізе «Факел Гіпакрата» (1987 год) Валянціна Грыцкевіча, адкрыў для сябе сапраўдную гісторыю беларускай медыцыны.

Музейныя падмуркі

Большасць памылкова звязвае Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту са Строчыцамі, але дакладней будзе назваць вёску Азярцо, бо музей фактычная яе ўскраіна. На 150 гектараў музейнай зямлі з усёй Беларусі звозілі і рэстаўравалі помнікі традыцыйнай народнай архітэктуры.

Калі ў 2006 годзе Антон Астаповіч з музею звальняўся, шмат хто ўбачыў у гэтым нейкае палітычнае адценне, бо менавіта тады праходзілі прэзідэнцкія выбары. І гэта цалкам зразумела. Антон Астаповіч — даўні сябра Партыі БНФ. Нават у 1989 годзе прысутнічаў (ад Асіповічаў) на ўстаноўчым з'ездзе ў Вільні. І ў ніякія палітычныя структуры больш не ўваходзіў.

За 16 гадоў працы ў музеі Антон Астаповіч сфарміраваўся як адзін з самых вядомых у краіне спецыялістаў гэтай галіны, але я засяроджу ўвагу толькі на некаторых эпізодах.

Першы з іх датычыць адной з экспедыцый, у якіх супрацоўнікі музея займаліся выяўленнем і фіксацыяй помнікаў драўлянай архітэктуры, зборам этнаграфічнага (вуснага) матэрыялу, прадметаў музейнага значэння. З 1990 па 1996 год, калі было нармальнае фінансаванне, такіх экспедыцый ладзілася даволі шмат.

У верасні 1991 года была прынятая новая нацыянальная сімволіка і бел-чырвона-белы сцяг стаў дзяржаўным. Праз месяц адбылася экспедыцыя ў Клецк. Астаповіч з калегамі засяліўся ў гатэль, а насупраць — райвыканкам, над якім вісела нешта чырвона-зялёнае. І калі навукоўцам адзначалі нешта ў камандзіровачных лістах, Антон запытаўся: «А чаму вы парушаеце законы незалежнай Беларусі? Чаму ў вас вісіць тое, што адмянілі больш за месяц таму?»

Якая ж узнялася мітусня! Астаповіча завялі да намесніка райвыканкама, і той пачаў апраўдвацца: бачыце, там дым ідзе, латаем усё бітумам, баімся, каб новы сцяг не пакрыўся сажай, праз 3—4 дні скончым усе работы...

Спалохаўся кіраўнік так, што тэрміны былі значна скарочаныя, і ўжо праз некалькі гадзін над будынкам лунаў дзяржаўны сцяг. З гэтай нагоды Антон Астаповіч заўсёды жартуе, што над Клецкам у 1991 годзе бел-чырвона-белы сцяг узняў менавіта ён.

Самае цудоўнае ў экспедыцыях — сустрэчы з людзьмі, якія жывуць у беларускай глыбінцы. Напрыклад, у Шчучынскім раёне вучоным сустрэўся 80-гадовы дзед, які некалі быў польскім уланам і ўмеў крыху маляваць. У хаце вісеў намаляваны алеем аўтапартрэт, дзе ён на кані, а побач — маршал Пілсудскі.

У экспедыцыях Беларусь у нейкім сэнсе адкрываецца па-новаму. Як лічыць сам Астаповіч, не было б іх, не было б і яго знакамітых вандровак, бо падмурак быў закладзены тады, калі ён аб'ездзіў 85 працэнтаў Беларусі і ўбачыў усе найбольш значныя гістарычныя каштоўнасці.

Такіх людзей у Беларусі адзінкі...

Ідэалагічны фундамент

Гэта цяжка ўявіць, але пэўны час Антон Астаповіч афіцыйна быў «галоўным ідэолагам» свайго музею. У 2002 годзе яго прызначылі намеснікам дырэктара па навуцы, а ў 2004 годзе з Міністэрства культуры прыйшоў загад, які патрабаваў ускласці на аднаго з намеснікаў дадатковы абавязак — адказнага за ідэалогію. Акрамя Астаповіча ў дырэктара было яшчэ два намесніка — па будаўніцтву і рэстаўрацыі, гаспадарцы. Да таго ж узрост у іх быў ужо пенсійны. Якая тут ідэалогія? Таму цалкам зразумела, што іншага выбару папросту не было.

Міністэрства гэта зацвердзіла, і нават калі ў 2006 годзе месца былога дырэктара заняла новая начальніца (яна потым і «з'ела» Астаповіча), «ідэалогію» ў яго не адабралі. Дарэчы, да тых абавязкаў ён і сёння ставіцца вельмі станоўча, бо, па вялікаму рахунку, там ёсць толькі тое, што закладзена ў Праграму Партыі БНФ — правы чалавека, нацыянальны характар дзяржавы, спадчына і г.д. Хто не верыць, хай адкрые любы афіцыйны падручнік. Пра лізаблюдства перад існуючым кіраўніцтвам там нічога няма. Гэта сучасныя чыноўнікі бачаць «паміж радкамі»...

Свой светапогляд Антон Астаповіч не хаваў ніколі, таму спакойна ставіўся да спробы ўбачыць у яго дзеяннях нейкую палітыку або пазбавіць ідэалагічнага чынніка. А былі яны неаднойчы, аднак заўсёды разбіваліся аб логіку мясцовага (вельмі прафесійнага) юрыста. Напрыклад, той «на пальцах» растлумачыў, што «забраць ідэалогію» магчыма толькі ў адным выпадку — у сувязі з павелічэннем нагрузкі па навуковай лініі з захаваннем службовай надбаўкі, бо дзейнічае Астаповіч у строгай адпаведнасці з існуючым падручнікам па ідэалогіі.

Імкненні ж былі супрацьлеглымі. Калі не атрымлівалася звольніць, трэба было зрабіць так, каб Астаповіч сышоў сам. І грошы тут — не апошні аргумент.

1 верасня 2006 года так і адбылося. Нягледзячы на тое, што праз некалькі дзён (9 верасня) музей святкаваў 30 гадоў з дня свайго стварэння, Антон Астаповіч напісаў адпаведную заяву і забраў працоўную кніжку. І з таго часу быў там усяго два разы. Адзін раз — выпадкова ў 2007 годзе, калі ў тых мясцінах здымалі фільм з яго ўдзелам. А другі — у жніўні 2009-га, калі праводзіў міжнародны валанцёрскі летнік і прыехаў туды ў рамках чарговай вандроўкі.

Дзеля будучыні — у мінулае

Яшчэ ў 2004 годзе Антон Астаповіч пачаў супрацоўнічаць з адной незалежнай тэлестудыяй. Пісаў сцэнары, выступаў у якасці ўдзельніка, эксперта. Плюс удзел у розных творчых праектах (публічныя лекцыі, арганізацыя валанцёрскіх работ), плюс знакамітыя вандроўкі па Беларусі. Да таго ж па характару Антон лёгкі на пад'ем, таму звальненне са стабільнай працы не з'яўлялася для яго нейкай жыццёвай трагедыяй.

Галоўным яго клопатам стала Таварыства аховы помнікаў (ТАП). Арганізавалі яго яшчэ ў савецкія часы, у 1966 годзе. Фармальна ў гэтым таварыстве Астаповіч з гадоў дзесяці, бо тады запісвалі ўсіх школьнікаў, а актыўна супрацоўнічае з гэтай арганізацыяй з 1990 года, калі пачаў працаваць у музеі і стаў валанцёрам. З паплечнікамі ён нават заснаваў моладзевую секцыю.

7 чэрвеня 2007 года на чарговым справаздачным з'ездзе Антона Астаповіча абралі старшынёй ТАП, і з таго часу ён займаецца (словы самога Астаповіча) «праваабарончай дзейнасцю» — адстойвае права нашай спадчыны на існаванне.

А абараняць, на жаль, ёсць што. Пры досыць неблагім заканадаўстве ў гэтай галіне амаль цалкам адсутнічаюць механізмы правапрымянення законаў.

У дзяржавы нават няма паўнавартаснай інспекцыі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны. У той жа Літве толькі ў цэнтральным апараце Дэпартамента аховы помнікаў працуе амаль 120 чалавек. Плюс чалавек 50 рэгіянальных інспектараў. Тое ж самае ў Польшчы і нават у Азербайджане.

У штаце Упраўлення па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ёсць 15 адзінак. Фактычна там працуе 11 чалавек. А ўсе рэгіянальныя інспектары (у нагрузку да галоўнай дзейнасці) падпарадкоўваюцца і цалкам залежаць ад мясцовай выканаўчай улады, якая часцей за ўсё і з'яўляецца першым парушальнікамі заканадаўства аб ахове спадчыны. Пры такой сістэме ніякі рэальны кантроль немагчымы.

Адзінае выключэнне — тое, што робіць Таварыства аховы помнікаў, якое з'яўляецца цалкам грамадскай структурай. ТАП перашкаджае самавольству чыноўнікаў, і ў выканаўчай улады яно як бяльмо на воку.

Калі параўнаць музейныя экспедыцыі Антона Астаповіча і яго знакамітыя вандроўкі, то атрымаецца, што страцілі мы за апошнія гады даволі многа. Перш за ўсё — сядзібна-паркавыя комплексы. Раней іх было даволі шмат, а зараз амаль не засталося. Згодна з зацверджаным Саўмінам у мінулым годзе планам развіцця экатурызму, інвестары могуць набыць толькі 45 аб'ектаў, а іх у Беларусі некалькі соцень. І хто можа даць гарантыю, што там не будзе нешта лубочнае, накшталт Траецкага прадмесця?..

Пра вандроўкі, якія ладзіць Антон Астаповіч, можна распавядаць доўга, таму я абмяжуюся толькі некаторымі лічбамі і фактамі.

Напрыканцы 2002 года ён з аднадумцамі стварыў незарэгістраваную ініцыятыву «Беларускі шлях» і пачаў ладзіць «Вандроўкі ў мінулае», бо традыцыйныя турыстычныя маршруты «ахапляюць» толькі 10 працэнтаў таго, што ёсць у нашай краіне. У 2007 годзе Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына» далучылася да арганізацыі вандровак. Па самых сціплых падліках, іх ужо адбылося больш за дзвесце.

Па ўсёй Беларусі сёння сябрамі ТАП з'яўляюцца 1800 чалавек. Значная сіла, прычым не патэнцыйная, а наяўная. ТАП шмат робіць ужо сёння...

06.03. 10

АЛЯКСАНДР КАМАРОЎСКІ

10 сакавіка распачаўся суд над Мікалаем Аўтуховічам. Герой нашага нарыса Аляксандр Камароўскі лічыць гэты судовы працэс палітычна матываваным. Сапраўдная прычына, на яго погляд, у тым, што менавіта Мікалай Аўтуховіч быў адным з трох падпісантаў вядомага ліста прэзідэнту і ініцыятарам публічнай адмовы ад юбілейных медалёў, якія наша дзяржава прысвяціла 20-годдзю вываду савецкіх войскаў з Афганістана. Ад дзяржаўных узнагарод тады адмовіліся каля 10 працэнтаў «афганцаў», якіх чамусьці было прынята лічыць найбольш моцным электаральным апірышчам існуючай улады.

Пераезд пад прымусам

Аляксандр Камароўскі нарадзіўся 29 мая 1942 года на спецпасяленні Чуртан Гаінскага раёна Пермскай вобласці, у вярхоўі ракі Камы. У гэтыя мясціны падчас рэпрэсій пачатку 30-х гадоў мінулага стагоддзя вывезлі сем'і будучых бацькоў Камароўскага: сям'ю маці Марыі Аляксандраўны — з вёскі Забродзенне, што за дзевяць кіламетраў ад Жодзіна; сям'ю бацькі Аляксандра Адамавіча — з хутара Ліпавы Капец Мінскага раёна.

Хаця род Камароўскіх з карэнных беларускіх, але ў яго жылах цячэ і значная частка замежнай крыві. У прыватнасці французскай — па лініі маці. У даўнім 1812 годзе, падчас трагічнай пераправы войскаў Напалеона праз Беразіну, адзін з жаўнераў, без вінтоўкі, стомлены і галодны, забрыў у вёску, дзе жылі продкі Камароўскага, і нейкая з яго прапрабабак вынесла бедалазе вады і ежы. І ўзнікла каханне... А па лініі бацькі ёсць і польскія гены. За ўдзел у паўстанні Кастуся Каліноўскага продкаў Аляксандра, звычайных сялян, з заходніх раёнаў перасялілі бліжэй да Мінска. У 1930 годзе іх нашчадкаў «раскулачылі» і дэпартавалі на поўнач.

Камендатура НКУС у пасёлку Чуртан праіснавала да 1956 года і запомнілася Камароўскаму вельмі добра. З дачкой яе начальніка ён нават вучыўся ў адным класе. Акрамя беларускай «дыяспары» там жылі яшчэ паволжскія немцы, палякі і ўкраінцы. А ў 1944 годзе да сасланых дадалі яшчэ і крымскіх татар. Адносіны паміж усімі былі надзвычай сяброўскімі. Мабыць, менавіта таму, калі Аляксандру прапанавалі выканаць «інтэрнацыянальны абавязак» у Афганістане, ён успрыняў гэта за вялікі гонар.

Абавязак без прымусу

Сярэднюю школу Аляксандр Камароўскі скончыў у 1959 годзе і паступіў у Томскае вышэйшае вайсковае артылерыйскае вучылішча. Але гарматы не спадабаліся, вучобу кінуў і вярнуўся ў родную хату. Два гады працаваў памочнікам машыніста паравоза на вузкакалейнай чыгунцы.

У 1961 годзе падышлі тэрміны вайсковай службы і Камароўскі зноў абраў вайсковае вучылішча. Але на гэты раз — Іркуцкае авіяцыйна-тэхнічнае. Чаму ж падаўся не ў лётчыкі, а ў «тэхнары» (выбар амаль бесперспектыўны з пункту погляду кар'еры)? Бо Аляксандр ніколі не збіраўся стаць генералам і добра ўсведамляў, што для сына ссыльных у Савецкім Саюзе любая кар'ера была немагчымай.

Праз тры гады Камароўскі скончыў вучобу і на дзесяць гадоў трапіў на Далёкі Усход. Служыў бартавым тэхнікам на ваенна-транспартных самалётах. Атрымаць вышэйшую адукацыю жадання ніколі не ўзнікала.

З той жа прычыны хутка ўздымацца па службовай лесвіцы яму не дасць КДБ. Нават ад палётаў яго экіпажа ў савецкія гарнізоны, размешчаныя за межамі СССР, Камароўскага нязменна адхілялі, бо ён не меў допуску «формы 2», які давала толькі галоўная спецслужба СССР. На яго месца садзілі каго-небудзь з «правільнай» біяграфіяй. Адзінай краінай у замежжы, дзе яму дазволілі служыць, быў Афганістан.

Пасля службы на Далёкім Усходзе Камароўскага накіравалі на Украіну, спачатку ў Крывы Рог (1974), а ў 1978 годзе ў пасёлак Арцыз, што ў 140 кіламетрах ад Адэсы (былая Бесарабія).

У снежні 1979 года савецкія войскі ўвайшлі ў Афганістан. Полк, у якім служыў Камароўскі, на той час начальнікам групы авіяцыйнага абсталявання, у афганскай аперацыі прымаў самы непасрэдны ўдзел. Першы час з ташкенцкага (40 кіламетраў) вайсковага аэрадрому Чынчык.

2 чэрвеня 1981 года Аляксандр Камароўскі трапіў непасрэдна ў Кабул і праваяваў цэлых паўтары гады. Нагрузка нечалавечая: пад'ём а 4—5 раніцы, адбой а 12 ночы. І так кожны дзень, да 25 кастрычніка 1982 года.

Пад прымусам сумлення

За Афганістан Аляксандр Камароўскі атрымаў афіцэрскі ордэн «За службу Родине в Вооруженных Силах СССР» трэцяй ступені і шматлікія граматы, у тым ліку і ад старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР. У запас ён зволіўся ў званні маёра.

Падпалкоўніка яму далі ўжо тут. Тады яшчэ ніхто не ведаў, што Камароўскі лічыць тую вайну несправядлівай і перакананы, што менавіта яна «развaліла» Савецкі Саюз. СССР не вытрымаў эканамічнай напругі. Яго доўгі час ігнараваў амаль цэлы свет. За 10 гадоў праз «афган» прайшло 620 тысяч вайскоўцаў і больш за 300 тысяч «цывільных» спецыялістаў. Усяго каля мільёна чалавек. Многа гэта ці мала? Мабыць, многа, бо, калі яны ўсе вярнуліся назад, гэта значна пахіснула ўстоі савецкай улады. Перш за ўсё таму, што гэта былі людзі, якія ўсумніліся ў існуючай уладзе і да таго ж перасталі баяцца.

Дарэчы, усе бунты, якія потым скончыліся «парадам суверэнітэтаў», па вялікаму рахунку, пачыналіся з «афганцаў». Так мяркуе Камароўскі, які вывучаў гэта пытанне спецыяльна.

Як вобразна кажа сам Аляксандр, ён не з тых, хто будзе «хадзіць у зялёных армейскіх штанах і здаваць пустыя бутэлькі». Таму ў сярэдзіне 80-х гадоў мінулага стагоддзя актыўна пачаў займацца «афганскім рухам», які ў розныя часы называўся па-рознаму. Сёння — грамадскае аб'яднанне «Грамадскі рух інвалідаў вайны ў Афганістане». Адзін з сегментаў таго, што называецца «трэцім сектарам».

«Наезды» на Камароўскага пачаліся адразу ж, як толькі сталі вядомымі яго погляды. І гэта абсалютна зразумела, бо заўсёды лічылася, што «афганцы» ледзь не фанатычна падтрымліваць сучасную ўладу, якая быццам бы ў іх успрыманні асацыюецца з той дзяржавай, за якую яны ваявалі. А тут такое разбурэнне міфа!

Пералічваць усе прыклады ціску сэнсу няма, бо іх было вельмі шмат (у тым ліку і фальшывыя долары на беларуска-польскай мяжы ў верасні 2006 года, аб чым Камароўскі ведаў за два тыдні да самога здарэння). Акцэнтую вашу ўвагу толькі на «справе Аўтуховіча».

У мінулым годзе споўнілася 20 гадоў з моманту вываду савецкіх войскаў з Афганістана. І беларуская ўлада вырашыла ўзнагародзіць усіх удзельнікаў той вайны юбілейнымі медалямі. І для яе было цалкам нечаканым, што ў такім «лаяльным» асяроддзі можа ўзнікнуць нейкі пратэст.

Напрыканцы студзеня 2009 года ў СМІ з'явіўся адкрыты зварот Аляксандра Камароўскага, Мікалая Аўтуховіча і Алега Волчака да прэзідэнта краіны, кіраўніка ўрада і «афганцаў», дзе выказвалася прапанова замацаваць статус удзельнікаў, выдаць адпаведныя пасведчанні і ўстанавіць пэўныя льготы, бо ў любой нармальнай краіне свету тых, хто ваяваў, лічаць элітай грамадства. І прагучаў заклік у адваротным выпадку адмовіцца ад узнагародаў.

Можна толькі ўявіць, які пачаўся «шорах». Адпаведная «работа» была праведзена амаль з кожным «афганцам», імгненна вырашаліся пытанні, якія да гэтага часу «буксавалі» гадамі. На многіх прадпрыемствах краіны дадаткам да кожнага медаля быў «бонус» памерам 130—150 тысяч беларускіх рублёў. Так што, з аднаго боку, мэта была дасягнутай. «Наверсе» пачалі варушыцца і зрабілі спробы звесці ўсе пратэсты да «кавалка каўбасы». Не атрымалася.

Пад зваротам Камароўскага, Волчака і Аўтуховіча па ўсёй Беларусі падпісалася каля чатырохсот чалавек, а медалі адмовіліся атрымаць больш як дзве тысячы. Калі ўлічыць, што ў Беларусі «афганцаў» толькі 21 тысяча, атрымліваецца даволі значная лічба. Падобнае «свята непаслухмянасці» ўлада дараваць не магла. Але Аляксандр Камароўскі з паплечнікамі не здаецца.

12.03.10

УЛАДЗІМІР КОЛАС

Нарыс пра Уладзіміра Коласа пісаўся ў той момант, калі вакол Рады беларускай інтэлігенцыі ўзнікла моцная інфармацыйная хваля з-за спробы дапамагчы апазіцыйным палітыкам абраць адзінага кандыдата ў прэзідэнты. Не хачу займаць чыйсьці канкрэтны бок, бо гэта «хлеб палітолагаў». Скажу толькі, што калі палітыкай пачынаюць займаюцца неінтэлігентна, то інтэлігенцыя час ад часу сама пачынае займацца палітыкамі.

З чаго пачыналася кіно

Уладзімір Колас нарадзіўся 22 верасня 1951 года ў Мінску. Яго бацькі — Георгій Данілавіч і Алена Паўлаўна — на той час былі студэнтамі тэатральна-мастацкага інстытута.

Маці стала тэлевізійным рэжысёрам, а бацька — тэатральным крытыкам.

Цікавы момант. Валодзіна бабуля, Марыя Емяльянаўна, працавала галоўным бухгалтарам у Доме ўрада і, паколькі пакінуць унука не было з кім, часта брала яго на працу. Там незнаёмая жанчына адводзіла хлопчыка ў нейкі пакой, дзе былі чырвоныя скрыначкі з узнагародамі — зоркі Героя Савецкага Саюза, розныя ордэны і медалі. З гэтымі «цацкамі» ён і гуляў.

Яшчэ ў школьныя гады Уладзімір Колас займаўся ў аматарскай кінастудыі «Юнацтва» пры Палацы прафсаюзаў. Потым яе кіраўнік Аляксандр Сабаташ, які працаваў апаратарам на тэлебачанні, перайшоў у Інстытут замежных моў, дзе была «Лабараторыя кіно». Яна мела прафесійную кінакамеру, што і вырашыла далейшы выбар шляху Коласа.

Аднак па той прычыне, што ў знакаміты ВГИК адразу пасля школы не бралі, Уладзімір вырашыў паступаць у інстытут замежных моў. Планаваў правучыцца гады тры, аднак дайшоў да дыплома.

Першай мовай у яго была французская, другой — англійская. Па размеркаванню Колас паўтары гады настаўнічаў у Браслаўскім і Чашніцкім (в. Углё) раёнах. Потым тры гады адслужыў у Белпалку. І толькі пасля паступіў на Вышэйшыя рэжысёрскія курсы ў Маскве.

Там яго і пачала хваляваць праблема тоеснасці беларусаў у былым Савецкім Саюзе. Кожную савецкую рэспубліку, альбо кінастудыю, «прадстаўлялі» па 2—3 чалавека, і менавіта ў Маскве ён убачыў: СССР — азіяцкая краіна. Амаль усе «славянскія» кінастудыі прадстаўлялі ўраджэнцы Азіі.

На тым жа «Беларусьфільме» працавалі прадстаўнікі ўсяго Савецкага Саюза. Як у той песні, «мой адрас не дом і не вуліца...». Некаторым было цалкам «пляваць», дзе яны знаходзяцца. Ні мовы, ні гісторыі яны ведаць не хацелі. Адтуль ідзе перакананне Уладзіміра Коласа, што кіно і тэлебачанне — гэта ёсць тое, што павінна стварыць моду на беларушчыну.

Дарэчы, яго дыпломнай работай быў «Малады дубок» па Якубу Коласу. А дэбютам — «Багровая трава» па сцэнару Аляксея Дударава. Фільм быў

прызнаны лепшым у былым СССР, і Уладзімір Колас атрымаў свой першы прыз. Далей ішлі «Дрэва на асфальце» з Галінай Макаравай у галоўнай ролі і «Хочаце любіце, хочаце не». Потым Колас зняў «Адну ноч» па Васілю Быкаву і шмат дакументальных фільмаў.

У 2008 годзе на прэстыжным Берлінскім кінафестывалі, у якім бяруць удзел амаль усе галоўныя тэлеканалы Еўропы, з карцінай «Галерэя Ады», дзе расказваецца пра маленькую беларускую вёску, Уладзімір Колас атрымаў «Прыз Еўропы» за лепшы дакументальны фільм.

З чаго пачынаўся ліцэй

Неабходнасць паспрыяць падрыхтоўцы сваіх кадраў стала для Уладзіміра Коласа своеасаблівым штуршком для рашучых перамен ва ўласным лёсе.

Паспрыялі таму і супраца з такімі кансультантамі ў яго карцінах, энтузіястамі нацыянальнага адраджэння, як археолаг Алег Трусаў, пісьменнік Эрнэст Ялугін. А таксама наведванне беларускіх школ і ліцэя на Беласточчыне, дзе Колас здымаў фільм пра праблемы беларускай мовы.

Непасрэдная ж прапанова стварыць беларускі ліцэй у Мінску паступіла ад Алега Трусава, якому Колас дапамагаў у яго выбарчай кампаніі ў Вярхоўны савет 12-га склікання. Ужо дэпутат Трусаў (і ён жа старшыня адной з раённых суполак Таварыства беларускай мовы) абяцаў Коласу поўную падтрымку.

Так узнік ЛІЦЭЙ. Нягледзячы на тое, што навучэнне было платным, ахвочых вучыцца ў ім аказалася шмат.

І не толькі дзяцей. Было некалькі груп дарослых. Лекцыі выкладчыкаў прыходзілі слухаць нават тыя, хто і сам быў аўтарытэтным спецыялістам у сваёй галіне (напрыклад, тая ж доктар навук Высоцкая з мастацкага музея).

Потым былі пошукі памяшкання, пакуты па розных «чужых кутах». Коласу нават прапаноўвалі зрабіць звычайную беларускамоўную школу, стаць яе дырэктарам. На ўздыме дэмакратычнай хвалі пачатку 1990-х гадоў гэта было цалкам рэальна і нашмат прасцей. «

Павесіш, — раілі яму, — на школе шыльду «ліцэй», і ўсё будзе добра». Ён цвёрда трымаўся іншай канцэпцыі: вучні і выкладчыкі набіраюцца па конкурсу.

Зразумела, што на гэта калектывы ні адной са школ не ішлі. Нарэшце, пасля дастаткова працяглай эпапеі, Колас з паплечнікамі дамагліся свайго: улады вызначылі пад ліцэй шыкоўны будынак былой камсамольскай школы на Кірава, 21.

Было гэта ў 1992 годзе. А з 1994 года пачаўся ціск. Уладзіміру Коласу паказалі ўказ (адзін з першых новай улады), які загадваў знішчыць усе падручнікі, што былі выдадзены пасля 1991 года. У 1997 годзе, калі на пасадзе віцэ-прэм'ера знаходзіўся сумна вядомы палкоўнік Замяталін, ліцэй быў перайменаваны ў Нацыянальны дзяржаўны ліцэй імя Якуба Коласа.

За іроніяй Колас — дырэктар ліцэя Коласа (хаця Уладзімір Колас заўсёды казаў, што, у адрозненне ад знакамітага паэта, у яго не псеўданім, а сапраўднае прозвішча) хавалася мэта ўзяць ліцэй пад поўны кантроль, выдаліць разам са словам «беларускі» з назвы яго вольналюбівы адраджэнскі змест.

Ліквідавалі ліцэй указам Міністэрства адукацыі РБ ад 25 чэрвеня 2003 года, з фармулёўкай «ліквідаваць з мэтай аптымізацыі навучальнага працэсу».

Прагучала абяцанне ў тым жа будынку адкрыць «новы гарадскі ліцэй». Прычапіліся да таго, што ліцэй быццам бы не можа быць нацыянальным і ... звольнілі ўсіх. Нават вахцёра.

Парадокс, але атрымліваецца, што ўлады закрылі іх за сваю ж памылку, і з гэтага часу ліцэй працуе падпольна.

У будынку на Кірава месціцца суд Савецкага раёна Мінска, дзе сярод іншых судзяць былых вучняў ліцэя. «Аптымізавалі»...

З чаго пачыналася рада

Далейшыя падзеі прымусілі падумаць пра неабходнасць нешта рабіць, заняць актыўную пазіцыю, а не стаяць у баку.

Стала відавочна: калі ніхто не будзе «рухацца», то беларусы заслугоўваюць таго, што з імі будзе далей, бо асабіста Колас ніколі не мог зразумець, чаму нашы продкі дазволілі падчас рэпрэсіяў так сябе катаваць. Гэта і стала «каталізатарам» стварэння Рады беларускай інтэлігенцыі (РБІ).

У маі 2003 года ў Палацы мастацтваў адбыўся гарадскі сход, а потым у Доме культуры ААТ «Сукно» — нацыянальны. Галоўны пасыл — кансаліда-

цыя. Удзельнікі звярнуліся да ўлады, апазіцыі і народа з заклікам шукаць тое, што нас яднае, а не раз'ядноўвае, будаваць разам дэмакратычнае грамадства. І добразычлівым лістом накіравалі гэтыя прапановы прэзідэнту краіны.

Неўзабаве пасля гэтага Лукашэнка выступіў на нарадзе вышэйшых кіруючых кадраў у канцэртнай зале «Мінск» з прамовай. Працытаваў Уладзіміра Коласа, але са сваёй высновай. Маўляў, інтэлігенцыя імкнецца раскалоць грамадства на розныя тыпы беларусаў, хаця гутарка ішла пра супрацьлеглае. І ўпершыню абвясціў пра неабходнасць стварэння дзяржаўнай ідэалогіі.

Ніколі не ведаеш, да якіх наступстваў прывядзе тое, што ты робіш...

З чаго пачнецца «адзіны»

Тое, што ў 2005 годзе ў беларускай апазіцыі другі раз запар на прэзідэнцкіх выбарах быў адзіны кандыдат — заслуга шмат каго, у тым ліку і Рады беларускай інтэлігенцыі. Іншая справа — механізм яго вылучэння і вынікі дзейнасці.

Менавіта гэта і выклікае пытанні, бо зараз мы відавочна паўтараем памылкі мінулага. І можам дадаць новыя.

Адна з іх — колькасць патэнцыйных «калон». Цалкам згодны з тымі, хто жартуе наконт таго, што колькасць жадаючых стаць прэзідэнтам хутка будзе больш за колькасць выбаршчыкаў.

Ведаю, што многія даволі жорстка крытыкуюць РБІ за спробы нешта вырашыць. Маўляў, не справа «трэцяга сектару» займацца такімі глабальнымі рэчамі. Часткова згодны, але толькі ў тым выпадку, калі няма такой патрэбы.

На жаль, сёння яна ёсць.

На думку Уладзіміра Коласа, неабходны разумны баланс паміж палітыкамі і грамадскай супольнасцю. Тандэм, а не спробы паказаць, хто больш «круты».

За апошнія месяцы на пасяджэннях Рады беларускай інтэлігенцыі пабывала больш за 15 чалавек. Зразумела, не толькі прэтэндэнтаў на «скуру незабітага мядзведзя», але і тых, хто можа на нешта паўплываць. Усе пагадзіліся, што перамагчы можа толькі «адзіны». Аднак усе лічаць: яго ніколі не будзе.

Чаму? «Таму, што мы такія!»

Магчыма, гэта выглядае крыху пафасна, але, на мой погляд, Уладзімір Колас і працуе дзеля таго, каб падобныя адказы не гучалі ніколі.

18.06.10

ЛЮДМІЛА ГРАЗНОВА

Людміла Мікалаеўна даволі часта бывае ў мяне ў гасцях, але тое тэлефанаванне ўсё ж такі было ў нейкім сэнсе нечаканым. Яна папрасілася... пагрэцца. Справа ў тым, што ў маім доме размешчаны «Опорный пункт Советского РУВД г. Минска», які ў народзе называюць «парняком».

Сюды пасля чарговай спробы правесці ўстаноўчы сход прывезлі некалькі дзясяткаў актывістаў «Маладога фронту». Праваабаронца Людміла Гразнова прыехала да міліцэйскага будынка, каб іх маральна падтрымаць.

Першы выбар

Людміла Гразнова (да шлюбу — Пракапенка) нарадзілася 8 чэрвеня 1953 года ў Дзяржынску.

Яе бацькі тады жылі ў 20 кіламетрах ад гэтага райцэнтра, у вёсцы Путчына. Потым сям'я пераязджала ў Фаніпаль, Плешчаніцы, але першыя ўстойлівыя ўспаміны ў Людмілы звязаны са Старобінам (не блытайце гэту назву са Старобінам, на месцы якога быў адбудаваны Салігорск).

Бацька Гразновай, Мікалай Фёдаравіч Пракапенка, быў першым сакратаром Старобінскага райкама партыі.

У гэтым гарадку Людміла і пайшла «першы раз у першы клас». У звычайную школу. І толькі праз шэсць гадоў (1965) пачала вучыцца ў «крутой» (як тады лічылася) сталічнай школе №42. Менавіта ў гэтым годзе ў Мінск у Міністэрства сельскай гаспадаркі перавялі працаваць яе бацьку. Партыйную наменклатуру, як і вайскоўцаў, на «новы фронт» «кідалі» даволі часта — ратацыя кадраў.

Дарэчы, Мінск стаў апошнім месцам працы Мікалая Фёдаравіча. Тут ён узначаліў абкам партыі, а пасля — даследчы інстытут, які займаўся пытаннямі сельскай гаспадаркі. З гэтай пасады выйшаў на пенсію і стаў працаваць загадчыкам сектара. 24 снежня 2004-га года трагічна загінуў.

Людміла Гразнова добра малявала і чарціла, але паступаць на прэстыжны архітэктурны факультэт БДУ не адважылася. Абрала палітэканомію, бо заўсёды любіла матэматыку, якая па гэтай спецыяльнасці вызначалася як «прафілюючая».

Потым пайшла ў аспірантуру вывучаць «палітэканомію сацыялізму». І вельмі хутка зразумела, што такой навукі не існуе, але тады былі пэўныя правілы гульні. Давялося іх прыняць. У 1980 годзе стала кандыдатам эканамічных навук. Жыццё быццам усталявалася, увайшло ва ўстойлівую каляіну.

Аднак на зломе перабудовы Людміла рэзка змяняе свой лёс — дзеля агульных дэмакратычных пераўтварэнняў у краіне з навукі пераходзіць у палітыку.

У 1990-м годзе была створана Аб'яднаная дэмакратычная партыя Беларусі, і праз два гады Людміла Гразнова стала намесніцай старшыні (на той час Аляксандра Дабравольскага).

У 1995-м яна рызыкуе балатавацца кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета 13-га склікання. І перамагае. У складзе ВС яе абіраюць намесніцай старшыні Камісіі па бюджэту, падатках, банках і фінансах.

Цалкам лагічна, што Людміла Гразнова была сярод тых, хто выступаў за імпічмент А. Лукашэнку, бо добра разумела, чым абернецца для краіны эканамічны разварот у мінулае. На жаль, прайгралі.

Апазіцыя апазіцыі

Двойчы (у 2004-м і 2008-м гадах) Гразнова імкнулася атрымаць дэпутацкі мандат, але гэта былі ўжо іншыя выбары. У Палату прадстаўнікоў «прапускалі» толькі тых, каго прызначыла ўлада.

Апазіцыйная палітыка канцэнтруецца ў партыях, якія падвяргаюцца ціску, рэпрэсіям і выводзяцца па-за сістэму. Вынік — паступовая маргіналізацыя палітычнай апазіцыі, драбленне партыйных структур, барацьба амбіцый.

Можа, гэта памылка, але асабіста я не ведаю прыкладаў рэальнага аб'яднання дэмакратаў — надта шмат амбіцый. Часцей за ўсё бывае наадварот. Таму тое, што ў 1995-м годзе адбылося ў лесе пад вёскай Журавінка (Дзяржынскі раён), заслугоўвае асаблівай пашаны.

Нагадаю — 1 кастрычніка 1995-га года Аб'яднаная дэмакратычная партыя Беларусі злучылася з Грамадзянскай партыяй, якой кіраваў Васіль Шлындзікаў.

Так узнікла Аб'яднаная грамадзянская партыя. Гразнова стала сябрам Палітсавета, а ў 2004-м годзе — намесніцай старшыні. На гэтай пасадзе адпрацавала да красавіка 2008-га.

Не хачу прымаць чыйсьці бок, бо, як вядома, у адной і той жа падзеі, звычайна, адразу некалькі «самых праўдзівых» версій. Скажу толькі, што асноўнай прычынай адыходу (альбо адхілення?) Гразновай ад першых роляў у АГП сталі розныя погляды на сучасную палітыку.

Яе і кіраўніцтва.

Падкрэсліваю: погляды, а не персанальныя сімпатыі-антыпатыі. Бо менавіта Гразнова восенню 2005-га года на першым Кангрэсе дэмакратычных сілаў прапанавала абраць адзіным кандыдатам на прэзідэнцкія выбары кіраўніка АГП Анатоля Лябедзьку... А праз пэўны час стала адной з тых, хто адкрыта падтрымлівае яго палітычнага саперніка Аляксандра Мілінкевіча.

Самастойнае плаванне

Чаму адбыліся такія метамарфозы? Сама Людміла Гразнова тлумачыць іх тым, што Мілінкевіч больш паслядоўна адстойвае інтарэсы Беларусі і ўважлівей ставіцца да «трэцяга сектара».

А Гразнову без усялякіх перабольшванняў можна назваць адной з «піянерак» сярод тых, хто, выбіраючы паміж палітычнымі баталіямі і праблемамі недзяржаўных структур, аддаў перавагу апошнім. Тэзіс вельмі ўмоўны, таму што стварэнне ў 2003-м годзе «непалітычнага» «Праваабарончага альянсу» дазволіла Гразновай захавацца ў «вялікай» палітыцы.

Памятаю, што першапачаткова арганізацыю меркавалася назваць домам, але ў гэты момант у Вільнюсе адкрыўся Дом правоў чалавека, і іх «дом» давялося перайменаваць у «альянс».

Факт, які даволі красамоўна сведчыць пра гатоўнасць да кампрамісаў. Калі гэта не прынцыповыя моманты, Людміла Гразнова не будзе «ўпірацца, як баран».

Шчыра кажучы, спачатку я паставіўся да стварэння яшчэ адной праваабарончай арганізацыі даволі скептычна. Пры жаданні можна назваць дзясяткі прыкладаў, калі ўся праваабарончая дзейнасць абмяжоўвалася стварэннем нейкай новай структуры. І толькі. Тым больш, што канкурэнцыя ў гэтай сферы заўсёды была даволі моцная. «Вясна», Беларускі Хельсінкскі камітэт... Шмат хто лічыў: адным «кукарэку» ўсё і скончыцца. Памыліліся.

Дзейнасць любых праваабаронцаў асацыюецца перш за ўсё з работай у судах, але для Гразновай яна пачалася не з гэтага.

У выпадку, з якога дэ-факта пачалася яе праваабарончая дзейнасць, ніякага суда не было ўвогуле. І сам выпадак надарыўся задоўга да стварэння «Праваабарончага альянсу».

Вячаслава Сіўчыка і Юрыя Хадыку арыштавалі вясной 1996-га года, а «зачынілі» іх справу вясной 1997-га. Яны сталі другімі, хто трапіў за краты пры сучаснай уладзе (раней толькі паэт Славамір Адамовіч за верш «Убей президента»), і амаль першымі, хто трымаў там палітычную галадоўку.

Маці Вячаслава Сіўчыка звярнулася да дэпутата Вярхоўнага Савета 13-га склікання Людмілы Гразновай з просьбай сабраць сярод калег подпісы за вызваленне яе сына і Юрыя Хадыкі з-за кратаў.

У той час выканаўчая ўлада яшчэ прыслухоўвалася да заканадаўчай, таму гэта акцыя несумнеўна прынесла сваю карысць. Прайшла яна вельмі плённа і хутка, подпісы збіраліся нават падчас пасяджэнняў. Агулам больш за 50 подпісаў — тых, хто не быў у паслухмянай «большасці» і не баяўся.

Неверагодны факт і на той час.

Сёння ж гэта немагчыма па вызначэнню.

Не дзеля «птушачкі»

З 1997-га года Гразнова бывае на судах пастаянна. Прайшло іх ужо больш за 200 (гэта, калі падсумаваць, складае больш як год жыцця).

Навошта?

Сама Людміла тлумачыць так: «Калі ты ходзіш на суды, падтрымліваеш чалавека, дзелішся інфармацыяй, размаўляеш з роднымі, гэта вельмі важна. Калі бацькі падсуднага бачаць, што падтрымаць іх сына або дачку прыходзяць з палітычнага асяроддзя, то пачынаюць разумець, што іх дзіця не пачало займацца чымсьці незаконным альбо недазволеным. Пачынаюць разумець сваіх дзяцей. Так у нейкім сэнсе легалізуецца тое, чым усе мы займаемся».

Для сучасных беларускіх судоў характэрнай можна лічыць адну акалічнасць: усе ўсё там добра разумеюць. Тое, што гэта ў нейкім сэнсе спектакль, ведаюць гледачы, сведкі, суддзі. І тыя, хто за кратамі, таксама. Але «цікавая» атмасфера — не адзіная іх выбітная прыкмета. Нярэдка бракуе папросту атмасферы, паветра. Залі судоў, дзе адбываюцца працэсы, звычайна невялікіх памераў. І калі яны цалкам запаўняюцца, дыхаць няма чым. Па вялікаму рахунку, беларускім праваабаронцам трэба даваць малако за шкоднасць.

Дарэчы, прайсці на некаторыя суды Гразнова не змагла, бо яны былі «закрытымі». Самы знакаміты — суд над сябрамі грамадскай арганізацыі «Партнёрства».

Зразумела, што акрамя гэтай дзейнасці ёсць і іншая. «Праваабарончы альянс», напрыклад, займаецца конкурсамі «Беларусь у еўрапейскім кантэксце», інфармацыйнымі, адукацыйнымі і іншымі праектамі. Іх шмат. Але сутнасць не толькі ў колькасці.

Галоўная сутнасць і мэта — абарона правоў чалавека, не абстрактнага, а канкрэтнага, які несправядліва трапіў пад судовы пераслед. Сутнасць і

мэта — у прававой адукацыі, у фарміраванні праз праваабарончую дзейнасць перадумоваў для ўсталявання ў Беларусі сапраўднага вяршэнства Закона.

Гледзячы на Людмілу Гразнову, зусім не падобную на волата, даволі цяжка ўявіць, што гэтая сціплая жанчына, спакойна, без позы, робіць такую цяжкую і патрэбную справу.

26.06.10

МІРАСЛАЎ КОБАСА

Калі я папрасіў Міраслава Кобасу распавесці пра сваё жыццё, ён пачаў не з даты свайго нараджэння, а з дня стварэння Асветніцкага грамадскага аб'яднання (АГА) «Фонд імя Льва Сапегі». За апошнія гады я задаваў гэтае пытанне розным людзям больш за сотню раз, але такую храналогію адказу чуў упершыню...

Зорная мара

Сам жа Міраслаў Кобаса нарадзіўся 2 чэрвеня 1954 года ў райцэнтры Даліна Івана-Франкоўскай вобласці. Як і многія юнакі ў 17 гадоў, ён захапляўся фантастыкай і хацеў быць бліжэй да зорак, але астранамічныя ВНУ знаходзіліся ў Кіеве, Маскве, Санкт-Пецярбургу і некаторых іншых далёкіх гарадах. Міраслаў добра разумеў, што з правінцыйным школьным атэстатам (амаль усе выдатныя адзнакі) прабіцца туды практычна не магчыма, таму абраў «астраномію і геадэзію» Львоўскага політэхнічнага інстытута (ЛПІ).

Дарэчы, бацька Міраслава Уладзімір Дзям'янавіч 35 гадоў быў нафтавіком, у непасрэдным сэнсе гэтага слова. Нямногія ведаюць, што сваёй нафтай і газам Украіна забяспечвае ўсё насельніцтва сваёй краіны, а купляе іх у Расіі толькі для прамысловасці. Ад роднага дома Кобасы да бліжэйшай буравой вышкі было ўсяго трыста метраў.

Маці Марыя Сцяпанаўна 12 першых гадоў жыцця Міраслава выхоўвала яго і сястру, пільнавала дамашнюю гаспадарку, а потым працавала качагарам і на базе буравых трубаў.

У Мінск Міраслаў трапіў, можна сказаць, з дапамогай «Аэрафлоту»: размеркаванне было «ўсесаюзнае». Спецыяльнасць патрабавала пасля кожнага курса даволі працяглую практыку на вытворчасці. Пасля чацвёртага курса Кобаса паўгода працаваў у беларускай геадэзіі. Там і прапанавалі пайсці пасля сканчэння ЛПІ да іх. Было гэта напрыканцы кастрычніка 1975 года.

Так Міраслаў Кобаса і зрабіў. У маі 1976 года ён са Львова на некалькі гадзін прыляцеў у Мінск, забраў падрыхтаванае запрашэнне, вярнуўся і асабіста аднёс яго ў свой дэканат. Квіток у адзін бок пацягнуў 17 савецкіх рублёў, што было нямала, але мара каштуе значна даражэй.

Ён ніколі не пашкадаваў пра свой жыццёвы выбар, хаця той і меў да зорак даволі ўскоснае дачыненне. Новай прафесіі Кобаса ахвяраваў 14 гадоў жыцця, большая палова з якіх выпала на камандзіроўкі. Там яны жылі па прынцыпу «кожны сам сабе начальнік» і добра ўсведамлялі, што такое сапраўдная свабода.

Зразумела, такі рытм вытрымае не кожная жонка. І тут Міраславу яшчэ раз вельмі пашанцавала. Таццяна на два гады пазней за яго скончыла той жа самы факультэт, толькі па спецыяльнасці «інжынерная геадэзія», і добра ўсведамляла, што яе чакае.

Першыя шэсць гадоў Міраслаў Кобаса працаваў як кіраўнік брыгады, а астатнія восем быў кіраўніком геадэзічнай партыі. Можа, пазней гэта свабода дзеянняў і будзе падмуркам другой свабоды — думак.

Праз церні да зорак

Пачалося ўсё з таго, што ў 1990 годзе Міраслава Кобасу сярод іншых абралі дэпутатам Мінскага гарадскога савету. Зараз такога не можа быць па вызначэнню, але тады там існавала тры фракцыі — камуністычная, прадэмакратычная, якую ў большасці складалі прадстаўнікі БНФ, і «нейтральная» — тыя, хто ўжо расчараваўся ў КПСС, але пакуль не вызначыўся з палітычнымі прыярытэтамі.

Кобасу абралі старшынёй камісіі па льготах і прывілеях. Там ён зразумеў, што адукацыі не хапае, і пайшоў вучыцца ў БДУ на юрыдычны факультэт. Больш за тое, стала абсалютна відавочна, што для таго, каб нешта змяніць у грамадстве, нельга думаць: «шапкамі закідаем», а ставіцца да ўсяго трэба больш грунтоўна. Менавіта для дасягнення апошняй мэты і было патрэбна нейкае апірышча.

26 чэрвеня 1992 года ініцыятыўная група, у якую ўваходзілі 18 аўтарытэтных для Беларусі (і не толькі) людзей (напрыклад, мастак Алесь Марачкін і пісьменнік Артур Вольскі), правяла ўстаноўчы з'езд адной з самых вядомых сёння арганізацый «трэцяга сектару». Пэўны час пайшоў на падрыхтоўку неабходных папер, і 11 ліпеня 1992 года яе зарэгістравалі ў беларускім Міністэрстве юстыцыі. Тады гэта быў Беларускі рэспубліканскі фонд падтрымкі дэмакратычных рэформаў. А знаёмае нам «імя Льва Сапегі» з'вілася значна пазней, падчас чарговай перарэгістрацыі, якіх, дарэчы, за 18 гадоў існавання арганізацыі было аж шэсць. Амаль усе пры існуючай уладзе.

Як заўсёды, першапачаткова ў новай структуры былі пэўныя арганізацыйныя складанасці, але ўжо ў 1994 годзе з'явілася магчымасць здымаць офіс, утрымліваць невялікі штат і мець асабістага бухгалтара. Тыя, хто разбіраюцца, скажуць, што гэта нямала.

Першым старшынёй праўлення быў вядомы юрыст Георгій Куневіч (былы дэпутат Мінгарсавету), які сёння выкладае ў БДУ. Кіраваў ён арганізацыяй да 1997 года, калі на гэту пасаду абралі Міраслава Кобасу. А прыйшоў ён туды працаваць 5 мая 1994 года.

Не буду пералічваць усе накірункі дзейнасці арганізацыі, а звярну вашу ўвагу толькі на самыя галоўныя, бо гэта дапаможа зразумець, чаму

ўлады лічаць АГА «Фонд імя Льва Сапегі» апазіцыйнай, хаця з самага пачатку падкрэсліваецца, што гэта цалкам апалітычная арганізацыя. Маюцца на ўвазе «развіццё мясцовага самакіравання» і «рэалізацыя правоў грамадзян у лакальнай супольнасці».

Ад зорак да церняў

Больш-менш нармальна яны працавалі да 1995 года. У той час было 55 дамоваў аб супрацоўніцтве з рознымі мясцовымі ўладамі. Існавалі нармальныя стасункі з камісіяй Вярхоўнага савета па мясцоваму кіраванню (была і такая) і рознымі дзяржаўнымі ўстановамі. А потым пачалі ствараць «вертыкаль».

У рэальнасці гэта адбывалася так. Спачатку ў саветаў розных узроўняў забралі падпарадкаванне выканкамаў і яны засталіся без выканаўчых органаў. Потым пачалося пераманьванне лепшых кадраў у выканаўчыя структуры. Паціху адбіралі асноўныя паўнамоцтвы або прымушалі «дэлегаваць» іх выканкамам. Словам, адбывалася тое, што і было абяцана ў сумна вядомай фразе не весці беларускі народ за цывілізаваным светам. Нічога падобнага нідзе няма. Наадварот.

Наўрад ці знойдуцца тыя, хто можа назваць гэтыя ўмовы спрыяльнымі для дзейнасці структуры, якая займаецца мясцовым самакіраваннем і, тым не менш, яны працавалі. Адбываліся стажыроўкі за мяжой, ажыццяўлялася шмат розных праграмаў. Выбары — канчатковая мэта, галоўнае іншае: зрабіць так, каб іх неабходнасць была рэальнай.

За час дзейнасці АГА «Фонд імя Льва Сапегі» ў іх мерапрыемствах прынялі ўдзел каля 8 тысяч чалавек, апублікавана звыш 30 кніг і брашур, каля 40 аглядаў і бюлетэняў, падрыхтавана больш 400 спецыялістаў па самакіраванню. Пагадзіцеся, такой працаздольнасцю можа пахваліцца далёка не кожная структура «трэцяга сектару».

Іх праекты былі патрыманыя такімі вядомымі структурамі, як фонд Сораса, TACIS, фонд Еўразія, MATRA, фонд Эберта, NED, фонд Адэнаўра, SIDA, USAID, Еўракамісія, але гэтымі гучнымі назвамі сёння цяжка каго-небудзь здзівіць.

Па-сапраўднаму здзіўляе іншае. АГА «Фонд імя Льва Сапегі» з 2001 года з'яўляецца наглядальнікам на Кангрэсе мясцовай і рэгіянальнай улады Рады Еўропы. Іншымі словамі, працуе там, дзе па гэты дзень няма афіцыйнай Беларусі.

Але прынцыповы момант тут — апалітычнасць арганізацыі, якая не з'яўляецца часткай якой-небудзь партыі. Так, у яе шэрагах ёсць прыхільнікі розных палітычных партый, але гэта асабістая справа кожнага.

Такі расклад, на мой погляд, у першую чаргу і не падабаўся ўладам. З самага пачатку яны «не ляжалі» пад якой-небудзь «дзяржаўнай ідэалогіяй», але і дзейнічаць па прынцыпу «хто не з намі, той супраць нас» улады таксама не маглі, бо «супраць» не датычылася канкрэтных персаналіяў, а накірунку руху.

Не вельмі добра разбіраюся ў карыдзе, але ведаю, што для быка без розніцы, які колер мае тое, чым яго дражняць. Так і тут. Не важна, што нейкія сімвалы афіцыйна зарэгістраваныя ў Беларусі. Галоўнае, што яны выйшлі з тых крыніц, якія нельга назваць падкантрольнымі. На практыцы гэта азначае «что хочу, то и ворочу» любога дзяржаўнага чыноўніка або амапаўца.

Калі заззяюць зоркі

Паэт Уладзімір Маякоўскі, напэўна, адказаў бы на гэта пытанне: «Калі гэта каму-небудзь будзе трэба». На жаль, сённяшняй уладзе пакуль гэта не патрэбна. Больш за тое, яна цалкам забараніла ўдзел у мерапрыемствах АГА «Фонд імя Льва Сапегі» не толькі непасрэдным чыноўнікам ад самакіравання, але і тым, хто мае хоць якое-небудзь дачыненне да дзяржавы.

Напрыклад, у 2006 годзе за ўдзел у іх семінарах звольнілі двух выкладчыкаў Эканамічнага ўніверсітэта. Самае цікавае, што агучвалі яны тое, што чыталі сваім студэнтам на афіцыйных лекцыях, і ні да якіх рэвалюцыйных зменаў не заклікалі...

Яшчэ раз тлумачыць, чаму абрана менавіта імя Льва Сапегі няма сэнсу, бо амаль усе ведаюць пра дзейнасць канцлера Вялікага княства Літоўскага. А вось пра тое, як гэта імя з'явілася ў назве арганізацыі, ёсць сэнс распавесці больш падрабязна.

1997 год. Думаю, шмат хто ведае, што для таго, каб у любой назве з'явілася прозвішча выдатнага чалавека, пры пэўных умовах трэба дазвол яго нашчадкаў. Міраслаў Кобаса ведаў, што ў той час жылі мінімум двое з іх — у Польшчы і Кеніі. З апошнім і пашанцавала сустрэцца падчас Першага з'езда беларусаў свету. Кобаса патлумачыў сутнасць пытання і атрымаў згоду. Гэта і стала пераважным аргументам.

Нагадаем, розных перарэгістрацый было шмат. Калі прынялі новы Грамадзянскі кодэкс, які падрабязна рэгламентаваў дзейнасць недзяржаўных арганізацый, была ўстаноўлена розніца паміж статусам грамадскіх аб'яднанняў і статусам фондаў. Атрымлівалася, што брэнд давядзецца страціць. Ніхто гэтага не хацеў. Так і з'явілася назва Асветніцкае грамадскае аб'яднанне «Фонд імя Льва Сапегі». І захавалася славутае імя, і сутнасць не змянілася.

Упэўнены, кожны сутыкаўся з тым, што чыноўнікі да нас (дакладней, да тых, хто іх корміць) ставяцца, мякка кажучы, праз зубы. Пра тое, што так быць не павінна, тлумачыць нікому не патрэбна. А вось што трэба зрабіць? Адказ просты — мясцовае самакіраванне, якім і займаецца арганізацыя Міраслава Кобасы.

17.07.10

СЯРГЕЙ МАЦКЕВІЧ

Па шчырасці, напачатку і я, сярод іншых, памылкова адносіў старшыню Асамблеі няўрадавых арганізацый Сяргея Мацкевіча да сваякоў вядомага палітолага Уладзіміра Мацкевіча. Даводзілася чуць і пра яго роднасныя сувязі з былым кіраўніком КДБ, таксама Мацкевічам. Такое вось знакамітае прозвішча. Як чалавек з добрым пачуццём гумару, Сяргей ніколі не абвяргае такога кшталту памылкі.

Сям'я «ворагаў народа»

Сяргей Мацкевіч нарадзіўся 1 жніўня 1964 года ў Пружанах. Менавіта з гэтай датай звязаны эпізод, які даволі красамоўна сведчыць пра ўзровень валодання дзяржаўнымі чыноўнікамі беларускай мовы. Калі Мацкевічу выдавалі пашпарт, на «рускай» старонцы напісалі «1 августа», а на беларускай — «1 ліпеня».

У 1941 годзе дзеда Сяргея Сільвестра Дзмітрыевіча расстралялі ў Курапатах. Але яму пашанцавала — «недастрэлілі». Пакуль паранены дабіраўся да роднай хаты ў вёсцы Скібічы Драгічынскага раёна, пачалася вайна, а перад гэтым яго жонку Марыю Андрэеўну з будучым бацькам Сяргея «саветы» паспелі выслаць у Барнаул. Вярнуліся толькі ў 1948 годзе.

Калі стала зразумела, што «вайна павярнулася ў другі бок», Сільвестр, хаця і не быў калабарантам, не стаў чакаць, пакуль «саветы» яго заб'юць канчаткова, і «пайшоў на Захад». Недзе ў Польшчы яго схапілі, адправілі ў нямецкі працоўны лагер, дзе дзед і сустрэў канец вайны. Потым быў лагер «фільтрацыйны». Каб не вяртацца ў СССР (шмат хто з такой нагоды абіраў самагубства), назваўся палякам і перабраўся ў Амерыку. У 1986 годзе там і памёр.

Дарэчы, пра тое, што ён жывы і знаходзіцца ў ЗША, родныя даведаліся дзякуючы «Голасу Амерыкі», якому дзед распавёў пра свой лёс. Да бацькі Сяргея, на той час студэнта Інстытута народнай гаспадаркі, адразу прыйшлі з КДБ. А іх — яго, дзеда і бацькі — родную хату «рэквізавалі» і перавезлі ў Драгічын яшчэ раней. Нават пасля поўнай рэабілітацыі дзеда ў 1992 годзе іх сям'я ні прабачэння, ні кампенсацыі не атрымала. Як і мноства іншых. Попел ахвяр сталінскіх рэпрэсій да гэтага часу грукае ў сэрцы нашчадкаў.

Ад падобнай інфармацыі Сяргея аберагалі шчыльна. Каб нічога не ведаў. Каб не пашкодзіць яго жыццю і кар'еры.

Шлях у жыццё

Ва ўмовах СССР рэдка хто з дзяцінства мэтанакіравана ішоў да сваёй мары. Большасць абірала толькі накірунак руху, а далей усё за іх вырашала дзяржава. Сяргей Мацкевіч спыніў свой выбар на факультэце фізікі БДУ не таму, што жадаў стаць знакамітым вучоным. Папросту дак-

ладныя навукі ў школе яму даваліся лягчэй за гуманітарныя. Многія так робяць і зараз, але ў іх дзеяннях дамінуюць не эмоцыі, а практычнасць і выгода.

У БДУ ён паступіў у 1981 годзе, а ў 1986-м пачаў працаваць на знакамітым «Інтэграле», якому аддаў восем гадоў жыцця. Тыя, хто ведае найноўшую гісторыю, адразу заўважаць, што менавіта на гэты перыяд прыходзяцца найбольш значныя і кардынальныя змены, якія адбыліся ў нашым грамадстве.

Кітайцы не дарэмна лічаць, што жыць падчас нейкіх значных зменаў у грамадстве горш за ўсё, аднак ёсць тут не толькі «мінусы». З аднаго боку, малады спецыяліст не паспеў пазнаць савецкай «стабільнасці», дзе ўсё (да самай пенсіі) было разлічана існуючай уладай. З другога — атрымаў шанец дыхнуць вольным паветрам. Менавіта гэта і дало разуменне таго, што трэба шукаць новае, а не «тупа плыць па цячэнню».

Яшчэ падчас работы на «Інтэграле» Сяргей Мацкевіч скончыў курсы, якія рыхтавалі галоўных бухгалтараў і фінансавых менеджэраў малых прадпрыемстваў. У 1993 годзе звольніўся і рушыў у «свабоднае плаванне».

Акрамя іншага апошнія гады існавання Савецкага Саюзу і самы пачатак фарміравання дзяржаўнай незалежнасці Беларусі адзначаны новай хваляй нацыянальнага адраджэння. Калі да стварэння і дзейнасці «Талакі», «Майстроўні» пакаленне Сяргея Мацкевіча яшчэ «не дарасло», то з Перабудовай надышоў «іх час».

Першы крок Сяргея на гэтым шляху — пераход на беларускую мову. І не ў адзіноце, а разам з жонкай Тамарай, з якой яны пабраліся шлюбам адразу пасля заканчэння БДУ, дзе вучыліся ў адной групе.

Другі, у пэўным сэнсе, быў абумоўлены выпадковасцю. Калі ў 1996 годзе з нашай краіны «выганялі» фонд Сораса, частка яго «бэвушных» кампутараў перадавалася розным грамадскім арганізацыям, у тым ліку і «Супольнасці», якая запрасіла Сяргея Мацкевіча дапамагчы з афармленнем фінансавых дакументаў.

Тамара прыйшла ў «Супольнасць» пазней за мужа і займалася там настаўніцкімі справамі. У хуткім часе гэты накірунак набыў пэўную маштабнасць і на яго аснове аформілася новая самастойная арганізацыя — Таварыства беларускай школы. І зараз Тамару Мацкевіч больш ведаюць не як сябра «Супольнасці», а як намесніка старшыні ТБШ. Займаецца яна ў першую чаргу інфармацыйна-метадычным сайтам для настаўнікаў www.nastaunik.info.

Шлях у «трэці сектар»

Грамадскае аб'яднанне «Цэнтр «Супольнасць» было створана ў 1995 годзе. За час існавання новай улады гэта быў пік росту колькасці недзяржаўных структур, якая потым ад адной чарговай перарэгістрацыі да другой нязменна зніжалася. Ад стварэння «Супольнасці» і да 2002 года яе ўзначальваў вядомы палітык Вінцук Вячорка, але пасля прэзідэнцкіх выбараў—2001 і абрання старшынёй партыі БНФ ён прапанаваў на пасаду старшыні Рады Сяргея Мацкевіча. Прыклады, калі нехта з кіраўнікоў пакідае сваю пасаду па добрай волі, можна пералічыць на пальцах адной рукі. І апазіцыя тут не вельмі адрозніваецца ад улады.

Заўсёды, калі гаворка ідзе пра нейкую арганізацыю, лагічна ўзгадваць пра колькасць сяброў, але на гэты раз зробім выключэнне. Перш за ўсё таму, што звыклыя лічбы тут адпавядаюць рэчаіснасці даволі ўмоўна. Асноўная дзейнасць «Супольнасці» накіравана на кантакты з рознымі рэгіёнамі, пошук і падтрымку лакальных ініцыятываў. Таму мінскі офіс — далёка не ўся структура.

Акрамя таго, шмат хто з сяброў «Цэнтра «Супольнасць», саспяваючы для самастойнай працы, адгаліноўваўся і ствараў асобныя арганізацыі па накірунку сваёй дзейнасці, застаючыся ў партнёрскіх адносінах са сваёй alma mater.

Пра ўзаемаадносіны «трэцяга сектару» і палітычных партый сказана і напісана нямала. Асабліва пра тое, што апошнія імкнуцца «кіраваць» усімі формамі грамадскага супрацiву. Трэба адзначыць, што час ад часу так і бывае. Асабліва калі ў склад недзяржаўных структур уваходзяць з большасці «чыстыя палітыкі».

Гэта не рэдкасць і раней, і цяпер, калі людзі з партбілетамі ў кішэнях знаходзяцца ў складзе адразу некалькіх грамадскіх структур. З той, аднак, істотнай розніцай, што калі 15—20 гадоў таму НДА ўзнікалі на базе нейкіх палітычна ангажаваных колаў, то апошнім часам яны ўсё больш і больш староняцца падобных стэрэатыпаў. Больш за тое, прынцыпова падкрэсліваюць, што не з'яўляюцца «філіямі» якіх-небудзь палітычных плыняў.

Шлях у будучыню

Магчыма, прагучыць пафасна, але я прынцыпова лічу, што пэўныя змены ў Беларусі будуць звязаны з узмацненнем грамадзянскай супольнасці.

Маю на ўвазе кардынальныя змены, а не касметычныя. На мой погляд, новым уладам удалося павярнуць гісторыю нашай краіны назад перш за ўсё таму, што яны здолелі «падмяць» пад сябе значную частку беларускага грамадства, якое не паспела атрымаць імунітэт ад рознага кшталту папулісцкіх метадаў маніпулявання.

У 2004 годзе Сяргей Мацкевіч быў абраны старшынёй Рабочай групы Асамблеі няўрадавых дэмакратычных арганізацый (Асамблея НДА). Пасада вельмі падобная да прэзідэнцкай у краінах, якія абралі парламенцкую форму кіравання. У тым сэнсе, што тут сканцэнтраваныя па большай частцы прадстаўнічыя паўнамоцтвы і магчымасці даваць неабавязковыя для выканання парады, а рэальная ўлада знаходзіцца ў іншых. І гэта натуральна, бо ў дадзеным выпадку гаворка не ідзе пра «парасонкавую» структуру. Асамблея — хутчэй «сетка».

Тым, хто вырас у часы «дэмакратычнага цэнтралізму», даволі цяжка зразумець і ўспрыняць такую форму ўзаемадзеяння. У склад Асамблеі НДА на сёння ўваходзіць каля трохсот (пачыналі з дзвюх сотняў) зарэгістраваных і незарэгістраваных грамадскіх арганізацый розных накірункаў дзейнасці. Знайсці тут нейкі агульны назоўнік немагчыма па вызначэнню. Ды і не патрэбна, інакш атрымаецца не «трэці сектар», а нешта вельмі падобнае на тое, што адбываецца на дзяржаўным узроўні.

На жаль, нічога іншага ўладныя «вярхі» не разумеюць. Напрыклад, у красавіку гэтага года яшчэ раз афіцыйна пацвердзілі, што не бачаць ніякага сэнсу ў тым, каб грамадскія дзеячы ўдзельнічалі ў праграмах «Усходняга партнёрства». Маўляў, няма карысці, а супрацоўніцтва магчыма толькі з уладамі і толькі па тых праектах, на якія ёсць іх згода.

Беларусь з'яўляецца адзінай краінай у свеце, дзе «за дзейнасць у складзе незарэгістраванай арганізацыі» (не рэгіструюць наўмысна) асуджаны аж 17 чалавек.

Каментары, як кажуць, залішнія. Здзіўляе нахрапістасць, з якой дзяржаўныя чыноўнікі адстойваюць свой пункт гледжання.

Такое ўражанне, што грошы ў выглядзе крэдытаў больш патрэбныя не кіраўніцтву беларускай краіны, а самім замежным палітыкам... Ва ўсякім выпадку, той, хто шукае падтрымку, так сябе не паводзіць. Калі хто-небудзь мне прывядзе хоць адзін станоўчы і рэальны (не прапагандысцкі) прыклад так званай «палітычнай лібералізацыі», то я яму буду вельмі ўдзячны.

Дарэчы, Сяргея Мацкевіча ў лістападзе мінулага года ў Бруселі абралі каардынатарам першай платформы (усяго чатыры) Форума грамадзянскай супольнасці «Усходняга партнёрства» і спікерам гэтай структуры.

Створана яна была для таго, каб узмацніць ролю грамадскага сектара ў працэсах «Усходняга партнёрства». Зрабіць яе больш значнай і істотнай.

Іншымі словамі, каб здзейсніць тое, супраць чаго і змагаюцца сучасныя беларускія ўлады. Яны ўвогуле з вялікай насцярожанасцю ставіцца да ўсяго таго, што не створана імі самімі. Нават калі гаворка ідзе пра абсалютную палітычную лаяльнасць. Сітуацыя нагадвае звычайны «чорна-белы» падзел, за якім, як вядома, можа прыйсці і абсалютная цемра. Каб гэтага не было, Сяргей Мацкевіч ужо 14 гадоў і займаецца «трэцім сектарам».

03.09.10

ВЯЧАСЛАЎ СІЎЧЫК

Першая палітычная галадоўка ў найноўшай гісторыі Беларусі звязана з імёнамі Вячаслава Сіўчыка і Юрыя Хадыкі. Яны трымалі яе вясной 1996 года ў знак пратэсту супраць свайго незаконнага арышту. Увогуле ж, па падліках маці Вячаслава, затрымліваўся ён больш за 20 разоў і правёў за кратамі на Акрэсціна, калі скласці ўсе яго «суткі», больш за год свайго жыцця.

Шлях на «фронт»

Вячаслаў Сіўчык нарадзіўся 18 снежня 1962 года ў Мінску, аднак першыя дзіцячыя гады пражыў у Абхазіі, у Піцундзе, у дзеда з бабуляй, куды тыя завербаваліся на будаўніцтва курорта «сусветнага ўзроўню». Там і ў школу пайшоў. Але ўжо праз год вярнуўся да маці ў Мінск, дзе скончыў 50-ую матэматычную школу і атрымаў атэстат аб сярэдняй адукацыі.

У класе быў адным з лепшых вучняў, але гуманітарныя навукі даваліся лягчэй за дакладныя, таму і выбар у 1979 годзе быў адназначны — геафак БДУ.

Пасля сканчэння БДУ Сіўчык зноў трапіў у Абхазію, дзе чатыры гады працаваў малодшым навуковым супрацоўнікам, але потым вярнуўся ў Беларусь канчаткова. Замучыла настальгія.

«Франтаўскі» дэбют

Сваю групу падтрымкі Беларускага народнага фронту Вячаслаў Сіўчык стварыў у Савецкім раёне ў 1988 годзе. На другім з'ездзе БНФ быў першы раз абраны сябрам Сойму.

У пачатку 1996 года многія пасьпяшаліся пахаваць БНФ. Адзін з публіцыстаў нават напісаў, што «наступае новы час і бел-чырвона-белых сцягоў на вуліцах мы больш не ўбачым». Рэальнасць аказалася зусім іншай. Святкаванне Дня Волі ў сакавіку 1996 года стала поўнай нечаканасцю і для ўлад, і для некаторых апазіцыянераў. Перш за ўсё таму, што тысячы людзей адважыліся выйсці на вуліцы.

Далей усё пайшло па знаёмаму зараз сцэнару. Была распачата крымінальная справа, якую следчыя дапоўнілі падзеямі чарговага «Чарнобыльскага шляху». Кіраўніцтва фронту трапіла пад рэпрэсіі. Пазьняк з Навумчыкам эмігравалі, Сіўчык з Хадыкам аказаліся за кратамі. Выпусцілі іх толькі пасля асабістай тэлефоннай просьбы тагачаснага расійскага прэзідэнта Барыса Ельцына.

Потым будзе шмат розных акцый супраціву, у тым ліку і неаднаразовае «перакрыццё» цэнтральнага сталічнага праспекта. Вячаслаў Сіўчык стане «хросным бацькам» стварэння «Маладога фронту», але яго імідж як аднаго з самых радыкальных і апантаных змагароў з існуючай уладай, на мой погляд, нарадзіўся менавіта ў 1996 годзе.

Пачатак «другога фронту»

Акрамя «чыстай палітыкі», Вячаслаў Сіўчык займаўся і экалагічнымі праблемамі. Тым, што зараз адносяць да дзейнасці «трэцяга сектара». Адбывалася гэта па лініі фонду «Дзецям Чарнобыля».

У часы перабудовы ўсе структуры, якія мелі якое-небудзь дачыненне да гэтай сферы, вырашалі, чым яны будуць займацца. У тым ліку і Міністэрства геалогіі, дзе Вячаслаў Сіўчык тады працаваў у вытворчым аб'яднанні «Беларусгеалогія».

З яго ўдзелам пачаўся праект «Эколага-геалагічнае картаграфаванне тэрыторыі БССР у маштабе 1:500 000».

Аналагаў падобных праектаў у былым Савецкім Саюзе не было, бо планавалася апісанне ўсіх вытворчасцяў і заводаў краіны. Кожнаму павінны былі даць свой экалагічны пашпарт, аднак СССР не стала, і праект «завіс».

Ёсць унёсак Вячаслава Сіўчыка і ў адкрыццё праўды пра чарнобыльскую трагедыю.

Ён удзельнічаў у правядзенні маніторынгу па Чарнобылю. Шмат ездзіў па краіне і заўжды імкнуўся выкарыстоўваць атрыманую інфармацыю па прызначэнню.

У мінулым стагоддзі ўдалося дамагчыся прыняцця закону (аднаго з лепшых у СССР) аб мінімізацыі аварыі на ЧАЭС, у гэтым — на ім паставілі крыж. Таму я лічу, што пісьменніца Святлана Алексіевіч мае рацыю: варта пісаць працяг «Чарнобыльскай малітвы». «Праваслаўныя атэісты» маліцца не ўмеюць.

A la guerre comme a la guerre...

У гэтай знакамітай французскай фразе — на вайне як на вайне — магчыма, і ёсць пэўнае перабольшванне, але тое, як змагаліся з Вячаславам Сіўчыкам, сапраўды, даволі часта нагадвала баявыя дзеянні. Толькі «стралялі» не прадстаўнікі ўлады, а бліжэйшыя паплечнікі.

Як вядома, у 1999 годзе Віктар Ганчар, які быў на той момант намеснікам старшыні апальнага Вярхоўнага Савета 13 склікання, праводзіў так званыя альтэрнатыўныя прэзідэнцкія выбары. Калі з адносінамі да іх уладаў усё было зразумела, то ў апазіцыі на гэты конт не існуе адзінай думкі. Адны лічаць іх апраўданымі, другія — не.

Не буду займаць канкрэтны бок, а спыню вашу ўвагу толькі на відавочным.

Менавіта тыя выбары і прывялі да расколу БНФ. «Каталізатарам» стала ў тым ліку і тое, што Зянон Пазьняк, які спачатку сам жа пераканаў актывістаў БНФ увайсці ў выбарчыя камісіі Ганчара, потым паставіў пытанне наконт іх сяброўства ў арганізацыі.

Вячаслаў Сіўчык (на той момант намеснік старшыні партыі БНФ) быў катэгарычна супраць стварэння дзвюх палітычных партый і імкнуўся знайсці нейкі кампрамісны варыянт.

Прапаноўваў зрабіць так, каб у Пазьняка заставалася партыя, а ў яго апанентаў — рух.

Не адбылося.

Мінюст незвычайна хутка зарэгістраваў дзве палітычныя партыі з аднолькавай назвай. Нават спачатку пад адным нумарам.

Сам Сіўчык апынуўся сярод тых, хто падтрымаў Вінцука Вячорку, аднак потым прынцыпова разышоўся з ім у поглядах. А ў снежні 2001 года, калі праходзіў чарговы справаздачна-выбарчы з'езд, стаў канкурэнтам Вячоркі на пасаду старшыні партыі.

Прайграў, але не стаў рабіць з гэтага трагедыю.

Яе зрабілі іншыя, калі неўзабаве выключылі яго з партыі... «за раскол БНФ».

Зноў-такі не хочацца агучваць нейкія высновы, але, на мой погляд, пастаянныя «выключэнні» іншадумцаў прыводзяць да таго, што адна з самых моцных калісьці апазіцыйных структур паступова ўсё больш маргіналізуецца.

Такое ўражанне, што яны больш змагаюцца не з уладай, а паміж сабой...

Жыццё пасля «фронту»

БНФ Вячаслаў Сіўчык аддаў 13 гадоў свайго жыцця, але яго грамадска-палітычная дзейнасць на гэтым не скончылася.

Пасля выключэння Сіўчык прымаў актыўны ўдзел у палітычным жыцці не толькі роднай Беларусі, але і суседняй Украіны. Напрыклад, быў каардынатарам беларускай групы падчас Памаранчавай рэвалюцыі.

Пасля сумна вядомага разгрому намётавага гарадку на Кастрычніцкай плошчы пачаў сваю дзейнасць рух беларускай салідарнасці «Разам».

Легалізаваць яго ўдалося толькі ў 2009 годзе. На ўстаноўчым сходзе Вячаслава Сіўчыка абралі старшынёй.

У 2007 годзе пачалася фактычная дзейнасць айчыннага «Мемарыяла».

На 70-я ўгодкі трагічнай хвалі камуністычных рэпрэсій 1937-га быў створаны грамадскі аргкамітэт, які ўзначалілі акадэмік Р. Гарэцкі, пісьменнік В. Якавенка і гісторык І. Кузняцоў. У наступным жа годзе стварылі адпаведную секцыю.

Натуральна, што «Разам» з самага пачатку апынулася ў эпіцэнтры гэтай дзейнасці, бо тая цалкам адпавядае і адной з галоўных мэт руху — барацьбе з этнацыдам беларускага народа.

Зробленае можна пералічваць даволі доўга. Звярну вашу ўвагу толькі на тое, што, на мой погляд, з'яўляецца найбольш значным у іх дзейнасці.

Канешне, гэта знакамітыя паездкі ў Катынь, але не толькі яны. Пачынаючы са студзеня 2007 года (ужо чатыры гады запар) штомесяц 29 чысла ў Курапатах, а 29 кастрычніка па ўсёй краіне, адбываюцца акцыі ўшанавання памяці ахвяр камуністычных рэпрэсій.

Чаму такая дата? Таму што ў ноч з 29 на 30 кастрычніка 1937 года толькі ў Мінску было знішчана больш за сто прадстаўнікоў беларускай эліты.

Пра Курапаты ёсць сэнс сказаць асобна. Адзінае, што ажыццявіла тут дзяржава, — устанавіла шыльду з надпісам, які гаворыць пра тое, што «рашэннем Саўміну БССР» там будзе пабудаваны мемарыял.

Было гэта больш як 20 гадоў таму... Саму шыльду грамадскасць ужо неаднаразова аднаўляла, а ўлады любымі спосабамі імкнуліся перашкодзіць тым, хто звяртаў увагу на сумныя старонкі нашай гісторыі і разбураў савецкія міфы.

Адзін з іх датычыцца партызанаў. Па афіцыйнай версіі, усе яны былі «белымі і пухнатымі». На самой жа справе гэта далёка не так.

Дастаткова нагадаць вёску Дражна, якая месціцца каля Старых Дарог. У 1943 годзе на Вялікдзень савецкія партызаны спалілі там 37 хат і забілі 25 яе жыхароў толькі за тое, што з-за асабістага глупства не змаглі нічога зрабіць з размешчаным у вёсцы паліцэйскім батальёнам.

19 красавіка 2008 года актывісты «Мемарыялу» ўсталявалі там крыж Ефрасінні Полацкай. Літаральна на наступны дзень мясцовыя ўлады яго дэмантавалі, а праз пэўны час беларуская Феміда даволі жорстка пака-

рала некаторых з тых, хто меў непасрэднае дачыненне да акцыі. Так у «актыве» Вячаслава Сіўчыка з'явіліся «15 сутак за крыж».

Пакаранне, дарэчы, даволі сімвалічнае, бо крыж, які ён нясе па жыцці, многія зразумець не могуць.

24.09.10

УЛАДЗІМІР КАЦОРА

Неяк у размове са мной акадэмік Радзім Гарэцкі сказаў: «Сёння да палітыкі адносіцца амаль усё, нават мова». Уладзімір Кацора вядомы як адзін з лідэраў «трэцяга сектара», але не «кішэннага», таму яго таксама можна аднесці да палітычных «ворагаў народа».

Апазіцыя камсамолу

Нарадзіўся Уладзімір 14 лістапада 1956 года, але яго бацька чамусьці абраў іншую дату — 5 студзеня 1957 года. Так са «скарпіёна» ён стаў «казерогам» і адзначае дзень сваіх народзінаў двойчы. Адзін раз — сапраўдны, другі — па пашпарту.

Месца нараджэння Уладзіміра Кацоры — вёска Шарпілаўка Гомельскага раёна. Маці Ніна Васільеўна (у дзяцінстве ленінградская блакадніца) усё жыццё працавала настаўніцай пачатковых класаў і стала заслужаным настаўнікам БССР. Бацька Аляксандр Антонавіч у саўгасе курыраваў партыйныя кадры.

У 1978 годзе Уладзімір скончыў беларускі інстытут інжынераў чыгуначнага транспарту і пачаў працаваць па сваёй спецыяльнасці, спачатку на Уральскім вагонабудаўнічым заводзе, а потым на ПА «Гомсельмаш».

Праз тры гады ён перайшоў на «камсамольска-партыйную» работу. А яшчэ праз тры — многія з тых, хто гэтаму паспрыяў, шчыра пашкадавалі. Справа ў тым, што ў 1984 годзе Уладзімір Кацора ўзначаліў камітэт камсамола ПА «Гомсельмаш» — 14 000 сяброў арганізацыі, што параўнальна з тагачаснымі райкомамі камсамолу. «Махіна», якую не ўлічваць нельга.

Можна толькі выказаць спачуванне мясцоваму камсамольскаму абкаму, бо «махіна» амаль адразу стала апазіцыйнай. Махінацыі з улікам сяброў арганізацыі і сяброўскіх складак, паказуха ў справах і іншыя «несмяротныя грашкі» абласнога кіраўніцтва не спадабаліся маладому і наіўнаму рамантыку, а сам ён не спадабаўся тым, хто на чужой рамантыцы рабіў асабістую кар'еру.

Апазіцыя партыі

Зразумела, што, нягледзячы на абвешчаную перабудову, «яршыстасць» моладзевага лідэра ПА «Гомсельмаш» не магла падабацца «старэйшым таварышам». Асабліва, калі ў 1990 годзе, насуперак меркаванню парткама аб'яднання, ён на моднай тады альтэрнатыўнай аснове абраўся дэпутатам Гомельскага гарадскога савета, стаў сябрам Прэзідыуму і ўзначаліў камісію па рабоце са СМІ і грамадскімі арганізацыямі. На гэтым «камсамольска-партыйная» кар'ера Кацоры і скончылася.

Праз чатыры гады, пасля прэзідэнцкіх выбараў 1994 года, Уладзімір Кацора і яшчэ восем дэпутатаў публічна ў знак пратэсту супраць абрання

А. Лукашэнкі адмовіліся ад мандатаў. Да заканчэння абазначанага адпаведным законам тэрміну заставаўся год.

Выпадак даволі рэдкі для беларускіх апазіцыянераў. Я ўжо не аднойчы пісаў, што некаторыя з іх як занялі ў 1994 годзе акопы «барацьбы з крывавым рэжымам», так і па гэты дзень нікога іншага да іх не падпускаюць, чым не моцна адрозніваюцца ад існуючай улады. Можа, менавіта па гэтай прычыне пройдзе час — і Уладзімір Кацора будзе ў апазіцыі і да многіх з іх.

У 1990 годзе Уладзімір Кацора быў адным з ініцыятараў і заснавальнікаў Аб'яднанай дэмакратычнай партыі, якая ў 1995 годзе аб'ядналася з Грамадзянскай партыяй Васіля Шлындзікава. Акрамя гэтага ён будзе сярод заснавальнікаў і іншых вядомых сёння грамадскіх арганізацый — фонду імя Льва Сапегі, «Прававой ініцыятывы», руху «За свабоду».

Падчас перабудовы многім здавалася, што наша грамадства канчаткова апрытомнела ад кашмару, які называўся «кіруючая роля КПСС». Палітычнае паветра стала амаль вольным. Партыйнае будаўніцтва расло як на дражджах, але Кацора займаўся не толькі ім. Двойчы (1990 і 1995 гады) ён становіцца кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета РБ. Двойчы парламентарыем не стаў, але быў сярод лідэраў выбарчай гонкі.

Пасля сумнавядомага лістападаўскага 1996 года рэферэндуму ўрэшце стала зразумела, што ў краіне будзе толькі адзін афіцыйны палітык, а ўсе астатнія — «адмарозкі». Легальна рэалізаваць свае грамадска-палітычныя амбіцыі стала магчымым толькі ў «трэцім сектары», таму і былі створаны гомельская філія ГА «Прававая ініцыятыва» і грамадскае аб'яднанне «Грамадзянскія ініцыятывы».

Апошняя арганізацыя даволі паспяхова рэалізавала некалькі адукацыйных, інфармацыйных і праваабарончых праграм, такіх, напрыклад, як «Школа маладога журналіста» і «Лідэр». «Грамадзянскія ініцыятывы» выпускалі каля 20 розных бюлетэняў, сябрамі аб'яднання з'яўляліся больш за 500 чалавек у 17 раённых структурах.

Апазіцыя «новым»

Думаю, далей няма сэнсу пералічваць нейкія канкрэтныя справы, бо сутнасць работы новага аб'яднання можна зразумець і па назве. Як зразумець і тое, што любая некантралюемая грамадская дзейнасць не будзе даспадобы новай уладзе. Ёй патрэбны выключна свае ініцыятывы.

Менавіта па гэтай прычыне ў 2003 годзе беларускія ўлады ліквідавалі «Грамадзянскія ініцыятывы» і думалі, што на гэтым будзе пастаўлена кропка. Шчыра кажучы, улады мелі падставы на гэта спадзявацца, бо даволі часта мы бываем сведкамі, калі прэтэнзіі на «ўнікальную сур'ёзнасць» знікаюць разам з ліквідацыяй афіцыйнай рэгістрацыі. Няма ніякага сумнення, што часта арганізацыі і ствараюцца толькі дзеля таго, каб быць «гучна» зачыненымі і адцягнуць увагу грамадскасці ад рэальных праблем.

І справа тут не толькі ў «засланых казачках». Часам бывае так, што нікога нікуды і «засылаць» не трэба. Апазіцыйныя структуры працуюць настолькі непрафесійна, што афіцыйнаму Міністэрству юстыцыю не трэба нічога выдумляць. Парушэнні, літаральна, ляжаць на самым бачным месцы, нават цяжка пазбегнуць уражання, што ўсё гэта робіцца ці не наўмысна.

«Грамадзянскія ініцыятывы» аказаліся «крэпкім арэшкам». У пошуках праўды яны дайшлі да камітэту па правах чалавеку ААН і выйгралі там справу супраць сённяшніх беларускіх уладаў. Калі я чую пра падобныя прэцэдэнты, становіцца сумна, што, каб нешта даказаць (другіх варыянтаў, на жаль, няма), грамадзяне вымушаны судзіцца са сваёй радзімай.

Не буду аддаваць каму-небудзь перавагу, але, на мой погляд, менавіта ўплыў на грамадства «трэцяга сектару» і паспрыяў таму, што ў 2005 годзе адзіным кандыдатам ад апазіцыі стаў Аляксандр Мілінкевіч, а яшчэ раней «адзіным» ледзь не стаў Сямён Домаш. Цалкам натуральна, што Уладзімір Кацора ўзначаліў гомельскі абласны выбарчы штаб Аляксандра Мілінкевіча.

Апазіцыя «сваім»

«За Мілінкевіча» Уладзімір Кацора тройчы падвяргаўся адміністрацыйным арыштам, бо ўсе сустрэчы з ім улады палічылі несанкцыянаванымі. Гэты юрыдычны капкан ведаюць усе і лічаць яго даволі прымітыўным, бо прыдумаць нешта лепшае ў сучаснай улады не хапае розуму. Робіцца ўсё даволі проста: спачатку нешта наўмысна забараняецца, а потым за парушэнне «судзяць» іншадумцаў. Самае цікавае, што і першыя, і другія добра ведаюць, чым усё скончыцца.

Для Уладзіміра Кацоры гэта кожны раз заканчвалася менавіта так. Баюся памыліцца, але сярод «рэгіяналаў» у яго амаль большы за ўсіх «турэм-

ны шлях». Ва ўсякім выпадку, самы «гучны» для незалежнай прэсы, бо ўсе шэсць разоў за кратамі Кацора трымаў галадоўкі.

Апошняя (адбылася нядаўна) была «сухой». Гэта значыць, не толькі без ежы, але і без вады. Самая небяспечная для здароўя, бо літаральна праз некалькі дзён яна можа скончыцца фатальна.

У 10-ю гадавіну знікнення генерала Юрыя Захаранкі Уладзімір Кацора з аднадумцамі правёў у Гомелі адпаведную акцыю, якая (як заўсёды) была «несанкцыянаванай», і 25 чэрвеня 2010 года суддзя Цэнтральнага раёна горада Марына Домчанка вынесла арганізатарам прысуд. Кацора атрымаў трое сутак. У знак пратэсту ён абвясціў «сухую» галадоўку ў зале судовых пасяджэнняў.

Працягвалася яна шэсць дзён, першыя тры з якіх прайшлі за кратамі, а тры — у мясцовым офісе Аб'яднанай грамадзянскай партыі (АГП). Міліцыянты тройчы зрывалі расцяжкі «Галадоўка пратэсту» і разам з камунальшчыкамі замалёўвалі адпаведныя надпісы. Каля дома Кацоры амаль пастаянна «дзяжурыў» міліцэйскі нарад.

29 чэрвеня стан здароўя Кацоры настолькі пагоршыўся, што давялося выклікаць «хуткую дапамогу». Пасля агляду ўрач паставіў перад міліцыянтамі пытанне аб прымусовай шпіталізацыі апазіцыянера. Не атрымалася. Здолелі ўзяць ад Кацоры толькі неабходную папяровую адмову ад шпіталізацыі.

Інакш папросту і быць не магло, бо Уладзімір рыхтаваўся да галадоўкі сур'ёзна. Нават сказаў жонцы, дзе трэба яго пахаваць, калі адбудзецца нешта благое. І гэта невыпадкова, бо ў Гомелі ён лічыцца адным з самых апантаных змагароў з існуючай уладаў. Нават цяжка падлічыць, колькі разоў яго штрафавалі, але пра адзін з іх трэба сказаць асобна: Уладзімір Кацора мае сярод апазіцыянераў самы буйны ў Гомельскай вобласці штраф — 50 базавых велічынь. У такую суму беларуская Феміда ацаніла яго спробу нагадаць грамадскасці пра 10 гадоў са дня знікнення Віктара Ганчара і Анатоля Красоўскага.

Калі ў лістападзе 2009 года Кацора быў абраны каардынатарам руху «За свабоду» і добраахвотна пакінуў пасаду намесніка старшыні Гомельскай абласной арганізацыі АГП, ён накіраваў лісты ў прадстаўніцтва ААН у Беларусі, Упраўленне юстыцыі Гомельскага аблвыканкама, падатковую інспекцыю, шэраг замежных амбасадаў, дзе напісаў, што адраджае дзейнасць «Грамадзянскіх ініцыятываў».

Нагадаем, што менавіта ў тыя дні праходзіў так званы Еўрапейскі форум, арганізаваны рухам «За свабоду». Яго фармат, склад удзельнікаў і яго

змест зрабілі для Уладзіміра відавочным, што адзінства не будзе не толькі ва ўсёй апазіцыі, але і ў яе нацыянальна-дэмакратычным крыле. Таму ён і адышоў ад каманды Мілінкевіча, склаў з сябе абавязкі каардынатара руху «За свабоду» па Гомельскай вобласці. Іншымі словамі, у чарговы раз адмовіўся ад якіх-небудзь пасад. Але не ад дзейнасці.

Як далей? Пакажа час, а пакуль адназначна можна сказаць толькі тое, што Уладзімір Кацора быць у апазіцыі не баіцца.

09.10.10

ДЗВЕ АНЖАЛІКІ

Не так даўно мой добры сябар (зямляк і калега), які шмат гадоў працуе ва Украіне, спытаў, кім я сябе больш адчуваю — беларусам або палякам. Сёння я б на такое пытанне адказаў адразу — літвінам, бо гэта слова, на мой погляд, яднае і першых, і другіх. Моцна яднае. Настолькі, што ўсё зразумела нават існуючай уладзе.

Аптымістычны пралог

Калі ў чарговы раз разгарэўся скандал вакол неафіцыйнага Саюза палякаў, сярод аналітыкаў і палітыкаў існавала шмат розных версій прычын яго ўзнікнення, бо ніхто не мог зразумець, каму і нашто ён быў увогуле патрэбны. Хадзіла нават версія пра сцэнары расійскай ФСБ, якая, добра ведаючы пра адмоўнае стаўленне Захаду да парушэння правоў нацыянальных меншасцяў, спрабавала такім чынам сарваць манеўр беларускага рэжыму ў бок Захаду.

Упэўнены, многія выкажуць на гэты конт жорсткую крытыку і, на мой погляд, будуць мець рацыю, але хацеў бы звярнуць увагу на адзін істотны момант. Скандал разгарэўся якраз у той момант, калі кіраўнік Беларусі знаходзіўся з візітам у далёкай Арменіі, адкуль накіраваўся ў не менш далёкую Лацінскую Амерыку.

Іншая справа, што, калі вярнуўся дадому, ён, як кажуць, не дэзавуіраваў дзеянні сваіх падначаленых. Мог выйсці сухім з вады, заявіўшы, напрыклад, што да гэтага не мае ніякага дачынення. Нічога падобнага ён не зрабіў, і тлумачэнне тут вельмі простае. Калі нехта і праявіў асабістую ініцыятыву, яна цалкам адпавядала «агульнай лініі партыі». Партыі ўлады, якая нідзе і ніколі не трывае непадкантрольныя структуры. Асабліва перад выбарамі...

А пачыналася ўсё так прыгожа. У 1988 годзе адбыўся дэбют польскага культурнага грамадскага аб'яднання імя Адама Міцкевіча. Менавіта з яго ў 1990 годзе і вырас Саюз палякаў Беларусі. Пачалі выдавацца газета і часопіс СПБ, а ў Гродна і Ваўкавыску адчыніліся першыя школы з выкладаннем на польскай мове. Усяго ж польская мова сёння выкладаецца ў 280 школах і дзіцячых садках Беларусі. Галоўным накірункам новай арганізацыі стала асветніцкая дзейнасць, азнаямленне з гісторыяй Польшчы, асабліва ў кантэксце яе няпростых перакрыжаванняў з гісторыяй Беларусі. У верасні 1993 года пад эгідай Саюза палякаў на Беларусі (СПБ) адбыўся першы сход ветэранаў Арміі Краёвай.

На момант расколу СПБ у яго шэрагах налічвалася амаль 25 тысяч чалавек, з тых 400 тысяч, якія зараз жывуць у нашай краіне (толькі ў Гродне — 40 тысяч палякаў). Колькасць «пярвічак» набліжалася да сотні, працавала 16 Дамоў польскіх. Прыведзеныя лічбы — на 2005 год, бо сёння ў палякаў Беларусі два аб'яднанні — афіцыйнае і неафіцыйнае, якія не сябруюць, скажам так, паміж сабой.

Прагназаваны канфлікт

Як вядома, без канфлікту немагчымы ніякі сюжэт, таму было б дзіўна, каб ён не закрануў беларускіх палякаў.

Увогуле, часам складваецца ўражанне, што ў нашай краіне жывуць самыя ярыя ў свеце прыхільнікі нейкага дуалізму. Два Народныя фронты, дзве кампартыі, два асноўных прафсаюзы, два пісьменніцкіх аб'яднання. Нават журналістаў падзялілі на дзве групы. «Чэсныя» з большасці ўваходзяць у афіцыйны Саюз журналістаў Беларусі, а «нячэсныя» — пераважна ў Беларускую асацыяцыю журналістаў. Адзін сцэнар на ўсіх.

На VI сходзе СПБ, які праходзіў 12—13 сакавіка ў Гродне, старшынёй Саюза палякаў была абрана Анжаліка Борыс. На сход сабралася 287 дэлегатаў. Калі выбіралі новага кіраўніка, асноўная барацьба разгарнулася паміж Т. Кручкоўскім і А. Борыс. За былога кіраўніка прагаласавала 116 дэлегатаў, за смелую жанчыну — 152.

Не трэба быць вялікім матэматыкам, каб зразумець, хто перамог, але сённяшнія ўлады не ўмеюць прайграваць. Кажуць, усё, што адбывалася з СПБ далей, было інспіравана менавіта імі, але мы пазбегнем такой катэгарычнасці і абмяжуемся толькі тым, што выбар сходу СПБ некаторым не прыйшоўся даспадобы.

Яны і падалі скаргу ў беларускае Міністэрства юстыцыі. 12 мая 2005 года вынікі галасавання былі адменены. Правесці паўторны сход, як таго патрабаваў Мінюст, паплечнікі Борыс адмовіліся.

Нарэшце 27 ліпеня такое рашэнне было прынятае, але ўжо без іх. У гэты момант (супадзенне?) Гродзенская гарадская арганізацыя СПБ выключыла са сваіх шэрагаў Анжаліку Борыс і яшчэ восем найбольш актыўных праўдалюбцаў.

Паўторны сход адбыўся ў Ваўкавыску 27 жніўня 2005 года. Новым лідэрам СПБ быў абраны пенсіянер і былы дырэктар школы Юзаф Лучнік — тыповы прадстаўнік электарату існуючай улады.

Адразу ж у незалежнай прэсе з'явіліся звесткі, што вынікі выбараў былі фальсіфікаванымі, актыўна выкарыстоўваўся так званы адміністрацыйны рэсурс.

Новае кіраўніцтва адмовіліся прызнаваць не толькі мясцовыя іншадумцы на чале з Борыс, але і польскія ўлады. Так адбыўся раскол. Цікавая дэталь: у адрозненне ад іншых шматлікіх расколаў, якімі адзначаны лёс

многіх дэмакратычных партыйных і грамадскіх структур, «праўладныя» палякі і ім апазіцыйныя называюць сябе аднолькава — Саюз палякаў на Беларусі.

Зігзагі сюжэту

А зараз некалькі біяграфічных звестак і лічбаў.

Анжаліка Борыс нарадзілася 14 кастрычніка 1973 года ў Гродзенскім раёне. Скончыла педагагічны каледж у Замосці (горад у Люблінскім ваяводстве Польшчы) і Беластоцкі ўніверсітэт. Працавала настаўніцай у Адэльску і Гродна. У 1995 годзе ўступіла ў Саюз палякаў на Беларусі, а ў 1998 годзе стала там кіраўніком аддзела адукацыі. З гэтай пасады яе і абралі старшынёй СПБ.

У жыцці Анжалікі Борыс былі яшчэ адны выбары. У 2009 годзе яе пераабралі кіраўніком «нефармальнага» СПБ. Акрамя Анжалікі на гэта крэсла прэтэндаваў і кіраўнік гродзенскай арганізацыі Мечыслаў Яскевіч. За Борыс прагаласавалі 148 дэлегатаў, за Яскевіча — 15.

Як бачна, перавага больш чым пераканаўчая. Таму для многіх стала поўнай нечаканасцю, калі 12 чэрвеня 2010 года Борыс абвясціла пра сваю адстаўку. Згодна са статутам Саюза палякаў, выконваць абавязкі старшыні ў такой сітуацыі можа адзін з намеснікаў, якіх чатыры. Галоўны Савет 19 чэрвеня даручыў кіраванне арганізацыяй на бліжэйшыя 2 гады другой Анжаліцы — пані Арэхва.

З Борыс яны аднагодкі, бо Анжаліка Арэхва нарадзілася ў Лідзе 6 верасня 1973 года. У 1996 скончыла Люблінскі ўніверсітэт імя Марыі Складоўскай-Кюры па спецыяльнасці «польская філалогія», а ў 2002 годзе — аспірантуру (англійская філалогія) у Гродзенскім дзяржаўным універсітэце.

Пасля вяртання ў Беларусь Арэхва актыўна прымала ўдзел у дзейнасці польскай абшчыны. Спачатку працавала ў Дэпартаменце адукацыі Саюза палякаў на Беларусі. У 1998 годзе Анжаліка Арэхва стала настаўніцай польскай мовы, а праз год — намеснікам дырэктара каледжа СПБ.

З 2005 года выступала ў якасці дырэктара польскай школы ў Гродна. З гэтага ж года была намеснікам старшыні арганізацыі, адказвала за пытанні адукацыі. Агульны «стаж» у нефармальным СПБ у Арэхвы складае больш за дзесяць гадоў.

Сапраўдных прычын гэтай «ракіроўкі» не ведае ніхто, акрамя самой Анжалікі Борыс, але б якімі яны ні былі, пры сустрэчы з ёй асабіста я зніму

капялюш і пацалую руку, бо пяць гадоў супрацьстаяць гэтай уладзе можа толькі БАЕЦ.

Дарэчы, слова «ракіроўка» я напісаў невыпадкова. На шахматнай дошцы эліты СПБ яны амаль памяняліся месцамі. Адна прыгожая Анжаліка змяніла другую прыгожую Анжаліку. І, упэўнены, многія мужчыны ад гэтай прыгажосці адчулі ўпэўненасць у заўтрашнім дні.

Працяг замест эпілога

Не хачу займаць чыйсьці канкрэтны бок, але дастаткова толькі паглядзець на сайт афіцыйнага СПБ, каб зразумець, што з акуратнасцю тут ёсць пэўныя праблемы. Як і з адносінамі да спраў.

Не так даўно мне расказалі адзін цікавы момант. Падчас чарговага «наезду» на нефармальны СПБ, які скончыўся сумна вядомай судовай «экспрапрыяцыяй» Дома польскага ў Івянцы, кіраўніцтва афіцыйнага СПБ нечакана звярнула ўвагу на мінскі Дом польскі, які месціцца на вуліцы Саламянай. Нават ухвальны сюжэт пра яго дзейнасць для аднаго з беларускіх каналаў зрабілі. І ніхто не звярнуў увагу, чаму амаль усе памяшканні там здаюцца ў арэнду розным бізнесменам.

Дарэчы, пытанне вакол правоў на ўласнасць Дамоў польскіх, якія належаць СПБ, даволі часта станавілася галоўным у адпаведных спрэчках. Па некаторых дадзеных, з 14 Дамоў польскіх, якія кантралююцца афіцыйнай структурай, актыўна працуюць толькі два — у Лідзе і Магілёве. Што будзе з будынкам у Івянцы? Як кажуць, пажывем — пабачым.

Пакуль адназначна можна сказаць толькі тое, што ўсе яны былі пабудаваныя або адрамантаваныя на польскія грошы. Пасля таго, як беларускія ўлады фактычна паставілі пад кантроль СПБ, палякі адмовіліся працягваць фінансаванне, інакш бы іх ніхто ў свеце не зразумеў.

А тым, хто гаворыць пра нейкую самастойнасць афіцыйнага Саюза палякаў, хачу сказаць адно: фінансуе гэту структуру беларуская дзяржава. Не буду сцвярджаць, што словы «фінансуе» і «кантралюе» на самой справе з'яўляюцца сінонімамі, але тое, што яны блізкія па значэнню — адназначна. Толькі ў 2009 годзе на гэтыя справы было выдзелена 300 мільёнаў беларускіх рублёў, што складае больш як 100 тысяч амерыканскіх долараў.

Наўмысна не акцэнтаваў вашу ўвагу на «разборках» вакол фірмы «Палоніка», бо тут так многа незразумелага, што лягчэй знайсці ў цёмным пакоі неіснуючую чорную котку, чым логіку ў дзеяннях беларускіх уладаў.

Рыхтуючы гэты нарыс, я з дапамогай вядомага гродзенскага журналіста Анджэя Пачобута спытаў Анжаліку Арэхва: будзе ці не працягвацца «лінія Борыс»? І атрымаў адказ: «Барацьба за захаванне незалежнасці арганізацыі будзе працягнутая. На нейкія змены тут спадзявацца не варта».

05.11.10

ІРЫНА ЖЫХАР

Шчыра паважаю гэтую жанчыну за незвычайную мужнасць, бо далёка не кожны здольны дапамагаць іншым і адначасова пераадольваць сваю хваробу. Цалкам не згодны з тымі, хто называе жанчын «слабым полам». Часта яны мацней за самых моцных. Перш за ўсё, духам. Можа, менавіта таму Ірына Жыхар не толькі ўзначальвае раду Беларускай арганізацыі працоўных жанчын, але на працягу апошніх 10 гадоў жыцця ўдзельнічала ў стварэнні грамадскай ініцыятывы «За выратаванне мемарыяла Курапаты», потым — «За свабоднае веравызнанне». Зараз — грамадскага руху «Разам супраць рака».

Першыя выпрабаванні

Дазволю сабе пачаць з жарту самой Ірыны: «Як з'явілася на свет, я не памятаю». Таму даверымся пашпартным дадзеным: адбылося гэта 11 жніўня 1966 года ў Мінску.

Бацьку звалі Вячаслаў Аляксандравіч. Працаваў ён дырэктарам гандлёвай крамы. Маці Любоў Міхайлаўна вышэйшай адукацыі не мела і таму працавала там жа, толькі простым касірам. На працы яны і пазнаёміліся. Потым было вяселле, аднак разам яны пражылі менш за дзесяць гадоў, а скасавалі шлюб не таму, што ён даволі часта распускаў рукі. Не вытрымала Любоў Міхайлаўна іншага — здрады. Адбылося гэта падчас будаўніцтва сям'ёй Жыхар жыллёвага кааператыву. Суд абавязаў былога мужа выплаціць значную частку «ўзносаў» і аддаць палову разам нажытай маёмасці.

Мякка кажучы, маці з дачкой прыйшлося складана. У кватэру плошчай 45 квадратных метраў давялося пусціць яшчэ чатырох кватарантаў. Любоў Міхайлаўна пачала працаваць на дзвюх працах адначасова. Нескладана ўявіць, што вольнага часу ў яе амаль не было, але Ірына часта бачыла маці з кніжкамі. Без іх яна не магла жыць. Гэта было як чыстае паветра.

На жаль, 5 красавіка 2010 года маці не стала, але дачцэ гэта мужная жанчына паспела перадаць як мінімум дзве рэчы — любоў да кніжак і моц, якая дазваляе перамагаць любыя жыццёвыя выпрабаванні.

Ракавая хімія

«Хіміцай» Ірына Жыхар стала, можна сказаць, выпадкова. Спачатку яна пайшла ў 47-ю школу, але той хутка надалі «спартыўны ўхіл», са спецыялізацыяй «плаванне». Зразумела, што дзяцей туды сталі «адбіраць». Самае цікавае, што Іра гэтыя іспыты вытрымала, аднак «спартыўнай надзеяй краіны» станавіцца не пажадала, а перайшла ў іншую школу. Дакладней, у 40-ю. Там быў «хімічны ўхіл». Справа ў тым, што Ірына ў той час займалася спартовай гімнастыкай (яна больш падабалася маці, а не самой дзяўчынцы), але ў спорце расчаравалася і перайшла ў «народныя танцы».

У 40-й школе яна і ўбачыла, што бываюць настаўнікі ад Бога, і менавіта гэта потым значна паўплывала на яе лёс. І яшчэ адзін вельмі

важны момант. Ірына была не толькі паспяховай вучаніцай, але і даволі прыкметнай грамадскай актывісткай. Так атрымалася, што камітэт камсамолу школы, сябрам якога яна была, па сутнасці стаў артыстычнай трупай школьнага тэатра. Іра дэбютавала ў ролі Дуэнні ў «Сірано дэ Бержэрак».

Зацікаўленасць тэатрам пазней праявілася і на педагагічным аддзяленні хімічнага факультэта БДУ, куды яна паступіла ў 1983 годзе. Адным з тых, хто пісаў сцэнары для іх спектакляў, быў вядомы сёння палітолаг Сяргей Нікалюк.

Праз некалькі дзён пасля аварыі на Чарнобыльскай атамнай станцыі чуткі пра яе маштабы дайшлі да людзей. Ірына Жыхар тады вучылася на трэцім курсе і бачыла, які шок быў у выпускнікоў. Тэрмінова адбылося пераразмеркаванне, і ўсіх «хімікаў» накіравалі ў «зону», з якой астатнія пачалі бегчы.

Не хочацца праводзіць нейкія паралелі, але без іх тут проста не абысціся. У савецкія часы, як і зараз, было прымусовае размеркаванне студэнтаў. Як і зараз, тыя, хто не хацеў выконваць загад «зверху», павінны былі (пра гэта тады казалі многія) вярнуць грошы, якія на іх навучанне патраціла дзяржава. Дазволіць сабе гэта Ірына Жыхар не магла, таму ў 1988 годзе паехала працаваць настаўніцай хіміі ў вёску Звяняцкае, якая знаходзіцца на мяжы Хойніцкага і Брагінскага раёнаў. Побач знаходзіўся магільнік радыеактыўных адходаў...

Калі яна зноў вярнулася ў Мінск і пачала працаваць у новай элітнай школе, што месціцца ў Серабранцы, намеснікам дырэктара па выхаваўчай працы, Ірыне Жыхар было толькі 24 гады. Пагадзіцеся, для «начальства» ўзрост вельмі сціплы.

У 1993 годзе яна паступіла ў аспірантуру Рэспубліканскага інстытута ўдасканалення настаўнікаў, які потымператварыўся ў Акадэмію паслядыпломнай адукацыі і... захварэла. Гэта была першая «анкалогія».

Крокі ў «трэці сектар»

Дыягназ, які медыкі называюць метастазуючы рак калявушнай сліннай залозы, Ірына Жыхар даволі хутка перамагла. Нават не стала пралангаваць інваліднасць, якую ёй далі адразу пасля аперацыі. Зразумела, спатрэбіліся духоўная моц, незвычайная мужнасць і Божая дапамога, якая даецца толькі тым, хто не здаецца.

Не выпадкова, што менавіта на гэты перыяд жыцця прыходзіцца і пачатак грамадскай дзейнасці Ірыны Жыхар, бо даволі часта жыццёвыя выпрабаванні робяць нас больш уважлівымі да праблемаў іншых людзей.

Для Ірыны Жыхар яна пачалася з экалагічных праблемаў Ленінскага раёна беларускай сталіцы. Дакладней, з сустрэчы з тагачасным дырэктарам Лошыцкага парку Яўгенам Церахавым, які быў літаральна апантаны парадкам, чысцінёй і прыгажосцю свайго раёна.

Перабудова быццам бы разварушыла летаргічны сон беларускага грамадства. Паўсюль пачалі ўзнікаць нейкія незалежныя ініцыятывы, рухі, свабодныя прафсаюзы, страйкамы. Нават у школах. У тым ліку і там, дзе працавала Жыхар.

Улады, як і зараз, любое іншадумства адразу імкнуліся ўзяць пад асабісты кантроль і «прасоўвалі» туды «патрэбных» людзей. Так было і з дырэктарам школы, але педагагічны калектыў адмовіў ёй у даверу. У страйкам абралі Ірыну Жыхар.

Абсалютна зразумела, што ў школе яе пачалі паціху «есці», асабліва пасля спробы ўнікнуць у прынцыпы размеркавання прэміяльнага фонду. Больш за тое, у 1995 годзе яна была таемна звольненая.

Потым была газета «Рабочы». Побач з рэдакцыяй месціўся офіс грамадскага аб'яднання «Беларуская арганізацыя працоўных жанчын», таму цалкам лагічна, што неўзабаве яна стала і іх актывісткай. І неблагой мабыць, бо хутка Ірыну абралі намеснікам старшыні, а ў 2005 годзе яна стала лідарам гэтай структуры.

Прага свабоды

Менавіта там Ірына Жыхар і зразумела, што ў сучаснай Беларусі толькі «трэці сектар», толькі грамадская дзейнасць даюць чалавеку магчымасць адчуваць сябе сапраўды свабодным, адказным за сваю справу.

Гісторыя стварэння Беларускай арганізацыі працоўных жанчын тыповая для нашага часу. Пасля страйку на мінскім метро (жнівень 1995 года) выйшаў указ аб часовым спыненні дзейнасці свабодных прафсаюзаў. Ну а паколькі іх праца была абсалютна празрыстай для наймальнікаў, ціск быў арганізаваны пад абвінавачванне ў «тэрарыстычнай дзейнасці».

Першымі ад яго пацярпелі жанчыны. З аднаго боку, яны былі вымушаныя сысці са свабоднага прафсаюзу, з другога — хацелі захаваць сваю

арганізацыю, бо ўжо адчулі ўсе перавагі грамадскага самакіравання. Так узнікла грамадскае аб'яднанне «Беларуская арганізацыя працоўных жанчын».

Сёння ў арганізацыі 270 сяброў. Яе дзейнасць цалкам перафарматавана. Калі раней усе ініцыятывы ішлі «зверху» (звычка савецкіх часоў), то зараз — «знізу». Людзі перастаюць быць статыстамі і пачынаюць усведамляць, якую сацыяльную карысць з дапамогай грамадскай арганізацыі яны могуць прынесці.

Канкрэтным прыкладам тут можа быць сама Ірына Жыхар. У 2008 годзе ў яе зноў быў дыягнаставаны рак, на гэты раз — малочнай залозы. Усе зразумелі б, калі б яна, як кажуць, сышла ў цень. Наадварот. Ірына не толькі не хавае сваёй хваробы, але імкнецца дапамагчы іншым.

Адным з накірункаў дзейнасці яе арганізацыі стала прафілактыка гэтай хваробы на ўсіх узроўнях. Кампанія «Экалагічны прыгавор» прысвечана правільнаму выбару прадуктаў харчавання, кампаніі «Здаровы лад жыцця», «Супраць рака малочнай залозы» — шляхам, спосабам уласнага супрацьстаяння раку, мабілізацыі ўсіх рэсурсаў арганізма на яго пераадоленне. Нават «кіно» пра галоўнага мамолага Мінздрава краіны папулярызавалі.

Больш за тое, Ірыны Жыхар асабіста напісала распаўсюджаны потым па ўсёй Беларусі «Жывы ліст», дзе не толькі расказала сваю гісторыю, але і давала другім людзям надзею на будучыню. Праца па сацыяльнай рэабілітацыі анкалагічна хворых людзей і іх блізкіх зараз становіцца галоўнай справай жыцця Ірыны.

Падкантрольная «лібералізацыя»

Маладыя б сказалі, што «трэці сектар» апошнім часам «колбасит», і цалкам мелі б рацыю. Справа ў тым, што беларускія ўлады добра разумеюць, што, нягледзячы на «піраву» перамогу, якой ім удалося дабіцца зараз, рана альбо позна давядзецца мець справы з «трэцім сектарам».

Некаторыя лічаць, што для гэтага і быў створаны Грамадскі кансультацыйны савет пры Адміністрацыі прэзідэнта, які ўзначальвае Уладзімір Макей. Тлумачыцца тут усё вельмі проста і банальна: патрэбныя еўрапейскія грошы.

Пачалося ўсё з таго, што пасля першага форума «Усходняга партнёрства» было прынятае рашэнне: на перамовах паміж нацыянальнымі ўрадамі і Еўропай (каб ведаць, што адбываецца) павінны прысутнічаць прадстаўнікі грамадзянскай супольнасці. Калі беларускія ўлады ўбачылі там незалежны «трэці сектар», адразу паставілі ўмову, каб іх больш не было. Самае сумнае, што Еўропа на такое пайшла.

На другім форуме на гэтую палітычную анамалію звярнулі ўвагу ўсе, і стала ясна, што да новай сустрэчы відавочны нонсэнс не дажыве. Адсюль і імкненне зрабіць «правільную» грамадскасць. Тую, з якой працуе нават дзяржава.

Лагічна, што ўсе, хто супраць падмены рэальнага грамадскага сектара, аўтаматычна становяцца «няправільнымі». Сярод іх і Ірына Жыхар, бо яна ўсё сваё жыццё імкнецца да сапраўднай свабоды і ўласнай адказнасці перад Богам.

15.01.11

АЛЕНА ТАНКАЧОВА

Шчыра кажучы, назіраючы за актыўнасцю Алены Танкачовай пасля падзей 19 снежня 2010 года, я меркаваў, што яна адносіцца да якой-небудзь канкрэтнай палітычнай плыні. І ў гэтым яшчэ больш упэўніўся пасля праведзенага міліцыяй і КДБператрусу ў яе кватэры. Аказалася — памыліўся. Праваабаронцаў сёння «прэсуюць» для таго, каб было лягчэй «прэсаваць» іншых...

Новы колер

Пачаць хочацца менавіта з фарбаў нябёсаў, якія з самага нараджэння (10 лютага 1970 года) для Алены Танкачовай сталі чымсьці большым, чым «шосты акіян». Той акіян быў роднай стыхіяй яе бацькі, які служыў у марской авіяцыі.

Барыс Васільевіч Танкачоў калісьці лічыўся адным з лепшых экспертаў па вайскова-авіяцыйных катастрофах і выйшаў на пенсію з пасады галоўнага інжынера авіяцыі Балтыйскага флоту.

Зразумела, што хоць і нарадзілася Алена Танкачова ў Калузе, геаграфію былога Савецкага Саюза яна пачала вывучаць з дапамогай не падручнікаў, а звычайных для ваенных пераездаў. Напрыклад, за час руху да атэстата аб сярэдняй адукацыі ёй давялося змяніць ажно сем школ.

Апошняй з іх стала сярэдняя школа №3 беларускага горада Быхава. Многія ведалі, што падчас Першай сусветнай вайны там была стаўка вярхоўнага галоўнакамандуючага, але далёка не ўсе ведалі, што менавіта там у савецкія часы месцілася дывізія марской авіяцыі Балтыйскага флоту. Праз паўгадзіны самалёты ўжо маглі выконваць «баявыя задачы» над морам. Іншая справа — наколькі ўсё гэта было мэтазгодна.

Можа, з тых крыніц і паходзяць спробы сучасных уладаў зрабіць нашу краіну «марской». Падставы ў іх, сапраўды, ёсць. Не хапае толькі здаровага сэнсу. Інакш бы «на версе» зразумелі, што нельга калькаваць усе хібы савецкіх часоў на нашу суверэнную рэчаіснасць. Вялікае Княства Літоўскае таксама некалі мела выхад да Чорнага мора, але ні ў каго сёння не ўзнікае нейкіх «чарнаморскіх» амбіцый.

Менавіта ў Быхаў і прыехаў пасля вучобы ў ад'юнктуры акадэміі імя Жукоўскага, якую скончыў з залатым медалём, бацька Алены Танкачовай. Яму прапаноўвалі застацца на кафедры і выкладаць, але Барыс Васільевіч заўсёды быў прыхільнікам не тэорыі, а практыкі. Пагадзіцеся, далёка не кожны чалавек, выбіраючы паміж сталіцай СССР і беларускай правінцыяй, можа аддаць перавагу апошняй.

Маці Алены Галіна Уладзіміраўна Танкачова была класічнай жонкай савецкага афіцэра, то бок «працавала» хатняй гаспадыняй. Дарэчы, у тыя часы яны яшчэ не глядзелі бясконцых тэлевізійных серыялаў. І зусім не таму, што тых яшчэ не існавала ўвогуле. Прычына іншая — не хапала вольнага часу.

АЛЕНА ТАНКАЧОВА

Новыя нечаканасці

У Быхаве прайшлі два апошнія школьныя гады Алены Танкачовай. Канешне, розніца паміж маскоўскім узроўнем і «быхаўскім» адчувалася, але ў яе сям'і на гэта ніколі не звярталі ўвагі, таму комплексу «столичной штучки» ў дзяўчынкі не было. Як вядома, адна справа, як да гэтага ставішся ты, і зусім другая — іншыя.

У 1985 годзе ў Беларусі яшчэ насілі традыцыйную карычневую школьную форму, а ў Маскве ўжо можна было апранацца на свой густ. У Алены быў прыгожы сіні касцюм, аднак ужо праз два тыдні ёй «падказалі», што трэба апранацца «як усе».

Вяртацца ў мінулае не хацелася, і тут на дапамогу прыйшла маці, якая сама з карычневай тканіны пашыла для дачкі прыгожую сукенку. З аднаго боку, яна адпавядала тагачаснаму дрэс-коду, з другога — была «не з крамы». Словам, выйсце знайшлі, што красамоўна тлумачыць, чаму жонак вайскоўцаў тады называлі надзейным «тылам».

У наступным годзе выбухнула Чарнобыльская атамная станцыя. Калі ўлічваць, што ў дывізіі было цэлае падраздзяленне «хімікаў», а на самалётах стаялі ракеты з ядзернымі боегалоўкамі, то вайскоўцы добра разумелі, што адбылося, аднак... ніхто з іх не з'ехаў.

Больш за тое, у святочных майскіх мерапрыемствах тады прыняў удзел увесь гарнізон (з сем'ямі і дзецьмі). Чаму? Адказ на гэтае пытанне ад свайго бацькі Алена Танкачова пачула значна пазней. Не хаваючы горычы, ён патлумачыў — жорсткі загад. Начальства баялася, каб сярод мясцовых жыхароў не пачалася паніка.

Апошнім месцам службы Барыса Васільевіча Танкачова быў Калінінград, дзе месціўся штаб Балтыйскага флоту СССР. Пасада была генеральскай, але, каб атрымаць «лампасы», трэба было зноў ехаць у Маскву. Рабіць гэтага бацька Алены не хацеў, бо лічыў службовую кар'еру не самым галоўным у жыцці.

У сям'і Танкачовых былі даволі розныя ўяўленні наконт таго, якую прафесію трэба абраць Алене. «Кампрамісам» стала журналістыка, бо ў дзяўчынкі ўжо былі публікацыі ў мясцовай раёнцы. Рэкамендацыю для паступлення ёй далі без праблем. На факультэт журналістыкі БДУ Алену Танкачову бацькі і прывезлі. Але, як толькі яны з'ехалі, Алена самастойна забрала дакументы з журфаку і аддала іх на другі факультэт — гістарычны. Ён падабаўся болей. Далей усё адбылося, як у жудасным сне. На першым

жа ўступным экзамене (абсалютна нечакана для сябе) Алена Танкачова атрымала «два»...

Новы накірунак

Тое, што яна тады перажывала, нават цяжка ўявіць. Пакаяцца перад бацькамі было амаль немагчымым, бо рашэнне прымалася самастойна і цалкам насуперак іх прыярытэтам. Напрыклад, Барыс Васільевіч выступаў катэгарычна супраць «гістарычнага» выбару, бо добра ведаў, што вырабляла з гісторыяй савецкая ідэалогія.

Алена Танкачова пачала шукаць варыянты працягу вучобы і спынілася на юрыдычным аддзяленні тэхнікума савецкага гандлю. Так лёс накіраваў яе да тых арыенціраў, якія потым стануць самымі галоўнымі ў жыцці.

Вучоба ў тэхнікуме азначала, што праз два гады можна было стаць, скажам так, «юрыстам сярэдняга звяна». Напрыклад, працаваць у канцылярыі нейкага суда альбо юрысконсультам на прадпрыемстве. Зразумела, што паступіць туды (маючы школьны «срэбны» медаль) было нескладана. І толькі пасля гэтага Алена Танкачова пра ўсё расказала сваім бацькам.

Тэхнікум яна скончыла з «чырвоным» дыпломам і адразу пайшла на юрыдычны факультэт БДУ. Цікава, што разам з ёй адзін час вучылася будучы намеснік прэзідэнцкай адміністрацыі Наталля Пяткевіч. А адзін з іспытаў на першым курсе прымаў Рыгор Васілевіч. Той самы, што сёння ўзначальвае Генеральную пракуратуру і вельмі своеасабліва абараняе прыярытэты законнасці.

Дарэчы, сярод Аленіных універсітэцкіх выкладчыкаў былі прафесар Іосіф Аляксандравіч Юхо, які адзіны на юрфаку выкладаў на беларускай мове, а таксама Ала Анатольеўна Сакалова, якая зараз вучыць студэнтаў Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта. Менавіта ім у першую чаргу Алена Танкачова і ўдзячная за разуменне філасофіі юрыспрудэнцыі.

У нейкім сэнсе ёй пашанцавала. Алена Танкачова вучылася тады, калі на юрфаку запанаваў дух свабоды, а сама навука пазбавілася савецкіх ідэалагічных аковаў. Адным з яе любімых прадметаў было канстытуцыйнае права. Пасля сканчэння БДУ яна нават зрабіла спробу пайсці ў аспірантуру на адпаведную кафедру, але... Адбыўся рэферэндум лістапада 1996 года, і галоўны закон краіны быў зменены больш чым радыкальна. Стала зразумела, што ў юрыспрудэнцыю зноў вяртаецца ідэалогія.

АЛЕНА ТАНКАЧОВА

Новы шлях

Даволі сімвалічна, але менавіта дзякуючы гэтай спробе, Алена Танкачова і стала цікавіцца той справай, якой займаецца зараз. Маецца на ўвазе «трэці сектар», бо тэмай яе ненапісанай дысертацыі якраз і былі грамадскія арганізацыі.

Яе асабістым дэбютам стала стварэнне ў 1996 годзе Незалежнага таварыства прававых даследаванняў, якое ў 2004 годзе было прымусова ліквідавана беларускім Міністэрствам юстыцыі.

Можа, супадзенне, аднак сам працэс ліквідацыя адбыўся пасля таго, як гэтая структура паўдзельнічала ў больш чым 50-ці судовых спрэчках, адносна закрытых Мінюстам грамадскіх арганізацый. Думаю, многія памятаюць масаваю зачыстку «трэцяга сектара», што адбылася пасля прэзідэнцкіх выбараў 2001 года.

Паплечнікам Танкачовай далі зразумець, што ў патэнцыйных спробах зарэгістраваць новую грамадскую арганізацыю ніякіх шансаў няма, таму было прынята рашэнне перайсці да фармату работы фонду. Так з'явіўся Інавацыйны фонд прававых тэхналогіяў.

Да былых вузкапрафесійных мэтаў (работа ў судах) дадаліся новыя накірункі дзейнасці — прававой дапамогі, судова-прававой рэформы, доступу да інфармацыі, праваабарончай дзейнасці. Такім чынам, эфект атрымаўся супрацьлеглым таму, чаго нехта чакаў ад ліквідацыі іх структуры.

У дзейнасці Алены Танкачовай з калегамі з'явіліся і дадатковыя кампаненты. Маецца на ўвазе актыўная выдавецкая праграма, скіраваная на распаўсюджванне стандартаў у галіне правоў чалавека. Нягледзячы на ўсе складанасці, выдадзеная імі літаратура сёння знаходзіцца ў кожнай бібліятэцы кожнага юрфаку Беларусі. Дадаць да гэтага можна і двухтыднёвы трэнінг для студэнтаў юрыдычных факультэтаў па правах чалавека, які шмат гадоў праходзіў у Германіі.

Зразумела, што гэта не магло падабацца нашай дзяржаве, і ў 2006 годзе іх таксама закрылі. Не ведаю, хто канкрэтна «наверсе» памылкова лічыць, што, каб спыніць работу людзей, дастаткова ліквідаваць структуру, якая афіцыйна іх аб'ядноўвае. Каб было так проста, то любое іншадумства ў нашай краіне было б ужо выкарчавана яшчэ гадоў пяць таму. І не было б каму рэгістравацца ў Чэхіі альбо на Украіне.

Дарэчы, менавіта ўкраінскія сябры прапанавалі Алене Танкачовай зарэгістравацца ў іх краіне. Так узнік Фонд развіцця правых тэхнало-

гіяў, якому ўрэшце ўдалося атрымаць рэгістрацыйнае пасведчанне і ў Беларусі. Сёння іх назва — Учреждение «Центр правовых трансформаций».

Тое, што адбылося пасля мінулых прэзідэнцкіх выбараў, яшчэ доўга будзе знаходзіцца ў фокусе ўвагі не толькі юрыстаў, але і псіхіятраў, таму зараз не будзем прыцягваць да гэтага вашу ўвагу. Адзначым толькі, што хваля рэпрэсій па вызначэнню не магла абысці і Алену Танкачову.

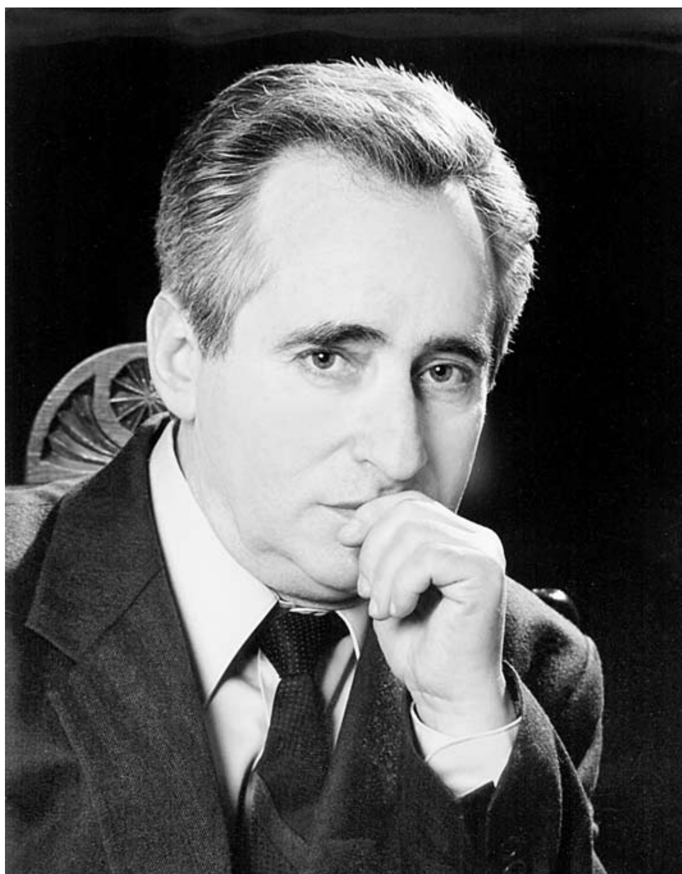
29 снежня 2010 года яе запрасілі на допыт у КДБ, а потым быў ужо традыцыйныператрус. Забралі нават тое, што ніякім чынам не мела адносін да падзей 19 снежня. Мабыць, звычка «хапаць» усё без разбору для некаторых стала жыццёвым інстынктам.

Прыналежнасць да «трэцяга сектару» пры неабходнасці дае магчымасць пераканаўча абысці жорсткую партыйную дысцыпліну. Напрыклад, падчас апошніх прэзідэнцкіх выбараў Алена Танкачова тройчы атрымлівала прапановы аб рабоце ад выбарчых штабаў трох розных кандыдатаў. Тройчы адмовілася, матывуючы гэта тым, што незалежнай яна ўсім будзе больш карыснай.

А вось тыя, хто мае партыйныя білеты, так зрабіць не змаглі. Не адзін раз мне даводзілася чуць амаль рэфрэн: «Партыя сказала — трэба».

Зразумела, Алене Танкачовай такога не скажаш. Больш за тое, яна нават гатовая выступіць супраць цяперашніх апазіцыянераў, калі яны, дамогшыся ўлады, будуць таксама парушаць правы чалавека. Асабіста мне падобны падыход вельмі падабаецца, бо так яно і павінна быць па вызначэнню.

05.02.11

ЯКАЎ БАСІН

Шмат хто лічыць габрэйскую тэму даволі небяспечнай. Магчыма, з гэтай прычыны гучней за астатніх пра беларускіх габрэяў разважаюць альбо рэлігійныя артадоксы, альбо антысеміты. Якава Басіна нельга назваць прыхільнікам моцных заяў, але яго голас добра чуюць і першыя, і другія. І «паліваюць» з абодвух бакоў. Самы дакладны паказчык таго, што чалавек кажа праўду.

Суровы пачатак

Але першае слова Якава Басіна было не пра гэта. Прагучала яно 28 жніўня 1939 года ў Мінску. Магчыма, калісьці таму, хто разгадае сэнс першага чалавечага крыку, дадуць нешта накшталт Нобелеўская прэміі, а пакуль можна толькі адзначыць тое, што з часам добрае валоданне словам стане амаль галоўным у яго жыцці.

Сям'я Басіна складвалася як бы з дзвюх галін. Дзед па лініі маці, таксама Якаў, быў родам з Вологды. Яго жонка памерла ад «іспанкі» адразу пасля Грамадзянскай вайны, пакінуўшы яму трох дачок. З імі дзед пераехаў спачатку ў Марыупаль, а потым у Гомель.

Уладкаваўся працаваць на так званае «гарэлае балота», дзе тады месціўся дрэваапрацоўчы камбінат (цяпер раён вакзала), механікам. Слыў мясцовым «кулібіным», бо мог самастойна разбіраць і збіраць такія складаныя прыборы, як арыфмометр. Для самавука, які не меў сур'ёзнай адукацыі, гэта, кажучы сённяшнім слэнгам, было «крута». Адукацыю дзед даў сваім дочкам. У прыватнасці, маці Якава Басіна Рэвека Якаўлеўна скончыла Мінскі будаўнічы тэхнікум.

Па лініі бацькі карані Якава Басіна ідуць у Пагост, што пад Салігорскам. Сям'я там была вялікай — дванаццаць дзяцей. Бабуля Якава была самай малодшай, таму калі ў яе нарадзіўся сын, то амаль адначасова на свет з'явіўся і яго дзядзька. Першы (Зіновій Самуілавіч) стаў бацькам Якава Басіна, другі — стрыечным дзедам.

Як і Рэвека Якаўлеўна, Зіновій Самуілавіч вучыўся ў Мінскім будаўнічым тэхнікуме. Там яны і пазнаёміліся, пабраліся шлюбам і менавіта адтуль разам паехалі ў Гомель.

Добра вядома, што гэты горад немцы захапілі толькі ў другой палове 1941 года. Бацька Якава Басіна атрымаў «браню» і займаўся эвакуацыяй дзіцячых дамоў, якіх на той час было вельмі багата. Амаль апошнім эшалонам Зіновій Самуілавіч выратаваў ад смяротнай акупацыі і сваю сям'ю. Так Басіны апынуліся ў Ленінабадзе. У родны горад вярнуліся толькі пасля вайны.

Самастойны пачатак

У 1958 годзе Якаў Басін паступіў у Мінскі медыцынскі інстытут. З трэцяга разу і толькі дзякуючы таму, што да гэтага вучыўся ў медвучэльні, якую

скончыў на «выдатна». Пэўныя абмежаванні наконт праславутай «пятай графы» былі, як вядома, не толькі ў царскай Расіі, але і ў СССР, хаця там і любілі паразважаць наконт нейкага «пралетарскага інтэрнацыяналізму».

Калі больш глыбока «капнуць» тэму габрэйскіх прафесій, то стане цалкам зразумела, што прыярытэты тут узніклі пад уплывам пэўных абставінаў. Тое, што большасць месцаў у медычнай сферы займаюць прадстаўнікі менавіта гэтай нацыі (лепшыя спецыялісты), абгрунтавана адразу некалькімі фактарамі.

Адзін з іх — рэлігійны. У адрозненне ад прадстаўнікоў іншых канфесій (тых жа хрысціян), іудзеі не так моцна баяцца чалавечай крыві і не ставяцца да яе, як да нечага супермагічнага.

Другі — цалкам практычны. Паколькі ў царскіх інстытутах для габрэяў былі працэнтныя абмежаванні, яны, як людзі пераважна заможныя, накіроўвалі сваіх дзяцей атрымліваць адукацыю за мяжу. Вышэйшая адукацыя давала яшчэ адзін «бонус» — дазваляла жыць за межамі «рысы аселасці». Каб было больш зразумелым, наколькі медыцына была габрэйскім прыярытэтам, спашлюся на адзін гістарычны прыклад.

У 1492 годзе габрэяў, як вядома, выгналі з Іспаніі. Мала таго, што за сто год гэтая краіна з першых роляў у Еўропе перамясцілася ў «другі эшалон», дык яшчэ і на побытавым узроўні пачалі ўзнікаць казусы. Напрыклад, калі захварэла каралева Ізабэла, яе лячыў... ветэрынар.

У 1963 годзе Якаў Басін ажаніўся з мінчанкай, у 1964-м скончыў медыцынскі інстытут і быў размеркаваны ў адну з участковых бальніц Мінскай вобласці. Другім урачом. Хто знаёмы з тагачаснай спецыфікай, пацвердзіць — другі ўрач — гэта сапраўдны спецыяліст «шырокага профілю», якому даводзілася быць і хірургам, і тэрапеўтам, і неўрапатолагам.

У хуткім часе яго «забралі» ў Смалявіцкую раённую бальніцу. Рэнтгенолагам, аб чым і марыў. Але паколькі спецыялістаў і ў раённай бальніцы не хапала, Якаву Басіну даводзілася выконваць функцыі і іншых калег, нават памочніка адзінага ў бальніцы гінеколага.

Апошняе яму вельмі не спадабалася. Басін папрасіў свайго галоўурача Мар'ю Цімафееўну Зубакіну даць яму любую іншую работу. І атрымаў ад яе прапанову стаць намеснікам галоўнага ўрача па арганізацыйна-метадычнай рабоце. Так лёс нечакана вызначыў новы паварот у біяграфіі Басіна.

Са Смалявічамі для Якава Басіна звязаны і яшчэ адзін даволі значны «момант». Галоўурач прапанавала аднаму навукова-даследчаму інстытуту сваю бальніцу ў якасці базы для вывучэння праблем туберкулёзу. Поспехі

былі такімі значнымі, што сёння, калі гэтае ліха паўстае зноў, становіцца нават крыўдна, што напрацоўкі папярэднікаў належным чынам не выкарыстоўваюцца зараз.

Праз некаторы час Якаў Басін са Смалявіч сышоў і ўладкаваўся рэнтгенолагам у абласны туберкулёзны дыспансэр. Потым быў санаторый «Крыніца», а апошнія 11 гадоў сваёй медыцынскай практыкі ён адпрацаваў у клінічнай бальніцы хуткай дапамогі.

Які́м быў спецыялістам, даволі красамоўна сведчыць той факт, што ў 1972 годзе Басіна ўзнагародзілі знакам «Выдатнік аховы здароўя», а праз два гады ён стаў лаўрэатам Усесаюзнай прэміі па барацьбе з туберкулёзам.

На пенсію (для рэнтгенолагаў — 50 гадоў) ён сышоў у 1998 годзе ў якасці ўрача першай катэгорыі.

Нечаканы працяг

На жыццё кожнага з нас аказваюць уплыў самыя розныя фактары. Для Якава Басіна такім першым фактарам, напэўна, стала рашэнне міністра аховы здароўя СССР аблегчыць работу ўрачоў і ўскласці ўсе «папяровыя» функцыі на сярэдні медыцынскі персанал. Адпаведна, у навучальны працэс сярэдніх медыцынскіх установаў увялі «Машынапіс», які Якаву адразу спадабаўся.

Другім «фактарам» трэба лічыць гендэрны дысбаланс на курсе Басіна ў медвучэльні, дзе на 180 дзяўчынак прыходзілася толькі шэсць юнакоў. Па савецкай традыцыі, у такіх умовах перавага аддавалася «моцнаму полу», асабліва ў грамадскай дзейнасці. На Якава «павесілі» радыёгазету.

Кожны тыдзень ён рабіў паўгадзінную перадачу, адзін ва ўсіх іпастасях. І таму прыйшлося хутка вучыцца рыхтаваць сцэнары і пісаць тэксты, артыкулы для сваіх праграм.

Друкавацца Якаў Басін пачаў з 1957 года. З таго часу з-пад яго пяра выйшлі 5 кніг, у тым ліку манаграфіі, больш за 200 розных артыкулаў. У 1998 годзе Басін стаў сябрам Беларускай асацыяцыі журналістаў, а праз год і Міжнароднай федэрацыі.

Захапленне словам адгукнулася новым захапленнем, калі ён студэнтам па тэлебачанні ўбачыў Клуб вясёлых і знаходлівых (КВЗ). Для чалавека, які на многіх канцэртах вёў канферанс і нават выпісваў польскія «Шпількі» (мову вывучыў самастойна), гэта сталася сапраўдным адкрыц-

цём, цудам. Вырашыў стварыць свой КВЗ, спачатку ў спартовым лагеры, а потым у сваім інстытуце.

Далей Басіну, можна сказаць, пашанцавала. Вядомы спартовы аглядальнік Мікола Петрапаўлаўскі, які вучыўся разам з ім, аднойчы прывёў на выступ супрацоўнікаў беларускага тэлебачання. Яны і прапанавалі зрабіць нешта агульнанацыянальнае. Так КВЗ у сакавіку 1964 года з'явіўся ў маштабах цэлай краіны, а Якаў Басін стаў адным з заснавальнікаў яго ў Беларусі.

Акрамя гэтага Якаў Басін заняўся актыўнай грамадскай дзейнасцю. Стаў рабіць гэта ў рамках габрэйскай абшчыны Беларусі, СССР і на міжнародным узроўні. Нагадаю, што было ўсё ў 1988 годзе, калі яшчэ добра памяталі, хто такія «бязродныя касмапаліты».

З сакавіка 1989 года Якаў Басін стаў сябрам Мінскага аб'яднання габрэйскай культуры. У гэты ж час узяў актыўны ўдзел у падрыхтоўцы першага з'езда Канфедэрацыі габрэйскіх грамадскіх арганізацый і абшчын СССР Ваада (у перакладзе — 'савет'). Быў абраны сябрам прэзідыума. Удзельнічаў ва ўсіх з'ездах гэтай структуры.

У красавіку 1991 года Якаў Басін становіцца сустаршынёй, а з 1993 года намеснікам старшыні Саюза габрэйскіх грамадскіх аб'яднанняў Беларусі. І бярэ ўдзел у шматлікіх мерапрыемствах Сусветнага, Еўрапейскага і Еўраазіяцкага габрэйскіх кангрэсаў, а таксама ў рабоце Сусветнай сіяністкай арганізацыі.

З 1995 года з'яўляецца прэзідэнтам Беларуска-прыбалтыйскай асацыяцыі абшчын прагрэсіўнага іудаізму. Момант вельмі важны для разумення пэўных жыццёвых арыенціраў Якава Басіна. Галоўным паняццем тут з'яўляецца слова «прагрэс».

Працяг, які будзе абавязкова

Магчыма, некаторыя не пагодзяцца з такім меркаваннем, але, на мой погляд, беларускія апазіцыянеры значна страцілі ад таго, што не змаглі зрабіць сваімі сябрамі ўсе габрэйскія структуры. То бок тую частку «трэцяга сектару», якую яны памылкова палічылі непатрэбнай для дасягнення мэты.

Адзін з тагачасных дэмакратычных лідараў у адказ на выступ Басіна тады нават сказаў, што трэба спачатку падняць беларускую нацыянальную самасвядомасць і развіць перш за ўсё беларускую нацыянальную

культуру. Маўляў, толькі калі «мы станем на ногі самі», дапаможам усім нацыянальным меншасцям. Зразумела, чакаць нешта эфемернае ніхто не хацеў.

Наколькі я ведаю, многім з першай хвалі тагачасных адраджэнцаў сёння вельмі сорамна за свае даўнія памылковыя погляды, але факт застаецца фактам: улады даволі разумна «разыгралі» так званую «габрэйскую карту».

Магчыма, тады і былі ўпершыню выкарыстаныя самыя эфектыўныя метады барацьбы з любым іншадумствам — раскол і кантроль над «сваімі» структурамі. Але тут узнікае другое пытанне: наколькі іх можна лічыць «сваімі»? Яшчэ з дзяцінства мы ведаем, што «першае слова даражэй за другое», і, калі кіраўнік дзяржавы агучвае амаль пячэрныя погляды, то сакрэтны бліц-крыг у Ізраіль аднаго з яго ідэалагічных паплечнікаў наўрад ці здольны на нешта істотна паўплываць.

Зрабіць выгляд, што ўсе крыўды ў мінулым, яшчэ не азначае адсутнасць падстаў узнікнення іх у будучым. Тым больш, калі гутарка ідзе пра нацыю, якую «ганялі» па свеце амаль дзве тысячы гадоў... І якая ніколі не забудзе, кім быў Адольф Гітлер...

Дзякуй Богу, з часам такія адносіны да «габрэйскага пытання» з боку беларускіх апазіцыянераў змяніліся кардынальна. І не толькі таму, што яны не дасягнулі дэмакратычных мэтаў, агучаных у мінулым стагоддзі. Проста стала абсалютна зразумелым, што дасягнуць іх можна толькі разам з іншымі.

23 жніўня 2009 года, у дзень 70-годдзя з моманту падпісання сумна вядомага пакту Молатава-Рыбентропа, мне пашанцавала пабываць у расійскай Катыні і пачуць выступ там Якава Басіна. Тады ён сказаў, што габрэі, у адрозненне ад славян, якія пра памерлых альбо агучваюць нешта станоўчае, альбо далікатна маўчаць, гавораць толькі праўду.

Асабіста мне такая логіка падабаецца больш.

25.03.11

УЛАД ВЯЛІЧКА

Калі ў лістападзе 2010 года Улада Вялічку ў Берліне абралі спікерам Форума грамадзянскай супольнасці «Усходняга партнёрства», ад нечаканасці ён крыху разгубіўся. І не таму, што не меў неабходнага досведу. Наадварот. Здзівіла другое: папярэдні год гэту структуру ўзначальваў таксама беларус, а з дзяцінства ўсіх нас вучылі, што двойчы снарад у адну і тую ж варонку не трапляе. Тым больш, што ў форум уваходзяць 17 чалавек з 6 краін Еўропы. Выбар быў вялікі.

Першыя ўрокі

Традыцыйна пачну не з гэтага эпізоду, а з самага першага ў жыцці Улада Вялічкі. Ён нарадзіўся 12 верасня 1973 года ў Мінску і амаль ніколі не развітваўся з родным горадам.

Вучыўся ў 138-й школе, што знаходзіцца на вуліцы Адаеўскага Фрунзенскага раёна сталіцы.

Школа была звычайнай, то бок без усялякіх «ухілаў», але Уладу пашанцавала вучыцца ў вядомага па тых часах педагога-наватара Сямёна Барысавіча Каплана. Рэч вельмі сур'ёзная, бо адных толькі ўрокаў гісторыі ў іх было па восем кожны тыдзень.

Менавіта дзякуючы свайму настаўніку, Вялічка атрымаў першыя аратарскія здольнасці і ўмельства думаць. А таксама трапіў на гістарычны факультэт Педагагічнага інстытута.

Уступных іспытаў ён не здаваў увогуле. Па-першае таму, што скончыў школу з медалём. Па-другое, дзяржава такім чынам падтрымлівала «педагогаў-наватараў», чыя адзнака прыраўноўвалася да ўніверсітэцкай. Зараз нешта падобнае адбываецца і з пераможцамі розных алімпіяд.

Можна сказаць, што Уладу Вялічку пашанцавала вучыцца ў лепшыя часы — 1991—1995 гады. Самы росквіт нацыянальнага адраджэння. Практычна на яго вачах аднавілася беларуская гістарычная навука, а гарадскі педагагічны інстытут імя Максіма Горкага «ператварыўся» ў Дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка. Выпуск 1995 года стаў, здаецца, адзіным, які атрымаў дыпломы з «Пагоняй».

Дарэчы, адразу адтуль Вялічка і патрапіў у «трэці сектар», бо вучылі яго выкладчыкі, якія спрабавалі ў сваёй навуцы рабіць нешта новае, у прыватнасці ў дзіцячых летніках. Да гэтай працы з задавальненнем далучылася і студэнцкая група. Вынікам чаго стала стажыроўка ў Германіі. Там адкрыліся вочы на тое, як можна па-іншаму будаваць адукацыйны працэс або працу з моладдзю па-за школай. У нейкім сэнсе гэта быў абсалютны інсайт, іншы свет педагогікі. Гэтай працы потым і будзе прысвечана 15 гадоў жыцця.

Спецыфічныя ўрокі

Бацька Улада Вялічкі Уладзімір Іванавіч, на жаль, ужо сышоў. Гэта быў, без перабольшванняў, слесар ад Бога. Ён працаваў на вядомым

не толькі ў Беларусі 32-м ваенным заводзе, які месціцца на вуліцы Валгаградскай.

Калі «развал Савецкага Саюза» даўся бацьку даволі цяжка, то для маці — наадварот. Тамара Іванаўна па адукацыі эканаміст. Пачынала сваю кар'еру ў выканкаме Фрунзенскага раёна, Міністэрстве гандлю Беларусі, а калі пачалося стварэнне незалежнай банкаўскай сістэмы краіны, яе запрасілі на работу ў «Беларусбанк». На пенсію яна пайшла з пасады першага намесніка старшыні «Белгазпрамбанку».

З будучай жонкай Улад пазнаёміўся па сутнасці выпадкова. Іх агульныя сябры бралі шлюб і запрасілі Улада і Алену сведкамі. Як потым высветлілася, такім жа самым чынам пазнаёміліся і бацькі будучага лідара «трэцяга сектара» Беларусі. У 1997 годзе Вялічкі распісаліся ў Гарадскім доме шлюбу.

Алена скончыла Мінскі інстытут замежных моў, а зараз таксама займаецца грамадскай дзейнасцю. Дакладней, нефармальнай адукацыйнай працай, а яшчэ дакладней — «шведскімі» гурткамі, а таксама культурніцкімі і адукацыйнымі праграмамі для жанчын.

Ёсць у яе і вельмі «спецыфічнае» захапленне. Яна спецыяліст па кітайскіх «чайных цырымоніях». Менавіта — «чайных». Не ведаю, як гэта ўспрымуць філолагі, але асабіста мне Улад Вялічка растлумачыў, што паміж паняццямі «чай» і «гарбата» існуе вялікая розніца. Першае слова паходзіць з Кітаю, а карані другога звязаны з травамі, раслінамі. Як вядома, далёка не кожную расліну можна называць чаем, а гарбата можа быць і рамонкавай, і язмінавай. Таму Улад і перастаў называць чай гарбатай.

Дарэчы, гэтае, можна сказаць, хобі ў нейкім сэнсе стала і часткай грамадскага жыцця Алены, бо ў мінулым годзе разам з сяброўкай яна ладзіла праект «Невыпадковыя (НеслуЧАЙные) сустрэчы». Кожны тыдзень па серадах да іх прыходзілі «на чай» вядомыя людзі — музыкі і паэты, скульптары і філосафы, мастакі і рэжысёры, пісьменнікі і прадзюсары.

Сёння такіх праектаў у Мінску ўжо некалькі, што Уладу Вялічку вельмі падабаецца. Яны не фінансуюцца нейкімі замежнымі грантамі. Гэта простая, зразумелая і сапраўдная самаарганізацыя людзей.

Камунікацыйныя ўрокі

Для Улада Вялічкі яны пачаліся адразу пасля ўзгаданай вышэй стажыроўкі ў Нямеччыне, бо тады стала абсалютна зразумелым, што для

таго, каб ажыццяўляць нефармальную адукацыю ў Беларусі, трэба зрабіць нешта новае. У 1995 годзе ён прыняў актыўны ўдзел у стварэнні Моладзевага адукацыйнага саюза «Фіальта» (існуе па гэты дзень), які адразу ж рэалізаваў некалькі праграм. Аказалася, тыя працуюць не толькі ў нямецкіх умовах, але і ў беларускіх. Больш за тое, вельмі тут патрэбныя.

У 1997 годзе Улад Вялічка разам з калегамі стварыў новую арганізацыю — Адукацыйны цэнтр «ПОСТ», дырэктарам якой быў да мінулага года. Гэта адна з самых вядомых і прызнаных у адукацыйных колах структур. У асноўным працуе з моладдзю, студэнтамі і настаўнікамі і займаецца развіццём нефармальнай адукацыі.

Першапачаткова была яшчэ і работа са школьнікамі, але даволі хутка ўлады зразумелі, што туды трэба пускаць арганізацыі накшталт БРСМ, то бок ідэалагічна «свае».

Пэўныя цяжкасці з'яўляліся рэгулярна, асабліва ў гады выбарчых кампаній. Але прага працаваць з людзьмі заўсёды вымушала шукаць новыя і новыя формы.

Да таго ж, нефармальная адукацыя дае разуменне таго, што ў жыцці трэба перш за ўсё змагацца не за дыплом, а за сваё развіццё. На жаль, сёння часцей адбываецца інакш, а слова «дэмакратыя» па сутнасці знаходзіцца пад забаронай.

Можа, менавіта гэта і стала адной са шматлікіх вялікіх і маленькіх прычын стварэння «ЕўраБеларусі».

Урокі на будучыню

Яшчэ ў 2007 годзе стала зразумелым, што Еўропа збіраецца па-іншаму працаваць з Беларуссю, калі з'явілася новая стратэгія адносінаў.

Некаторыя лідары «трэцяга сектара», якія да таго часу мелі вялікі досвед міжнароднага супрацоўніцтва і актыўна кансультаваліся паміж сабой, прыйшлі да высновы, што ёсць задачы, якія паасобку ніхто з іх не вырашае. Напрыклад, узмацненне важкасці голасу і ўплыву НДА на ўзроўні беларускага грамадства і еўрапейскіх структур.

У Міжнародны кансорцыум «ЕўраБеларусь» увайшлі шэраг айчынных арганізацыяў і некаторыя партнёры з Еўропы, якія падзяляюць ідэі «культурнай палітыкі», сфармуляваныя вядомым беларускім метадолагам Ула-

дзімірам Мацкевічам. І, калі наступіў час «Усходняга партнёрства», «лыжка» прыйшлася да «абедні».

Нагадаем, што першыя размовы пра «Усходняе партнёрства» з'явіліся восенню 2008 года. Тады ж паўстала так званая польска-шведская ініцыятыва. Вельмі хутка яе падтрымалі і іншыя краіны ЕС. Афіцыйны ж старт праграмы быў дадзены на Пражскім саміце ЕС у маі 2009 года.

Чаму беларускія ўлады пагадзіліся на ўдзел ва «Усходнім партнёрстве»? Відавочна, не дзеля нейкіх дэмакратычных каштоўнасцей. На падобны крок іх прымусілі вельмі сур'ёзныя праблемы. Гэта і расійска-грузінская вайна, якая паставіла цэлы шэраг пытанняў. Накшталт таго, як Беларусі трэба будаваць адносіны з Расіяй. І эканамічны крызіс. І рэгулярныя «газавыя» «цёркі».

Што б там хто ні казаў, але відавочна, за два гады да крывавых падзеяў 19 снежня 2010 года беларускім уладам прыйшлося крыху змяніцца. Настолькі, каб спужацца любых зменаў.

Разлік быў на грошы. Там яны ёсць, канешне, але гэта зусім не тое, што можа выратаваць беларускую эканоміку. Не адбылася і чаканая палітычная легалізацыя, якая зараз немагчымая па вызначэнню. Можа, менавіта па гэтых прычынах і з'явіліся заклікі канчаткова паставіць на «Усходнім партнёрстве» крыж?

Не буду яшчэ раз расказваць пра падрабязнасці ўзнікнення Форуму грамадзянскай супольнасці. Адзначу толькі тое, што стварылі яго па ініцыятыве Еўрапейскай камісіі. Прадстаўнікі «трэцяга сектару» шасці краін (Украіна, Малдова, Грузія, Арменія, Азербайджан, Беларусь) рэгулярна даюць «зваротную сувязь» па праграме нацыянальным і еўрапейскім структурам.

Першы Форум грамадзянскай супольнасці адбыўся ў лістападзе 2009 года ў Брусэлі, другі — праз год у Берліне, дзе Улада Вялічку і абралі спікерам. Трэці запланаваны на наступны лістапад. Адбудзецца ён у Познані, бо прыйдзецца на польскае старшынства ў ЕС.

Па ініцыятыве незалежных НДА Беларусі, падтрыманай іншымі краінамі, форум стаў не часовай (адзін раз на год), а пастаяннай структурай, што надта не спадабалася беларускім уладам. Яны ігнаравалі створаную беларускую Нацыянальную платформу форума, спрабавалі «падмяць» яе пад сябе, актыўна супрацьдзейнічалі, але нічога не атрымалася. Спроба падмяніць грамадскую супольнасць Грамадска-кансультацыйнай радай пры прэзідэнце РБ «не прайшла».

У гэтым, на мой погляд, і заключаны сэнс галоўнага ўрока на будучыню: іншадумства не павінна дазваляць кіраваць сабой тым, хто думае «як трэба».

15.04.11

УЛАДЗІМІР МАЦКЕВІЧ

Ва ўмовах, калі дзясяткі іншадумцаў знаходзяцца за кратамі, прапаноўваць нейкія перамовы з удзелам уладаў можа толькі альбо палітычны самазабойца, альбо «засланы казачок». Ні першым, ні другім Уладзімір Мацкевіч не з'яўляецца па вызначэнню, але ж прапануе. І яго прапановы, калі паспрабаваць іх зразумець, ужо не здаюцца абсалютным «нонсэнсам».

Супраць плыні

Ведаю, што стаўленне да гэтага чалавека неадназначнае, і гэтаму ёсць пэўныя тлумачэнні. Пасля сумных падзей 19 снежня 2010 года ў розныя пастарункі трапілі сотні людзей, а выбух 11 красавіка 2011 не толькі «взорвал стабильность», але і надзею на нейкія нармальныя кантакты з уладай. Тым больш, што гэтыя кантакты ёй патрэбны не больш, чым (паводле У. Высоцкага) лыжы ў рускай лазні.

Мацкевіч гэта добра разумее, адсюль галоўная думка ягонай канцэпцыі — прымусіць уладу пайсці на дыялог. Але тут ужо многія не разумеюць яго, бо немагчыма ўявіць, як гэта рэалізаваць у нашых умовах. І таму большасць аддае перавагу байкоту.

Не хочацца займаць у гэтых дыскусіях чыйсьці канкрэтны бок, але яшчэ з дзяцінства памятаю прыказку: «Хто як празываецца, так і называецца». Байкот не азначае канапнага гультайства і не з'яўляецца сінонімам паняцця «няўдзел». Калі рабіць усё па-сапраўднаму, то байкот здзейсніць цяжэй, чым абазначыць свой удзел у выбарах.

Па вялікаму рахунку, прапановы Уладзіміра Мацкевіча суадносяцца з «канцэпцыяй байкоту». У тым сэнсе, што эфектыўны рух наперад (альбо яго адсутнасць) магчымы толькі тады, калі за ім стаіць нешта моцнае, бо размаўляюць і лічацца з тымі, за кім ёсць моц.

Канешне, як і многім, ідэя байкоту падаецца больш лагічнай, але я разумею, што для канчатковага поспеху патрэбныя не толькі эмоцыі. Неабходна пэўная доля прагматычнасці. На жаль, сёння ў ідэйных апанентаў улады яна ў відавочным дэфіцыце, а імкненне выдаць жаданае за існае ў іх не меншае, чым у тых, хто спявае пра айчынны эканамічны цуд.

Магчыма, гэта спрэчна, але, на мой погляд, рэжым сёння наўмысна робіць так, каб справакаваць да сябе адмоўнае стаўленне. І такім чынам цалкам пагасіць у шэрагах апазіцыі любыя памкненні да кантактаў з уладай. З астатнімі ж, з «шырокімі масамі», спадзяюцца, усё будзе «як заўсёды». Менавіта гэты статус-кво ўжо 17 гадоў адным дазваляе «кіраваць», а другім — змагацца са «злачынным рэжымам».

Пры гэтым прашу заўважыць: ніхто з іх на дух не пераносіць якой-небудзь канкурэнцыі. Палітычныя канкурэнты альбо «знікаюць», альбо абвяшчаюцца «рукой Крамля».

Не палічыце езуіцтвам, але асабіста мне было б прыемна назіраць, каб уладны бок пайшоў на перамовы з тымі, каго яшчэ ўчора называў

«пятай калонай» і «адмарозкамі». Немагчыма? Як сказаць. У гэтым жыцці магчыма ўсё, бо пакуль «стабільныя» толькі чэргі каля абменнікаў і штодзённы рост коштаў у крамах.

І яшчэ. Як і многім, мне вельмі надакучыла назіраць, як апазіцыянеры «бадаюцца» паміж сабой. Простаму выбаршчыку з Мінска, Магілёва, Ашмян, Смаргоні, Быхава, з вёскі Навасёлкі ды іншых глыбока «да лямпачкі» нейкія палітычныя спрэчкі. Ён стаміўся і прагне пераменаў. Менавіта — пераменаў, канкрэтных дзеянняў, а не размоў пра іх.

Першыя хвалі

Ну а цяпер, як вы ўжо здагадаліся, пералічу звычайныя для такіх нарысаў біяграфічныя звесткі Уладзіміра Мацкевіча. Нарадзіўся ён у горадзе Чарамхова Іркуцкай вобласці 14 мая 1956 года. Туды саслалі яго бацькоў і дзядоў. Бацька Уладзімір Кас'янавіч і маці Лідзія Карпаўна пабраліся шлюбам за тры гады да дня народзінаў будучага метадолага. Дарэчы, яны пазнаёміліся ўжо там, у мясцовай беларускай суполцы.

Паселішча Чарамхова існуе з канца XVI стагоддзя, але з часам невялікі шахцёрскі пасёлакператварыўся ў перспектыўны геаграфічны пункт. Для дабывання «адкрытым спосабам» была патрэбная танная працоўная сіла. У сталінскія часы праблема вырашалася проста і хутка — ссыльныя. Былі сярод іх і два эшалона беларусаў.

У 1966 годзе сям'я Мацкевічаў вярнулася ў Беларусь, у Гродна. Амаль сем гадоў «мыкаліся» па розных інтэрнатах і здымных кватэрах. Уласную атрымалі толькі тады, калі Валодзя перайшоў у дзясяты клас.

У 1973 годзе хлопец паспрабаваў паступіць на факультэт псіхалогіі Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта (ЛДУ), але без станоўчага выніку. Чаму такі сур'ёзны выбар? Абумоўлены ён быў падлеткавай грамадска-палітычнай актыўнасцю.

У старэйшых класах Уладзімір Мацкевіч быў хіпі і нават прымаў удзел у знакамітай гродзенскай дэманстрацыі 1972 года. Але ў катэгорыю «нядобранадзейных» трапіў не за гэта. Прычынай стала школьная экскурсія ў Брэсцкую крэпасць. Справа ў тым, што першы раз ён быў там раней і «лубочную» рэстаўрацыю не прыняў, пра што шчыра і напісаў у сваім сачыненні.

Пры Сталіне за такое б маглі расстраляць, а тут усё абмежавалася звычайным «вон са школы». Бальшавіцкую пільнасць праявіла класны кіраў-

нік, якая абвінаваціла шкаляра ў «антысаветчыне». На бок Мацкевіча паўстаў увесь клас, але адстаяла яго маці, якая са слязамі на вачах «пайшла па інстанцыях».

У гэты ж час пачалася так званая «дапрызыўная камісія». Калі там прачыталі характарыстыку Уладзіміра Мацкевіча, адразу пацягнулі хлопца да псіхіятра. Так ён упершыню пазнаёміўся з людзьмі прафесіі, якую потым абярэ і сам. І да якой свядома рыхтаваўся, прачытаўшы ў мясцовай бібліятэцы амаль усе кніжкі па псіхалогіі, што там былі. Гэтыя кніжкі і сталіся для яго ці не першай крыніцай іншадумства.

Крыніцы іншадумства

Пасля няўдалай спробы паступлення Уладзімір Мацкевіч быў прызваны ў армію. Рыхтавалі маладога салдата на спецыяліста па рамонту і захаванню радыёлакацыйных станцый наземнай артылерыі. Пазней, праўда, высветлілася, што вучылі рамантаваць станцыі, якія ўжо знятыя з узбраення. Тут ён яшчэ раз пераканаўся, што без ведаў у галіне псіхалогіі ў нашым жыцці разабрацца вельмі цяжка.

Потым было падрыхтоўчае аддзяленне і статус студэнта ЛДУ. Падчас вучобы і ажаніўся. У гэты ж час нарадзіўся старэйшы сын Тамаш. Такое імя Уладзімір Мацкевіч падабраў наўмысна: каб не было «рускіх» аналагаў. Беларускую транскрыпцыю ў пашпарце, хаця і з цяжкасцю, усё ж такі «адваяваў».

Атрымаўшы дыплом спецыяліста па інжынернай псіхалогіі («чыстай» навукай заняцца не далі), Уладзімір Мацкевіч трапіў у бюро тэхнічнай эстэтыкі Віленскага радыётэхнічнага завода. Праз восем месяцаў высветлілася, што «допуск» для працы на «ваенным» заводзе яму не дадуць.

Дысідэнцкія «выбрыкі» юнацтва КДБ не даравала, і Мацкевіч вярнуўся назад у Ленінград. Сем месяцаў быў беспрацоўным, а потым яго ўзялі на гуманітарную кафедру Ленінградскага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту. Вучыў будучых дыспетчараў метрапалітэну і даволі хутка ўзначаліў адну з даследчых лабараторыяў.

Там жа скончыў працу над дысертацыяй, але абараніць яе не змог, бо для гэтага трэба было ўступіць у партыю. Адмовіўся. Потым цалкам захапіўся адукацыйнымі праблемамі і нават падрыхтаваў новую дысертацыю. Яе абараніць таксама не ўдалося.

У 1985 годзе пачалася перабудова. Яе віры захапілі і Уладзіміра Мацкевіча. Распавядаць усе падрабязнасці не буду, скажу толькі, што менавіта тады ён і пачаў займацца метадалогіяй.

У 1993 годзе лёс зноў вярнуў яго ў Беларусь.

На хвалі логікі

Мацкевіч крыху папрацаваў у камандзе Шушкевіча. У маі 1994 года разам з аднадумцамі стварыў Агенцтва гуманітарных тэхналогій, якое ён узначальвае і сёння. Амаль адразу з'явіліся іх першыя аналітычныя публікацыі.

Былі ў яго біяграфіі і «тэлевізійныя» старонкі. Падрабязнасці пакінем «за дужкамі», скажу толькі, што яму першаму прапанавалі стаць вядучым перадачы «Рэзананс», якая толькі стваралася. Нават касцюм пашылі. Кандыдатуру «зарубілі» Замяталін з Латыпавым, якія ведалі кнігі Мацкевіча, ведалі і пра яго ўдзел у стварэнні Аб'яднанай грамадзянскай партыі (АГП).

Справядліва заўважана, што, чым больш мінае часу з моманту падзеі, тым больш аб'яўляецца ў яе «хросных бацькаў». Ідэя стварэння новай, ліберальнага кірунку палітычнай партыі нарадзілася адразу ў некалькіх людзей. Уладзімір Мацкевіч — адзін з іх.

Менавіта ён (пад выглядам інтэрв'ю) размаўляў са Станіславам Багданкевічам, які на той момант узначальваў Нацыянальны банк Беларусі, а калі 1 кастрычніка 1995 года з'явілася Аб'яднаная грамадзянская партыя, увайшоў у склад першага Нацыянальнага камітэта і нават некаторы час узначальваў іх прэс-цэнтр.

Меў ён і непасрэднае дачыненне да «Хартыі-97», якая ўзнікала як новы элемент грамадзянскай супольнасці, бо задумвалася шырокім грамадзянскім рухам. Спачатку Мацкевіч пазнаёміўся і нават пасябраваў з Андрэем Саннікавым. А потым да іх далучыліся Пётр Марцаў, Зміцер Бандарэнка і Віктар Івашкевіч.

Уладзімір Мацкевіч сфармуляваў яе асноўныя ідэі, напісаў тэкст заявы, пад якой і паставіла свае подпісы першая сотня дэмакратычных актывістаў. Так вясной 1997 года пачалася праца па стварэнню добра вядомай сёння структуры, якая ў шырокі рух, па розных аб'ектыўных і суб'ектыўных прычынах, так і не перарасла.

Апошнія гады Уладзімір Мацкевіч займаецца пераважна праблемамі грамадзянскай супольнасці — «трэцяга сектара». Нагадаю: «першы сек-

тар» — гэта дзяржаўныя структуры, «другі» — тыя, хто займаецца бізнесам.

Днямі ўбачыў у Інтэрнэце адзін вельмі цікавы тэзіс: «трэці сектар» сёння фармуецца ля пунктаў абмену і продажу валюты. Магчыма, камусьці ён падасца спрэчным, але менавіта ў гэтай «стыхійнасці», ініцыятывах ад жыцця, актыўнасці знізу і ёсць галоўны сэнс самога тэрміна. Сапраўдны «трэці сектар» узнікае толькі тады, калі першыя два (дзяржава і бізнес) не імкнуцца яго «падмяць».

07.05.11

ВІТАЛЬ СІЛІЦКІ

Першыя дзве спробы напісаць гэты нарыс былі зроблены яшчэ паўгады таму. Па тэлефоне мы нават дамаўляліся з Віталем пра сустрэчы, але па зразумелых прычынах яны не адбыліся. На жаль, і не адбудуцца. Застаецца толькі прачытаць у фэйсбуку, што напісаў пра сябе сам Віталь Сіліцкі — «звычайная біяграфія ў незвычайны час».

Пачатак асобы

Віталь Сіліцкі нарадзіўся 25 снежня 1972 года ад Нараджэння Хрыстова. А пайшоў з жыцця 11 чэрвеня 2011 года — напярэдадні свята Святой Тройцы.

Пагадзіцеся, не заўважыць гэтага супадзення немагчыма.

Раней Віталь Сіліцкі лічыў сябе агностыкам.

Нагадаем, у адрозненне ад атэістаў, яны цалкам не адмаўляюць Боскае паходжанне свету, а проста лічаць, што мы гэтага дакладна ведаць не можам.

Але за некалькі тыдняў да смерці ён запрасіў да сябе беларускамоўнага праваслаўнага святара. Іх размова сам на сам не была кароткай. Яшчэ раз ён паклікаў святара літаральна за некалькі гадзін да адыходу ў іншы свет.

Шлях у актыўнае жыццё для кожнага пачынаецца з пытання выбару прафесіі.

Віталь адказаў на яго, наколькі ведаю, без ваганняў — сацыялогія.

Не буду лішні раз узгадваць адмоўныя «крылатыя фразы» пра сацыялогію, адзначу толькі, што даволі часта людзі на патрэбу пэўнай ідэалогіі трактуюць яе «як трэба», у чым самі лічбы абсалютна невінаватыя. Магчыма, Віталь Сіліцкі і вырашыў стаць сацыёлагам, каб супрацьстаяць гэтай тэндэнцыі.

На аддзяленне сацыялогіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Віталь Сіліцкі паступіў у 1989 годзе, а паспяхова скончыў у 1994-м. Гэты быў час, калі адбыліся падзеі, што і абумовілі потым «ператварэнне» сацыёлага ў палітолага.

Пачатак паліталогіі

Па вялікім жа рахунку, сам працэс «пераўтварэння» быў даволі ўмоўным, бо менавіта сацыялогію можна назваць «інструментам» паліталогіі.

Пасля атрымання дыплома БДУ Віталь Сіліцкі вырашыў не спыняцца і працягваць вучобу. Спачатку быў Цэнтральна-Еўрапейскі ўніверсітэт (Будапешт, Вугоршчына), потым Ратгерскі Універсітэт (Нью-Джэрсі, ЗША), у якім ён і атрымаў ступень доктара паліталогіі. Было гэта ў 1999 годзе.

Амаль адразу Сіліцкага прызначылі дацэнтам Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта, які на той час яшчэ месціўся ў Мінску, а ўжо ў 2003 годзе яго звольнілі. Як кажуць у такіх выпадках, «па палітычных прычынах». Дакладней, быў адпаведны ціск на кіраўніцтва ўніверсітэта з боку ўладаў. Прычына — публічная крытыка Сіліцкім палітыкі прэзідэнта краіны.

Тры гады Віталь Сіліцкі працаваў як незалежны эксперт. У 2006 годзе яго запрасілі на стажыроўку ў Міжнародны форум даследаванняў дэмакратыі (Нацыянальны фонд у падтрымку дэмакратыі, ЗША) і Стэнфардскі ўніверсітэт.

Праз год стажыроўка скончылася і ён вярнуўся на радзіму, каб прыняць удзел у стварэнні Беларускага інстытута стратэгічных даследаванняў (BISS).

Пачатак платформы

Каб было зразумела, пра якую платформу ідзе гаворка, працытую іх інтэрнэтаўскую старонку: «Беларускі інстытут стратэгічных даследаванняў (BISS) — гэта платформа для дыялогу ўнутры беларускай аналітычнай супольнасці і мост паміж экспертамі, беларускім грамадствам і міжнароднай супольнасцю. Шляхам даследаванняў, публікацыяў і развіцця беларускай экспертнай супольнасці BISS ставіць на мэце сфармаваць новае бачанне Беларусі. Інстытут распрацоўвае і прапануе пазітыўныя альтэрнатыўныя сцэнары палітычнай, эканамічнай і сацыяльнай трансфармацыі краіны, а таксама шукае шляхі падвышэння канкурэнтаздольнасці Беларусі і дабрабыту яе грамадзян».

Хаця і стварылі яго ў 2007 годзе ў Мінску, зарэгістравалі ў Вільнюсе.

Чаму?

Апошнія гады ў Беларусі атрымліваюць афіцыйнае «дабро» ў пераважнай большасці толькі «чэсныя» структуры; у разуменні ўладаў, гэта арганізацыі, якія адстойваць менавіта іх пазіцыю, нават калі яна відавочна нелагічная.

Сярод заснавальнікаў інстытута — сем выдатных прадстаўнікоў розных галінаў нашай жыццёвай дзейнасці. Пералічваць іх не буду. Скажу толькі, што кожны — Асоба.

Адзін з сяброў напісаў мне, што абрэвіятура BISS супадае з назвай галоўнай чэшскай спецслужбы.

Жарт, канешне, але, калі задумацца, то ёсць тут і нешта агульнае — глыбока капаюць.

Не буду пералічваць усе паліталагічныя артыкулы або выступы Віталя Сіліцкага, бо гэта з-за вельмі вялікай колькасці немагчыма фізічна. Адзначу толькі, што гэта быў Палітолаг з вялікай літары, слову якога давяралі, высновам якога — верылі.

Сярод галоўных напрамкаў дзейнасці BISS можна выдзеліць правядзенне эканамічных, палітычных і сацыялагічных даследаванняў; публікацыю перыядычных маніторынгаў эканамічнай лібералізацыі, прыватызацыі і інвестыцый, дыялогу Беларусі і ЕС; правядзенне экспертных круглых сталоў і канферэнцыяў; адміністраванне Беларускага фонду публічнай палітыкі (БФПП); публікацыя Беларускага Штогадовіка; публікацыя «BISS Trends»; адміністраванне стыпендый BISS.

Як вы разумееце, гэты пералік я ўзяў з сайта Беларускага інстытута стратэгічных даследаванняў. Да мінулага года яго ўзначальваў Віталь Сіліцкі, а потым саступіў пасаду выканаўчага дырэктара Таццяне Кузінай, пакінуўшы за сабой навуковае кіраўніцтва.

Пачатак выпрабаванняў

У ліпені 2010 года для Віталя Сіліцкага ўпершыню прагучаў страшны дыягназ — рак правай ныркі. Дактары паспяхова яе выдалілі, што пацвердзілі ўсе аналізы, якія былі зроблены праз тры месяца. Але...

У студзені хвароба вярнулася метастазамі. Шмат людзей шчыра імкнуліся дапамагчы Віталю Сіліцкаму. Найперш паплечнікі па рабоце і шматлікія сябры самых розных асяродкаў дэмакратычнай беларускай супольнасці. Гэтак арганізацыя «Pact» і офіс «За дэмакратычную Беларусь», якія для яго лячэння адкрылі банкаўскія рахункі ў Бельгія і ў Украіне. Менавіта ахвяраванні ад шматлікіх сяброў і калег і сталіся фінансавым падмуркам для лячэння Віталя.

Пра офіс «За дэмакратычную Беларусь» хачу сказаць асобна. Час ад часу даводзілася чуць, як некаторыя «тытульныя» палітыкі даволі настойліва крытыкуюць яго за адыход ад дэмакратычных каштоўнасцяў. Маўляў, у сваёй дзейнасці замежны офіс робіць акцэнт не на тое, што сёння перш за ўсё хвалюе Беларусь. Асабіста мне такая пазіцыя абсалютна не зразумелая. Перакананы, ад канкрэтнай дапамогі плёну больш, чым ад некаторых пікетаў і семінараў.

Выпадак з Віталем Сіліцкім — красамоўнае таму пацверджанне. Гэта была канкрэтная дапамога, што запамінаецца лепш, чым бясконцыя абстрактныя размовы пра нейкія каштоўнасці.

Знакавае супадзенне па часе і форме праяўлення салідарнасці (праз збор сродкаў): канкрэтная дапамога аднаму з лідараў дэмакратычнай супольнасці — ахвяры смяротнай хваробы і такая ж дапамога — арыштаваным і асуджаным удзельнікам падзей 19 снежня, ахвярам рэжыму.

Сабраныя сродкі дазволілі Віталю Сіліцкаму правесці ў Брусэлі, у адной з найлепшых клінік па анкалогіі ў Еўропе, неабходную дыягностыку, зрабіць там аналізы, якіх няма ў арсенале беларускіх медыкаў.

На жаль, не дапамагло...

Пачатак пачатку

Разам з Віталем Сіліцкім у замежнай паездцы мы былі толькі адзін раз, калі ў славацкай амбасадзе ў Брусэлі сярод іншага прэзенталі мае кнігі. Уразіла, што падчас чакання самалёту (у Варшаве была перасадка) ён адразу ж шукаў не «Дзьюці фры», а разетку, каб падключыць свой ноўтбук. І над чымсьці з захапленнем працаваў. Мабыць, пачынаў пісаць новы артыкул, бо Віталь Сіліцкі быў чалавек, які заўсёды нешта пачынаў.

Некаторы час таму праект TUT.BY/ Budzma.org у цыкле «Быць беларусам: што гэта значыць?» праводзіў масавае анкетаванне. Была сярод іх і анкета палітолага Віталя Сіліцкага, які на гэта пытанне адказаў так: жыць у Беларусі, размаўляць па-беларуску, дбаць пра Беларусь, любіць Беларусь.

Завяршыць жа нарыс хацелася б словамі, якія былі сказаны Віталем тры з паловай гады таму. Гэта з тых выпадкаў, калі кажуць, як у ваду глядзеў:

«Дэмакратычная апазіцыя і незалежнае грамадства пакуль застаюцца закладнікамі руцінізаванай безнадзейнасці. Варыянту таго, што дэмакратычны супраціў у бліжэйшы час будзе магчымы выключна ў дысідэнцкіх формах, узнікнуць нельга. Фактарам падтрымання надзеі ў такіх варунках можа стаць толькі нашая перакананасць у тым, што індывідуальны супраціў — гэта самае галоўнае ў такіх абставінах, што ён непазбежна прынясе плён, што канструкцыя карпаратыўнай дзяржавы нявечная. Дысідэнт усё

ж такі мае адну перавагу, якую не здольныя адняць ніякія рэпрэсіі, — ён бачыў і ведае, як руйнуюцца дыктатуры».

Упэўнены, Віталь Сіліцкі гэта таксама абавязкова ўбачыць, бо я перакана्ны, што чалавечае жыццё не заканчваецца на гэтым свеце...

17.06.11

СЯРГЕЙ ДРАЗДОЎСКІ

Аднойчы прачытаў, што вочы інваліда-вазочніка глядзяць на свет па-іншаму. З іншага ракурсу. Пасля сустрэчы са старшынёй рэспубліканскай Асацыяцыі інвалідаў-вазочнікаў Сяргеем Драздоўскім да гэтага выключна фізічнага тэрміна я б дадаў і грамадска-палітычны сэнс.

Пачатак

Нарадзіўся Сяргей Драздоўскі 24 лістапада 1973 года. Сталічная вуліца імя партызана Фёдара Сурганава стала першай, якую ён убачыў у сваім жыцці.

Яго бацька Яўген Вячаслававіч Драздоўскі (на жаль, ужо сышоў) усё сваё жыццё працаваў фрэзероўшчыкам. Меў салідны шосты разрад і славу спецыяліста найвышэйшай кваліфікацыі. Самыя складаныя, нестандартныя заданні па эксперыментальных праектах даручаліся яму. Працаваў на заводах Вавілава, парашковай металургіі, на «Тэрмапласце».

Маці Галіна Аляксандраўна зараз на пенсіі, а раней увесь час працавала на паліграфкамбінаце.

Бацькі Сяргея заўсёды захапляліся водным турызмам і гадоў з пяці бралі сына на розныя турысцкія злёты. На той час — мерапрыемствы вельмі прэстыжныя і папулярныя. Я не вельмі добра разбіраюся ў рэгаліях гэтага віду спорту, але ведаю, што Курылы, Сярэдняя Азія, Камчатка — крута. Думаю, пералічваць усе беларускія рэкі, па якіх прайшлі бацькі Сяргея, сэнсу няма: спіс будзе доўгім.

Напэўна, яны спадзяваліся, што сын вырасце знакамітым спартсменам. Але гэтага не адбылося. Выбітнай спартсменкай стала яго малодшая сястра Таццяна. Упершыню ў сучаснай беларускай гісторыі яна стала чэмпіёнкай свету па ветразеваму спорту.

Першая частка жыцця

Вучыўся Сяргей у сярэдняй школе №130, вядомай на той час сваім помнікам-самалётам (які 130-ая дзяліла з суседняй 65-й школай). Ніякіх «ухілаў» там не было, толькі набор у мясцовы хор. Сяргея праслухалі, і абодва бакі ўпэўніліся, што гэта не яго. На першым месцы для яго быў спорт.

Спачатку Драздоўскі захапіўся класічнай барацьбой. У іх чацвёрты клас завітаў трэнер адпаведнай секцыі. З паловы класа, што запісаліся ў секцыю, праз чатыры гады застаўся ён адзін. І раптам перайшоў на «байдаркі і каноэ». Праз год астыў і да гэтага.

Сапраўдным захапленнем сталі ўсходнія адзінаборствы. Імі Сяргей пачаў займацца з восьмага класа і працягваў да самага завяршэння БДТУ. Да моманту, калі няшчасны выпадак змяніў усё. Але не абарваў захап-

лення. Сёння Сяргей плануе «прыстасаваць» гэты від спорту для інвалідаў-вазочнікаў.

Пасля школы Сяргей Драздоўскі абраў Беларускі дзяржаўны тэхналагічны інстытут імя С.М. Кірава (зараз БДТУ). Спецыяльнасць — лясныя машыны і механізмы.

Пра студэнцкія гады распавядаць падрабязна няма сэнсу па той прычыне, што, хаця праз іх і прайшлі многія з нас, ёсць нешта агульнае для ўсіх — было весела. Да 7 мая 1996 года...

Да абароны дыплома заставаўся ўсяго месяц, калі Сяргей з сябрамі паехаў на пікнік. Тую рэчку нельга назваць самай глыбокай у Беларусі. Да таго ж за зіму на яе дно, напэўна, нанесла нейкіх невядомых рэчаў. Сяргей Драздоўскі нырнуў і... зламаў пазваночнік.

Другая частка

Другая частка жыцця пачалася менавіта ў той момант, калі Сяргей нырнуў. У такіх выпадках жыццё ўмоўна дзеліцца на дзве часткі — «да хваробы» і «з ёй». Наступны год амаль цалкам прайшоў «па бальніцах». Спачатку — вострыя перыяд, потым — рэабілітацыя, якая звычайна заканчваецца санаторыем.

Мне шэсць гадоў таму пашанцавала пабываць у знакамітых Саках — маленькім райцэнтры ў 40 кіламетрах ад Сімферопаля. Амаль напалову гарадок складаецца з санаторыяў. Напэўна, такой колькасці інвалідаў-вазочнікаў у былым Савецкім Саюзе больш няма нідзе. Ім там вельмі камфортна. Некаторыя нават туды пераязджаюць жыць.

Вядома, заўсёды разам з хваробай прыходзіць і выпрабаванне на сяброўства. У гэтым сэнсе ў Сяргея Драздоўскага не было шмат расчараванняў. Падтрымка сяброў (разам са сваякамі) дапамагла вярнуцца ў звычайнае жыццё і ў 1998 годзе абараніць дыплом.

Больш за тое, за год да гэтага Уладзімір Пятровіч Патапенка (сёння старшыня Рэспубліканскага таварыства інвалідаў) «выцягнуў» яго на спаборніцтвы па лёгкай атлетыцы.

Нічога падобнага Сяргей Драздоўскі нават не мог уявіць. Свае першыя сто метраў ён ехаў больш дзвюх хвілін. Вазок увесь час цягнула ў бок і «прыбівала» да борту. Прыходзілася ад'язджаць назад. Сёння ён успамінае гэта амаль са смехам. Галоўны ж вынік спаборніцтва — разуменне, што можна жыць па-іншаму.

Па часе супала, што амаль адразу пасля тых спаборніцтваў адбыліся і першыя ў гісторыі Беларусі «зборы актыўнай рэабілітацыі», якія ў іншых краінах існавалі даўно. Новую методыку прывезлі шведы, і разам з літоўцамі, палякамі, украінцамі (у іх адпаведны досвед ужо быў) навучалі ёй беларусаў.

Там Сяргей Драздоўскі ўпершыню і асвоіў так званы «актыўны вазок». У тым і быў асноўны сэнс — паказаць, што людзі з абмежаванымі магчымасцямі могуць весці актыўны лад жыцця. Гэта было сапраўднае адкрыццё. Пагадзіцеся, для маладога чалавека ў адзін момант страціць усе жыццёвыя арыенціры, а потым вярнуць іх назад — вельмі складана.

Цалкам натуральна, што, калі людзі робяць падобныя адкрыцці, ім адразу ж хочацца падзяліцца сваімі ведамі з іншымі. Перш за ўсё для таго, каб тыя не паўтарылі іх памылак, пазбеглі іх адчаю, хутчэй вярнуліся да паўнавартаснага жыцця.

Так у 1997 годзе і была створана Асацыяцыя інвалідаў-вазочнікаў.

Новы змест

Пэўны час Сяргей Драздоўскі займаўся танцамі (зараз каго-небудзь гэтым здзівіць цяжка), але даволі хутка зноў зразумеў, што гэта таксама не яго. Грамадская дзейнасць была больш даспадобы, і ён поўнасцю «пераключыўся» менавіта на яе. Таму цалкам невыпадкова, што ў 2001 годзе яго абралі старшынёй Асацыяцыі інвалідаў-вазочнікаў.

Канешне, яму хацелася больш увагі аддаваць непасрэдна спорту, але ў нашай краіне той настолькі не развіты, што інвалідам трэба быць аднačасова спартсменамі, менеджэрамі і трэнерамі.

Словам, прага да грамадскай дзейнасці перамагла. Цікава, што заняўся Сяргей ёй толькі ў сталым узросце, а ў школе свой камсамол «прагуляў». У прамым сэнсе гэтага слова. Не, вучыўся ён добра, але ў той момант, калі трэба было ісці ў райкам, яго проста не знайшлі, а мабільных тэлефонаў тады не было.

Прыемна, калі чалавек займаецца тым, што яму падабаецца, але яшчэ больш прыемна, калі не спыняецца на дасягнутым. Новае захапленне вельмі спадабалася Сяргею Драздоўскаму, але з часам ён адчуў, што будзе лепш працаваць, калі атрымае яшчэ і юрыдычныя веды. Так ён стаў зноў вучыцца. На гэты раз у Акадэміі кіравання, якую скончыў у 2006 годзе.

Уладкаваўся на пасаду юрысконсульта ў Рэспубліканскае таварыства інвалідаў. Там ён сустрэў Мікалая Ігнатавіча Калбаску, пад кіраўніцтвам якога працаваў у 1998 годзе спецыялістам па тэхнічных сродках рэабілітацыі. Асоба добра вядомая для найноўшай беларускай гісторыі. Няма сумневу, што многія памятаюць адзінага «вазочніка» ў складзе Вярхоўнага Савета 12 склікання. Пазней ён нават спрабаваў стаць прэзідэнтам краіны, але сышоў з дыстанцыі на этапе збору подпісаў.

Асобна трэба сказаць і пра тое, што Сяргей Драздоўскі не спыніўся на дыпломах БДТУ і Акадэміі кіравання. Асабліва важнай у яго жыцці стала вучоба на Вышэйшых курсах па правах чалавека ў Варшаве. Менавіта гэта значна паўплывала на жыццёвыя прыярытэты і сфармавала прафесійную накіраванасць.

Каб не было ніякай блытаніны, патлумачу, што грамадскую дзейнасць часта ажыццяўляюць на грамадскіх пачатках, а за штатную работу атрымліваюць пэўны заробак. Гэта я да таго, што новая пасада не перашкаджала Сяргею, як і раней, узначальваць Асацыяцыю інвалідаў-вазочнікаў.

У 2009 годзе ён хацеў пакінуць сваю пасаду на карысць стварэння Офіса па правах людзей з інваліднасцю. Тады не атрымалася, але «сыход па ўласным жаданні» заставаўся не болей чым справай часу.

І яшчэ. У Сяргея Драздоўскага сярод іншага ёсць досвед выкладання для студэнтаў, на семінарах і трэнінгах, а таксама (апошнія пяць гадоў) работа ў праекце ПРААН тэматычным кансультантам.

Працяг

Не буду пералічваць усё, што было зроблена з пачатку стварэння Асацыяцыі інвалідаў-вазочнікаў, адзначу толькі, што час ад часу адносіны з беларускай дзяржавай у яе складваюцца даволі не проста. У тым сэнсе, што яна больш-менш эфектыўна працуе па тых напрамках, якія сама і вызначае. З «трэцім сектарам» такое атрымліваецца далёка не заўсёды. Адсюль і пастаянныя «накладкі».

Найбольш паказальны прыклад — праца лагераў актыўнай рэабілітацыі. Спачатку іх ладзілі разам, а потым дзяржава палічыла, што незалежны партнёр ёй больш не патрэбны, і стварыла цалкам падкантрольную структуру. Урэшце, колькасць тых, хто прымае ўдзел у актыўнай рэабілітацыі, зменшылася ў некалькі разоў, аднак дзяржава перастала чуць непрыемныя пытанні...

І ўвогуле, у вачах дзяржаўных чыноўнікаў Сяргей Драздоўскі — апанент, якому неаднаразова адмаўлялі ва ўдзеле ў розных перадачах дзяржаўнага тэлебачання, а яго дзейнасць па ўмацаванню незалежнасці і свабоды людзей у вазку — «наўпрост супярэчыць іх інтарэсам».

Калі параўнаць умовы існавання інвалідаў у Беларусі з умовамі краін, што абралі дэмакратычны шлях развіцця (напрыклад, Польшчай), розніца атрымліваецца каласальная. А стартавыя ўмовы былі амаль аднолькавымі.

Нават дакладную лічбу інвалідаў-вазочнікаў у Беларусі назваць сёння не можа ніхто, бо іх, нягледзячы на шматгадовыя размовы пра гэта, пакуль папросту не палічылі. Прыблізна 10—12 тысяч чалавек. Гэта толькі тыя, хто «прывязаны» да вазка пастаянна альбо чыя хвароба носіць доўгатэрміновы характар. Колькасць жа тых, хто туды трапляе часова і мае перспектывы на поўнае выздараўленне, яшчэ большая.

Самае цікавае, што падобны ўзровень уласцівы амаль усім краінам свету. Незалежна ад узроўню развіцця. Розніца толькі ў стаўленні да такіх хворых. Любыя формы дыскрымінацыі ў нармальных (чытай — дэмакратычных) краінах знаходзяцца пад жорсткай забаронай.

Упэўнены, што зараз прагучала багата пытанняў кшталту «А прычым тут дэмакратыя?» Пры тым, што яна дае магчымасць людзям дапамагаць самім сабе, а не чакаць «міласць» ад розных чыноўнікаў. Да і «міласць» гэта часцей за ўсё зводзіцца да банальных ільгот і адсутнасці відавочных перашкод.

15. 07.11

P.S. *У 2011 годзе пачаў дзейнасць Офіс па правах людзей з інваліднасцю. Галоўным вынікам іх працы, на мой погляд, стала тое, што ў гэтым напрамку актывізавала дзейнасць і дзяржава. Праўду кажуць, канкурэнцыя штурхае наперад.*

ТАЦЦЯНА РЭВЯКА

Хаця абставіны нашай сустрэчы былі вельмі сумнымі, пачалася яна са смеху. Аказалася, Вікіпедыя напісала, што Таццяна Рэвяка з'яўляецца жонкай Алеся Бяляцкага. Давялося выпраўляць памылку, а то б магла пакрыўдзіцца сапраўдная жонка Алеся — Наталля Пінчук.

Пачатак жыцця

Таццяна Рэвяка на самой справе прыгожая жанчына. Гэта не кампліmент. Гэта канстатацыя факту. І ён далёка не адзінкавы.

Не так даўно знаёмы Таццяны паскардзіўся на ноч без сну, таму што ў яго дачкі рэзаліся зубкі, і пачуў: «Калі вашай дачцэ будзе столькі ж, колькі маёй, будзеце спаць яшчэ меней». Зразумела, ён пацікавіўся ўзростам Рэвяка-малодшай і быў уражаны — 21 год.

Таццяна Рэвяка (дзявочае прозвішчаЛіннік) нарадзілася 17 студзеня 1968 года ў Салігорску. Напісаў і пачырванеў: работа проста прымушае пытацца ў жанчын пра ўзрост. Таму, выкарыстоўваючы гэтую нагоду, я прашу ў іх усіх прабачэння.

Калі за плячамі Таццяны засталася дзявятая агульнаадукацыйная школа, далейшым арыенцірам быў абраны філалагічны факультэт БДУ. Напэўна, на гэтым не варта было б спыняць увагу, каб не абставіны, у якіх быў зроблены выбар.

Справа ў тым, што Таццяна займалася спортам. Дакладней, спартыўным арыентаваннем, «паляваннем на ліс». Калі ўсе здавалі іспыты, каб атрымаць школьны атэстат, яна абараняла гонар БССР на чарговых усесаюзных спаборніцтвах. Па іх завяршэнні ў дзяўчыны засталося ўсяго толькі два тыдні для падрыхтоўкі. Часу вагацца не было, таму абрала яна тое, што было бліжэй да сэрца, — філалогію. Пагадзіцеся, рызыка вельмі вялікая, бо пісьмовыя памылкі — менавіта тое, чаго патэнцыйныя студэнты баяцца больш за ўсё. Школьныя адзнакі (усе «выдатна», акрамя «чацвёркі» па хіміі) давалі шанец. І Таццяна яго не ўпусціла.

Метамарфозы жыцця

Спецыялізацыяй была беларуская і руская філалогія, першым заняткам (1 верасня 1985 года) стала лекцыя па этнаграфіі, якую прачытаў Ніл Сымонавіч Гілевіч. А калі сакурснік Сева Рагойша звярнуўся да Таццяны па-беларуску, гэта яшчэ раз пераканала: выбар зроблены правільны. Асабліва з улікам новага палітычнага фону — абвешчанага Міхаілам Гарбачовым курсу на знакамітую перабудову.

У адной групе з Таццянай вучылася вядомая зараз Паліна Сцепаненка (тады Качаткова), маці якой выкладала ў Алеся Бяляцкага. Прозвішча гэта

вельмі часта гучала ў студэнцкім асяроддзі, таму што Бяляцкі быў адным з двух заяўнікаў знакамітых «Дзядоў—88».

Таццяна Рэвяка сябравала з Палінай яшчэ з часоў «абітуры», калі дзяўчаты жылі ў адным пакоі і абмяркоўвалі тры падзелы Рэчы Паспалітай. І хаця Таццяна актыўна цікавілася тэмай іншадумства, нават дапусціць не магла, што некалі лёс на дзесяцігоддзі звядзе яе менавіта з Алесем Бяляцкім.

Падзеі апошніх гадоў існавання СССР вельмі хутка змянялі свядомасць людзей, выводзілі найперш моладзь за межы закаснелых партыйна-камсамольскіх догмаў. У нейкім сэнсе студэнцкі перыяд жыцця кожнага чалавека закладае падмурак яго светапоглядаў. У той час для Таццяны адкрываліся вочы на велізарныя пласты, звязаныя з развіццём культуры, літаратуры, філасофіі.

Размеркавалі дзяўчыну ў адну з мінскіх школаў, але ніводнага дня Таццяна там не працавала, бо пасля дэкрэтнага водпуску (на пятым курсе нарадзіла дачку Насту) пераводам адразу пайшла працаваць у літаратурны музей імя Максіма Багдановіча, дзе дырэктарстваваў Алесь Бяляцкі. Было гэта 20 гадоў таму.

Самае цяжкае выпрабаванне

У жніўні 1998 года Алесь Бяляцкі добраахвотна сышоў з пасады дырэктара музея, а ў кастрычніку ўслед за ім сышла Таццяна Рэвяка. Праваабарончы цэнтр «Вясна—96» стане іх новым прызваннем і грамадзянскім абавязкам.

Нагадаю, арганізацыя, заснаваная ў 1996 годзе, была афіцыйна зарэгістравана ў 1998-м.

У наступным годзе адбылося тое, што стане самым цяжкім за ўсе 13 гадоў працы на новым месцы, — трагедыя на Нямізе. Калі зараз даводзіцца кантактаваць з роднымі і блізкімі тых, хто апынуўся за кратамі пасля падзей 19 снежня 2010 года, адчуваеш, што ў гэтых людзей ёсць надзея на будучыню. У 1999-м яе не было. У тых, хто страціў сваіх дзяцей, родных і блізкіх, засталася толькі памяць пра іх.

Умоўна супрацоўнікі праваабарончага цэнтру «Вясна» падзяліліся на дзве катэгорыі — юрысты і «філолагі». Першыя дапамагалі пацярпелым на Нямізе пісаць грамадзянскія іскі, другія, каб захаваць памяць пра загінуўшых, узяліся за складанне адпаведнай кнігі.

Менавіта гэтай работай і заняліся Таццяна Рэвяка і Паліна Сцепаненка. Можна толькі ўявіць, колькі Таццяна тады ўбачыла чалавечых слёз і перажыла людскіх эмоцый, але ўрэшце кніга ўспамінаў сваякоў загінулых роўна праз год была надрукаваная.

Лад жыцця

Не хачу нікога пакрыўдзіць з апазіцыйных структур, але многія з іх альбо перасталі існаваць, альбо сталі маргіналамі нават ад паловы тых выпрабаванняў, што выпалі на долю «Вясны». Па сутнасці сёння гэта адна з нешматлікіх структур, якая не толькі здолела захавацца на апазіцыйным полі, але і падняць у вачах людзей свой рэйтынг. Упэўнены, менавіта па гэтай прычыне іх і «прэсуюць».

Праваабарончы цэнтр «Вясна» — не проста места працы пэўных людзей. Гэта, як адзначыла сама Таццяна Рэвяка, лад жыцця. Вялікая ступень даверу, павагі і ўзаемаразумення. Знаёмыя ўсім з ранняга дзяцінства іерархічныя прынцыпы дэмакратычнага цэнтралізму дзейнічаюць там даволі ўмоўна. Калі не сказаць — адсутнічаюць увогуле. Як і прынцып: я — начальнік, ты — ... усё астатняе.

Для дзяржавы, дзе пануе «вертыкаль», падобны падыход з'яўляецца, мякка кажучы, нетыповым.

Не буду ўзгадваць усе перыпетыі падзей, што наўпрост або ўскосна звязаныя з 19 снежня 2010 года, бо яны і так добра вядомыя. Адных толькі вобыскаў у «Вясне» было аж пяць. Адзін з іх варты таго, каб пра яго расказаць асобна, хаця б па той прычыне, што ён нагадвае нейкі трагікамічны дэтэктыў і здарыўся менавіта ў дзень народзінаў Таццяны Рэвяка.

17 студзеня 2011 года Таццяна, як і мае быць, прыйшла ў офіс «на абцасах» і ўся па-святочнаму «такая прыгожая». Менавіта ў гэты момант да іх таксама «прыйшлі». Мабыць, для таго, каб «даканфіскаваць» тое, што не забралі ў паслявыбарную ноч.

Нагадаю, што офіс «Вясны» месціцца на першым паверсе, і, як звычайна, у мэтах бяспекі вокны там цалкам закратаваныя. І толькі на адным (кухонным) ёсць адпаведны замочак. Яно і не папала пад нагляд спецыяльных службаў. Менавіта праз яго Алесь Бяляцкі і загадаў ратавацца сваім паплечнікам. А сам у гэты момант разам з Валянцінам Стэфановічам праз дзверы «вёў перамовы» з нечаканымі «гасцямі».

Так і зрабілі. Мабыць, калі б нехта «выклаў» на YouTube адпаведны відэаролік, той мог бы стаць сапраўдным хітом, бо ўбачыць, як праз акно лезе на абцасах, з кампутарам у руках вельмі інтэлігентная імянінніца — яшчэ тое відовішча.

Можна толькі здагадвацца, што адчувалі «людзі ў цывільным», калі замест дзесяці супрацоўнікаў «Вясны», якія пад іх пільным назіраннем увайшлі ў памяшканне, знайшлі там толькі двух...

Самае нечаканае выпрабаванне

Зразумела, пазбавіцца «бяльма на вачах» было для ўлады нейкай «ідэяй фікс». Праваабарончы цэнтр «Вясна» пад ударамі рэпрэсій увесь час нечым нагадваў ляльку-неваляшку. Улады неаднаразова прыціскалі яго да зямлі, а ён упарта паўставаў ізноў.

Не здзіўлюся, калі некалі высветліцца, што менавіта гэта і сталася прыхаванай асновай абвінавачвання аб «утойванні даходаў у асабліва буйных памерах», бо ўсім зразумела, што арышт 4 жніўня 2011 года Алеся Бяляцкага толькі вяршыня айсберга. Пад вадой хаваюцца сапраўдныя прычыны...

На карысць гэтага вельмі красамоўна сведчыць тое, што многіх арыштаваных пасля апошніх прэзідэнцкіх выбараў дапытвалі па «справе «Вясны» і вельмі моцна цікавіліся фінансамі. Мабыць, хацелі знайсці тут матэрыяльную глебу для якіх-небудзь новых «тэлешэдэўраў» накшталт «Жалезам па шклу». Не атрымалася, і яны пачалі «шыць» нейкія падатковыя прэтэнзіі. Як вядома, калі праблемы няма, яе неабходна стварыць.

Трэба аддаць належнае тым, хто распрацаваў пастку для сваіх літоўскіх альбо польскіх візаві. Не буду гадаць, былі ці не там нейкія грашовыя складнікі. Хай гэта высвятляюць тыя, хто будзе даследаваць усе абставіны агідных казусаў. Пакуль бясспрэчна толькі тое, што «сыр» для сваёй засткі яны абралі самы знаёмы ў свеце — падаткі. У Ізраілі, напрыклад, будынак падатковай інспекцыі называюць «сцяной плача» нумар два.

Дзеянні літоўска-польскіх чыноўнікаў ад юрыспрудэнцыі пакінем за дужкамі, бо наконт іх матывацыі можа быць шмат версій. Адназначна толькі тое, што, на мой погляд, тыя, хто стварыў «складанасці», павінен ад іх і пазбавіць, а не абмяжоўвацца толькі публічнымі прабачэннямі. Тут я цалкам згодны з Таццянай Рэвяка: карысці ад іх нямнога.

А напісаць гэты нарыс менавіта пра Таццяну Рэвяка я вырашыў не толькі таму, што яна ўзначальвае Беларускі Дом правоў чалавека ў Вільні, а ў 2006 годзе атрымала прэстыжную міжнародную праваабарончую прэмію імя Анны Лінд, а найперш таму, што яе пазіцыя і ўчынкі, як і ўсіх яе калег па «Вясне», сведчаць аб непазбежным: узгаданая «неваляшка» — праваабарончы цэнтр «Вясна» — падымецца зноў. І брутальныя арышты гэтаму не перашкодзяць.

26.08.11

ВАЛЯНЦІН СТЭФАНОВІЧ

Наколькі я ведаю, Валянціну Стэфановічу, як і Алесю Бяляцкаму, прапаноўвалі стаць палітуцекачом. Абодва ад такога статусу адмовіліся. Больш за тое, Валянцін Стэфановіч мае намер заўсёды вяртацца ў Беларусь. І гэта нягледзячы на тое, што пра краты свайго паплечніка па «Вясне» ведае не менш за астатніх. Чаму? Вельмі спадзяюся, што мой нарыс і будзе адным з адказаў на гэтае пытанне.

Жыццёвы дэбют

Звычайна хлапчукоў называюць у гонар іх дзядоў альбо бацькоў.

Валянціна Стэфановіча назвалі на памяць бабулі — Валянціны Сухаржэўскай. На жаль, яна не дачакалася немаўля сваёй дачкі, жыццёвы дэбют якога адбыўся 14 кастрычніка 1972 года.

Дарэчы, у гэты ж дзень (толькі ў 1943 годзе) нарадзіўся і другі вядомы праваабаронца — Гары Пятровіч Паганяйла. Нічога не хачу сказаць пра такое супадзенне, а проста канстатую факт. Думаю, для тых, хто кажа пра наканаванасць нашага лёсу, ён будзе вельмі-вельмі цікавым.

Мама Валянціна Антаніна Сухаржэўская (яна не насіла прозвішча мужа) нарадзілася ў Мінску ў 1953 годзе. Праз свайго сібірскага бацьку яна мае выразна азіяцкую знешнасць і ў дзяцінстве праз гэта зведала шмат крыўдаў і ад дзяцей, і ад дарослых, якія праганялі яе ў «Кітай да свайго бацькі Мао Цзэдуна». Часта плакала. Менавіта таму Валянцін Стэфановіч шчыра не прымае расістаў і ўсялякіх аматараў «чысціні нацыі».

Антаніна Сухаржэўская добра малюе. Пасля школы яна паступіла на архітэктурнае аддзяленне Мінскага архітэктурнага тэхнікума, дзе і пазнаёмілася з бацькам (вучыўся ў адной групе) будучага вядомага праваабаронцы.

Па пашпарту бацьку Валянціна Стэфановіча завуць Канстанцін, але сам ён сябе называе спадар Кастусь. Нарадзіўся ў мястэчку Глуск Магілёўскай вобласці ў 1952 годзе. Пасля заканчэння школы паступіў ва ўзгаданую вышэй навучальную ўстанову, але, у адрозненне ад сваёй жонкі, якая 20 гадоў прапрацавала ў праектным інстытуце «Белпромпраект», займаўся практычнай будоўляй. Працаваў прарабам, начальнікам будаўнічых участкаў розных прадпрыемстваў. Каб зарабіць больш грошай, часта быў вымушаны пакідаць сям'ю і ад'язджаць на заробкі на Алтай, у Карэлію.

Валянцін Стэфановіч па гэты дзень памятае, як ён з мамай часта ездзіў сустракаць бацьку на вакзал. Той прыязджаў з вялікай барадой і дзіўнымі падарункамі: кедравымі арэхамі ці рагамі нейкіх горных казлоў.

Першыя цяжкасці

Сям'я Валянціна Стэфановіча, як і большасць у той час, не была заможнай. Перш за ўсё таму, што была вельмі маладой. Маці ўсяго 18 гадоў, бацьку — 19.

Нягледзячы на тое, што нарадзілася дзіця і жонка знаходзілася ў шпіталі пасля родаў, нягледзячы на ўсе цяжкія сямейныя абставіны, увосень 1972 года Кастуся Стэфановіча прызвалі ў войска.

Часам Валіка даглядала нават 16-гадовая сястра яго маці, а часам і аднагрупнікі па тэхнікуму. Ніхто тады нават дапусціць не мог, што ў будучым «грамадскі» дзіцёнак будзе самаахвярна абараняць правы гэтага самага грамадства.

У 1980 годзе Валянцін Стэфановіч пайшоў у першы клас сталічнай школы № 25 з паглыбленым вывучэннем англійскай мовы, бо тады жыў на Партызанскім праспекце ў раёне «старога аўтазавода». Праз тры гады сям'я Стэфановічаў замест маленькай «палутаркі», якую пабудавалі нямецкія ваеннапалонныя, атрымала новую «двухпакаёўку» на вуліцы Асаналіева, і хлопец стаў хадзіць у школу № 11, дзе ўжо не было ніякіх «ухілаў».

Пачатак 1990-х гадоў — цікавы і цяжкі час. У людзей адбылася кардынальная змена арыенціраў. Калі раней для чалавека галоўным у жыцці была адукацыя, то цяпер — грошы.

Менавіта ў гэты момант і адбылося тое, што значна паўплывала на ўвесь далейшы лёс Валянціна Стэфановіча.

Як і многія сябры, ён хацеў займацца бізнэсам, але бацькі падказалі іншую каштоўнасць — веды, таму што разумелі: вышэйшая адукацыя мае сваю вартасць ва ўсе часы.

У 1993 годзе Валянцін паступіў на юрыдычны факультэт Міжнароднага інстытута працоўных і сацыяльных адносінаў, заснавальнікам якога была ФПБ (Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі), а спецыялізацыяй абраў «Правазнаўства. Адвакатура і натарыят».

Нагадаю, што афіцыйныя прафсаюзы былі тады значна прэстыжней, чым сёння.

Студэнцкі курс Валянціна Стэфановіча быў досыць моцным. Адтуль выйшлі адвакаты, следчыя, натарыусы, супрацоўнікі юрыдычных аддзелаў выканкамаў, міністэрстваў і нават цяперашні намеснік Міністра юстыцыі Беларусі Ігар Тушынскі.

Вучыўся Валянцін Стэфановіч з захапленнем.

Скончыў ВНУ з «чырвоным дыпломам» і хацеў стаць адвакатам, але лёс вырашыў інакш.

Пасля рэферэндуму 1995 года і публічнага ганьбавання нацыянальнага сцяга Валянцін Стэфановіч даў сабе слова ніколі не працаваць

у дзяржаўных структурах новай улады. У 1996 годзе пасля падпісання так званых «саюзных дамоваў» вырашыў, што незалежнасць краіны знаходзіцца пад пагрозай, і прыняў актыўны ўдзел ва ўсіх акцыях «мінскай вясны». Затым прымаў удзел у стварэнні структураў Маладога фронту.

У сакавіку 1997 года Валянціна Стэфановіча ўпершыню затрымалі на акцыі пратэсту. Далі 5 сутак адміністратыўнага арышту. Пры гэтым збілі ў РУУС Кастрычніцкага раёна.

Свядомы выбар

Нічога дрэннага не хачу сказаць пра тых, хто публічна выступае за развіццё беларускай мовы, а ў асабістым жыцці па большасці карыстаецца рускай.

На жаль, такая сёння сітуацыя, і аўтар тут не выключэнне. Таму ў мяне і такая павага да сям'і Валянціна Стэфановіча — прынцыпова беларускамоўнай.

І гэта невыпадкова.

Валянцін пачаў адчуваць сябе беларусам, палюбіў беларускую мову, стаў размаўляць на ёй выключна дзякуючы свайму бацьку. Менавіта той заўсёды з вялікай любоўю гаварыў пра Беларусь і з горыччу аб знікненні мовы, тоеснасці беларусаў. Напрыканцы 1980-х бацька Валянціна з вялікім энтузіязмам сустрэў з'яўленне руху БНФ. Ідэі нацыянальнага адраджэння, незалежнасці Беларусі былі і застаюцца для яго вельмі важнымі каштоўнасцямі.

Упершыню Валянцін Стэфановіч пачуў, як моладзь размаўляе па-беларуску, на сходзе «Талакі» ўвосень 1988 года, куды яго завёў стрыечны брат, студэнт першага курса БДУ. Валянцін атрымаў вельмі моцнае ўражанне. Юнаку было тады толькі 16 гадоў.

... Валянцін Стэфановіч жанаты ўжо 10 гадоў. Аліна скончыла Мінскі інстытут замежных моў і выдатна валодае англійскай мовай. Перакладае нават «сінхрон», што вельмі цяжка і для прафесійных перакладчыкаў.

Пазнаёміліся яны ў 1996 годзе ў Маладым фронце. Пазней яна была актывісткай ЗБС (Задзіночанне беларускіх студэнтаў). Пажаніліся ў ліпені 2001 года. Старэйшаму сыну Валянціна ўжо 6 гадоў, яго завуць Адам-Дамінік, дачцэ Яне-Вераніцы 7 месяцаў. Размаўляюць усе паміж сабой толькі па-беларуску.

ВАЛЯНЦІН СТЭФАНОВІЧ

Гуканне вясны

У 1998 годзе Валянцін Стэфановіч атрымаў «чырвоны» дыплом сваёй ВНУ і пачаў працаваць юрысконсультам на Мінскім падшыпнікавым заводзе, а потым па прапанове Алеся Бяляцкага далучыўся да праваабарончага цэнтру «Вясна», які быў адной з «першых ластавак» беларускага «трэцяга сектару».

Праца ў «Вясне» мае розныя бакі. З цяжкіх можна адзначыць тое, што прыходзіцца ўвесь час мець справу з негатывам, з чалавечай бядой. Гэта цяжка найперш маральна. Складана размаўляць з роднымі людзей, якія патрапілі ў бяду.

Пры такой справе вельмі лёгка стаць чэрствым, не ўспрымальным да чалавечага гора, таму для Валянціна Стэфановіча вельмі важна заставацца спагадлівым для людзей, не згубіць спачуванне да іх. І ў яго гэта атрымліваецца.

13-гадовая праца навучыла стрымліваць эмоцыі, падыходзіць да праблемаў з рацыянальнага боку: што і як можна зрабіць у канкрэтнай сітуацыі, дзейнічаць максімальна хутка і эфектыўна.

З цікавых бакоў — магчымасць вандраваць.

Праваабарончы цэнтр «Вясна» з'яўляецца сябрам шэрагу міжнародных арганізацыяў, і таму яго супрацоўнікі маюць магчымасць удзельнічаць у шэрагу міжнародных праваабарончых місій, а таксама ў міжнародных дэлегацыях па назіранні за выбарамі.

Арышт Алеся Бяляцкага Валянцін Стэфановіч (як і многія) лічыць выключна палітычнай справай.

Але, у адрозненне ад большасці з нас, у сваіх высновах ён кіруецца не эмоцыямі, а юрыдычнымі нормамі.

Цяжка не пагадзіцца з такімі яго словамі: «Цынізм нашых уладаў заключаецца ў тым, што яны выдатна ведалі, на якія мэты выдаткоўваюцца гэтыя сродкі, яны палявалі за імі ўсе гэтыя гады; іх вельмі цікавілі распіскі, якія людзі пісалі за тое, што ім кампенсавалі штрафы, іншыя пытанні. У юрыдычным сэнсе ў дзеяннях Бяляцкага няма складу злачынства, якое яму цяпер інкрымінуюць. Бо толькі прыбытак, паводле нашых законаў, абкладаецца падаткам, і ні пра якое ўхіленне тут і гаворкі няма».

Як вядома, галоўны сэнс «Гукання вясны» ў тым, каб прыблізіць яе надыход.

Першы намеснік праваабарончага цэнтру «Вясна» Валянцін Стэфановіч менавіта гэтым і займаецца. Толькі вясна для яго не прыродная падзея, а палітычная.

24.09.11

ЛЕАНІД ЗАІКА

Пачатак гэтага артыкула я ўбачыў на Камароўскім рынку. На майцы аднаго з пакупнікоў было напісана: «Жыццё сумнае, затое зарплата смешная». Вельмі крэатыўная падказка зрабіць героем чарговага нарыса кагосьці з эканамістаў. На мой погляд, адзін з самых лепшых у іх кампаніі — кіраўнік аналітычнага цэнтра «Стратэгія» Леанід Заіка.

Касмапалітычны дэбют

Касмапалітам сябе называе сам Леанід Фёдаравіч. І мае рацыю: яго бацька Фёдар Іванавіч родам з Украіны, маці Галіна Раманаўна — з расійскага Курску, а сам ён нарадзіўся 23 жніўня 1948 года ў беларускім Гродне.

Дарэчы, згодна з сацыялагічнымі апытаннямі, такімі «касмапалітамі» сябе лічаць каля сямі працэнтаў грамадзян Беларусі.

Бацька будучага эканаміста быў вайскоўцам (камандзір палка), і таму дзяцінства нашага героя прайшло пераважна ў вайсковых гарнізонах.

Некалькі з іх прыйшліся на Германію, куды Фёдара Іванавіча перавялі ў 1959 годзе.

Мабыць, там яго сын Лёня і зразумеў, што ўзровень жыцця Савецкага Саюза значна саступае замежным стандартам.

Не ведаю, чым было абумоўлена тое глупства, але ў СССР дзеці вайскоўцаў, што служылі за межамі краіны, мелі права знаходзіцца разам з бацькамі толькі да 16-гадовага ўзросту. Потым іх неабходна было адпраўляць у СССР.

Так Леанід Заіка на кароткі тэрмін зноў апынуўся ў родным Гродне. Хутка ў Беларусь, у Слуцк, вярнулі яго бацьку, які неўзабаве пераехаў у Мінск.

Тут восенню 1965 года Леанід Заіка і пайшоў у апошні (11-ы) клас адной са школ.

Скончыў школу з залатым медалём і паступіў на гандлёвы факультэт Інстытута народнай гаспадаркі.

Эканамічны дэбют

Паралельна з Наргасам у Леаніда Заікі ўзнікла жаданне паступіць у інстытут замежных моў, таму што пасля жыцця ў Германіі (і не толькі) ён добра ўсвядоміў, што без ведання замежнай мовы дабіцца нечага істотнага немагчыма. На жаль, ажыццявіць свой намер у той час яму не ўдалося, бо на паралельнае навучанне ў дзвюх ВНУ патрабаваўся дазвол аж на ўзроўні намесніка Міністра адукацыі.

Але, хаця і праз шмат гадоў, Леанід Заіка скончыць курсы англійскай і французскай моў, дадаўшы іх да нямецкай, якой авалодаў за гады жыцця ў Германіі.

Жыць на адну стыпендыю за савецкім часам было практычна немагчыма, хаця параўнальна з сённяшняй яна была значна вышэй. Леаніду Заіку было не проста цяжка, а вельмі цяжка, бо акрамя яго ў сям'і былі яшчэ два браты і сястра.

Паралельна з вучобай Леанід пачаў працаваць.

Днём — вучоба, вечарам — работа.

Працаўладкаваўся ў сталічны Дзяржаўны ўнівермаг (ГУМ) дэманстратарам музычнай секцыі. Кансультаваў пакупнікоў, даваў ім парады.

Час ад часу туды заходзіў Юры Антонаў (будучая зорка савецкай эстрады) і пачынаў граць на піяніна. Збіраўся цэлы натоўп.

Чаму менавіта такі выбар?

Справа ў тым, што Заіка быў заядлым «бітламанам» не толькі тэарэтычна, але і практычна. Разам з аднадумцамі ён стварыў «сваю каманду» і граў на танцах.

Дарэчы, такім жа шляхам ішоў тады і вядомы зараз Аляксандр Ціхановіч.

На трэцім курсе Заіку «зарубілі» Ленінскую стыпендыю. Парткам не прапусціў хлопца з доўгімі валасамі, у модных акулярах і з гітарай у руцэ.

Нягледзячы на «несавецкі» выгляд, вучыўся Леанід Заіка выдатна, і на чацвёртым курсе яму прапанавалі пайсці ў аспірантуру.

Так і зрабіў.

У 1974 годзе Заіка абараніў кандыдацкую дысертацыю, а ў наступным стаў выкладаць у родным Наргасе.

«Палітычны» дэбют

Двукоссе тут невыпадковае, бо чыстай палітыкай Леанід Заіка ніколі не займаўся.

Яна сама пачала «займацца» ім, бо, як вядома, з'яўляецца «канцэнтраваным выражэннем эканомікі».

У 1983 годзе ён пачаў выкладаць у Інстытуце павышэння кваліфікацыі выкладчыкаў, а пасля стварэння Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта (ЕГУ) стаў там першым дэканам факультэта эканомікі, адпрацаваў на гэтай пасадзе тры гады.

Цікава, што прэзентацыя ЕГУ, якую вёў Леанід Заіка, адбылася ў тым самым будынку, дзе зараз афіцыйна лічаць «адукацыйных эмігрантаў» сваімі ідэалагічнымі візаві.

У 1988 годзе Леанід Заіка паехаў на гадавую стажыроўку ў Кітай, дзе вывучаў досвед, які ў апошняе дзесяцігоддзе стаў па сутнасці дзяржаўным арыенцірам.

Але, у адрозненне ад дзяржаўных чыноўнікаў, сярод якіх няма сапраўдных эканамістаў-тэарэтыкаў, у яго былі яшчэ падобныя камандзіроўкі ў Злучаныя Штаты Амерыкі, Вялікабрытанію і іншыя краіны, куды «дзяржаўнікаў» амаль не запрашаюць.

У гэты ж час лёс звёў Леанід Заіку з Анатолем Майсенем.

Пазнаёміўся ў «спецхране» былой «ленінкі». Працавалі там толькі тыя, хто ведаў замежныя мовы. Звычайна, такіх было не больш за 10—15 чалавек.

Вельмі хутка яны сталі «адной камандай», і таму з'яўленне пасля путчу 1991 года Нацыянальнага цэнтра стратэгічных ініцыятываў (НЦСІ) «Усход—Захад» было цалкам лагічным.

З пачаткам перабудовы на Беларускім тэлебачанні з'явілася новая перадача — размовы на міжнародныя тэмы.

Вёў яе Леанід Заіка. Адной з самых цікавых стала размова з унукам «жалезнага канцлера» Бісмарка, які ў той момант узначальваў знакаміты Інстытут Гётэ і прыехаў у Мінск па запрашэнню нямецкай амбасады.

Потым Леанід Заіка «перадаў» сваю праграму Анатолю Майсеню, які вырашыў зрабіць крэн у бок журналістыкі.

Так бывае толькі паміж людзьмі, якія вельмі блізкія па духу, таму можна толькі ўявіць, якой стратай для Заікі стала трагічная смерць Майсені 12 лістапада 1996 года.

Але НЦСІ «Усход—Захад» перастаў існаваць зусім не па гэтай прычыне.

Пасля рэферэндуму 1996 года Вярхоўны Савет 13 склікання, мякка кажучы, апынуўся ў апале. Яго спікер Сямён Шарэцкі папрасіў Леаніда Заіку правесці на іх пляцоўцы пасяджэнне па аграрных пытаннях, бо ў іншыя месцы іх не пускалі. Той пагадзіўся, што і стала прычынай яго «палітычнага» дэбюту.

Дэбют «санта-барбары»

Так НЦСІ «Усход—Захад» стаў «гняздом апазіцыі». Літаральна на наступны дзень пасля таго, як адбылося гэта пасяджэнне, да іх па даручэнню

тагачаснага сакратара Савета бяспекі Шэймана прыйшла праверка. І пачала шукаць па сейфах «мільёны апазіцыі».

Аб узроўні тых, хто праводзіў «рэвізію», шмат гаварыць не трэба. Дастаткова аднаго факту. Праз тры дні работы «рэвізоры» спыталіся: «А хто такі грант і чаму гэты чалавек дае вам грошы?..»

У савеце НЦСІ «Усход—Захад» на той час былі Тамара Віннікава, Міхаіл Мясніковіч, Павел Якубовіч, Зміцер Булахаў, аднак гэта не выратавала ад сумнага выніку.

У 1997 годзе ў «кампаніі» з фондам Сораса і фондам «Дзеці Чарнобылю» юрыдычна ён спыніў сваё існаванне.

У гэты ж час з'явілася ідэя стварэння беларуска-нямецкага Мінскага форуму, які тады і дэбютаваў. Леанід Заіка быў сярод першых заснавальнікаў і вельмі спадзяваўся, што «пляцоўка» для дыялогу паміж апазіцыяй і ўладай ніколі не будзе пустой. На жаль, менавіта гэта ў 2011 годзе і здарылася.

У нейкім сэнсе аналітычны цэнтр «Стратэгія» працягнуў справу НЦСІ «Усход—Захад». Перад рэгістрацыяй яго заснавальнікі прозвішчам Заікі вырашылі не дражніць гусей, таму першым дырэктарам быў вядомы юрыст Сяргей Леўшуноў. Праз год яго замянілі Леанідам Заікам, які ўзначальвае структуру і зараз.

Туманная будучыня

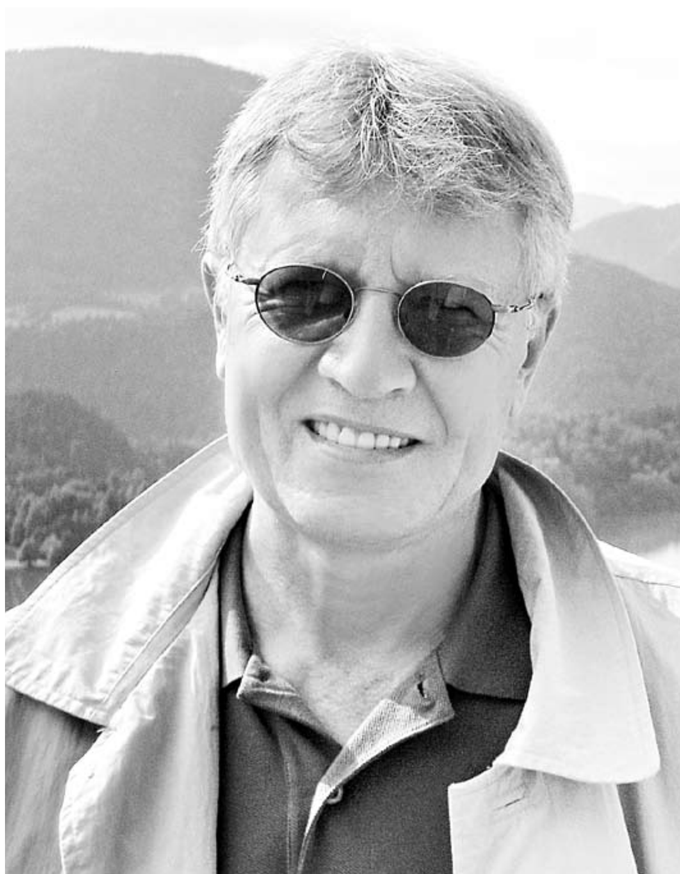
Нічога не хачу сказаць пра ўзровень некаторых высокіх кіраўнікоў, аднак упэўнены, што іх адукацыі і эрудыцыі недастаткова, каб узначальваць галоўную банкаўскую ўстанову краіны… І базы завочнага Наргаса тут яўна недастаткова…

Напэўна, адсюль і «вынікі». Самае цікавае, што іх можна было б пазбегнуць. На погляд Леаніда Заікі, калі б урадам яшчэ вясной гэтага года былі прынятыя адпаведныя меры (значнае скарачэнне колькасці чыноўнікаў, іх заробкаў, «каштоўных» праграм і г.д.), сённяшніх астранамічных курсаў валют можна было б пазбегнуць.

Як вядома, гэтага не адбылося, таму і будучыня нас чакае даволі трывожная. Радуе, што беларускі рубель крыху ўзмацніўся, але аналітыкі ў адзін голас сцвярджаюць, што робіцца гэта не рынкавымі, а адміністрацыйнымі метадамі, таму пра рэальную карціну пакуль сказаць вельмі цяжка.

Рэальныя толькі кошты ў крамах. Напрыклад, тая ж каўбаса сягае ўжо за 100 тысяч беларускіх рублёў за кілаграм. Леанід Заіка хоча адрэзаць ад яе кавалак на адну тысячу і паслаць яе Міхаілу Мясніковічу. Каб лепш было бачна, колькі зараз каштуе беларускі рубель...

14.10.11

АЛЕГ МАНАЕЎ

Неаднойчы быў сведкам, як вынікі працы зарэгістраванага ў Вільні Незалежнага

інстытута сацыяльна-эканамічных і палітычных даследаванняў выклікалі адмоўную рэакцыю і ў апазіцыі, і ва ўлады. Для сацыёлагаў гэта найлепшы паказчык якасці іх працы.

Выбар без выбару

Як кажа сам Алег Манаеў, нарадзіўся ён яшчэ пры Сталіне — 3 лютага 1952 года. Адбылося гэта ва Уладзівастоку, таму першыя чатыры гады жыцця хлопец правёў на беразе Ціхага акіяна. Потым бацькі пераехалі ў Хабараўск.

Менавіта на гэты перыяд прыходзіцца развод бацькоў і новы шлюб маці з ваенным журналістам Аляксандрам Дракахрустам. У 1964 годзе той змяніў «Суворовский натиск» на «Во славу Родины», якая не так даўно стала «Военной газетой», а Хабараўск на Мінск. Як вядома, вайскоўцы не абіраюць места жыцця. У тым ліку і ваенныя журналісты.

Праз чатыры гады пасля нараджэння самога Алега ў яго з'явіўся малодшы брат — Юра. Сёння гэта адзін з лепшых палітычных аглядальнікаў радыё «Свабода» Юрый Дракахруст.

На жаль, іх бацькі, вядомага паэта і журналіста Аляксандра Абрамавіча Дракахруста, не стала 14 лістапада 2008 года.

У Мінску Алег Манаеў пайшоў у элітную чацвёртую школу, якая была бліжэйшай за ўсіх да гасцініцы Дома афіцэраў, дзе тады жыла іх сям'я. Побач знаходзіўся той самы «чырвоны дом» — будынак ЦК КПБ. (Пасля путчу ў гэты дом перабраўся Вярхоўны Савет, а пасля 1994 года будынак быў заняты пад прэзідэнцкую рэзідэнцыю). Таму цалкам лагічна, што там вучыліся амаль усе нашчадкі тагачасных партыйных бонзаў.

Аднак «ідэалагічна правільнае» асяроддзе ў 1968 годзе не перашкодзіла Алегу Манаеву далучыцца да моладзевага гуртка, які меў дыяметральна супрацьлеглы афіцыйнаму погляд на «пражскую вясну».

Да яго бацькі, які тады працаваў адказным сакратаром газеты «Во славу Родины», нават прыходзілі з папярэджаннем з мясцовага КДБ. Так 16-гадовы юнак упершыню патрапіў у фокус увагі галоўнай спецслужбы СССР. Не абыдзе яго пільнай увагай і беларускі КДБ. І не толькі таму, што, захаваўшы былую сутнасць, нават назвы не зменіць. А таму, што Алег Манаеў заўсёды шукае праўду жыцця. А яна ніколі не падабаецца існуючай уладзе.

Выбар прафесіі

Маці (на жаль, Дзіна Мікалаеўна таксама пайшла з жыцця тры гады таму) будучага сацыёлага таксама была журналісткай, таму нікога не здзі-

віла, што такім жа шляхам вырашыў пайсці і Алег Манаеў. У старэйшых школьных класах ён вучыўся на падрыхтоўчых курсах пры факультэце журналістыкі прэстыжнага Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта, куды кожны месяц дасылаў свае пісьмовыя работы. Цікава, што ад выбару гэтай прафесіі больш другіх яго адгаворвалі бацькі, бо добра ведалі сутнасць савецкай «чацвёртай улады».

Моладзі ўласціва не слухаць парадаў старэйшых. Алег Манаеў не выключэнне. У МДУ ў тыя часы адкрылі факультэт міжнароднай журналістыкі. Туды і вырашыў паступаць амбіцыйны (у добрым сэнсе) юнак. Здаў два іспыта, калі высветлілася, што ў яго не хапае «камсамольскага стажу». Чаму на гэта ніхто не звярнуў увагу адразу, патлумачыць можна толькі савецкім бардаком. Альбо невядомай «пільнасцю»...

Экзамены ў МДУ адбываліся раней за астатнія, але ў мінскія ВНУ з іх адзнакамі не ўзялі. Звычайная правінцыйная зайздрасць. Маўляў, мы не горшыя... Выключэннем стаўся толькі педагагічны факультэт Гродзенскага ўніверсітэта. Магчыма таму, што на той час універсітэт быў таксама вельмі малады і таксама вельмі амбіцыйны.

Праз два гады Алег Манаеў перавёўся на журфак БДУ, які і скончыў у 1974 годзе. Зараз, напэўна, працаваў бы ў якім-небудзь СМІ, калі б на пятым курсе не пачаў зноў «шукаць праўду».

Сутнасць «студэнцкага бунту» была ў прапановах унесці карэктывы ў вучэбныя праграмы, якія былі літаральна насычаныя марксісцка-ленінскай ідэалогіяй. Звярнуліся нават да Машэрава і рэдактара «Праўды» Зімяніна.

У выніку нейкія змены ў навучальны працэс былі ўнесены, але па сутнасці нічога не змянілася. Аднак усім, хто меў дачыненне да «бунту», даволі хутка адпомсцілі. Манаеву гэта каштавала месца ў газеце «Знамя юности». Замест работы па спецыяльнасці ён два гады камандаваў танкавым узводам у лесе пад Любанню.

Новы выбар

У 1976 годзе яму нарэшце пашанцавала. Яшчэ падчас вучобы на журфаку Алег забягаў слухаць лекцыі па філасофіі, а дыпломную работу напісаў па сацыяльнай псіхалінгвістыцы. Пасля таго як працаўладкавацца ў газеты не атрымалася, ён звярнуўся да галоўнага сацыёлага Беларусі прафесара Давідзюка. І неўзабаве стаў малодшым навуковым супрацоўнікам Праблемнай лабараторыі сацыялагічных даследаванняў БДУ.

Праз некалькі месяцаў у гэты ж кабінет прыйшлі супрацоўнікі КДБ, аднак у іх нічога не атрымалася. Мабыць, раней кіраўнікі былі больш сумленныя і смелыя, чым сёння...

У 1992 годзе Алег Манаеў абараніў кандыдацкую дысертацыю, а ў хуткім часе і доктарскую. Абедзве звязаныя з праблемамі сродкаў масавай інфармацыі.

Нягледзячы на тое, што ў 1990 годзе Алег Манаеў меў дачыненне да стварэння Аб'яднанай дэмакратычнай партыі, якая праз пяць гадоў аб'ядналася з Грамадзянскай, стаць партыйцам ён не захацеў.

Больш за тое, у 1992 годзе быў створаны Незалежны інстытут сацыяльна-эканамічных і палітычных даследаванняў (НІСЭПД), які даволі хутка стаў не даспадобы былым паплечнікам, таму што пачаў агучваць лічбы, якія, мякка кажучы, ім не падабаліся.

Тое ж самае можна сказаць і пра ўладу. Пачала яна са спробаў перацягнуць таленавітага сацыёлага на свой бок. У 1988 годзе гэта паспрабавалі зрабіць камуністы, у 1992 — прыхільнікі Кебіча, а ў 1997 — атачэнне Лукашэнкі. Безвынікова.

І тады пачаў працаваць прынцып: хто не з намі, той супраць нас. Хаця аб'ектыўныя сацыёлагі не выступаюць супраць канкрэтных персон. Яны толькі агучваюць лічбы, ад якіх гэтыя самыя персоны пачынаюць вар'яцець.

Эфект «неваляшкі»

Гісторыя супрацьстаяння НІСЭПД з дзеючымі беларускімі ўладамі, на мой погляд, пачалася тады, калі тыя зразумелі, што ўзяць пад поўны кантроль прафесара Манаева не атрымаецца. Раздражняла і тое, што, у адрозненне ад некаторых «штатных» апазіцыянераў, ён не падганяе лічбы пад канкрэтныя мэты, а значыць, карыстаецца большым даверам.

І Алега Манаева пачалі «прэсаваць».

У 1997 годзе па ініцыятыве НІСЭПД была створана Беларуская асацыяцыя фабрык думкі, у якую ўвайшлі 18 вядучых недзяржаўных цэнтраў Мінска і большасці рэгіёнаў краіны. У 2006 годзе яе ліквідаваў Вярхоўны суд Беларусі.

У жніўні 2002 года была прынятая Пастанова Савета Міністраў РБ з доўгай назвай — «Аб дзейнасці, звязанай з правядзеннем даследаванняў і пуб-

лікацыяй вынікаў апытанняў грамадскай думкі, што тычацца грамадска-палітычнай сітуацыі ў краіне, рэспубліканскіх рэферэндумаў і выбараў».

Сутнасць яе зводзілася да вельмі простага: каб мець магчымасць праводзіць у Беларусі любыя сацыялагічныя даследаванні, трэба было атрымаць адпаведную акрэдытацыю. Права на выдачу акрэдытацыі было ўскладзена на створаную ўладай спецыяльную камісію, кіраўніком якой быў прызначаны «свой чалавек» Ігар Катляроў. Многія расцанілі гэта як увядзенне прымітыўнай цэнзуры.

З верасня па лістапад 2004 года НІСЭПД атрымаў аж восем (!!!) лістоў з Мінюсту з прэтэнзіямі, якія больш нагадвалі звычайныя прыдзіркі. 13 снежня 2004 года супрацоўнікі КДБ абшукалі кватэру намесніка Алега Манаева, кандыдата эканамічных навук і былога першага міністра працы Аляксандра Саснова.

Пасля яшчэ неаднойчы былі пераследы з боку ўлады, якія скончыліся тым, што 15 красавіка 2005 года НІСЭПД з дапамогай Вярхоўнага суда Беларусі ліквідавалі. За што? Можна пералічыць афіцыйныя фармулёўкі, але, я думаю, — «ты виноват лишь тем, что хочется мне кушать».

Я не аднойчы пісаў, што некаторыя арганізацыі тых часоў нагадвалі дзіцячыя лялькі-неваляшкі. Дзяржава «нахіляе», а яны зноў паўстаюць у поўны рост. Так адбылося і з НІСЭПД.

Адразу пасля беларускай ліквідацыі з'явілася літоўская рэгістрацыя. Інстытут з гэтага моманту ўзначаліў доктар філасофіі Альгірдас Дэгуціс, а старшынёй Наглядальнага савета стаў доктар юрыдычных навук, прафесар Рэмігіюс Шымашус.

Беларускія ж сацыёлагі працягнулі працу як незалежныя эксперты. Так бы мовіць, прыватным чынам. У РБ з'явілася добра вядомая «група прафесара Манаева», куды акрамя Алега Цімафеевіча ўваходзяць узгаданы вышэй Аляксандр Сасноў і паважаны Сяргей Нікалюк.

Небяспечныя вынікі

Заўсёды ведаў, што лічбы сапраўдных сацыёлагаў могуць не падабацца, але ніколі не думаў пра верагоднасць такога перапалоху.

Каля трох месяцаў таму Алега Манаева паспрабавалі звольніць (за паўгады да пенсіі) з БДУ, дзе ён зараз чытае курс лекцый. Не атрымалася, бо за беларускага сацыёлага заступіліся многія сусветна вядомыя і ўплывовыя навукоўцы. 121 чалавек з 28 краін свету.

Урэшце пасля такой нечакана бурнай рэакцыі нехта вырашыў пайсці ў «лабавую атаку», якая па арыгінальнасці нагадвала вынікі непасняховай лабатаміі.

Пасля таго, як у пачатку кастрычніка 2011 года былі надрукаваныя дадзеныя аб рэкордным падзенні рэйтынга прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі, 6 кастрычніка ў 15.00 Алег Манаеў на тры гадзіны быў затрыманы міліцыянтамі. Ён накіроўваўся ў польскую амбасаду, дзе павінен быў адбыцца штоквартальны брыфінг для дыпламатычнага корпусу краін Еўрасаюза.

Для тых, хто не памятае, узгадаю, што праводзяцца брыфінгі з моманту заснавання інстытута (1992), а пасля ліквідацыі НІСЭПД (2005 год), у сувязі з адсутнасці магчымасці правесці іх на якой-небудзь айчынай пляцоўцы (не даюць), незалежных сацыёлагаў слухаюць у замежных амбасадах, дзе беларуская юрысдыкцыя не дзейнічае.

Як адзначыў першы сакратар польскай амбасады Павел Марчук, сярод замежных дыпламатаў на брыфінгі «групы прафесара Манаева» з-за іх папулярнасці існуе чарга, і таму цалкам натуральна, што сарванае беларускімі «цэрберамі» мерапрыемства адбылося ў польскай амбасадзе літаральна праз два дні.

Здагадкі пра тое, што, хто і каму хацеў даказаць, пакінем за дужкамі. Асабіста я не бачу тут разумнай логікі, а скончыць нарыс хачу адной прымаўкай: паглядзіся на воду, якога ты роду...

25.10.11

ІНА КУЛЕЙ

Шчыра кажучы, гэты нарыс я хацеў пачаць інакш — статыстыкай навучання беларускай моладзі за мяжой, але сама Іна Кулей падказала другую ўверцюру. На суд над Алесем Бяляцкім яна прыйшла ў майцы з яго партрэтам і заклікам даць вядомаму праваабаронцу свабоду. За што адразу ж была выдалена з судовай залы з забаронай «не пускаць да канца працэсу». Чаму Іна Феліксаўна зрабіла менавіта так? На мой погляд, адзін з адказаў на гэтае пытанне ў назве іх арганізацыі — Камітэт абароны рэпрэсаваных «Салідарнасць».

Цень «жалезнага Фелікса»

Пачну з віншавання — 11.11.11 Іне Кулей споўніўся 51 год. Яна не хавае дату свайго нараджэння — 11 лістапада 1960 года. Месца нараджэння — вёска Крукі Брагінскага раёна Гомельскай вобласці. Знайсці гэту назву на мапе больш немагчыма — зараз там Чарнобыльская зона.

Не палічыце банальнасцю, але людскія лёсы даволі часта вызначаюцца цікавымі і цалкам аб'ектыўнымі складнікамі.

Калі так, то ў адносінах да Іны Кулей гэты жыццёвы прынцып спраўдзіўся толькі напалову.

Яе маці Яўгенія Васільеўна атрымала педагагічную адукацыю. Тут Іна пайшла па яе следу. І логікай свайго лёсу не ўспрыняла выбар бацькі Фелікса Іванавіча, які быў следчым пракуратуры.

Наадварот, пачала займацца тым, што ў аўтарытарных грамадствах даволі часта з'яўляецца дыяметральна супрацьлеглым. Асабліва ў сучасных умовах, бо праваабаронцы і праваахоўнікі лічацца амаль антаганістамі.

Дарэчы, дзед Іван Несцеравіч таксама быў пракурорам і сына свайго, па адной з версій, назваў у гонар «жалезнага Фелікса».

Канешне, ён нават уявіць не мог, што ўнучка ў будучым пачне змагацца супраць ідэйных нашчадкаў заснавальніка галоўнай савецкай спецслужбы.

Цікава, што маці Іны Кулей родам з вёскі Старыя Галоўчыцы і даводзіцца далёкай сваячкай Міхаіла Марыніча. Таму дазволю сабе яшчэ адну банальнасць — у гэтым свеце вельмі цесна.

Шлях у жыццё

Калі Іне Кулей было толькі два з паловай гады, яе бацьку размеркавалі ў Ляхавічы. Неўзабаве сям'я пераехала ў Ганцавічы, дзе пражыла 23 гады. Менавіта адтуль дзяўчына паехала паступаць у сталічны педінстытут, які потым у сваёй назве азначэнне «імя Максіма Горкага» змяніць на «імя Максіма Танка». Але паступіла толькі з трэцяй спробы.

Справа ў тым, што па парадзе маці дзяўчына абрала факультэт дэфекталогіі, дзе традыцыйна былі вельмі малыя наборы. У былым СССР падобных ВНУ існавала толькі пяць, таму конкурс дасягаў 25 чалавек

на месца. Для таго каб стаць студэнткай, Іне Кулей двойчы не хапіла літаральна сотых бала, а для «працоўнага стажу» давялося папрацаваць у бібліятэцы.

На чацвёртым курсе Іна выйшла замуж, але прозвішча сваё не змяніла. Не буду пераказваць усе акалічнасці першага шлюбу, адзначу толькі, што ён быў непрацяглым.

І яшчэ адно. Некалькі гадоў таму мне давялося пазнаёміцца з першай свякроўкай Іны Кулей. Моцна ўразіла тое, што паміж ёй і былой нявесткай захаваліся вельмі добразычлівыя адносіны. Выпадак, пагадзіцеся, даволі ўнікальны для сучаснага жыцця.

Пасля заканчэння педагагічнага інстытута Іна Кулей вярнулася ў Ганцавічы. Неўзабаве яе бацьку перавялі ў Брэст, а праз чатыры гады туды пераехала і маладая сям'я.

Шлях у «трэці сектар»

Як вядома, наша жыццё шлюбам не абмяжоўваецца, таму цалкам зразумела, што тады Іне (так параіў дэпартаваны з Беларусі святар Збігнеў Караляк) моцна хацелася паспрабаваць сябе ў іншай галіне, якой і стала грамадская дзейнасць.

Спачатку Іна Кулей стварыла і ўзначаліла арганізацыю «Сям'я сем'яў», а потым пачала ўдзельнічаць у трэнінгах фонду «Каунтэрпарт». Падчас адной з такіх паездак (у Гродна) яна і пазнаёмілася з Аляксандрам Мілінкевічам. Было гэта ў 1997 годзе.

Тое, што адбылося потым, пакінем за дужкамі нарыса. Адзначу толькі: там, дзе ёсць «божая іскра» кахання, любыя шаблоны і догмы немагчымыя па вызначэнню.

Паважаю. Адважыцца змяніць асабісты лад жыцця ў сталым ўзросце вельмі складана. Іна Кулей і Аляксандр Мілінкевіч зрабілі гэты крок праз пяць гадоў пасля знаёмства.

Мінскі палітычны бамонд, канешне ж, іх ведаў і не вельмі хваляваўся наконт канкурэнцыі — правінцыя. Аднак з пераездам Кулей і Мілінкевіча ў Мінск ўсё істотна змянілася. Асабліва, калі апошні пачаў змагацца (і перамог) за статус адзінага апазіцыйнага кандыдата на прэзідэнцкіх выбарах 2006 года.

Літаральна некалькі слоў пра «Вежу», бо гэтая арганізацыя была такой вядомай, што пісаць нейкія падрабязнасці тут няма ніякага сэнсу.

Фонд рэгіянальнага развіцця «Вежа» быў створаны ў пачатку 1990-х гадоў. Ён аб'ядноўваў грамадскія арганізацыі Брэсцкай вобласці. Зразумела, гэта не вельмі падабалася афіцыйным уладам, і ў першыя гады новага стагоддзя яны незалежную структуру «выціснулі» з прававога поля Беларусі. Як і многіх іншых...

«Жаночы ўплыў»

Уплыў Іны Кулей на Аляксандра Мілінкевіча — гэта тэма сёння амаль не гучыць, а пяць гадоў таму, і асабліва падчас прэзідэнцкіх выбараў—2006, была адной з самых папулярных. Менавіта тады я і задаў гэта пытанне Аляксандру і Іне. І пачуў даволі аргументаваны адказ пра «міф патрыярхальнага грамадства».

Маўляў, калі Аляксандр Мілінкевіч і не спяшаецца з нейкімі дзеяннямі, то гэта сведчыць перш за ўсё пра тое, што ён не «рубіць з пляча», а падыходзіць да ўсяго вельмі сур'ёзна. Тым больш, што раіцца ён не толькі з уласнай жонкай, але і з іншымі людзьмі. Аднак, калі пасля абмеркавання і дыскусій з вуснаў Аляксандра гучыць: «Я так думаю», то гэта аўтаматычна азначае канец любым спрэчкам і «ўплывам».

Дарэчы, ідэя стварэння «Вежы» належала менавіта яму, што было лагічна і працавала на ўзмацненне «трэцяга сектара». У Гродна ўжо дзейнічала «Ратуша», а ў Брэсце не было нічога падобнага.

Што ж датычыцца Камітэту абароны рэпрэсаваных «Салідарнасць», то, як слушна заўважыла сама Іна Кулей, гэта частка руху «За свабоду», а не частка Аляксандра Мілінкевіча.

Асобнае «плаванне»

Камітэт абароны рэпрэсаваных «Салідарнасць» з'явіўся 5 красавіка 2006 года, адразу ж пасля добра вядомых падзей Плошчы. Афіцыйнай жа рэгістрацыі арганізацыя дамаглася толькі 15 ліпеня 2011 года, падчас чарговай хвалі «лібералізацыі». Так супала — у дзень нараджэння Элаізы Пашкевіч і Грунвальдскай бітвы.

Ёсць сэнс назваць тут і другую дату — 30 сакавіка 2006 года. Менавіта тады ў Варшаўскім універсітэце старшынёй Рады Міністраў Польшчы К. Марцінкевічам, прадстаўніком аб'яднаных дэмакратычных сіл А. Міл-

нкевічам і прадстаўнікамі Канферэнцыі рэктараў польскіх універсітэтаў (KRUP) быў падпісаны «Ліст намераў». Так нарадзілася Праграма К. Каліноўскага.

Памятаю, як толькі яна ўзнікла, было шмат крытычных развважанняў наконт таго, што яна «вымые» з Беларусі палітычна актыўную моладзь, і тая больш ніколі не вернецца на радзіму. Рэальнасць паказала, што гэта не так.

Больш за тое, некаторыя ўдзельнікі гэтай самай праграмы амаль адразу ж аддалі перавагу не «цёпламу месцу» навучання ў бяспечнай еўрапейскай краіне, а суровым беларускім будням.

Найбольш яскравы прыклад — мой калега Барыс Гарэцкі. Некалі юнак быў прэсавым сакратаром «Маладога фронту», адсядзеў «традыцыйныя» для Беларусі 15 сутак, працуе на радыё «Рацыя». Не многія ведаюць, што ён меў магчымасць атрымаць дыплом Беластоцкага ўніверсітэта, аднак замест гэтага вярнуўся ў Беларусь, як кажуць, па добрай волі.

Падобных прыкладаў можна прывесці яшчэ багата, як і тых, якія наглядна адлюстроўваюць адсутнасць тэндэнцыі «зваліць на Захад», але сутнасць, на мой погляд, не ў гэтым. Галоўнае — у 2006 годзе ў моладзі з'явілася рэальная магчымасць атрымаць добрую адукацыю, альтэрнатыва «самому лучшему в мире образованию». Як і ў тых, над кім навісла рэальная пагроза трапіць пад рэпрэсіі, уратавацца за мяжой.

Трэба таксама звярнуць увагу і на тое, што Праграма К. Каліноўскага — не адзіная. Ёсць яшчэ аналагічныя праграмы чэшскага і эстонскага ўрадаў. Акрамя гэтага нашы хлопцы і дзяўчаткі вучыліся і вучацца ў Галандыі, Румыніі, Славакіі, Літве, на Украіне.

Да таго ж дзейнасць Камітэту абароны рэпрэсаваных «Салідарнасць» не абмяжоўваецца толькі адукацыяй. Сярод іншых кірункаў — дапамога людзям, якія па палітычных матывах звольненыя з працы, медычная дапамога тым, хто пацярпеў падчас вулічных пратэстаў, акцый салідарнасці і г.д.

«Не бойцеся!»

Гэтыя словы Яна Паўла II невыпадкова з'яўляюцца галоўным лозунгам паплечнікаў Іны Кулей, бо яны не толькі пераадолелі асабісты страх, але і дапамагаюць гэта рабіць іншым, а майка з надпісам «Свабоду Алесю Бяляцкаму» вельмі яскрава сімвалізуе рух да свабоды агульнай.

Не вельмі люблю газетны пафас, але адносна Іны Кулей, па майму перакананню, гэта той выпадак, калі людзям не толькі прапануюць прыгожыя тэорыі, але і дапамагаюць канкрэтна.

12.11.11

АЛЕГ ГУЛАК

Пасля шматгадовага кіравання Беларускім Хельсінкскім камітэтам вядомай Таццянай Працькай Алегу Гулаку было вельмі цяжка «стаць у руля». Як гэта звычайна бывае, усё новае пачалі параўноўваць з тым, што было раней. І даволі хутка пераканаліся: узровень працы БХК не змяніцца.

«Вандроўка» ў мінулае

Алег Гулак зямляк знакамітага Васіля Старавойтава, якога паспрабавалі ператварыць з легенды айчыннай сельскай гаспадаркі ў «звычайнага былога зэка». Гулак нарадзіўся 1 верасня 1967 года ў Кіраўскім раёне, у пасёлку Жылічы, што недалёка ад славутых Мышкавіч.

Як бачна, дзень народзінаў у яго выключна «настаўніцкі», таму цалкам лагічна, што бацькі Алега Гулака выкладалі ў школе. Маці Яніна Гаўрылаўна (на жаль, ужо няма) — біялогію, а бацька Мікалай Сцяпанавіч быў настаўнікам «рускай мовы і літаратуры».

Дарэчы менавіта ў Жылічах знаходзіцца маёнтак знакамітых Булакаў, адзін з якіх некалі быў у Радзе БНР. Увесь савецкі час гэты будынак актыўна выкарыстоўваўся, што і выратавала яго ад брутальнага разбурэння. Сёння ў ім вядуцца рэстаўрацыйныя работы.

Па свайму адміністрацыйнаму статусу пасёлак Жылічы знаходзіцца паміж горадам і вёскай. Значная частка насельніцтва там не працуе на зямлі пастаянна, але амаль кожны мае ўласную гаспадарку. Менавіта іх часцей усяго і абіраюць для стварэння «паказушных» аграгарадкоў.

Дарэчы, аўтар з'уляецца прынцыповым аматарам «Вандровак у мінулае», якія ладзіць старшыня таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Антон Астаповіч. Дзякуючы яму, мы пабывалі ў розных канцах Беларусі, бачылі дзясяткі розных аграгарадкоў. І вось што цікава: надзвычай рэдка каля дома можна знайсці нейкае садовае дрэва, што цалкам не ўласціва для Беларусі. Тлумачыцца ўсё вельмі празаічна: людзі не збіраюцца там жыць доўга...

Юрыдычны напрамак

У Жылічах адна сярэдняя школа. Яе ў 1984 годзе з залатым медалём скончыў Алег Гулак і абраў юрыдычны факультэт БДУ. Цікава, што ніхто ў родзе Гулакаў не быў юрыстам, таму на маё пытанне наконт прычын выбару ён адказаў вельмі проста — спадабалася.

Хто вучыўся на юрфаку побач з Алегам, спецыяльна распавядаць не буду. Як і называць канкрэтныя прозвішчы, бо многія з іх сёння працуюць на даволі высокіх пасадах. Абмяжуюся толькі тым, што ў 1989 годзе Гулак паспяхова атрымаў вышэйшую адукацыю.

На жаль, гэта адна з прыкмет нашага часу. Як казалі вядомыя дзеячы, хто не з намі, той супраць нас...

1989 год. Па размеркаванню Алега Гулака накіравалі ў родную Магілёўскую вобласць «падымаць» мясцовы аграпрам. Прама як сёння — бліжэй да Чарнобыльскай зоны.

Але прабыў Гулак там толькі два тыдні. Менавіта яны сталі ў нейкім сэнсе праваабарончым дэбютам.

Справа ў тым, што ўжо пасля выпуску ён ажаніўся на будучым філолагу Анастасіі, якую да гэтага ведаў амаль тры гады. Дарэчы, шлюбныя вузы заўсёды былі вельмі распаўсюджанымі паміж юрыстамі і філолагамі. І не толькі таму, што першых з большасці складаюць юнакі, а другіх — дзяўчаты. Проста студэнты юрфака і філфака БДУ жылі ў адным інтэрнаце і стрэлам Амура было значна лягчэй знаходзіць «ахвяраў».

Не буду пераказваць усе падрабязнасці змагання Алега Гулака з аграпрамаўскімі чыноўнікамі, якія вельмі своеасабліва (калі не сказаць большага) трактавалі тагачасныя законы. Адзначу толькі, што ў рэшце рэшт ён дамогся свайго і паехаў працаваць у Пінск, куды размеркавалі настаўніцай жонку.

Дакладней, стаў юрысконсультам завода «Камертон», які з'яўляецца часткай вядомага «Інтэграла». І апынуўся, як кажуць, паміж «молатам і кавадлам». Хутка пачаліся так званыя «скарачэнні», а Алег прынцыпова заклікаў «усё рабіць законна». Вынік быў прадказальны. Адміністрацыя вінаваціла ў ангажаванасці рабочымі. Рабочыя казалі пра «дудку адміністрацыі»...

Супрацьстаянне

На «Камертоне» Алег Гулак прапрацаваў тры гады. Напэўна, гэта цягнулася б і надалей, каб ён не пазнаёміўся з лідэрам мясцовых сацыял-дэмакратаў Віктарам Ярашуком. Той быў фізруком у школе жонкі. Асоба даволі вядомая. І не толькі ў журналісцкім асяроддзі.

Дарэчы, менавіта пінская школа №12 у пачатку 90-х гадоў (у тым ліку і намаганнямі Ярашука) правяла страйк, дзе галоўнымі былі палітычныя патрабаванні. Да і сам Алег Гулак актыўна пачаў цікавіцца палітыкай. Дакладней, тым, што лаканічна называецца «трэцім сектарам».

Таму цалкам лагічным было тое, што ён актыўна ўключыўся ў стварэнне Пінскай суполкі Беларускага Хельсінкскага камітэту. Нелагічна тое, што ўлада дазволіла ім нарадзіцца ўвогуле, бо ўявіць такое сёння нават немагчыма.

Цяжка паверыць і ў іншае. Сам БХК быў створаны ў 1995-ым годзе, а яго пінская філія ў 1996-ым. Каб правесці сустрэчу з мінскімі гасцямі, Алег Гулак звярнуўся за кансультацыяй да тагачаснага намесніка старшыні гарвыканкама, і той прапанаваў сваю «малую залю»...

Больш за тое, офіс пінскай структуры Беларускага Хельсінкскага камітэта некаторы час арэндаваў памяшканне ў адным будынку з мясцовым КДБ. Яны нават месціліся на адным паверсе. Рознымі былі толькі ўваходы... Як кажуць, «Гары Потар адпачывае...»

У 1997 годзе Анастасія паступіла ў аспірантуру БДУ, іх невялікая (адна дачка Дамініка) сям'я пераехала ў Мінск, і Алег Гулак пачаў працаваць у цэнтральным офісе БХК. Спачатку звычайным юрыстам, потым выканаўчым дырэктарам, намеснікам старшыні, а ў 2006 годзе старшынёй стаў сам.

Менавіта на гэты час прыходзіцца пачатак аднаго з самых складаных перыядаў дзейнасці праваабаронцаў, бо за некалькі месяцаў да абрання Алега Гулака старшынёй нечакана былі адменены рашэнні ўсіх гаспадарчых судоў, якія разглядалі іх «справу».

Гутарка пра добра вядомую гісторыю вакол грантаў Еўракамасіі па праграме Тасіс. Нягледзячы на тое, што тыя афіцыйна не абкладаліся падаткамі, айчынныя фінансавыя пінкертоны налічылі праваабаронцам аж 155 мільёнаў (беларускіх рублёў, канешне) штрафаў, якія з улікам пені зараз ператварыліся ў больш за 200 мільёнаў.

Не засмуціла нават тое, што гранты былі ў межах міждзяржаўных пагадненняў, што аналагічныя грошы атрымлівалі яшчэ 29 структур, што нават беларускія суды палічылі «прэтэнзіі» поўным нонсэнсам... Калі ўспамінаць «ты вінаваты толькі тым, што хочацца мне есці», то трэба канстатаваць: «есці» захацелася напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў 2006 года...

Пройдзе пяць год, і той «падатковы наезд» стане прычынай папярэджання, якое наша Міністэрства юстыцыі дасць БХК 6 чэрвеня 2011 года.

Пра іх астатнія «прыгоды» гаварыць няма сэнсу, бо яны і так добра вядомыя. Зраблю акцэнт толькі на тым, што сёння БХК — АДЗІНАЯ (!!!) незалежная праваабарончая арганізацыя ў краіне, якая захавала свой легальны статус. Іншых «зачысцілі».

Напэўна, некаторыя не ўбачаць тут нічога экстраардынарнага. Маўляў, «падумаеш — не падставіліся»... З гэтым можна пагадзіцца, калі цалкам не ўлічваць абставіны, у якіх мы ўсе сёння жывем. А абставіны такія, што

над Алегам Гулакам амаль шэсць год вісіць «дамоклаў меч», які ўшчэнт знішчыць яго структуру, калі для гэтага будзе адносна «прыстойная» падстава.

Пагадзіцеся, зберагчы ў такіх умовах няскоранасць сваёй арганізацыі (як і яе самую) вельмі-вельмі цяжка. Асабліва, калі тая раздражняе ўладу, не менш чым чырвоная ануча быка. Перш за ўсё тым, што не дае ажыццяўляць поўнае прававое бязмежжа, а ў мінулым годзе нават заклікала Вярхоўны суд адмяніць вынікі прэзідэнцкіх выбараў 2010 года.

Дарэчы, брутальныя падзеі 19 снежня 2010 года кранулiся і непасрэдна самога Алега Гулака. Вечарам таго дня ён пайшоў паглядзець, што будзе адбывацца на сталічных вуліцах, і падчас «хапуна» трапіў у пастарунак. Праўда, на наступны дзень суд прызнаў Гулака невінаватым і выпусціў. Незвычайная літасць для айчыннага правасуддзя. Часцей бывае наадварот...

І яшчэ. БХК юрыдычна (даволі прафесійна) дапамагае тым, хто сёння быў бы цалкам неабаронены. Яны, як тая косць у горле, перашкаджаюць без перашкод праглынуць чарговую ахвяру.

Прымусовая дыялектыка

Не так даўно я ў чарговы раз пераканаўся, што ў гэтым свеце «ўсё паўтараецца на новым узроўні». Зараз Алег Гулак вымушаны заняцца тым, з чаго і пачыналася яго юрыдычная кар'ера — абаронай асабістых правоў. Маецца на ўвазе «пошук канцоў», якія зрабілі яго «невыяздным».

Цалкам не падзяляю скепсіс з гэтай нагоды. Маўляў, у нашых судах праўды дабіцца немагчыма па вызначэнню.

Па-першае, можна прывесці добры дзясятак аргументаў і фактаў, якія абвяргаюць гэты лозунг.

Па-другое, «краіна павінна ведаць сваіх герояў». А то ў нас часцей за ўсё робіцца так: нейкі «ананім» прыдумляе розныя «дробныя гадасці», і ніхто толкам не ведае, каму трэба за іх «дзякаваць».

Што тычыцца адыёзнай прапановы адыёзнага (былога) прапагандыста наконт грамадзянства, то тут я пагаджуся толькі тады, калі абмежаванні пачнуцца з такіх, як аўтар, «ноу-хау». А то «змываюцца» ў Расею і пачынаюць адтуль «паліваць» нашу «стабільнасць», за якую не так даўно самі ж прапаноўвалі даць Нобелеўскую прэмію ў галіне эканомікі... Агідна...

Калі я працаваў над гэтым нарысам, то некалькі разоў даводзілася чуць прэтэнзіі наконт скрупулёзнасці і зусім не нямецкай абавязковасці Алега Гулака. Больш за тое, асабіста пераканаўся ў тым, што для падобных меркаванняў ёсць пэўныя падставы.

На мой погляд, такая рыса не самая галоўная ў характары героя гэтага нарыса. Як вядома, бездакорных людзей няма ўвогуле. Да таго ж, нешта забывае часцей за ўсё толькі той, хто імкнецца запамятаваць як мага больш інфармацыі...

02.04.12

УЛАДЗІМІР ЛАБКОВІЧ

У Раду (вышэйшае кіраўніцтва) праваабарончага цэнтра «Вясна» (незарэгістраванага) уваходзяць пяць чалавек. Чацвёра з іх — героі гэтых нарысаў. Уладзімір Лабковіч — самы малады. Спадзяюся, адзін з адказаў на пытанне, чаму менавіта яму ў «Вясне» аддаюць перавагу, і будзе ў тэксце.

Першыя шляхі

Уладзімір Лабковіч нарадзіўся 22 кастрычніка 1978 года ў сям'і інтэлігенцыі (інжынераў), якую ў савецкія часы лічылі «праслойкай» паміж працоўным класам і сялянствам.Бацьку завуць Мікалай Міхайлавіч, ён родам са Случчыны, маці Людміла Васільеўна нарадзілася ў Краснадарскім краі. У беларускую сталіцу яна прыехала вучыцца.

Першым шляхам Уладзіміра Лабковіча стала дарога ў дзіцячы садок, а потым у «крутую» чацвёртую школу, бо жыў ён тады недалёка ад яе. Дарэчы, там вучыўся шмат хто з маіх знаёмых. І некаторыя вядомыя палітыкі. Напрыклад, Вінцук Вячорка.

Як вядома, побач з ёй месціцца будынак ЦК КПБ. Школа засталася па гэты дзень, а замест камуністаў у знакамітым будынку сталі працаваць іншыя людзі... Што амаль не паўплывала на ідэалагічную сутнасць...

Правучыўся Уладзімір там нядоўга — чатыры гады. Бацькі атрымалі кватэру ў новым мікрараёне. Цяпер пра сталічную вуліцу Маякоўскага такога не скажаш. Сёння гэта амаль цэнтр горада і толькі старажылы памятаюць, што калісьці там была акраіна. Зразумела, што і школа стала цалкам «звычайнай» — СШ №55.

Менавіта там і пачалася яго, можна так сказаць, грамадска-палітычная дзейнасць. Напрыканцы 1980-х гадоў паявіліся першыя пікеты БНФ. На іх раздаваліся надрукаваныя паўпадпольна газеты з крытычным артыкулам Ельцына. Такая альтэрнатыва моцна ўразіла, і Уладзімір Лабковіч вырашыў: «Калі падрасту, абавязкова ўступлю ў Беларускі народны фронт».

А самастойны палітычны дэбют адбыўся ў жніўні 1991 года, падчас сумна вядомага путчу. Дванаццацігадовы хлопчык убачыў у ім пагрозу не толькі лёсу краіны, але і асабістай будучыні. Разам з сябрам яны запісалі перадачу радыё «Свабода», дзе гаварылася пра маскоўскія пратэсты і заклікі да непадпарадкавання. Выклалі яе на паперу, зрабілі штук 30 улётак і у вечар расклеілі па стаўбах.

Можна толькі ўявіць, чым бы ўсё гэта магло скончыцца, калі б путчысты перамаглі...

Шлях да іншадумства

Падчас прэзідэнцкіх выбараў 1994 года Уладзімір Лабковіч па ўзросце яшчэ галасаваць не мог, а яго бацькі аддалі свае галасы не за дзеючага

кіраўніка дзяржавы. Не маглі па-іншаму, таму што ў іх сям'і заўсёды не прымалі нейкіх папулісцкіх лозунгаў.

Памятаю, (напярэдадні і пасля тых выбараў) я размаўляў з В.Ф. Кебічам. Калі адбылася перамога апанентаў, ён спытаў: «Ну і што Вы цяпер будзеце рабіць?» Я адказаў: «Зноў будзем у апазіцыі». На жаль, не памыліўся.

Нягледзячы на тое, што на першай «прэсухе», калі было агучана «мадэрнізаванае» пытанне Вячаслава Францавіча, з вуснаў новага кіраўніка краіны прагучала: «Адгэтуль прэса будзе вольнай!», рэальнасць аказалася дыяметральна супрацьлеглай.

Нас вельмі хутка падзялілі на «чэсных» і «нячэсных». І не толькі журналістаў. Сёння ўся краіна падзелена на «сваіх» і «чужых», «патрыётаў» і «пятую калону», «опаў» і застабілаў». Для тых, хто не ведае, патлумачу: «опамі» называюць усіх, хто не спявае дыфірамбаў уладзе, а «застабіламі» — прыхільнікаў стабільнасці.

... Як і трэба было чакаць, «гарачая вясна» 1996 года не была для Уладзіміра Лабковіча чымсьці нечаканым. І гэта цалкам лагічна, бо на той момант іншадумства ўжо стала дамінуючай рысай яго характару. Адзінае, што тады не мог уявіць юнак, тое, што сам некалі будзе працаваць у «Вясне», у праваабарончым цэнтры, які нарадзіўся на хвалі менавіта тых падзей.

Спачатку Уладзіміру Лабковічу крыху шанцавала. Вясновыя «хапуны» міналі. «Дэбют» адбыўся за тыдзень да рэферэндуму — 16 лістапада 1996 года.

Нагадаю, што на Плошчы Незалежнасці, то бок перад беларускім парламентам, у той час амаль штодзённа праходзілі мітынгі. У адным з іх і вырашыў прыняць удзел Уладзімір. Усё, як кажуць, прайшло без эксцэсаў. Лабковіч ужо выходзіў з плошчы, калі да яго падышоў нейкі мужчына і спытаў пра час. Пакуль Уладзімір выцягваў з кішэні гадзіннік, на яго напалі невядомыя і запіхнулі ў «Жыгулі» без нумарных знакаў.

Прывезлі ў Маскоўскае РУУС, дзе адзін з міліцыянтаў сказаў «прамым тэкстам»: «Скажаш, што за ўдзел у мітынгу атрымаў ад Баршчэўскага (адзін з тагачасных лідэраў БНФ — *заўвага аўтара*) дзесяць даляраў, адразу адпусцім».

Лабковіч адмовіўся і трапіў у прымальнік-размеркавальнік на вуліцы імя лётчыка Барыса Акрэсціна.

Наступнай раніцай «незалежны беларускі суд» пакараў яго штрафам.

Шлях у палітыку

У БНФ Лабковіч уступіў яшчэ 19 кастрычніка 1996 года. На мітынгу, які праходзіў ля Опернага тэатра, заўважыў шыльду наконт запісу. Запісаўся, але далей за гэта нічога не пайшло. Напэўна, раённая арганізацыя працавала ня вельмі добра і пра Уладзіміра Лабковіча банальна забыліся.

Пазней ён прыйдзе ў штаб-кватэру БНФ сам і будзе з аднадумцамі ствараць яго «маладзёвае крыло» — Малады фронт. Акрамя гэтага ўзначаліць адну з раённых суполак. А ў 1999 годзе стане сябрам сойма Беларускага народнага фронту.

Як вядома, у гэтым жа годзе Віктар Ганчар праводзіў так званыя альтэрнатыўныя прэзідэнцкія выбары. Уладзімір Лабковіч быў у складзе яго выбарчай камісіі, але, як самага маладога сябра, яго там шкадавалі і не «свяцілі». У многіх юрыстаў тая выбарчая кампанія вызывае, мякка кажучы, шмат пытанняў, таму пакінем яе за дужкамі гэтага нарыса.

Што ж датычыцца выбараў афіцыйных, якія адбыліся ў 2001 годзе, то тут Уладзімір Лабковіч прынцыпова прыняў пазіцыю Партыі БНФ, якая падтрымала Сямёна Домаша, і актыўна дапамагаў у яго выбарчым штабе юрыдычнай службе. Можна толькі ўявіць, якія пачуцці былі ў яго аднадумцаў, калі «адзіным» зрабілі іншага чалавека...

Не будзем зараз аналізаваць усе «нюансы» таго выбару. Адзначым толькі, што тады Уладзімір Лабковіч (як і многія іншыя) «адышоў у бок». Разам з Валянцінам Стэфановічам, якога ведаў з 1997 года, ён пачаў займацца навучаннем назіральнікаў за тымі выбарамі. Менавіта гэта і прывяло ў «Вясну».

Каб «закончыць» з палітыкай, дададзім, што на справаздачна-выбарчым сходзе БНФ (2009 год) Лабковіч актыўна падтрымаў абранне новага кіраўніцтва партыі і да жніўня мінулага года быў адказным сакратаром Управы. З пераездам партыйных органаў на новае месца, каб гэта не замінала аб'ектыўнай грамадзянскай працы, адмовіўся ад усіх партыйных функцыяў.

І яшчэ. У 1997 годзе, разам з паплечнікамі з раённай суполкі, Уладзімір Лабковіч з крухмалу варыў клей, а па начах клеіў у сваім раёне і Серабранцы ўлёткі. Упэўнены, што менавіта гэтага сёння нашай апазіцыі і не хапае — працаздольнасці «за ідэю» і самаахвяраванасці.

Шлях у «Вясну»

У 2000 годзе Уладзімір Лабковіч працаўладкаваўся ў адну з юрыдычных фірмаў, а праз паўгады стаў юрыстам БНФ. З гэтай пасады восенню 2001 года ён і перайшоў у «Вясну», дзе працуе ўжо амаль 12 год.

Тут атрымаў шыкоўную юрыдычную практыку. Тут (апасрэдна, канешне) знайшоў сваю будучую жонку Ніну.

Справа ў тым, што ў 2004 годзе ён быў назіральнікам на «майданавых» украінскіх выбарах (для праваабаронцаў звычайная практыка). У такім жа статусе ў Харкаўскай вобласці працавала і Ніна Дзярабіна з Казахстана. Каб праца была больш эфектыўнай, усіх назіральнікаў аб'ядналі ў «змешаныя» групы. У рэшце рэшт нарадзіліся не толькі палітычны дуэт, але і сімпатыі, якія прывялі да сапраўднага кахання.

Спачатку было актыўнае ліставанне, год сумеснага жыцця, а 11 сакавіка 2006 года яны пабраліся шлюбам афіцыйна. Дарэчы, Уладзімір Лабковіч у 2005 годзе быў дэпартаваны з Казахстану, дзе тады праходзілі прэзідэнцкія выбары. Уезд у гэтую краіну яму забаронены, так што пакуль пабываць на «малой» радзіме жонкі (Караганда) магчымасцей не было.

Дарэчы, яму прыходзілася быць наглядальнікам на розных выбарах шмат разоў. І некаторыя з іх былі даволі небяспечнымі. Напрыклад, у Кыргыстане ён выратаваў ад самасуду чальцоў выбарчай камісіі.

Адбылося гэта падчас парламенцкіх выбараў, якія прывялі да «цюльпанавай» рэвалюцыі. Абураныя наглай фальсіфікацыяй людзі літаральна ўзялі штурмам будынак выбарчай камісіі, дзе Лабковіч быў назіральнікам. І каб не яго прапанова правесці выбары яшчэ раз, яны б спалілі чальцоў выбаркама жыўцом.

Атрымліваецца, сваім назіраннем Уладзімір Лабковіч выратаваў ім жыццё...

...4 жніўня 2012 года сябра Рады праваабарончага цэнтру «Вясна» Уладзімір Лабковіч, як кажуць, «застаўся на гаспадарцы», бо два другія кіраўнікі (Алесь Бяляцкі і Валянцін Стэфановіч) пайшлі ў адпачынак. Яшчэ у абед ён заўважыў, што вакол іх офіса гуртуюцца «людзі ў цывільным», а каля пяці гадзін вечара даведаўся аб арышце Алеся Бяляцкага. Тая кароткая тэлефонная размова пакуль стала апошняй...

Яшчэ раз падрабязна спыняцца на тым, што было далей, ніякага сэнсу няма. Адзначу толькі, што, калі я не памыляюся, Алесь Бяляцкі стаў ПЕР-

ШЫМ беларусам, які вылучаны на атрыманне Нобелеўскай прэміі міру ажно трэці раз.

Зразумела, мае да гэтага непасрэднае дачыненне і герой майго нарыса. Больш за тое, менавіта Уладзімір Лабковіч ініцыяваў збор сродкаў, якія патрабавала ад Бяляцкага беларуская Феміда. Неабходныя сродкі (усім мірам) у неабходныя тэрміны сабралі, але, на жаль, гэта не мела патрэбнага эфекту...

І ўвогуле. Тое, што адбываецца апошнія восем месяцаў у праваабарончым цэнтры «Вясна», выглядае вельмі прыгожа. Такога шчырага і настойлівага змагання за свайго кіраўніка асабіста я амаль не ведаю. Выключэннем можа быць толькі Уладзімір Някляеў.

Чаму? Адказаць на гэта пытанне можна словамі Уладзіміра Лабковіча: «Бяляцкі для нас ня проста кіраўнік. Гэта — настаўнік. Шмат ў чым — сябра. Нам яго моцна не хапае. Усе жывем спадзяваннем на яго як мага найхутчэйшае вызваленне».

10.04.12

МУЖ І ЖОНКА

Напэўна, усё тут невыпадкова...

Назву і структуру нарыса я ўбачыў за тыдзень да таго, як сустрэўся з Дзінай Шаўцовай, яе мужам Сяргеем і не ведаў пра іх захапленне рэлігіяй. А падчас размовы зразумеў, чаму выбраныя былі менавіта гэтыя людзі — шчырасць і дабрата.

Напэўна, усё тут невыпадкова...

Дарога нумар адзін

Для Дзіны Сандыкбаевай усё пачалося 9 жніўня 1965 года (на дзесяць дзён пазней за яе мужа; у адрозненне ад яго яна «чыста гарадскі чалавек», бо нарадзілася ў Мінску).

Маці завуць Людміла Ільінічна, а бацьку звалі Муслім Есінавіч (у пашпарце — Максум Елеусізавіч). Вучыцца ў беларускі «палітэх» ён прыехаў з Казахстана. Займаўся меліярацыяй. На жаль, два з паловай гады таму яго не стала на гэтым свеце, а калі Дзіне споўнілася 15 год, не стала і іх сям'і — развод.

Вучылася ў 27 школе. Скончыла яе паспяхова, з адной «чацвёркай» па матэматыцы. Яшчэ ў дзявятым класе Дзіна Сандыкбаева вырашыла пайсці на юрфак БДУ і нават уладкавалася на адпаведныя падрыхтоўчыя курсы. Калі ў атэстаце з'явілася адна «добра», рызыкаваць не стала, бо конкурс на юрфаку БДУ быў нават сярод медалістаў. Абрала аддзяленне правазнаўства ў Тэхнікуме савецкага гандлю, да якога тое мела вельмі ўмоўныя адносіны.

Не раз прыходзілася чуць скепсіс з гэтай нагоды. Маўляў, у такім выпадку трэба дадаткова вучыцца два гады. Факт, як кажуць, «на твар», але гэта зусім не азначае марна патрачаны час. Вучоба ў тэхнікуме адметная тым, што дае навыкі, якіх амаль няма у «вэнэушных» выпускнікоў.

Напрыклад, Дзіна Сандыкбаева праходзіла практыку ў абласным судзе, якім тады кіраваў сённяшні старшыня Вярхоўнага суда Валянцін Сукала. Туды ж яе пазвалі пасля заканчэння вучобы. Нягледзячы на чырвоны дыплом тэхнікума, яна абрала ва ўніверсітэце толькі вячэрнюю форму навучання (апошні набор), аднак праз год зразумела, што для нармальнай вучобы гэта не вельмі добра. Перавялася на «стацыянар».

Скончыла яго ў 1989 годзе і атрымала размеркаванне юрысконсультам на завод «Бальшавік», што вырабляе скуры. Зараз яго можна знайсці ў пасёлку Гатава, а тады ён яшчэ месціўся на Кастрычніцкай вуліцы Мінска. Аднак па размеркаванню не працавала, атрымала адмацаванне.

Падчас апошніх універсітэцкіх курсаў адзін з аднагрупнікаў Дзіны, які паралельна з вучобай працаваў трэнерам (былы чэмпіён СССР), запрасіў яе ў ваенна-спартыўны клуб «Дзяржынец». Каратэ (гэта на той час) у сярэдзіне 80-х у Савецкім Саюзе было забаронена. Яму вучылі падпольна і хавалі пад рознымі шыльдамі. Потым пад ціскам рэчаіснасці дазволілі.

...У такі клуб і трапіла Дзіна Сандыкбаева, каб з юрыдычнай кропкі гледжання расказаць пра тое, што бывае, калі ў спартсменаў «зносіць дах».

Там яна і пазнаёмілася з Сяргеем Шаўцовым, які таксама вучыўся на юрфаку БДУ.

Дарога нумар два

Няцяжка «вылічыць», што Сяргей Шаўцоў нарадзіўся 29 ліпеня 1965 года. Адбылося гэта ў вёсцы Забялышына Хоцімскага (раней — Клімавічскага) раёна Магілёўскай вобласці, хаця яго бацькі жылі тады каля Мінскага аўтазавода. Тлумачыцца «недарэчнасць» вельмі проста.

Справа ў тым, што ў той, даволі вялікай вёсцы, жыла і працавала ўрачом родная сястра маці Сяргея Марыя Мяфодзьеўна. Валянціна Мяфодзьеўна паехала да яе нараджаць. Першыя сем дзён свайго жыцця Сяргей правёў менавіта ў Забялышана, таму, калі жонка з жартам называе яго «вясковым хлопцам», для гэтага ёсць пэўныя падставы...

Не буду яшчэ раз узгадваць пра пастаянныя і пакуль непаспяховыя спробы айчынных чыноўнікаў далучыць Беларусь да Балонскага працэсу — прафесіяналы гэта зробяць больш аргументавана. У мяне на гэты конт толькі два пытанні. Калі наша сістэма адукацыі «лепшая ў свеце», то чаму чыноўнікі ўсіх рангаў вучаць асабістых дзяцей за мяжой?.. Чаму сёння кар'ерны рост абумоўлены не узроўнем адукацыі, а шклоўска-магілёўскай прапіскай і палітычнай лаяльнасцю?..

На мой погляд, моцна прапіяраная рэстаўрацыя ўсяго савецкага (мякка кажучы) мае ў сучаснай Беларусі вельмі «своеасаблівы» характар. Сёння ствараецца зусім не тое, што было раней. «Корачкамі» падмяняюцца сапраўды глыбокія веды тых часоў.

Прыклад Сяргея Шаўцова ў гэтым сэнсе вельмі паказальны.

Юрыстам ён вырашыў стаць яшчэ ў восьмым класе. Закончыў 117-ую школу на «выдатна» і «добра», але гэтага яму (як і будучай жонцы) не хапіла, каб адразу паступіць на юрфак. Год прапрацаваў слесарам-рамонтнікам на прадпрыемстве калёсных цягачоў. Тады яно ўваходзіла ў склад МАЗа, а потым стала асобным заводам. Адтуль пайшоў служыць у армію.

На другім годзе службы Сяргей папрасіў прыслаць яму падручнікі. Працягнуў падрыхтоўку да паступлення і пасля звальнення ў запас (восень 1985 года). Амаль дзевяць месяцаў займаўся на падрыхтоўчых курсах. Днём — работа, вечарам — вучоба.

Летам 1986 года ён стаў студэнтам юрыдычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Першы раз сваю будучую жонку ўбачыў у 1987 годзе, калі фарміравалі студэнцкі будаўнічы атрад, а пазнаёміліся яны праз год, як ужо пісалася, у ваенна-патрыятычным клубе «Дзяржынец».

Перакрыжаванне лёсаў

У клубе студэнты юрфаку вялі прававы гурток.

Разам пачалі займацца каратэ. Як кажуць спартоўцы, Дзіна і Сяргей былі спарынг-партнёрамі і нават не думалі, што калісьці дзявочае прозвішча Сандыкбаева зменіцца на Шаўцову і яны стануць «партнёрамі па жыцці».

Дарэчы, менавіта з трэніроўкамі па каратэ звязаны адзін цікавы выпадак. Аднойчы моцны ўдар Дзіны Сяргей так жорстка блакаваў, што на назе дзяўчыны, якую тады апалілі яшчэ і залішняй «замарозкай», па гэты дзень застаўся шрам. Гумарысты з такой нагоды хутчэй за ўсё сказалі б — памеціў...

Нагадаю, што было гэта ў 1989 годзе і нічым большым не працягнулася. Калі так можна сказаць, для Дзіны і Сяргея пачалося «аўтаномнае плаванне». Кожны паасобку стварыў сваю сям'ю, нарадзіў дзяцей, развёўся.

Зноў сустрэліся яны толькі праз шэсць год, амаль выпадкова. Дзіна тады працавала юрыстам у прыватнай фірме пры спартыўным клубе «Дынама». Адзін са знаёмых трэнераў (раней разам працавалі) аднойчы расказаў, што сустрэў Сяргея і даў яму яе нумар тэлефона.

Адбылося гэта ў 1995 годзе . Не стану пераказваць усе акалічнасці таго, што было далей, адзначу толькі, што, хаця Дзіна і адчувала рамантычны настрой Сяргея, паўтараць «эксперымент» з другім шлюбам ёй не хацелася.

«Здалася» яна толькі пасля таго, як адчула шчырую дапамогу падчас бяды з сынам, які выпаў з акна чацвёртага паверха і трапіў у бальніцу. І яшчэ. За некалькі месяцаў да гэтага жанчына ўбачыла сон, дзе Сяргей быў названы яе мужам. Як кажуць, нішто ў нашым жыцці не бывае выпадковым...

Аднак пераканала не толькі гэта. Як той «няверуючы Фама», Дзіна стала прасіць ад Бога нейкі знак. І атрымала — 8 жніўня 1996 года (напярэдадні дня народзінаў) Сяргей Шаўцоў зрабіў прапанову стаць яго жонкай.

5-га красавіка 1997 года яны распісаліся.

Шлях да Храма

У пратэстанцкую царкву Поўнага Евангелля Дзіна Шаўцова прыйшла ў 1992 годзе. Цалкам лагічна, што перад вяселлем туды трапіў і яе муж.

У 1999 годзе яны адкрылі сваю юрыдычную фірму, дзе разам з іншымі (яшчэ пяць чалавек) займаліся гаспадарчымі пытаннямі. Паралельна юрыдычна дапамагалі царкве.

Да сумных падзей на Нямізе ніякіх «наездаў»на вернікаў «не галоўнай» канфесіі не было. Трагедыя стала каталізатарам прыняцця прэзідэнцкага дэкрэта №36, які падрабязна рэгламентаваў правядзенне «масавых мерапрыемстваў».

Многія кажуць, што гэта было зроблена наўмысна, для таго каб узяць пад кантроль любое іншадумства. Калі раней падобнае было непатрэбна, то пачынаючы з верасня 1999 года (больш актыўна з 2000-га года) на любое пратэстанцкае набажэнства трэба было браць дазвол у выканкаме.

З гэтай жа катэгорыі і «Закон аб веравызнанні», які ўступіў у дзеянне 31 кастрычніка 2002 года. Пра тое, што ён, мякка кажучы, «унікальны» ў сэнсе дамінавання адных прынцыпаў над другімі, шмат сказана раней і гаворыцца зараз. Адзначым іншае.

Яго нечаканае (выскачыў, як чорт з табакеркі) з'яўленне і вельмі хуткі рух ад праекта да дакумента, які рэгламентуе ўсё рэлігійнае жыццё краіны і прыярытэты адной канфесіі, лагічна вызвалі супраціў усіх іншых. Па прапанове Ірыны Жыхар узнікла новая грамадзянская ініцыятыва, назву для якой прыдумала Дзіна Шаўцова — «За свабоднае веравызнанне».

Гэта быў прыкметны выклік уладзе. А калі дадаць судовыя спрэчкі паміж «нетрадыцыйнымі» вернікамі, чые інтарэсы адстойвала Дзіна Шаўцова, і Беларускім тэлебачаннем у выглядзе адыёзнага Я.Новікава, то яе запрашэнне ў юрыдычную службу Белтэлерадыёкампаніі выглядае для нашых часоў з меншага вельмі дзіўна. Ваганні на гэты конт прыпыніў вядомы евангелісцкі пастар Веніямін Брук (у 2008 годзе дэпартаваны з Беларусі) — «а чаму не?».

Пратрымалася там Дзіна Шаўцова да 28-га сакавіка 2006 года. У гэты дзень яна ў рэшце рэшт «грукнула дзвярыма». І не толькі таму, што яе мужа абсалютна незаконна адправілі на дзесяць сутак за акрэсцінскія краты. Хаця яна і не мела непасрэднага дачынення да «навін», якія тады суправаджалі «намётавы гарадок», прынцыпова не хацелася (нават ускосна) мець адпаведны запіс у працоўнай кніжцы.

У дадзены момант Дзіна Шаўцова цалкам займаецца пытаннямі праваабарончага забеспячэння рэлігійнай свабоды. Яе муж, па сутнасці, тым жа самым, плюс юрыдычная падтрымка розных гаспадарчых структур (зарабляе «на хлеб»).

Напэўна, на гэтым месцы трэба было б паставіць кропку, але так зрабіць перашкаджае фраза, якую Сяргей Шаўцоў пачуў у сталічным Ленінскім судзе: у нас ёсць толькі адна праваслаўная канфесія — царква, усё астатняе — баптысцкія секты...

Каментаваць відавочнае глупства, якое стала амаль дзяржаўнай палітыкай, не буду, таму што «маразм ёсць маразм». Абмяжуюся словамі аднаго кінагероя: гэты шлях не вядзе да Храма...

21.04.12

АНДРЭЙ ЯГОРАЎ

Яго палітычныя каментары час ад часу прыходзяцца даспадобы не ўсім. Самае цікавае, што іх апаненты амаль заўсёды бываюць па розныя бакі палітычных бар'ераў. Адны крытыкуюць, другія ўсхваляюць. І наадварот. Бывае, нават не верыцца, што ў фокусе грамадскай увагі аднолькавыя рэчы.

«Гранітнае» дзяцінства

Андрэй Ягораў нарадзіўся 4 красавіка 1979 года. Яго бацькі (маладыя выпускнікі вышэйшых навучальных устаноў) некаторы час «падарожнічалі» па Беларусі і «аселі» ў гарадскім пасёлку Мікашэвічы Лунінецкага раёна Брэсцкай вобласці, дзе і прайшло дзяцінства будучага палітолага.

Як і многія беларускія мястэчкі, Мікашэвічы знаходзіліся ў габрэйскай «рысе аседласці», што вызначала галоўны накірунак жыцця. Індустрыялізацыя там пачалася толькі ў 60-х гадах мінулага стагоддзя. Тады і пабудавалі знакаміты «Граніт», які стаў «градаўтваральным» прадпрыемствам. Для працаўнікоў завода пабудавалі шматпавярховыя «блочныя» дамы, і з гарадскога пасёлка Мікашэвічы ператварыліся ў горад.

У школу Андрэй Ягораў пайшоў у 1987 годзе, а скончыў яе, натуральна, у 1996-м. Напэўна, на дадзеным перыядзе жыцця падрабязна спыняцца патрэбы не было б, каб на гэты момант не прыходзіўся фініш існавання СССР і панавання камуністычнай ідэалогіі.

Акцябронкам і піянерам Ягораў яшчэ паспеў пабыць, а вось камсамольцам — не. Пачалася Незалежнасць. Ідэалагічныя канструкты савецкага ладу рухнулі, і ў настаўнікаў, як і ў вучняў, з'явілася магчымасць нешта абмяркоўваць, абіраць.

Напрыклад, мову выкладання той жа матэматыкі. Андрэй Ягораў хацеў, каб ёй была беларуская, але ён быў адзіным у класе, таму застаўся «великий и могучий». Астатнія, мабыць, спужаліся перакладу звыклых тэрмінаў на беларускую мову...

Бурлівае юнацтва

Тым, хто вучыўся ў тыя гады, можна толькі шчыра зайздросціць, бо ні раней, ні зараз такой «вольніцы» ў навучальным працэсе не назіраецца. Сёння цяжка нават уявіць, што тады з аднадумцамі Ягораў выпускаў школьную газету, якая называлася «Правда-матка». Раздрукоўвалі яе на каляровым прынтары.

Нічога непрыстойнага там не пісалася, але на той момант у яе быў вельмі «востры» змест. Газета вісела на адпаведным стэндзе звычайна хвілін 10 — адзін перапынак паміж урокамі. Такой была рэакцыя на крытыку школьнай адміністрацыі.

«Рэдакцыйны калектыў» складаўся не толькі з аднакласнікаў Андрэя — былі вучні і другіх класаў. Называлі яны сябе «чараватымі карузлікамі» (казачныя дробныя чэрці — заўвага аўтара). Ёсць такія персанажы ў «Шляхціч Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях» Яна Баршчэўскага. Вельмі актыўныя істоты...

У старэйшых класах паўстала дылема, дзе вучобу працягнуць далей. З аднаго боку былі значныя поспехі па так званых «дакладных» прадметах і ўдзел у алімпіядах па матэматыцы, фізіцы, хіміі, з другога — маніў гуманітарны накірунак. І не толькі таму, што падчас росквіту нацыянальнай самасвядомасці ў іх школе з'явіліся настаўнікі новай фармацыі (напрыклад, адзін з вучняў знакамітага Міхася Ткачова), проста ў гэтым накірунку можна было прынесці больш карысці сваёй краіне.

Напісаў і ледзь не зачырванеў ад пафасу. Напэўна, гэта таму, што сёння моладзь думае выключна прагматычна, а тады рамантычныя настроі так панавалі ў грамадстве, што многія пераканана лічылі — нацыянальнае адраджэнне перамагло назаўсёды і ніякага вяртання «ў Савецкі Саюз» больш не будзе. На жаль, усе мы памыліліся...

Прэстыжнае студэнцтва

Сярэднюю школу Андрэй Ягораў скончыў з залатым медалём, але тады гэта ўжо не дазваляла «здаваць адзін экзамен». Тым больш, што быў абраны суперпрэстыжны факультэт міжнародных адносін БДУ, які толькі-толькі «адпачкаваўся» ад гістфака.

Як вядома, моладзі ўласцівы максімалізм, але справа зусім не ў гэтым. Прычынай празаічнае глупства, якое абумоўлена адсутнасцю адпаведнага досведу — на экзамене па любімай матэматыцы Ягораў страціў адзін бал і не паступіў.

Было гэта летам 1996 года, а восенню Андрэй Ягораў пайшоў на падрыхтоўчае аддзяленне. Па-першае, гэта давала адтэрміноўку ад вайсковай службы. Па-другое, з'яўлялася высокая верагоднасць паступлення на наступны год. Па-трэцяе, дзеці з Чарнобыльскай зоны, да якой тады адносіліся Мікашэвічы, вучыліся бясплатна.

Але адзін з уступаў нечакана замянілі другім (у тыя гады такое бывала даволі часта), і Андрэю Ягораву прыйшлося пайсці на аддзяленне паліталогіі юрыдычнага факультэта БДУ. Так лёс (напэўна, невыпадкова) паставіў яго на шлях, якім ідзе і па гэты дзень.

Неардынарная дыпломная работа дазволіла пасля заканчэння ў 2002 годзе адной вучобы адразу заняцца другой. Андрэй Ягораў атрымаў накіраванне ў магістратуру, дзе адвучыўся яшчэ год. Потым была яшчэ аспірантура, але абараніцца ён не змог. Дакладней, у гэтым больш не было ніякага сэнсу, бо афіцыйная паліталогія стала часткай афіцыйнай ідэалогіі. Навуковую работу, якая не адпавядае «лізаблюдскім стандартам», у тыя гады (у адрозненне ад нашых) напісаць у дзяржаўных установах яшчэ можна было, а вось абараніць — ужо немагчыма.

Палітолаг Андрэй Казакевіч зрабіў гэта ў Каунасе, у Інстытуце Вітаўта Вялікага. Яго цёзка Андрэй Ягораў нават не стаў марнаваць час.

Новы накірунак

На апошніх універсітэцкіх курсах акрамя непасрэднай вучобы Андрэй Ягораў пачаў займацца тым, што на навуковай мове называецца грамадска-палітычнай дзейнасцю. Напрыклад, валанцёрскай дапамогай толькі-толькі створанаму праваабарончаму цэнтру «Вясна».

Да таго ж будучыя палітолагі ўжо пачалі пісаць артыкулы і задумалі зрабіць часопіс «Палітычная сфера». Ідэя стала рэальнасцю. Ён выходзіць па гэты дзень.

І яшчэ некалькі даволі важных момантаў.

У 1999 годзе Андрэй Ягораў пачаў наведваць Беларускі калегіум, дзе адукацыя была зусім іншай і значна больш цікавай чым у БДУ.

У 2000 годзе ён упершыню наведаўся на семінар, які праводзіў вядомы метадолаг Уладзімір Мацкевіч. Спадабалася, аднак тады Андрэй Ягораў яшчэ не ведаў (і не мог ведаць), што праз пяць год будзе працаваць побач з ім. У такіх выпадках звычайна кажуць — «пути Господни неисповедимы».

Прэзідэнцкія выбары 2001 года ў нейкім сэнсе сталі крахам многіх надзей на хуткія перамены і паказалі, што гэта ўлада прыйшла «всерьез и надолго». Больш за тое, з кожным днём станавілася відавочней, што яна не збіраецца «цырымоняцца» з апанентамі.

Таму цалкам зразумела, чаму Андрэй Ягораў прыйшоў у маладзёвы рух «Зубр». І займаўся там у асноўным праваабарончай дзейнасцю. Была наладжана вельмі добрая сістэма збору інфармацыі, усе актывісты былі падрабязна праінструктаваны, кожны меў «памятку» наконт арышту альбо затрымання.

«Зубр» даволі хутка пачаў «пачкавацца», і сёння амаль ва ўсіх палітычных структурах ёсць «зубраняты»... Амбіцыі... Амбіцыі... На жаль, часта яны перашкаджаюць справе..

...Як вядома, на стыпендыю аспіранта пражыць амаль немагчыма, а «даіць» маці Андрэю не дазваляла сумленне. Асабліва, калі ўлічыць яго малодшага (на восем год) брата. Ягораў разумеў, што ў сям'і матэрыяльнае становішча складанае і без яго праблем. Ён пачаў шукаць работу.

З магістэрскім дыпломам не ўзялі ні ў адну прыватную ВНУ. Маўляў, абароніш дысертацыю — прыходзь. Таму яму прыйшлося пайсці працаваць «не па спецыяльнасці» — пільнаваў піўную палатку ў сталічным парку імя Янкі Купалы. Ноччу спаў унутры, раніцай і вечарам растаўляў-збіраў стулы, падмятаў вакол.

Зразумела, зімой такое немагчыма, і ў 2003 годзе Андрэй Ягораў пайшоў працаваць у прыватную кампанію «Юрспект», якая спецыялізавалася вытворчасцю даведкава-прававой сістэмы. Прапрацаваў там да 2005 года, калі Уладзімір Мацкевіч паклікаў яго ў Кіеў, займацца арганізацыйнай работай гульні «Распрацоўка пераможнай палітычнай стратэгіі для Беларусі».

З гэтага пачаўся новы перыяд у яго жыцці. Андрэй Ягораў стаў часткай «каманды Мацкевіча». Жартоўна яны гэта называюць «Агенцтва гуманітарных тэхналогій II».

Дзеля будучыні

Паўтаруся, што не люблю ўзнёслай пафаснасці, але без яе не абысціся, калі гутарка ідзе пра будучыню цэлай краіны. На мой погляд, апазіцыя амаль 18 год не можа перамагчы дзеючую ўладу па той прычыне, што заўсёды імкнецца гэта зрабіць «з наскоку», не падрыхтавана. Забываючы пры гэтым, што з другога боку знаходзяцца не толькі халуі, але і прафесіяналы.

Калі ўзяць усе апошнія прэзідэнцкія выбары, то нават неэксперту зразумела: перамога не адбылася па прычыне адсутнасці адзінай палітычнай стратэгіі. І адзінства ўвогуле. Такое ўражанне, што нехта наўмысна перашкаджае сваім візаві быць паспяховымі, разумнымі, аўтарытэтнымі. І (самае цікавае) апошніх цалкам задавальняе такі «расклад»...

Успамінаю, як мінулай вясной з'явілася прапанаваная «Агенцтвам гуманітарных тэхналогій» «Стратэгія-2012», як варожа яе сустрэлі ў апазі-

цыйным асяроддзі, матывуючы гэта немагчымасцю перамоваў з уладамі, пакуль у краіне ёсць палітзняволеныя. Так то яно так, але ўсё гэта вельмі нагадвае высакародную «адмазку».

І амаль ніхто тады не звяртаў увагу на тое, што галоўнае ў гэтай канцэпцыі — прымусіць размаўляць. Размаўляць на роўных, а не падпарадкоўвацца напісанаму спецслужбамі сцэнару. ТОЛЬКІ ТАК!

Прайшоў год... І што? Сярод апанентаў улады маем яшчэ большы «раздрай», чым быў у сакавіку 2011-га, поўнае разуменне таго, што час быў страчаны амаль марна, і пытанне — колькі можна?

Банальна, канешне, успамінаць пра танцора, якому вечна нешта перашкаджае. Нагадаю толькі, што ў такіх выпадках часцей за ўсё змяняюць не мелодыю, а самога танцора...

09.05.12

СЯРГЕЙ АНТУСЕВІЧ

Некалькі гадоў таму я першы раз размаўляў з Сяргеем Антусевічам і быў уражаны тым што менавіта ў яго паявіўся адзін з першых у Беларусі навігатараў GPS, а цяпер разумею, што ўсе тут цалкам лагічна, бо з самага дзяцінства ён, як кажуць, «сябруе з тэхнікай», а па жыцці яго вядзе другі навігатар — Свабоды.

Першыя арыенціры

Яны паявіліся разам з нараджэннем Сяргея на свет — 16 жніўня 1973 года. Адбылося гэта ў Брэсце. Альбо, як лічаць многія — у Бярэсці.

Калі маці, Галіна Якаўлеўна, успамінае той дзень, заўсёды прыгадвае неверагодную смагу і прэм'еру суперпапулярнага савецкага кінасерыяла «Семнаццаць імгненняў вясны». Знакамітыя кабзонаўскія песні даносіліся з усіх вокнаў.

З пачатку бацька Сяргея Яўген Сяргеевіч , працаваў на электра-механічным заводзе ў Брэсце. Потым яго прызвалі служыць у Латвію, у войскі сувязі, дзе той застаўся на «звышурочную». Неўзабаве перавялі ў Гародню, а потым у якасці саветніка накіравалі ў Афганістан..

Саветнікам дазвалялася браць туды сем'і — моцная ахова плюс адносна спакойная для «шураві» атмасфера першых гадоў «выканання інтэрнацыянальнага абавязку». У Гародні Сяргей скончыў шэсць класаў, а ў 1987 годзе ўжо вучыўся ў Кабуле.

Дарэчы, у суседнім з імі доме з жыў Наджыб, які пазней стане прэзідэнтам Наджыбулой, але запомнілася Сяргею зусім не гэта — кнігі.

Хто памятае, пацвердзіць, што ў савецкія часы гэта быў адзін з самых найбольш распаўсюджаных дэфіцытаў. Каб іх набыць, простым людзям трэба было здаць пэўную колькасць макулатуры і атрымаць адпаведны талончык.

У Кабуле кнігі прадаваліся свабодна. Савецкія выдаўцы вельмі эфектыўна працавалі на аўдыторыю «абмежаванага кантынгенту савецкіх войскаў». Больш за палову багажу сям'і Антусевічаў заўсёды складалі менавіта яны.

Арыенцір — тэхніка

Пасля вяртання з Афганістана бацькоў, Сяргей Антусевіч працягнуў вучобу ў роднай пятай гарадзенскай школе. Пасля яе сканчэння паспрабаваў паступіць у Брэсцкі тэхнічны універсітэт (назва сучасная — *заўвага аўтара*), аднак непаспяхова.

Як звычайна, прыярытэты ў нас змяняюцца з цягам сталення. Спачатку Сяргей Антусевіч хацеў звязаць сваё жыццё з біялогіяй і сельскай гаспадаркай — з захапленнем саджаў нейкія семечкі і ўважліва сачыў за тым, як яны растуць.

Пазней захапіла гісторыя. А яшчэ пазней тое, што звычайна называюць новымі тэхналогіямі.

Гарадзенскі «Азот» быў шэфам іх школы. Калі Сяргей Антусевіч вучыўся ў дзевятай класе, яны падарылі школе персанальны камп'ютар вытворчасці нямецкай фірмы «Шнайдар».

З гэтага моманту цікавасць да тэхнікі ў прыярытэтах перамагла ўсё іншае і свой лёс Сяргей вырашыў звязаць менавіта з ёй.

Пасля няўдалай спробы паступлення Антусевіч вярнуўся ў родную школу, дзе яго з задавальненнем узялі працаваць лабарантам кабінета фізікі. Дарэчы, пазней разам з дырэктарам сваёй школы ён будзе «дэпутатстваваць».

За год работы Сяргей Антусевіч падрыхтаваўся так добра, што наступным летам паступіў адразу ў дзве вышэйшыя навучальныя ўстановы. Добра ўяўляю, як гэта фраза вызывае ў чытачоў (мякка кажучы) «шмат пытанняў», таму адразу ўсё тлумачу.

«Завочна» Сяргей Антусевіч паступіў на матэматычны факультэт Гарадзенскага універсітэта, а «вочна» у Беларускі тэхналагічны інстытут (зараз таксама універсітэт — заўвага аўтара) на інжынера-механіка машын і апаратаў хімічных вытворчасцяў.

Арыенцір — палітыка

Як і для большасці студэнтаў, для Сяргея Антусевіча вучоба пачалася з « на бульбы», якая ў дадзеным выпадку ператварыліся ў два тыдні ўборкі лёну.

1991 год. Пачатак незалежнасці. Хвалі мітынгаў. Бел-чырвона-белы сцяг. Усё гэта не магло не паўплываць на светапогляд будучага прафсаюзнага дзеяча. Да таго ж яшчэ ў школе бацька аднаго з яго аднакласнікаў быў у БНФ, так што «глеба» для іншадумства была ўжо падрыхтаванай.

Таму няма нічога дзіўнага ў тым, што, калі ў 1996 годзе, яго размеркавалі на «Азот», сваё вяртанне ў Гародню Сяргей Антусевіч пачаў з заявы аб сяброўстве ў народным фронце. Дакладней, у яго маладзёвай суполцы, якую ж сам жа і стварыў. Стаў там намеснікам старшыні.

Менавіта ў гарадзенскай суполцы «Маладога фронту» ён пазнаёміўся з будучай жонкай Жаннай. Распісаліся ў лістападзе 1998-га, а трапіла яна туды ў пачатку года.

Дарэчы, Сяргей Антусевіч шмат гадоў з'ўляўся сябрам Сойма БНФ і менавіта з гэтым «брэндам» удзельнічаў ва ўсіх выбарчых кампаніях. Гэта я да таго, што прыналежнасць да афіцыйных «адмарозкаў» не перашкаджае перамагаць. Няважна пад якімі сцягамі змагаецца чалавек, галоўнае тут іншае — падтрымка простых людзей.

І яшчэ. Шчыра кажучы, мяне (як і многіх іншых) сур'ёзна стамілі «пачкаванні» у беларускай апазіцыі. Такое ўражанне, што яны больш змагаюцца паміж сабой, чым з «апошнім дыктатарам Еўропы». Не ў гэтым лі прычыны стабільна малой падтрымкі ў беларускім грамадстве?..

Арыенцір — незалежны прафсаюз

У 90-е гады мінулага стагоддзя незалежныя прафсаюзы было зарэгістраваць значна лягчэй, чым сёння. На «Азоце» афіцыйны статус ён набыў у 1992 годзе, а Сяргей Антусевіч прыйшоў туды ў 1999-м.

Дарэчы, пасля сканчэння ў 1996 годзе свайго універсітэта Сяргей Антусевіч быў размеркаваны на «Азот». Што цалкам зразумела, калі ўлічыць адпаведнае накіраванне на вучобу.

Першы год ён працаваў слесарам, бо вольных месцаў на прадпрыемстве для інжынераў на той час не было. Чаму ўдзячны па наш дзень. Паявілася магчымасць сваімі вачамі убачыць, «як што працуе» і зразумець логіку людзей, якія зарабляюць на хлеб асабістай працай. У універсітэтах гэтаму не вучаць. Пагадзіцеся, досвед вельмі-вельмі каштоўны.

Амаль адразу пасля напісання заявы аб сяброўстве ў незалежным прафсаюзе, Сяргею Антусевічу прапанавалі займацца адукацыйнымі праграмамі. Накірунак важны перш за ўсё таму, што ў галіне працоўнага заканадаўства пастаянна нешта змяняецца.

А праз паўгады яму прапанавалі ўзначаліць арганізацыю.

Акрамя гэтага ў 2007 годзе на сёмым з'ездзе Беларускага незалежнага прафсаюза яго абралі сакратаром-скарбнікам. Звяртаю ўвагу, што гэтая структура з'яляецца толькі адным са складнікаў (самы вялікі) Кангрэса дэмакратычных прафсаюзаў, які ўзначальвае добра вядомы Аляксандр Ярашук.

Працягвалася гэта да красавіка мінулага года, калі на чарговым з'здзе яго абралі віца-старшынём Беларускага Незалежнага прафсаюза. Прабыў на такой пасадзе ён менш за год. 31 студзеня 2012 года на першым

паседжанні пасьля 8-га з'езда БКДП Сяргей Антусевіч быў абраны намеснікам узгаданага раней Аляксандра Ярашука.

Не раз даводзіцца чуць пра неверагодны ціск на сяброў незалежных прафсаюзаў і на гэтым сэнсе ім можна толькі выказаць шчырыя спачуванні. «Азот» у гэтым сэнсе — не выключэнне. Кожны год яго працаўнікі падпісваюць працоўныя кантракты. праходзяць пераатэстацыю і г.д. Адміністрацыя выкарыстоўвае такія магчымасці «адпаведным» чынам.

Калі Сяргей Антусевіч пачаў там працаваць, у незалежны прафсаюзе налічвалася каля 900 чальцоў, сёння іх засталося крыху больш за сотню. Магчыма, такія лічбы камусьці пададуцца даволі сумнымі. Мяне ж шчыра радуюць, бо гэта азначае, што ўлада, не гледзячы на татальныя «зачысткі», калі людзям прапануюць абіраць паміж кавалкам хлеба і асабістымі перакананнямі, на сённяшні дзень не дасягнула «эфекту спаленага поля».

Арыенціры на будучыню

У 2002 годзе была абвешчана кампанія чарговых мясцовых выбараў, якія адбыліся ў годзе наступным, і Сяргей Антусевіч першы раз вырашыў балатавацца. І ніхто з яго бліжэйшага атачэння не стаў з гэтым рашэннем спрачацца.

Выбарчая акруга ў яго была невялікай — усяго сем тысяч выбаршчыкаў, якія ў асноўным жылі ў працоўных інтэрнатах. Хаця там спачатку было тры кандыдаты, асноўным сваім сапернікам ён не без пастаў лічыў тагачаснага першага сакратара гаркаму БРСМ, які лічыўся фаварытам.

Сяргей Антусевіча гэта не засмуціла. Ён перамог ў першым туры, перамог і ў другім. Інакш і быць не магло, бо для выбаршчыкаў ён быў «сваім хлопцам», тым больш, што ўся выбарчая кампанія была пабудавана на прынцыпе «ад дзвярэй да дзвярэй».

Гэтыя словы мне прыходзілася чуць так шмат разоў, што, калі б яны цалкам адпавядалі рэчаіснасці, у краіне даўно быў бы іншы кіраўнік... А так... То лі «дзверы» былі не тымі... То лі не тымі былі тыя, хто да іх падыходзіў... То лі «паходы» паміж імі былі толькі ў папяровых справаздачах...

Шмат даводзілася чуць і пра фальсіфікацыі, у якіх ніхто (са свядомых людзей) ніколі не сумняваўся. Ведала пра іх і каманда Сяргея Антусевіча, але веды яшчэ не азначаюць гарантыю поспеху. Трэба ўмець разумна ім супрацьстаяць. Што і было зроблена.

Да бліжэйшых парламенцкіх выбараў улада ўжо «падрыхтавалася». Напэўна, нехта з мясцовых ідэолагаў добра разумеў, што перамагчы Антусевіча ў чэсным спаборніцтву практычна немагчыма і яго банальна не зарэгістравалі.

Канешне, гэта быў моцны ўдар па ўсёй камандзе Сяргея, аднак на гэтым яны не здаліся. Назіралі за выбарамі так пільна, што ніякіх фальсіфікацый зноў не было. Больш за тое, 52-я гарадзенская выбарчая акруга стала тады адзінай (!!!) у цэлай Беларусі, дзе выбары не адбыліся.

На маю думку, гэта яскравы прыклад таго, як трэба змагацца за сваю перамогу. Зразумела, у праціўнікаў беларускай улады ёсць рацыя скардзіцца на неспрыяльныя ўмовы, але трэба разумець і тое, што яны ніколі не будуць «цяплічнымі». На жаль, сітуацыя ў краіне для апанентаў улады значна пагоршылася ў параўнанню з тым, што было раней, аднак гэта не можа быць «вечным» апраўданнем усіх параз. Сумна, але рэальная работа ў нас даволі часта падмяняецца скаргамі на «крывавы рэжым»...

16.05.12

ЗІНАІДА ЦІМОШАК

Думаю, што існуе шмат людзей, якія лічаць, што ў беларускай апазіцыі многа «генералаў» і мала «радавых». Гераіня гэтага нарыса менавіта «радавая» ў тым сэнсе, што не піярыцца ў СМІ, а сціпла робіць штодзённую, незаўважную працу.

На жаль, многім «правадырам» такая праца патрэбна толькі для чарговых тэлевізійных сюжэтаў.

Вясковае дзяцінства

Зінаіду Цімошак нават пры вельмі вялікім жаданні нельга назваць «столичной штучкой». Нарадзілася яна 27 чэрвеня 1955 года ў вёсцы Аксаміты Капыльскага раёна Мінскай вобласці. Апрача яе ў сям'і было яшчэ чацвёра дзяцей. Амаль усе сталі настаўнікамі, што цалкам зразумела, калі ўлічыць, што большасць іх сваякоў выкладала ў школе. Калі ўсе збіраліся за адным сталом, атрымліваўся «сямейны педсавет».

Настаўнікамі былі і бацькі Зінаіды Цімошак. Маці Марыя Васільеўна мела «нямецкія карані». Яе продкі сталярнічалі ў Радзівілаў. Яна выкладала геаграфію ў вясковай школе. Хадзіла на работу за пяць кіламетраў ад вёскі, дзе жыла.

Бацька Вячаслаў Іванавіч даносіў да вучняў беларускую мову і літаратуру. Падчас вайны ён быў партызанам. Захварэў і стаў інвалідам. У юнацтве сябраваў з пісьменнікам Янкам Скрыганам. Любіў слухаць радыё «Свабода» і «Голас Амерыкі».

Шмат гадоў таму Зінаіда Цімошак расказвала мне, як сялянскія дзяўчынкі тых гадоў выраблялі для сябе лялькі — пачатак кукурузы заварочвалі ў анучкі. І любілі іх не меней, чым сучасныя дзяўчынкі любяць «Барбі».

Інтарэсы ў дзяцінстве мела markedly рознабаковыя. Запоем чытала кніжкі, кампаніі хлапчукоў ахвотна прымалі яе ў свае каманды падчас гульняў у футбол і хакей. У дзяцінстве Зінаіда Цімошак часта залазіла на верхавіны дрэваў і чытала там кнігі, чым наганяла на дзяўчынак аднагодак жах.

«Сямейны» выбар

Першапачаткова Зінаіда Цімошак паступала ў прэстыжны інстытут (зараз універсітэт) замежных моў, але не прайшла па конкурсу. Не хапіла палову бала.

Каля года працавала на Мінскім шарыкападшыпнікавым заводзе, дзе ёй прапаноўвалі паступаць у РТІ, а потым настаўніцкія «гены» падказалі іншы шлях — педінстытут.

Зінаіда Цімошак абрала «гісторыю і замежную мову», бо добра ведала нямецкую. У будучым Зінаіду неаднаразова будуць выкарыстоўваць у якасці перакладчыка, а часам і гіда.

Размеркаванне атрымала ў вёску Вёска Салігорскага раёна. Праз два гады выйшла замуж за бухгалтара мясцовага калгаса, які даволі часта мя-

няў месца жыхарства і працу. Так яна апынулася ў пасёлку Вежы Слуцкага раёна Мінскай вобласці, дзе пражыла 19 гадоў.

Некалі аўтару гэтых радкоў пашанцавала там пабываць. Цудоўныя мясціны. Пасёлак быў пабудаваны для чарнобыльскіх перасяленцаў. З абароны іх правоў у другой палове 90-гадоў і пачалася грамадска-палітычная дзейнасць Зінаіды Цімошак.

Вясковае іншадумства

Справа ў тым, што вяскоўцам забаранялі прыватызаваць новыя кватэры, што значна пагаршала матэрыяльнае становішча. Да таго, як да далучылася Цімошак, яны беспаспяхова змагаліся ўжо тры гады.

За два месяцы жанчына прайшла разам з імі амаль усе ўладныя структуры (у тым ліку і Амiністрацыю Прэзідэнта) і зразумела, што з камуністычным мінулым у нашай краіне развітвацца не збіраюцца.

Па сутнасці, гэта стала штуршком да адкрытага змагання з мясцовай бюракратыяй, у працэсе якога Зінаіда далучылася і да палітычнай дзейнасці.

Да 1996 года жанчына жыла прыватным жыццём. Пасля разводу з мужам выхоўвала дачку, працавала ў школе. Мела шмат сялянскіх клопатаў, вырошчвала садовыя суніцы на продаж.

На прэзідэнцкіх выбарах прагаласавала за Зянона Пазьняка. Вабіла праграмма па Адраджэнню Беларусі. Выбіраючы паміж Кебічам і Лукашэнкам, зрабіла выбар на карысць цяперашняга прэзідэнта. Хацелася пераменаў. Але ўжо падчас першага з'яўлення яго на экране тэлебачання спужалася за будучыню Беларусі.

Падчас восеньскага рэферэндуму 1996 года ўласнаручна прымацавала на дзвярах школы, дзе павінна было праходзіць галасаванне, артыкул Паўла Шарамета «В Беларуси грядет «новый порядок». Удастся ли перед ним захлопнуть дверь?».

У разгар рэферэндуму аб наданні прэзідэнту асобых паўнамоцтваў, калі на школьнай сцэне весела спявалі і скакалі заезджыя артысты, з некалькімі аднадумцамі на кухні спраўляла трызну па незалежнай Беларусі.

Калі ў 1997 годзе пачаўся збор подпісаў за стварэнне «Хартыі», Зінаіда Цімошак не толькі паставіла асабісты аўтограф, але і сагітавала яшчэ больш за 60 землякоў. У дапаўненне да артыкулаў Хартыі вяскоўцы дапісалі яшчэ адзін пункт — «Супраць паліцэйскай дзяржавы».

Можна толькі ўявіць, колькі негатыўных эмоцый гэта выклікала ў мясцовага начальства. Цалкам зразумела, чаму з гэтага моманту колькасць праверак настаўніцкай дзейнасці Цімошак значна ўзрасла. Не ўлічылі яны толькі два моманты.

Першы — характар Зінаіды Цімошак. З самага пачатку сваёй працоўнай дзейнасці яна не «лебязіла» перад рознымі правяраючымі і ніколі моўчкі не «праглынала» абразы.

Другі. Гэта быў не той чалавек, які будзе трымацца «да пасінення» (на жаль, так бывае са многімі) за сваё працоўнае месца. Нягледзячы на прэссінг, працягвала на ўроках гісторыі і курса «Чалавек. Дзяржава. Грамадства» тлумачыць накірункі развіцця нашай дзяржавы.

Пасля ўвядзення кантрактнай сістэмы адбілася ад спробы звальнення «по истечению срока контракта». Дабілася таго, што замест звальнення з ёй быў падпісаны кантракт на большую колькась гадоў, чым з іншымі настаўнікамі. Але чапляцца за школу не стала. Сказаліся нервовыя перагрузкі, і праз год пасля падпісання новага кантракта пайшла на пенсію па выслузе гадоў.

Маральна-палітычны выбар

Сказаць, што пасля падпісання «Хартыі-97» Зінаідзе Цімошак было цяжка працаваць, — значыць нічога не сказаць. Не проста цяжка, а ВЕЛЬМІ цяжка. Асабліва, калі ўлічыць той момант, што вёска лічыцца традыцыйным апірышчам дзейнага прэзідэнта. А тут такое «выключэнне»...

Больш за тое, пасля падпісання аднаго з самых вядомых апазіцыйных дакументаў Зінаіда атрымала па пошце пагрозы фізічнага знішчэння. Невядомыя аўтары пагражалі, што «ёй вынесены прысуд. У адказ яна ўступіла ў адну з самых вядомых апазіцыйных структур — Аб'яднаную грамадзянскую партыю, у шэрагах якой прабыла да 2001 года.

Для ўлады гэта была аплявуха, якую не даруюць і не забываюць. На мой погляд, менавіта ў той час першы раз мясцовыя чыноўнікі добра запомнілі прозвішча Цімошак. Запомнілі, каб «вярнуць «пазыку» праз 15 год...

У працяг падобных «аплявух» можна дадаць і актыўны збор подпісаў у падтрымку Міхаіла Чыгіра на прэзідэнцкіх выбарах 2001 года, узначальванне ініцыятыўнай групы яго жонкі на парламенцкіх выбарах у Слуцку ў 2000 годзе.

Калі ў 2001 годзе з'явіўся адзіны апазіцыйны кандыдат у прэзідэнты, кіравала яго агітацыйнай і наглядальнай кампаніяй у Слуцкім раёне. Пад яе кіраўніцтвам актывісты пабывалі і пагутарылі з людзьмі амаль ва ўсіх вёсках Слуцкага раёна.

Пасля актыўна удзельнічала ў зборы подпісаў за Зянона Пазьняка, за падтрыманне беларускай мовы на дзяржаўным узроўні.

І увогуле, Зінаіда Цімошак прымала (у розных якасцях) удзел ва ўсіх выбарчых кампаніях. А гэта больш, як дзесяць год.

Надзвычайнае здарэнне мясцовага масштабу

Адбылося яно летам 2009 года.

На той час Зінаіда Цімошак цалкам пераключылася на грамадскую дзейнасць. Дакладней, на тую яе частку, якая датычыцца непасрэдна вырашэння штодзённых людскіх праблем. Маюцца на увазе ямы на дарогах, лямпачкі ў пад'ездах, рамонт дамоў, судовыя працэсы і да т.п.

Як і трэба было чакаць, чыноўнікі розных узроўняў не на жарт нерваваліся, калі на канвертах бачылі Зінаіды не па-настаўніцкаму дробны почырк. І як радаваліся, калі бяда здарылася менавіта ў яе.

У той дзень дома яе не было. В падвале дома прарвала трубу і чорная вада з мазутам затапіла двухпакаёвую кватэру Цімошак, якая месцілася на першым паверсе. Шкада, што Казімір Малевіч намаляваў свой знакаміты «Чорны квадрат» значна раней. У той дзень у слуцкім пасёлку «Вежы» для яго таленту была вельмі красамоўная «натура»...

Аднак чорны колер мазуту не ўся бяда, якая звалілася (дакладней, паднялася) на галаву Зінаіды Цімошак. Высветлілася, што ў нас, як заўсёды, няма «крайніх».

І справа не толькі ў тым, што жыллёва-камунальныя гаспадаркі любяць атрымліваць грошы і ні за што пры гэтым не адказваць. З падвала шматпакутнага дома ўсплыло не тое, што ў тэкстах часта абазначаюць шматкроп'ем, а вельмі «ВЯЛІКАЯ ПАЛІТЫКА».

Аказваецца, у апошнія гады прыгожы «чарнобыльскі» пасёлак стаў паказушным аграгарадком. То бок з балансу мясцовага калгаса яго знялі, а афіцыйнага новага гаспадара не прызначылі. І ніхто да здарэння з парывам трубы пра гэта не памятаў. Альбо не хацеў памятаць...

Пераказваць далейшыя падзеі няма сэнсу па той прычыне, што друкаваныя словы пра выратавальнае «адно акно» і «сацыяльную справядлі-

васць» у нас можна ўбачыць ТОЛЬКІ ў дзяржаўных газетах і пачуць ТОЛЬКІ па дзяржаўнаму тэлебачанню...

Тым не меньш праваабаронца здолела сябе абараніць праз суд і атрымаць кампенсацыю матэрыяльных і маральных стратаў...

Церні забытых могілак

Напрыканцы 2009 года Зінаіда Цімошак была вымушана перабрацца ў Слуцк. З гэтага моманту пачалося яе гарадское жыццё. Хаця (як і раней) у вёсках яна бывае даволі часта. Людзям трэба дапамагаць. І не толькі жывым.

Адзін пералік апошніх яе справў (у большасці грамадзянска-праваабарончага кшталту) зойме даволі шмат плошчы, таму я спынюся толькі на тым, што стала прычынай непрыемнасцей апошняга часу.

Гутарка пра могілкі. Дакладней, пра тое, у якім стане тыя знаходзяцца.

Зінаіда Цімошак лічыць, што адносіны да продкаў — гэта адзін з паказчыкаў культурнага стану грамадства. Дзякуючы кампаніі «Кветкі замест асоту», пад патрабаваннем аб прывядзенні беларускіх вясковых могілак у парадак у Слуцку было сабрана больш за 3000 подпісаў, а у краіне — больш за 5000.

У выніку ўсе аблвыканкамы атрымалі даручэнне ад Міністэрства ЖКГ навесці парадак на месцах пахванняў і па магчымасці пачаць выконваць Закон аб пахаваннях: стварыць спецыялізаваныя брыгады альбо перадаць вясковыя могілкі на баланс ЖКГ.

Аднак, ў Слуцку ўлады не выконвалі Закон аб пахаваннях па-ранейшаму. Зачыненыя старажытныя могілкі, якія знаходзяцца амаль што ў цэнтры горада і займаюць 5,6 гектараў, улетку выглядаюць жудасна. Магілы, што зараслі хмызняком і бур'янам (у тым ліку і паэта-дэмакрата Альгерда Абуховіча), шакавалі многіх, але толькі Зінаіда Цімошак вырашыла зняць з павесткі дня гэту праблему канчаткова.

Усе спробы навесці там парадак з 2008 года з дапамогай уладаў былі безвыніковымі. Мала вынікаў даў і суд па гэтай праблеме. Таму, калі ў раённым Савеце дэпутатаў прапанавалі Зінаідзе Цімошак «правесці суботнік», яна ўбачыла ў гэтым рэальнае «святло ў канцы тунелю».

Напэўна, нехта разлічваў, што гэта яе спыніць, але ў нашым выпадку ён паспяшаўся.

Зінаіда Цімошак не толькі не адступілася ад сваёй ідэі, але і вырашыла засяродзіць на ёй як мага больш увагі. Паколькі менавіта раённы Савет дэпутатаў мог дапамагчы фінансаванню ўпарадкавання могілак, яна запрасіла на мерапрыемства 25 дэпутатаў раённага Савету, напісала ліст з просьбай аб арганізацыі суботніка старшыні раённага Савета, размясціла адпаведную аб'яву ў Інтэрнэце.

1 кастрычніка 2011 года на слуцкіх могілках адбыўся незапланаваны (экстраардынарная рэдкасць) уладамі суботнік. Апошнія (як амаль заўсёды) яго дэманстратыўна праігнаравалі, а вось грамадскія актывісты адной з вядомых структур так званага «трэцяга сектару» прынялі такі актыўны ўдзел, што ён і скончыўся судовымі «разборкамі».

Для кожнага з дэпутатаў (слуцкае ЖКГ сказала пра адсутнасць лапатаў, якімі патрэбна было раскопваць звалкі) актывісты грамадзянскай кампаніі «Наш дом» з іншых гарадоў прывезлі па лапаце, якія з часам ператварыліся ў рэчы «падобныя да крыжоў».

Шмат чуў пра тое, што ў многіх прадстаўнікоў беларускай апазіцыі гэта выклікае толькі адмоўную рэакцыю, але мне не хацелася б быць тут суддзёй. Як кажуць, што зроблена, то зроблена. Тым больш, што далей у гэтай гучнай гісторыі будуць і сапраўдныя суддзі.

Дэпутаты на суботнік не прышлі, а пасля напісалі адпаведныя заявы ў мясцовы РАУС, дзе саставілі адміністрацыйны пратакол. 25 лістапада 2011 года адбыўся адміністрацыйны суд, які пакараў Зінаіду Цімошак штрафам у памеры 700 000 беларускіх рублёў.

Некаму гэтага паказалася мала, і чацвёра «народных выбраннікаў» вясной 2012 года зноў звярнуліся ў суд. Трое прасілі кампенсаваць іх «маральныя страты» 5 мільёнамі рублёў, а адзін запатрабаваў 7 мільёнаў. У судзе гэтыя вялікія сумы ператварыліся зноў у 700 000.

І нікога не засмуціў той факт, што засудзілі «без віны вінаватую», а міліцыянты, якія прысутнічалі на могілках, перашкаджаць «правапарушэнню» ўвогуле не сталі і не склалі ніякіх адміністрацыйных пратаколаў.

Аднак зараз я хачу сказаць не пра гэта, бо, якую нішу ў нашым грамадстве сёння займаюць суды, і так добра вядома.

Уразіла, што тыя, хто па сутнасці «падставіў» Зінаіду Цімошак, не сталі дзейнічаць па агіднаму прынцыпу « я не я, і кабыла не мая». Больш за тое, прама ў судзе засведчылі сваю прыналежнасць да інцыдэнту. У дадзены момант ідуць розныя «касацыі», таму я не буду пакуль называць канкрэтных назваў і прозвішчаў. Але з задавальненнем гэта зраблю, калі будзе пастаўлена канчатковая кропка.

Калі нехта думаў, што судовы пераслед спыніць былую сельскую настаўніцы, ён зноў банальна памыліўся. Як спявалі ў адной савецкай песні, «и вновь продолжается бой». Да і не магло быць інакш, бо, як вядома, бітвы выйграваюць не генералы, а радавыя...

23.05.12

ЖАННА ЛІТВІНА

Многія чулі, як Жанна Літвіна называла сябе «маці ўсіх зачыненых радыёстанцый». Горкая іронія датычыць перш за ўсё радыёстанцый «Беларуская маладзёжная» і «Радыё 101,2». Так, улады зрабілі шмат, каб змусіць іх замаўчаць, але гэта не канец, а толькі часовы перапынак. І Жанна Літвіна застанецца ў найноўшай гісторыі Беларусі як таленавіты радыёжурналіст і арганізатар новай свабоднай журналістыкі. Не толькі на радыё.

У 1995 годзе яна стварыла і ўзначаліла адну з самых буйных і дзеяздольных незалежных грамадскіх арганізацый краіны — ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў», якой кіруе да сённяшняга дня. І не таму, што прагне ўлады. Колькі разоў ужо рабіла спробы саскочыць, вярнуцца да творчай журналістыкі — усё ніяк не адважыцца. Бо ўсе добра разумеюць, што гэта якраз той выпадак, калі «больш няма каму». Канешне, ахвотных знайсці можна. Але хто тады знойдзе праз пару гадоў саму БАЖ?..

Першы выбар

Жанна Мікалаеўна Літвіна (дзявочае прозвішча — Залозная) нарадзілася ў Мінску 30 жніўня 1954 года. Па выпадковым супадзенні Жанна Літвіна нарадзілася ў адзін і той жа дзень і год з тым чалавекам, які стане першым прэзідэнтам Беларусі. Хаця лёсы іх будуць перасякацца, жыццёвыя шляхі яны абяруць дыяметральна супрацьлеглыя.

Бацькі Жанны ў той час жылі ў вёсцы Вадапой, што бліз беларускай сталіцы. Таму вучыцца ў 1961 годзе Жанна пачала ў мясцовай школе, дзе маці працавала завучам. І толькі праз паўгода, калі сям'я пераехала ў Мінск, дзяўчына пайшла ў мінскую школу №42. Бацька Жанны Мікалай Залозны быў даволі вядомым мастаком, прычым не толькі ў Беларусі. Ён выкладаў жывапіс у Беларускім тэатральна-мастацкім інстытуце. Таму было б цалкам лагічным, калі б дзве дачкі пайшлі па яго слядах. Але маляваць пачала толькі Наталля, якая зараз жыве і працуе за межамі краіны.

Жанна выбрала журналістыку. Чаму? Рана адчула, што ёй было прасцей і лягчэй расказваць аб нечым словамі, чым фарбамі. У 1976 годзе скончыла факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і пачала працаваць у сістэме Дзяржтэлерадыё. Як пішуць у анкетах, «прайшла шлях ад малодшага да галоўнага рэдактара Галоўнай рэдакцыі вяшчання для моладзі». У 1984 годзе ўзначаліла радыёстанцыю «Беларуская маладзёжная», а праз дзесяць гадоў, ужо ў іншай Беларусі, стала генеральным дырэктарам закрытага акцыянернага таварыства «БМ-Інфарм».

Маральны выбар

Прыступкі журналісцкай кар'еры часам выглядаюць вельмі прывабна, але па сутнасці гэта азначае быць начальнікам над тымі, хто часам ведае не менш за цябе. Да таго ж, на начальніку ляжыць увесь клопат аб фінансаванні праекта. Дарэчы, ЗАТ «БМ-Інфарм» было створана толькі пасля таго, як радыёстанцыя «Беларуская маладзёжная» існаваць перастала і з радыё ператварылася ў газету. А праз некалькі гадоў спыніла выхад і яна. У 2000 годзе ЗАТ «БМ-Інфарм» было ліквідавана.

На прыпынку «Беларуская маладзёжная» якраз упершыню і перакрыжуюцца шляхі Жанны Літвіной і кандыдата ў прэзідэнты Аляксандра Лукашэнкі. «БМ» была ці не адзінай станцыяй на дзяржаўным радыё, якая адважылася даць яму магчымасць выступіць у прамым эфіры.

Гэта не спадабалася тагачаснаму кіраўніку ўрада Вячаславу Кебічу. У 1994 годзе, напярэдадні выбараў, радыёстанцыя была зачынена. Чым кіравалася Жанна Літвіна? Прынцыпам свабоды слова. Вернасць яму, па вялікім рахунку, заўсёды на карысць грамадству, нават калі наступствы ў тым ці іншым выпадку прадугледзець складана. Потым сам Кебіч неаднаразова выказваў шкадаванне адносна свайго стаўлення да «Беларуская маладзёжнай» і наогул да незалежных СМІ.

Новае кіраўніцтва, нягледзячы на той факт, што падчас выбарчай кампаніі Жанна Літвіна была ў ліку давераных асоб Станіслава Шушкевіча, паспрабуе прыцягнуць яе на свой бок, але тая адмовіцца. Мабыць, раней за іншых зразумее, што мадэль савецкай сістэмы арганізацыі СМІ хутка будзе зноў запатрабавана.

Не буду распавядаць пра сумныя лёсы зачыненых газет, інфармацыйныя «зачысткі», пастаянны эканамічны ціск на незалежныя СМІ і г.д. Скажу толькі пра адно: Беларусь на сёння ці не адзіная краіна ў Еўропе, дзе навіны ідуць у запісе, а не ў прамым эфіры. Атрымліваецца, па Булгакаву, «осетрина второй свежести».

У 1973 годзе студэнтка журфака Жанна Залозная пазнаёмілася са сваім будучым мужам Аляксеем Літвіным. Адбылося гэта ў бібліятэцы. Свайго нарачонага Жанна спачатку пачула, а потым убачыла. Справа ў тым, што Аляксей Літвін быў у той час ваенным і, зразумела, насіў форму. Уявіце: чытальная зала, цішыня і цоканне афіцэрскіх ботаў... 5 кастрычніка 1974 года яны распісаліся. Зараз доктар гістарычных навук, прафесар Аляксей Літвін працуе загадчкам аддзела ваеннай гісторыі і міждзяржаўных адносін Інстытута гісторыі Акадэміі навук. Але ён не толькі гісторык. Артыкулы за яго подпісам перыядычна з'яўляюцца не толькі ў спецыяльным друку, але і ў папулярных выданнях. Гэта адказ на пытанні тых, хто цікавіцца яго сяброўствам у Беларускай асацыяцыі журналістаў.

Дарэчы, на адным з першых з'ездаў БАЖ толькі адзін чалавек прагаласаваў супраць чарговага абрання Жанны Мікалаеўны прэзідэнтам (тады яшчэ менавіта так) арганізацыі. Ім быў Аляксей Літвін.

Пасля звальнення з дзяржаўнага радыё разам з аднадумцамі ў 1994 годзе Літвіна заснавала мінскую гарадскую радыёстанцыю «Радыё 101.2 FM», якая праіснавала крыху больш за год. У жніўні 1996 года яе зачынілі, матывуючы тым, што «частоты перашкаджаюць працаваць урадавай сувязі».

Паралельна Жанна кіравала мінскім бюро беларускай службы Радыё «Свабода», адкуль праз пяць гадоў па асабістым жаданні сышла, каб стаць адным з кіраўнікоў радыё «Рацыя».

Галоўны выбар

Восенню 1995 года было створана грамадскае аб'яднанне «Беларуская асацыяцыя журналістаў» (БАЖ). Гэтую ідэю Літвіной падказаў тагачасны кіраўнік ПЭН-ЦЭНТРА Карлас Шэрман (на жаль, ужо нябожчык), чалавек з вельмі цікавым і складаным лёсам.

Праз год узнікла традыцыя дарыць Літвіной на розныя святы выявы жабак. Такі экзатычны выбар тлумачыцца проста: абрэвіятуру БАЖ прачыталі наадварот. Першую ЖАБу Літвіной падарыла Вольга Панкратава, на той час выканаўчы дырэктар асацыяцыі. Зараз у калекцыі Літвіной іх ужо некалькі соцень.

Так атрымалася, што з першага дня свайго існавання БАЖ сутыкнулася з тым, што многія успрынялі яе як нейкую палітычную сілу. На меркаванне ўладных чыноўнікаў, там сабраліся ўсе «нячэсныя» журналісты (што абсалютна не адпавядае рэчаіснасці, бо даволі істотная частка сябраў журналісцкай асацыяцыі працуе ў дзяржаўных сродках масавай інфармацыі).

Некаторыя прадстаўнікі апазіцыі жадаюць бачыць журналістаў побач (а лепш наперадзе) з сабой на барыкадах палітычнай барацьбы, што таксама было б непажаданым, бо БАЖ створана з іншымі мэтамі. Словам, калі пра кагосьці кажуць, што ён знаходзіцца паміж молатам і кавадлам, дык гэта пра ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў».

Пра ўзнагароды структуры, дзе сам калісьці знаходзіўся ў складзе кіраўніцтва, пісаць няёмка, але і не сказаць немагчыма. У 2003 годзе ГА «Беларуская асацыяцыя журналістаў» атрымала прэмію «Залатое пяро Свабоды» ад Сусветнай асацыяцыі газет. У 2004 годзе Еўрапейскі парламент узнагародзіў БАЖ прэміяй імя А. Сахарава «За свабоду думкі». У чэрвені 2011 года Атлантычная Рада Злучаных Штатаў Амерыкі ўзнагародзіла БАЖ «Прэміяй Свабоды Атлантычнай Рады».

У траўні 2012 года адбыўся VIII з'езд грамадскага аб'яднання «Беларуская асацыяцыя журналістаў», дзе Жанну Літвіну адзінагалосна (як і на папярэдніх) абралі старшынёй арганізацыі. І зноў запытаюся: «Чаму?» Адкажу, каб не быць абвінавачаным у перадузятасці, цытатай з «Электроннай энцыклапедыі»: «Неисправимый альтруист, готова пойти на самопожертвование ради благородной цели».

30.05.12

ІРЫНА ВІДАНАВА

З самага пачатку работы над гэтым нарысам я ведаў, што ён стане адзіным, які не будзе надрукаваны ў газеце «Новы час». Па прычынах выключна этычных, бо яго гераіня — дачка галоўнага рэдактара выдання, а прозвішча Кароль «страціла», калі выйшла замуж. Аднак мой журналісцкі выбар адбыўся зусім не па гэтай прычыне. І нават не таму, што мы калегі. Проста зрабіць інакш было б цалкам нелагічна, бо Ірына Віданава — вельмі заўважная прадстаўніца грамадзянскай супольнасці Беларусі.

Дзяцінства

З меркавання самой Ірыны, яно было цудоўным. І не таму, што яна нарадзілася пад знакам «Казярога» (10 студзеня 1978 года, Мінск), а таму, што пашчасціла на бацькоў, старэйшага брата, дзядуляў і бабуляў на абодва радаводы.

Дзяцінства праходзіла ў звычайнай двухпакаёўцы сталічнай «Курасоўшчыны». У сямейнай атмасферы прысутнічала не патрыярхальная вертыкаль «бацькі—дзеці», а ўзаемная любоў. Там не крычалі, не чыталі натацый, не павучалі і выхоўвалі, а размаўлялі, спрачаліся, іранізавалі. І чулі адзін аднаго, не зважаючы на ўзрост. Кнігі на паліцах былі не дэталямі інтэр'ера, а элементам паўсядзённага жыцця.

Як патлумачыў мне Аляксей Кароль, узаемаадносіны з дзецьмі яны з жонкай імкнуліся ладзіць на тых жа прынцыпах павагі, што і з дарослымі, толькі з меншым досведам і ведамі.

Што азначала, быць да іх больш уважлівым і пяшчотным, не раздражняцца, але і не сюсюкаць, проста любіць. Самадысцыпліна і самаарганізацыя — не па прымусу, а па ўласным разуменні на сваю ж карысць. Пры такім стаўленні бацькоў, напоўненымі любоўю, павагай ды сапраўдным сяброўствам заўжды былі і застаюцца адносіны паміж Ірынай і яе старэйшым братам Сяргеем.

Аляксея Сцяпанавіча Караля, якому і належыць ідэя гэтай серыі нарысаў, добра ведаюць не толькі журналісты. Кандыдат гістарычных навук, палітолаг, адзін са стваральнікаў партый сацыял-дэмакратычнага накірунку. Менавіта ён рэдагаваў забароненую ўладамі «Згоду» і менавіта ён змог «запусціць» апазіцыйную газету «Новы час». У апошняе дзесяцігоддзе такое амаль немагчыма...

Вольга Мікалаеўна Кароль па адукацыі настаўнік біялогі і хіміі. Але пры гэтым добра ведае літаратуру, мастацтва. Працавала ў харэаграфічным каледжы. Выключна добразычлівая да людзей. Пра такіх кажуць: «Выратоўвае ўвесь свет», бо ўвесь час некаму дапамагае. Удзельніца апазіцыйных дэманстрацый і мітынгаў, хаця наўпрост і не з'яўляецца сябрам нейкай структуры.

Да дзявятага класа вучылася Ірына ў СШ №119 з музычным ухілам. З чатырох год танчыла ў дзіцячым ансамблі «Равеснік». Часткова пад уплывам бабулі Лізаветы Андрэеўны Полазавай. Паходзіла бабуля са шляхецкай французска-расійскай сям'і і лічыла, што дзяўчына павінна быць вы-

сокаадукаванай, у тым ліку, пры любой прафесіі, умець іграць на нейкім музычным інструменце, танчыць (быць грацыёзнай) і валодаць хаця б адной замежнай мовай.

Музыкай і танцамі ў дадатак да стандартнай школьнай праграмы Ірына займалася з асалодай, але так склаўся яе лёс, што ўсе каштоўнасці бабулі дапамаглі ў прафесійным развіцці дзяўчыны і сталі часткай яе АСОБЫ.

Першае выпрабаванне

Пасля заканчэння дзевяці класаў Ірына паступіла ў Ліцэй БДУ на «гісторыю і філалогію», дзе традыцыйна быў «шалёны» конкурс. Я не пра « конкурс пап и мам». На той час гэта была ўстанова новага фармату, а яе стваральнікамі былі людзі высокіх памкненняў з марай замест школы савецкай казёншчыны стварыць школу не толькі глыбокіх ведаў, але і ліцэйскага духу — свабоднай думкі, самакіравання, вольналюбства.

Адзін толькі штрых з ліцэйскага жыцця таго першага перыяду: на вечарынах, што ладзілі выключна ліцэісты, абавязкова былі і пародыі на выкладчыкаў, у тым ліку на тагачаснага дырэктара ліцэя Генадзя Уладзіміравіча Пальчыка. «Блат» тут не вырашаў анічога... Паступіць у ліцэй — не самае галоўнае... Там яшчэ трэба было паспяхова вучыцца...

Ірына паступіла ў ліцэй у 1992 годзе, а скончыла ў 1994. Менавіта на той час прыходзяцца першыя крокі незалежнасці нашай краіны і ўсталявання дэмакратычных свабод. Хто памятае, пацвердзіць, што гэта была сапраўдная (і моцная) хваля нацыянальнага адраджэння. Шматлікія мітынгі. «Талака». Першыя кнігі Уладзіміра Арлова.

Спадзяюся, астатнія літаратары не пакрыўдзяцца на мяне за такі «ланцужок». А прозвішча паважанага мной пісьменніка я ўзгадаў перш за ўсё па той прычыне, што менавіта па яго творах Ірына рыхтавалася да ўступных іспытаў у ліцэй.

Праз два гады вучобы паўстала праблема выбару паміж гісторый і філалогіяй. Перамог першы накірунак, і ў 1994 годзе Ірына Кароль паступіла на гістфак БДУ. Падчас студэнцтва яна выйшла замуж і стала Віданавай. Менавіта гэта прозвішча больш вядома і ў нашай краіне, і за мяжой, таму ў далейшым я буду выкарыстоўваць толькі яго.

І яшчэ. Пачатак дзевяностых гадоў мінулага стагоддзя адзначаны павышанай увагай да ўсяго нацыянальнага і ў нейкім сэнсе нават новай хваляй беларусізацыі. У ліцэі Ірына вучылася выключна на беларускай

мове. І нават ва ўніверсітэце на гістарычным факультэце існавалі дзве плыні — з беларускай мовай навучання (якую і абрала Ірына) і з рускай. Але ўжо з другога курса, нягледзячы на пратэсты студэнтаў, многія лекцыі пад рознымі падставамі, у якасці выключэння (напрыклад, з-за адсутнасці адпаведных беларускамоўных спецыялістаў), сталі чытацца на рускай мове.

Пасля 1994 года выключэнне стала правілам.

Новы час

Гэта не назва газеты. Гэта — перыяд жыцця.

Навуковым кіраўніком Ірыны на гістарычным факультэце БДУ быў Павел Алегавіч Лойка. Цудоўны чалавек і ў вышэйшай ступені прафесіянал, якіх зараз становіцца ўсё менш і менш... На жаль, некалькі гадоў таму ён пакінуў гэты свет.

Пад яго кіраўніцтвам Ірына Віданава напісала ўсе свае навуковыя працы падчас вучобы ва ўніверсітэце і паступіла ў аспірантуру. Яшчэ на чацвёртым курсе яе запрасілі выкладаць. Спачатку гэта быў філіял Ліцэя БДУ, потым сам Ліцэй, а потым выкладала і ў самім універсітэце. Спецыялізацыя — беларускае сярэднявечча.

Адсюль і з'ехала працягваць вучобу ў Злучаныя Штаты Амерыкі. Прычым, не па «апазіцыйнай лініі», а самым, што ні ёсць афіцыйным чынам. Выйграла конкурс на стыпендыю, заснаваную сенатарам Эдмундам Маскі. Адбылося гэта ў 2004 годзе, то бок тады, калі стаўленне ўлады да ўсяго замежнага было ўжо, мякка кажучы, не вельмі станоўчым.

У Інстытуце палітычных даследаванняў Універсітэт Джонса Хопкінса Ірына Віданава скончыла магістратуру. Асноўная частка інстытута (кампус) месціцца ў Балтыморы (штат Мэрыленд), які знаходзіцца ўсяго ў 40 хвілінах ад Вашынгтона, дзе дзяўчына вучылася яшчэ і ў Вышэйшай школе міжнародных адносінаў (SAIS). Вынік — дыплом магістра публічнай палітыкі і міжнародных адносінаў. І менавіта Ірыне аднакурснікі даручылі (па традыцыі — па выніках таемнага апытання) выступіць з развітальнай прамовай на выпускной цырымоніі.

Паралельна з навучаннем, каб у дадатак да акадэмічных ведаў атрымаць практычны досвед, Ірына працавала ў шэрагу міжнародных даследчыцкіх праектаў і вядучых аналітычных цэнтрах, а таксама ў важны для

Беларусі выбарчы 2006 год стала вашынгтонскім карэспандэнтам беларускай службы Радыё Свабода.

Па заканчэнні вучобы яна атрымала некалькі прапаноў застацца на працу ў ЗША, але падзякавала і вярнулася ў Беларусь. Ёй зноў прапанавалі выкладаць у БДУ, аднак Ірына ўжо па-іншаму бачыла свой далейшы шлях.

Уваходны квіток

Яшчэ студэнткай БДУ Ірына неяк завітала ў Задзіночанне беларускіх студэнтаў (ЗБС). Той візіт і стаўся своеасаблівым «уваходным квітком» у «трэці сектар». Падчас размовы з Алесем Міхалевічам, які тады быў старшынёй ЗБС, яна мімаходзь прыгадала, што некалі хацела паступаць на журфак. Той і прапанаваў ёй рэдагаваць бюлетэнь «Студэнцкая думка», зрабіць з яго паўнавартасны часопіс.

Моладзь у такіх выпадках кажа «у-п-с», бо акрамя назвы, кароткай архіўнай гісторыі бюлетэня і ўмеючага вярстаць тэксты аднаго з заснавальнікаў ЗБС Зміцера Вайцеховіча ў актыве Ірыны Віданавай больш нічога не было. У тым ліку і ўласнага адпаведнага досведу.

Так з 1998 года, па словах самой Ірыны, яна «прыляпілася» да журналістыкі. У 1999 годзе часопіс «Студэнцкая думка» атрымаў афіцыйнае пасведчанне аб рэгістрацыі, якое было анулявана Міністэрствам інфармацыі ў 2003 годзе.

Часопіс працягваў выходзіць у андэграўндзе, але ў лістападзе 2005 года яго «зачысцілі» канчаткова. Гучна канфіскавалі ўвесь наклад па той прычыне, што фарба, якой ён быў надрукаваны, быццам бы ўтрымлівала атрутныя рэчывы.

Іншым разам забароны і рэпрэсіі стымулююць крэатыўную думку. У 2006 годзе рэдакцыя прыдумала новы фармат часопіса. Прынцыпова новы не толькі ў Беларусі, але і ў свеце — лічбавы, на кампакт-дысках. Сярод моладзі ён хутка набыў папулярнасць. Змянілася таксама назва — «Мультымедыйны часопіс 34». Скарочана — «34 Мэг», а для тых, хто аддае перавагу замежным мовам, — «34 Multimedia magazine». Тым жа, хто лічыць сябе заядлым юзерам, больш вядомы яго адрас у інтэрнэце — www.34mag.net.

Прыходзілася чуць розныя тлумачэнні наконт новай назвы, таму з задавальненнем раз і назаўсёды (спадзяюся) пастаўлю словамі самой Ірыны

Віданавай тут канчатковую кропку: «Лагатыпам «Студэнцкай Думкі» былі стылізаваныя літары CD. Каб захаваць гістарычную сувязь паміж друкаваным выданнем і яго рэінкарнацыяй як мультымедыйнага часопіса на CD, падчас адной з дыскусій у рэдакцыі прыдумалася назва 34, паколькі літары C і D маюць парадкавыя нумары 3 і 4 у лацінскім алфавіце».

Наканаваны накірунак

Я не згодны з распаўсюджаным меркаваннем, што нашы тыя ці іншыя жыццёвыя метамарфозы вызначаюцца толькі «выпадковым збегам абставін». Ёсць яшчэ і ўласны выбар, уласная воля. Калі б Ірына Віданава ў 1998 годзе не сустрэла Алеся Міхалевіча, яна ўсё роўна рана ці позна прыйшла б у «трэці сектар», дакладней у яго апазіцыйную галіну, бо такія людзі па вызначэнню, па характару, па інтэлекту не могуць прыняць існуючую «сістэму каштоўнасцей».

У 2000 годзе Ірыне Віданавай прапанавалі стаць міжнародным каардынатарам Асамблеі няўрадавых арганізацый, якім яна і з'яўлялася да 2002 года, а кансультантам гэтай структуры застаецца і па сённяшні дзень. У выбарчым 2001 годзе Ірына была каардынаткай грамадскай кампаніі «Выбірай!», да якой далучыліся сотні арганізацый-сябраў Асамблеі. Невыпадкова, што, калі пачалося «Усходняе партнёрства», дзяўчына ўдзельнічала практычна ва ўсіх мерапрыемствах праграмы ад самага іх пачатку.

У 2003 годзе моладзевы часопіс «Студэнцкая думка» ініцыяваў і правёў моладзевую грамадскую кампанію «Рабі. Сабе. Сам.» Галоўным інфармацыйным партнёрам акцыі стала «Комсомольская правда в Белоруссии» на чале з Юліяй Слуцкай, якая паверыла ў ідэю і энтузіязм сваіх калег з невялікага незалежнага выдання і «аддала» пад кампанію першую паласу адной з самых папулярных газет.

Арганізатары прапанавалі камандам маладых людзей падзяліцца сваёй «Беларускай марай». За тыдзень каля 600 чалавек даслалі 149 эсэ са сваімі марамі аб будучым Беларусі. Тысячы людзей сачылі за ходам кампаніі ў інтэрнэце і на старонках «Комсомольской правды». Журы абрала сем найбольш крэатыўных каманд, якіх запрасілі на серыю майстар-класаў у Мінск.

Пяць дзён каманды-фіналісты працавалі над сцэнарам для відэа- і аўдыяролікаў, якія б сталі своеасаблівым партрэтам і адлюстравалі па-

мкненні маладога пакалення беларусаў. Аўдыяролік пераможцаў агучыў вядомы тэнісіст Максім Мірны. У катэгорыі відэа перамог ролік, які заканчваўся словамі: «Не чакай свайго моманту! Стварай яго сам!».

Менавіта пасля гэтага конкурсу, літаральна на наступны дзень пасля падвядзення вынікаў, Міністэрства інфармацыі і пазбавіла «Студэнцкую думку» пасведчання аб рэгістрацыі. Мабыць, на ўспрыняцце чыноўнікаў мары моладзі аказаліся зусім не тымі, не адпавядаючымі генеральнай лініі БРСМ.

Не раз прыходзілася назіраць (на жаль), як людзі трымаюцца за сваю пасаду. Ірына Віданава наадварот не толькі сама сышла з галоўных рэдактараў мультымедыйнага часопіса «34 Мэг» (засталася толькі заснавальнікам), але і зрабіла ўсё магчымае, каб «да руля» прыйшла маладая каманда. Пагадзіцеся, для нашых часоў даволі рэдкі выпадак.

Захапленне новымі ідэямі і іх увасабленне ў жыццё, нягледзячы на складанасці і выклікі, яшчэ адна рыса характару Ірыны. Праект бясплатнай гарадской газеты выношваўся некалькі год.

Пасля працяглага супрацьстаяння Міністэрства інфармацыі на пачатку 2011 года ўсё ж адмовіла ў рэгістрацыі новаму незалежнаму выданню.

Аднак гэта не спыніла творчы працэс. Некалькі месяцаў таму ў сеціве з'явіўся мінскі онлайн-часопіс CityDog.by, які хутка набірае папулярнасць сярод чытачоў.

Увесь час здзіўляюся колькасці накірункаў дзейнасці Ірыны Віданавай. Рэдактар, менеджар, аналітык і эксперт па пытаннях новых медыяў і моладзевай палітыкі, у цэлым фарміравання і развіцця грамадзянскай супольнасці. Аўтар дапаможніка па публічнай палітыцы (першага ў Беларусі) для вышэйшых навучальных устаноў, найперш ЕГУ (у якім Ірына выкладае адпаведны курс), кансультант Універсітэта Лазарскага (Варшава), сябра праўлення БАЖ...

І акцэнты паўсюль выключна станоўчыя, бо ў любой якасці Ірына рабіла ўсё (даруйце таўталогію) вельмі якасна. Але прыярытэтнай сярод іх была, як мне падаецца, журналістыка.

У апошні час чуваць шмат размоў пра тое, што інтэрнэт «пахавае» друкаваныя выданні. Калісьці нешта падобнае казалі пра тэлебачанне і радыё, кіно і тэатр. І вынік, на мой погляд, будзе такім жа. Яскравы прыклад таму — Ірына Віданава, якая з'яўляецца піянерам беларускіх мультымедыйных СМІ, аднак кожны тыдзень з нецярпеннем чакае папяровую газету свайго бацькі.

Замест P.S.

У працэсе работы над гэтым нарысам адбыліся дзве падзеі, пра якія варта нагадаць і тут.

Першая. Мультымедыйны часопіс «34 Мэг» атрымаў міжнародную прэмію Free Media Pioneer Award Міжнароднага інстытута прэсы.

Другая. Дзякуючы «Фэйсбуку», я даведаўся, што ў 2008 годзе на факультэце журналістыкі БДУ была абароненая станоўчая па зместу курсавая работа з назвай «Канцэптуальны аналіз часопіса «Студэнцкая думка», а навуковым кіраўніком курсавой значыўся прафесар Алег Георгіевіч Слука. Той самы, што некалі на пасадзе намесніка кіраўніка прэзідэнцкай адміністрацыі прыдумаў абракадабру наконт дзяржаўнай беларускай ідэалогіі...

Вельмі паказальна, што замежныя адзнакі супалі з «унутрыбеларускімі». Так бывае толькі тады, калі сапраўды — «няма пытанняў».

01.06.12

БАРЫС ЗВОЗСКАЎ

Пачатак гэтага артыкула нарадзіўся ў Праваабарончым цэнтры «Вясна», калі я выпадкова пачуў, як жонка Барыса Ігаравіча Звозскава расказвала Таццяне Рэвяка, што апошнім у сваім жыцці ён чытаў ліст ад Алеся Бяляцкага. У той момант падумалася, што інакш і быць не магло.

Сонечны шлях

Па гараскопу Барыс Звозскаў — «Рыба». Нарадзіўся ён 26 лютага 1949 года, але калі ўлічыць, што гэты задыякальны знак пачынаецца 20-га, то становіцца (з гэтага пункту гледжання) зразумелым, чаму «ранняя рыбка» цягнулася да другой стыхіі — СОНЦА.

Звычайна такіх людзей называюць «жаваранкамі». Гутарка пра тых, хто пачынае працаваць амаль ці не з першымі праменямі сонца. Барыс Звозскаў быў з такіх. Некаторыя нават чулі, як ён скардзіўся на тое, што ў сутках толькі 24 гадзіны. Маўляў, для работы дадатковыя гадзіны дзве былі б вельмі карыснымі.

Але вернемся ў дзяцінства.

Пачалося яно ў расейскім Белагорску (Амурская вобласць), куды вайсковы лёс «закінуў» яго бацьку.

Потым быў Мурманск. Значную частку свайго дзяцінства хлопчык па імені Бора правёў менавіта там.

Шмат часу прыйшлося і на Ленінград, які ў 1991 годзе вярнуў сваю гістарычную назву і зноў стаў Санкт-Пецярбургам. Там жыла бабуля будучага вядомага беларускага праваабаронцы.

Можа быць, гэтая абставіна і стала адной з прычын выбару места пасляшкольнага навучання — Ленінградскі электратэхнічны інстытут.

Да 1987 года Барыс Звозскаў працаваў інжынерам электроннай тэхнікі ў арганізацыі «Каскад» Міністэрства сярэдняга машынабудавання СССР, а потым акалічнасці лёсу прывялі яго ў Мінск, на працу ў канструктарскае бюро дакладнага электроннога машынабудавання (КБДЭМ) якое называюць «мазгамі НПА «Планар».

У аб'яднанне акрамя гэтага бюро ўваходзяць і іншыя структуры. Напрыклад, заводы ў Віцебску, Навалукомлі, Мінску.

Туды ж пасля заканчэння БДУ трапіў і Аляксандр Дабравольскі.

Момант, на мой погляд, прынцыповы, бо з кантактаў паміж гэтымі людзьмі і пачаўся «палітычны» этап у жыцці Барыса Звозскава.

Палітычныя прамяні

Напрыканцы 1980-х гадоў мінулага стагоддзя паявілася надзея на пэўныя перамены ў грамадстве і многія ёй, літаральна, «захварэлі».

У тым ліку і Барыс Звозскаў.

БАРЫС ЗВОЗСКАЎ

У 1989 годзе працоўны калектыў вылучыў Аляксандра Дабравольскага кандыдатам у народныя дэпутаты СССР. Дабравольскі выйграў выбары, дзякуючы моцнай падтрымцы аднадумцаў і нягледзячы на супрацьдзеянне кампартыі. А ў наступным годзе ён разам з Барысам Ігаравічам (і іншымі) стаў адным з стваральнікаў Аб'яднанай дэмакратычнай партыі Беларусі.

Цікава, што стваралася яна не так, як гэта бывае зараз, калі пэўная група людзей гуртуецца вакол канкрэтнага лідэра (бывае групы нават няма — *заўвага аўтара*), а па іншаму прынцыпу. Аднадумцы з розных рэгіёнаў Беларусі пачалі шукаць іншых аднадумцаў і ў рэшце рэшт аб'ядналіся ў канкрэтную структуру, бо добра разумелі, што ў савецкім грамадстве без шматпартыйнасці ніякія перамены немагчымы па вызначэнню.

Калі Аляксандра Дабравольскага абралі ў партыйны савет, то Барыс Звозскаў застаўся без нейкіх прэстыжных пасад. Яго ўвогуле заўсёды цікавіла праца, а не пасады. Праўда, трымацца «ў цені» атрымлівалася не ўвесь час...

Калектыў КБДЭМ абраў яго сваім прафсаюзным кіраўніком і не памыліўся.

Прынцыповасць, непрымальнасць любога негатыва суседнічалі ў характары Барыса Звозскава з канструктыўнасцю, за што яго паважалі і калегі па рабоце, і кіраўніцтва прадпрыемства. Гэта быў той выпадак, калі супрацоўніцтва прафсаюзаў і адміністрацыі, грунтавалася не на кантролі, а на ўзаемнай павазе.

Нагадаю, што тыя падзеі адбываліся на самым фінішы існавання Савецкага Саюза.

Вельмі хутка стала зразумела, што гэтая галіна можа жыць толькі ва ўмовах стабільнага і моцнага знешняга фінансавання.

Пачаліся эканамічныя цяжкасці, а потым уласцівая для тых часоў «кадравая чахарда». І галоўнае — відавочная, поўная залежнасць «Планара» ад бюракратычнай Масквы.

Новае кіраўніцтва замест таго, каб «рухацца» самастойна, кожны раз чакала загадаў «зверху».

Зразумела, што такое становішча не магло задаволіць ні самога Звозскава, ні тых, хто выбраў яго ў прафкам.

Восенню 1992 года ён сышоў з гэтай пасады і стаў працаваць у выканаўчым камітэце новай дэмакратычнай партыі, дзе на той момант ужо кіраваў Аляксандр Дабравольскі.

Збіраючы «фактуру» для гэтага нарыса, я неаднойчы чуў пра незвычайнае пачуццё моманту Барыса Звозскава.

Ён інтуітыўна адчуваў, што трэба рабіць для бліжэйшай будучыні. І абіраў самае галоўнае.

Напрыклад, каб разбурыць манаполію ў грамадстве адзінай камуністычнай партыі, прыняў актыўны ўдзел у стварэнні альтэрнатывы, партыі дэмакратычнага кшталту.

Потым стаў адным з ініцыятараў беспрэцэдэнтнага для Беларусі аб'яднання з Грамадзянскай партыяй Васіля Шлындзікава, што было стартам існавання ліберальнай Аб'яднанай грамадзянскай партыі (АГП).

У пачатку 1996 года з удзелам дэпутатаў беларускага парламента ад АГП быў створаны грамадскі Фонд заканадаўчых ініцыятываў, які павінен быў займацца дзейнасцю па распрацоўцы законаў. І Бырыс Звозскаў стаў яго асноўным арганізатарам.

На жаль, пасля трагічнага для лёсу Беларусі лістападаўскага рэферэндуму была створана цалкам падкантрольная ўладзе Палата прадстаўнікоў і любыя заканадаўчыя ініцыятывы (калі яны не выходзяць з прэзідэнцкай адміністрацыі) сталі практычна непатрэбнымі.

Палітыку па сутнасці выпіхнулі на перыферыю грамадскага жыцця (асабліва апазіцыйную) і аказалася, што па-сапраўднаму абараняць інтарэсы простых людзей больш няма каму. Пасля таго, як гэта стала зразумела, прыхільнікі дэмакратыі вырашылі ператварыць ініцыятывы заканадаўчыя і ініцыятывы прававыя.

Так «Заканадаўчая ініцыятыва» стала добра вядомай «Прававой ініцыятывай», асноўным «маторам» і шматгадовым кіраўніком якой і быў Барыс Звозскаў.

З гэтага моманту ён цалкам сфакусіраваў сваю энергію на абароне правоў людзей.

Праваабарончы золак

Кніга вядомага польскага дысідэнта часоў «Салідарнасці» Чэслава Білецкага называецца «Малы канспіратар». Яна распавядае пра тое, як не трапіць пад рэпрэсіі тым, хто змагаецца за перамены ў сваёй краіне.

Пагадзіцеся, вельмі карысная для нашых умоваў рэч, і цалкам невыпадкова, што менавіта яна так уразіла Барыса Звозскава: той зрабіў усё

магчымае (і немагчымае), каб выдаць яе на Беларусі. Некаторыя нават лічаць гэтую кнігу своеасаблівым каталізатарам праваабарончага выбару Звозскава.

І маюць на тое рацыю. Шмат гадоў таму мне пашанцавала пабываць на адным з семінараў, прысвечаных бяспечнай рабоце журналістаў у беларускіх абставінах.

Сярод іншага былі там і практычныя заняткі, якія праводзілі Барыс Звозскаў і былы дэпутат Вярхоўнага Савета 12-га склікання Аляксандр Спіглазаў.

Шчыра кажучы, за гады сваёй журналісцкай практыкі выпала пабываць на вельмі многіх падобных мерапрыемствах. На жаль, былі сярод іх і такія, дзе галоўным было дачакацца першай «кава-паўзы» і пры гэтым не заснуць.

Той семінар вызначаўся не толькі цікавай дынамікай, але і канкрэтнымі парадамі журналістам. Напрыклад, як патрэбна сябе весці на стаўшых рэальнасцю допытах. Так што я ўдзячны лёсу і за першы з пачатку асабістай хваробы замежны выезд, і за магчымасць пераканацца ў тым, што семінары бываюць вельмі карыснымі не толькі для маладых калег.

Як дакладна падмеціў паважаны мной прафесар Станіслаў Багданкевіч, ніхто не верыў, што ў Барыса Звозскава не было юрыдычнай адукацыі.

І з ім цяжка не пагадзіцца. Асабліва, калі нагадаць першую гучную справу найноўшай гісторыі. Маецца на ўвазе судовы працэс над Паўлам Шараметам і Зміцерам Завадскім.

У той час у ахвяр «беларускай Феміды», акрамя прафесійных адвакатаў, яшчэ былі (зараз такое забаронена) так званыя «грамадскія абаронцы».

У такой якасці ў судзе прымалі ўдзел экс-канстытуцыйны суддзя Міхаіл Пастухоў і экс-інжынер Барыс Звозскаў. І выканалі свае абавязкі так бліскуча, што афіцыйная версія тых падзей у многіх выклікае выключна саркастычную ўсмешку па наш дзень.

Пасля гэтага былі яшчэ «суды» над былым міністрам сельскай гаспадаркі Васілём Леонавым, вядомым праваабаронцам Валерыем Шчукіным, лідэрам сацыял-дэмакратаў Мікалаем Статкевічам, грамадскім актывістам з Астраўца Іванам Круком і дзясяткамі іншых людзей, чые прозвішчы невядомыя шырокай грамадзе.

І ўвогуле. Барыс Звозскаў ніколі не падзяляў людзей на тых, каго варта абараняць, а каго не, і быў упэўнены, што права на абарону ў судзе мае нават дзеючы кіраўнік краіны...

А наконт адукацыі пэўныя рэчы неабходна ўдакладніць. Па магчымасці Барыс Звозскаў не толькі працягваў вучыцца сам, але і імкнуўся стварыць умовы для вучобы іншых.

Яшчэ ў 1996 годзе на Вышэйшым міжнародным курсе па абароне правоў чалавека, які праходзіў у Варшаве (на базе Польскага Хельсінкскага фонду) у сваёй дыпломнай рабоце ён выказаў неабходнасць стварэння Дома правоў чалавека. І давёў справу да лагічнага канца (якасць даволі рэдкая ў наш час — *заўвага аўтара*). У студзені 2007 года ў Вільні такі Дом адкрылі.

Не раз прыходзілася чуць адносна беларускіх апазіцыянераў яхідную фразу — балбатаць, не мяшкі з пяском цягаць. У жыцці Барыса Ігаравіча было шмат эпізодаў, якія б маглі стаць контраргументам гэтаму ярлыку.

Адзін з іх звязаны менавіта з адкрыццём Беларускага Дома правоў чалавека ў Вільні.

У літоўскай сталіцы тады ляжаў вельмі глыбокі снег. Каб госці маглі камфортна трапіць у будынак, Барыс Звозскаў і вядомы расійскі праваабаронца Валянцін Гефтэр лапатамі расчышчалі снег.

Асабліва ўражвае, калі ўлічыць той факт, што менавіта Барыс Ігаравіч стаў першым прэзідэнтам гэтага самага Дома... І ўспомніць, як некаторыя «працуюць» перад камерамі падчас так званых «суботнікаў»...

Жыццёвы захад

З дапамогай прафесійнага доктара Аляксандра Спіглазава я крыху разабраўся ў акалічнасцях змагання Барыса Звозскава з хваробай, якая прывяла да сумнай ночы 17 ліпеня 2012 года (Барыс Ігаравіч сышоў менавіта ў гэты час — *заўвага аўтара*), аднак вырашыў у нарысе пра трагічнае не пісаць увогуле, бо па жыцці Звозскаў быў аптымістам і больш змагаўся за іншых, чым за сябе самога.

Калі ў 2000 годзе частка VIPаў Беларускага Хельсінкскага камітэта дэманстратыўна «адкалолася», Барыс Звозскаў быў сярод трыццаці трох заснавальнікаў новай структуры «Хельсінкі XXI». Як і трэба было чакаць, беларускае Міністэрства юстыцыі адмовілася рэгістраваць арганізацыю, што мела намер абараняць права не толькі сваіх чальцоў.

Барыс Звозскаў дайшоў нават да Камітэта па правах чалавека ААН, які прыняў адпаведнае станоўчае рашэнне, але і гэта не прымусіла беларускія ўлады змяніць асабістую негатыўную пазіцыю.

І яшчэ адзін эпізод.

На судзе над Алесем Бяляцкім беларускія ўлады не шкадавалі «белых нітак». Адной стала тое, што з польскага рахунку Звозскава быццам бы былі пералічаны грошы на рахунак Бяляцкага. Не засмуціла нават тое, што да паслуг польскага банка Звозскаў звярнуўся з самай сумнай нагоды — хваробы. У сярэдзіне першай дэкады новага стагоддзя ўзнікла неабходнасць тэрмінова рабіць аперацыю па каранарнаму шунціраванню.

У чарговы раз праігнараваўшы ўсе нормы маралі і этыкі, уладныя юрысты праігнаравалі і дакладнасць — памыліліся ў лічбах. Гэта і выкарыстаў Барыс Звозскаў, які не толькі прынёс у суд адпаведную даведку, але і папрасіў далучыць яе да матэрыялаў «справы». Што і было зроблена.

У нармальнай юрыдычнай сітуацыі такі «пракол» мог бы абысціся яго стваральнікам вельмі дорага. У нашых умовах яго амаль «не заўважылі». Аднак гутарка зусім не пра гэта, а пра тое, што паспяхова змагацца можна ў тым ліку і выкарыстоўваючы памылкі візаві. Асабліва, калі той не прывык да сумленайнай барацьбы.

Як справядліва падмецілі на адным праваабарончым сайце, па апісанню жыцця Барыса Ігаравіча можна вывучаць гісторыю ўсяго праваабарончага руху Беларусі.

І не толькі таму, што ў 2008 годзе Звозскава назвалі лепшым праваабаронцам. Проста з 63 год свайго жыцця ён аддаў гэтаму накірунку амаль траціну.

І таму зусім невыпадкова, што з турмы Алесь Бяляцкі прапанаваў зрабіць для чарговай кнігі вялікі артыкул пра Барыса Звозскава. Менавіта пра яго я і чуў у Праваабарончым цэнтры «Вясна».

Не паспелі...

Замест P.S.

Як і ў папярэднім нарысе, яно будзе складацца з двух частак.

Апошні год свайго жыцця Барыс Звозскаў вельмі шмат займаўся тэмай аднаўлення скасаванай у 2007 годзе пасады спецыяльнага дакладчыка па Беларусі. 5 ліпеня, ужо пасля смерці Барыса Ігаравіча, Рада па правах чалавека ААН увяла гэты мандат.

У дзень пахавання Барыса Звозскава праваабаронца Таццяна Рэвяка абвесціла, што Рада вырашыла Дому правоў чалавека прысвоіць імя Барыса Ігаравіча. Шчыра рады цалкам абгрунтаванаму рашэнню, бо Звозскаў гэтага сапраўды заслугоўвае!

08.06.12

ІРЫНА СУХІЙ

Некалі адзін са стваральнікаў бессмяротных «Дванаццаці крэслаў» вельмі слушна заўважыў: не трэба змагацца за чысціню, трэба падмятаць. Гераіню чарговага нарыса можна аднесці менавіта да катэгорыі тых, хто «падмятае», бо старшыня грамадскага аб'яднання «Экадом» Ірына Сухій займаецца сваёй справай не толькі тэарэтычна, але і практычна.

Нетыповы пачатак

Сапраўды, зразумець, чаму чалавек пасля двух гадоў вучобы на архітэктурным факультэце сталічнага «палітэха» кідае ўсё і едзе ў Піцер, каб уладкавацца там звычайным дворнікам, ВЕЛЬМІ-ВЕЛЬМІ цяжка. Ты не менш шлях Ірыны Сухій у «самастойнае жыццё» пачаўся менавіта так.

Дакладней, ён пачаўся ў звычайным сталічным раддоме 16 ліпеня 1963 года. Нарадзілася Ірына ў «намеклатурнай» (яе слова — заўвага аўтара) сям'і. Бацька Георгій Андрэевіч быў дырэктарам ЦУМА, а маці Маргарыта Філіпаўна — загадчыцай кафедры эканомікі гандлю «наргасу». Бацька (на жаль, з 1991 года яго з намі больш няма) нарадзіўся ў Княгініне Мядзельскага раёна Мінскай вобласці, а маці родам з Масквы.

Пазнаёміліся яны ў «плеханаўцы», то бок ў знакамітым маскоўскім «наргазе» (які носіць імя вядомага марксіста Георгія Валянцінавіча Пляханава). ЁН вучыўся, ЯНА (нягледзячы на тое, што на 7 год маладзей) выкладала.

Старэйшы брат Ірына Іван скончыў прэстыжны Маскоўскі Дзяржаўны інстытут міжнародных адносінаў (МДМА). І справа не толькі ў «валасатай лапе». Хутчэй за ўсё яна адыграла тут не самую галоўную ролю. На мой погляд, паспяховаму паступленню паспрыялі яшчэ добрыя веды і школьны залаты медаль.

Атрымала яго і Ірына. Спачатку яна вучылася ў 103-й школе «з англійскім ухілам», а потым аддала перавагу 19-й школе і матэматычнаму накірунку. Матывацыя жыццёвых пераменаў простая — схільнасць да матэматыкі. Яна і дазваляла Ірыне Сухій займаць на матэматычных алімпіядах даволі высокія месцы.

Пасля заканчэння менавіта гэтай школы Ірына Сухій і паступіла на архітэктурны факультэт Політэхнічнага інстытута. Для «матэматычнага складу розуму» — цалкам лагічна. Цяжка логікай успрымаецца тое, што адбылося далей.

Можна толькі спачуваць бацькам Ірыны, калі яны даведаліся пра «ўцёкі ў Піцер»: нармальнае разумнае дзіця ўсё кідае і едзе ў далёкі горад, за 800 км ад роднага дома. І гэта ўсё дзеля далёка не самага прэстыжнага выбару.

Уладкавацца дворнікам не атрымалася па той прычыне, што ў яе яшчэ не было «працоўнай кніжкі». Пратусаваўшыўся (слова самой гераіні — *заўвага аўтара*) там некалькі месяцаў, Ірына Сухій вярнулася ў Мінск і стала

працаваць памочнікам фатографа. То бок вучыцца абсалютна новай для сябе справе.

Пасля таго, як ёй прысвоілі адпаведны разрад, накіравалі працаваць у адно са сталічным фотаатэлье. Менавіта ў гэты момант на асабістым досведзе Ірына і зразумела сэнс фразы пра тое, што вучоба — святло, а яе адсутнасць — цемра. Прынамсі, зразумела літаральна, бо сутнасць работы Сухій заключалася ў вырабе (8 гадзін) фатаграфій з чужых плёнак. То бок восем гадзін «чырвонага святла»...

Гэта была, мабыць, галоўная прычына рашэння працягваць адукацыю. Ірына Сухій вырашыла не аднаўляцца на старым месцы, а абраць абсалютна новы «маяк». Ім стаў філалагічны факультэт БДУ. Дакладней, «руская мова і літаратура».

На «дзённым» дзяўчына правучылася толькі некалькі гадоў, а потым зноў усё пачала «кідаць». З нейкімі хіпі паехала «аўтастопам» у Рыгу. Потым у Маскву, дзе яе і знайшлі бацькі. Сказаць, што яны перажылі чарговы стрэс — нічога не сказаць. Адзінае, чаго дабіліся ад дачкі, — абяцанне на гэты раз не кідаць вучобу і перавесціся на «завочнае».

Што Ірына Сухій і зрабіла і пайшла працаваць лабарантам у фотаклуб «Мінск» (па гэты дзень месціцца побач з вядомым магазінам «Акіян»). Узначальваў яго, на жаль, ужо памерлы Уладзімір Лабко. Там была і студыя фатаграфіі, з якой выйшла шмат выдатных прадстаўнікоў сучаснага беларускага фота.

Уяўляю колькасць каментарыяў, якія суправаджаюць чытанне гэтага нарыса. Не буду ні з кім спрачацца. Адзначу толькі, што ў нашым жыцці часта агульна прымальныя каштоўнасці не з'яўляюцца самымі лепшымі... А для некаторых і галоўнымі...

І яшчэ адно назіранне. Звычайна нечага значнага ў жыцці дасягаюць тыя, хто аддае перавагу не ўтульнаму канфармізму, а крокам, якія многім падаюцца незразумелымі.

Нетыповы працяг

Падвал, у якім месціцца фотаклуб «Мінск», добра вядомы не толькі прыхільнікам фота. У савецкія часы там збіраліся тыя, каго называлі «нефармаламі». Да рэчы, у суседнім падвале працаваў мастаком-афарміцелем будучы складальнік «Народнага альбома», вядомы аўтар песень Міхал Анемпадыстаў.

Што тычыцца самой Ірыны Сухій, то нельга сказаць пра выпадковасць новага захаплення, бо ў яе характары заўсёды матэматычная дакладнасць суседнічала з арыгінальным творчым падыходам. Пагадзіцеся, такі сімбіёз даволі часта дае цікавыя вынікі.

Вынікам жа існавання «нефармальнай тусоўкі» з назвай «Беларускі клімат» стала выстава ў Чырвоным касцёле, дзе тады месціўся Дом кіно. Яна складалася з фатаграфій, жывапісных работ і розных інсталяцый. Потым аналагічныя выставы адбыліся не толькі ў Мінску, але і за мяжой.

Брат Ірыны Іван скончыў у МДМА «дацкае аддзяленне» і першы раз у жыцці трапіў у гэтую краіну з нейкай «камсамольскай дэлегацыяй». Па тых часах — пашанавала. Яны сустракаліся з дацкімі камуністамі і «левымі», якія задумалі акцыі «Next Stop — Soviet».

Для зашоранага светапогляду савецкіх людзей гэта было нечым суперрэвалюцыным. На што могуць адважыцца толькі замежнікі. У тыя часы нават існаваў адпаведны тэрмін — еўракамунізм.

Перад гэтым дацкія «левыя» змагаліся з ядзернай зброяй, ужо зрабілі акцыю «Next Stop — Nevada» і вельмі спадзяваліся разбурыць «жалезную заслону». Нават хацелі зрабіць рок-канцэрт на Чырвонай плошчы Масквы. Сёння ўжо ёсць шмат падобных прыкладаў, а тады намер датчан быў успрыняты, як нешта ірацыянальнае, залюстэркавае — 1988 год.

Самае цікавае, што аднымі размовамі ўсё тады не абмежавалася. Праз некалькі тыдняў датчане купілі тур у Маскву і па прыездзе патэлефанавалі Івану, за што ў тыя часы (нягледзячы на перабудову) можна было нават страціць работу. Сярод іншага яны выказалі жаданне сустрэцца з маскоўскім «нефармальным бамондам».

Зразумела, што ў Івана такіх кантактаў не было і ён звярнуўся за дапамогай да сястры. Так Ірына зноў завітала ў Маскву.

У наступным годзе акцыя адбылася. У Савецкі Саюз прыехала каля пяці тысяч замежнікаў, якія раз'ехаліся па ўсяму СССР. У адрозненне ад афіцыйных «фестываляў моладзі і студэнтаў», якія гасцілі толькі ў сталіцах.

Арганізатары дайшлі нават да Гарбачова, і рок-канцэрт адбыўся-такі. Праўда, не на Чырвонай плошчы, а на Ленінскіх гарах. Аднак і гэта было сапраўдным прарывам. Без двукосся.

Напэўна, пакаленню next аўтарскі піетэт будзе незразумелым, бо сёння адносіны паміж людзьмі (у тым ліку і замежнікамі) — звычайная справа, аднак раней усё гэта было нечым экстраардынарным. Усё роўна, што з цемры падвала вывесці чалавека на яркі сонечны свет: спачатку ён будзе жмурыцца, а потым аглядацца і здзіўляцца асяроддзю.

Перабудова зрабіла з савецкімі людзьмі нешта падобнае. Да гэтага рок-музыка ўспрымалася афіцыйнай прапагандай «ідэалагічна чужой».

Нетыповы шлях

Лагічна было б дапусціць, што Ірына Сухій абярэ далейшую фатаграфічную кар'еру, што ў матэрыяльным плане было б больш прыцягальным, але яна ў чарговы раз паламала агульнапрынятыя стэрэатыпы. Замест прывабнай у матэрыяльным сэнсе фотасправы абрала абсалютна «няхлебны» (асабліва па тых часах) «трэці сектар».

Новае захапленне прынесла шмат новых кантактаў, паездак. Падчас адной з іх Ірына Сухій і сустрэла на вакзале Святлану Каралёву, якая хутка стала каардынатарам акцыі «Next Stop — Soviet», што ў савецкіх умовах ператварылася ў своеасаблівы тэатральны карнавал. Яна і стала падмуркам стварэння першай незалежнай беларускай арганізацыі «трэцяга сектара» — «Next Stop — New Live». Рэспубліканскае моладзевае грамадскае аб'яднанне з такой назвай было зарэгістравана беларускім Мінюстам 25 студзеня 1991 года.

Для ўважлівых чытачоў адзначу, што «Next Stop — New Live» сапраўды пачало дзейнічаць яшчэ ў 1989 годзе як бы «пры камсамоле» (хаця і была для яго альтэрнатывай) і афіцыйнай рэгістрацыі было непатрэбна. Праз два гады ўсё кардынальна змянілася.

Ачоліла «Next Stop — New Live» энергічная Святлана Каралёва, бо Ірына Сухій была тады ў дэкрэтным адпачынку. Калі яна зноў актыўна пачала працаваць, то спачатку курыравала «чарнобыльскія праекты», а потым і чыста экалагічныя.

Калі пералічваць усе мерапрыемствы, якія праходзілі пад эгідай «Next Stop — New Live», спатрэбіцца вельмі шмат часу. Адзначым толькі адзін вельмі цікавы момант. Арганізацыя ладзіла свае мерапрыемствы так гучна, што гэта было заўважана нават на самым «версе». І новы прэзідэнт краіны Аляксандр Лукашэнка быў вымушаны прысланць ліст з падзякай «за фестываль «Новыя твары» і актыўную грамадскую дзейнасць».

Нетыповы выбар

З часам у рамках «Next Stop — New Live» стала крыху «цесна», у тым сэнсе, што «немагчыма аб'яць неаб'ятнае». У 1996 годзе паявіўся «Эка-

дом». У дакументах аб рэгістрацыі асобнай структуры стаяла вельмі знакавая для эколагаў (і самой прыроды) дата — 21 чэрвеня. Дзень летняга сонцастаяння.

Шчыра кажучы, шмат хто ў нашым грамадстве ставіцца да беларускіх эколагаў даволі скептычна. Маўляў, да рэйкаў перад цягнікамі сябе не прыкоўваюць і паляванню на кітоў не перашкаджаюць. З аднаго боку не пагадзіцца з гэтым цяжка. З другога — мэтазгодна такое ў нашых умовах ці не? На мой погляд, пакуль не. На жаль...

Калі я толькі пачынаў свой журналісцкі шлях, адзін з мэтраў спытаў: «Юнак, ведаеш, ад чаго гінуць дрэвы?» І сам адказаў: «Ад таго, што некаторыя называюць іх «зелеными насаждениями».

Сёння ў беларускай сталіцы яны гінуць і па прычыне таго, што тыя, хто называе іх «зелеными насаждениями», яшчэ і загадваюць гэтыя дрэвы рубіць. Прыкладаў такога кшталту можна прывесці даволі многа. Дастаткова ўзгадаць толькі парк імя 40-годдзя Кастрычніка і сталічны мікраараён «Уручча». Каб не юрыдычная дапамога (у тым ліку і «Экадома»), бензапілы там працавалі б значна больш.

Перафразіруем словы знакамітага кітайскага філосафа і адзначым, што цяжка шукаць логіку там, дзе яе няма. Ніколі не думаў, што ў краіне, якая пацярпела ад Чарнобыля, пачнуць будаваць сваю атамную станцыю. Як і не думаў, што бараніцца ад гэтага пачнуць толькі лічаныя адзінкі... Цалкам нетыповы і нелагічны выбар...

Ірына Сухій — сярод змагароў. Штраф за ліст да расейскага прэм'ера наконт будаўніцтва Астравецкай АЭС — красамоўнае таму пацверджанне. Але сумна не толькі ад гэтага. Сумна ад таго, што адным трэба супрацьстаяць уладзе, а другім не... Падобна на тое, што сёння праблемы ў людзей не толькі з экалогіяй, але і з асабістым светапоглядам....

Палітычная арытмія...

05.07.12

АНДРЭЙ ХАДАНОВІЧ

Прэмія «Дэбют», на мой погляд, адна з самых крэатыўных у дзейнасці беларускага ПЭН-ЦЭНТРА, бо дазваляе невядомым паэтам і празаікам выдаць сваю першую кнігу. Пра дэбюты галоўнага кіраўніка гэтай структуры і распавядзе мой нарыс.

Магчыма, расказ пра жыццё самога Андрэя Хадановіча дапаможа зразумець, чаму ён так «рухае наперад» іншых.

Жыццёвы дэбют

Ён адбыўся 13 лютага 1973 года ў Мінску ў знакамітым раддоме насупраць Пішчалаўскага замка. Некалі там пакутаваў Якуб Колас. Напэўна, некаторыя экстрасэнсы (у апошні час іх стала надта багата, асабліва «патомственных») убачылі б тут нейкі таямнічы сэнс. Мы ж проста канстатуем факт. Пачуць у першым дзіцячым крыку нейкія рыфмы, мякка кажучы, вельмі-вельмі цяжка...

Андрэй Хадановіч жартуе, што ўсё яго дзяцінства прайшло пад «знакам Бурацiна», бо пасля пераезду яго сям'я пачала жыць на сталічнай вуліцы Альшэўскага, у доме, дзе размяшчаўся цацачны магазін «Бураціна». Яго вітрына і стала для хлопчыка асабістым діснэй-лэндам.

У сямейнай памяці жыве гісторыя пра тое, што аднойчы ва «ўзросце двух-трох гадоў» Андрэй убачыў за шклом плюшавага мішку і зладзіў сапраўдны скандал, патрабуючы цацку купіць. Высветлілася, што ў продажы мішкаў няма, а за шклом «вітрынны экспанат». Дзіцячыя слёзы «паставілі на вушы» ўсю краму і працягваліся, пакуль цацку не пагадзіліся прадаць.

Спачатку Андрэй Хадановіч вучыўся ў сярэдняй школе №113, якая апроч «французскай мовы» мела яшчэ і «спартовы ўхіл». З апошнім былі пэўныя праблемы, бо па жыцці Хадановіч аддаваў перавагу кнігам і канапе, а не футбольным мячам і спартовым снарадам.

Бацьку Валерыя Фёдаравіча гэта даволі моцна раздражняла — той меў цэлы стос спартовых разрадаў. Зразумела, хацеў бачыць у сваім сыне як мінімум прыхільніка алімпійскага лозунга «Citius, Altius, Fortius», але быць «хутчэй, вышэй, мацней» у Андрэя ніколі не атрымлівалася. Пакуль «у працэс» не ўмяшалася першае каханне.

«Кнігі» і спевы ў дзіцячым хоры Беларускага радыё і тэлебачання (ёсць у біяграфіі Андрэя Хадановіча і такі момант) саступілі месца жаданню падабацца дзяўчынкам. Юнак стаў абіраць самыя «конскія» віды спорту. Менавіта імі часта называюць тыя, дзе патрэбна перш за ўсё неверагодная вынослівасць.

Рамантычны дэбют

Спартовая хадзьба дапамагла «скінуць» лішнія кілаграмы, акадэмічнае веславанне — дадаць «мускульнай масы».

Дарэчы, разам з Андрэем веславала старэйшая на год дзяўчынка з вельмі «знаёмым» (што не раз вызывала адпаведныя жарты) прозвішчам — Кацярына Хадатовіч. Пазней яна стане шматразовай алімпійскай чэмпіёнкай, выйдзе замуж і дасць да яго частку «Карстан».

У ўладальніка падобнага на яе прозвішча са спортам, як кажуць, «не склалася», бо прыблізна ў 17 год у Андрэя Хадановіча пачаўся канфлікт з трэнерамі. Па дзвюх прычынах.

Па-першае, ён зашмат думаў самастойна і зашмат задаваў розных пытанняў. Зразумела, тым, хто патрабаваў безумоўнага (і безгалосага) падпарадкавання, гэта не магло падабацца.

Па-другое, падчас чарговых спартыўных збораў у яго жыцці адбыўся рамантычны дэбют. Як звычайна, першае каханне падаецца падлеткам чымсьці бязмежным, вечным. І Андрэй Хадановіч не быў тут выключэннем. Вельмі хутка ён стаў «злосным парушальнікам спартыўнага рэжыму»...

У выніку гэта скончылася тым, што на ўсесаюзныя спаборніцтва (нягледзячы на рэспубліканскую перамогу) яго банальна не запрасілі. У каманду ўзялі іншага чалавека, што вельмі моцна пакрыўдзіла юнака.

Са спартовай секцыі Андрэй Хадановіч сышоў, што адразу станоўча паўплывала на паспяховасць у школе. Апошнія дзве чвэрці выпускнога класа ён скончыў на ўсе «пяцёркі», імгненна ператварыўшыся з «сярэднячка» ў «выдатніка». Як ні дзіўна, яму нават далі медаль (нягледзячы на тое, што раней былі «чацвёркі»). Але не залаты — срэбны.

Літаратурны дэбют

У той час медаль яшчэ азначаў пэўныя ільготы. Паспяхова здаўшы адзін экзамен, у 1990 годзе Андрэй Хадановіч паступіў на філалагічны факультэт БДУ. Чаму? Напэўна, гэтаму выбару паспрыяла атмасфера, у якой хлопец рос.

Літаратурным дэбютам можна назваць дзіцячы верш, што наўрад ці можна лічыць нечым неардынарным. А вось пра абставіны, пры якіх гэта адбылося, варта сказаць асобна.

Андрэю было тады чатыры гады. На Новы год у іх сям'і, як заўсёды, упрыгожвалі ялінку. Напэўна, кожны з нас ведае, з чаго складаюцца шкляныя ёлачныя цацкі. Цікаўны хлопчык выцягнуў з адной металічны крапеж і ўсунуў «вусы» ў разетку, да якой той (па яго разуменню) ідэальна пасаваў...

Дзеўбанула токам добра... Выратавала тое, што хлопец трымаў «вусы» толькі двума пальцамі, а не ўсёй рукой, інакш бы першы верш ніхто не пачуў...

Змест таго верлібрыка («свабодны верш» — *заўвага аўтара*) прыводзіць не буду, перш за усё па той прычыне, што сам Андрэй Хадановіч сёння крытыкуе яго сінтаксічную канструкцыю і выказвае намер сур'ёзна адрэдагаваць тэкст. Як і тое, што было потым у выглядзе вершаванай публіцыстыкі для школьнай насценгазеты і вершаў-прысвячэнняў, якія ён пісаў сябрам і сяброўкам на філфаку БДУ.

Бацька будучага паэта быў журналістам, працаваў у розных газетах (у «Знамя юности», напрыклад) і сам складаў вершы. Праўда, не выдаў ніводнага зборніка, бо не пісаў пра «Леніна, партыю, камсамол». Напэўна, нейкі «ген творчасці» ад яго і перадаўся сыну, бо той засынаў і прачынаўся пад стук пішучай машынкі.

«Пратэстны» дэбют

Маці Андрэя Ірына Алегаўна нарадзілася ў Вялікіх Луках. Дзяцінства і юнацтва яе прайшло ў рускамоўнай частцы Казахстана, а сталенне — у Маскве. У беларускую сталіцу яна пераехала амаль перад самым каханнем і шлюбам.

Гэта я да таго, што Ірына Алегаўна з'яўляецца той (адной з нямногіх), з кім Андрэй Хадановіч сёння цалкам абгрунтавана размаўляе на рускай (некаторыя кажуць — расейскай) мове. І было б, мякка кажучы, вельмі дзіўна, калі б нешта тут адбывалася па-іншаму...

Магчыма, гэта некаму падасца спрэчным, але я не разумею людзей, якія пачынаюць успамінаць «сваю трасянку», каб паказаць прыналежнасць да беларускамоўнай эліты, альбо робяць з гэтага нейкі модны брэнд-фецiш. І ў той жа час не прымаю, калі вядучыя дзяржаўных тэлеканалаў пачынаюць размаўляць з беларускамоўнымі гасцямі на «великом и могучем» і тыя кан'юнктурна пераходзяць на яго ж.

Менавіта па гэтай прычыне мне і падабаецца шчырасць, з якой Андрэй расказвае пра тое, што пэўны час пісаў вершы на рускай мове. А «русскую филологию» ў БДУ абраў таму (юнацкі снабізм), што там быў конкурс ў некалькі разоў большы, чым на беларускім аддзяленні.

...»Вучэбны» перыяд жыцця (па словах самога Хадановіча) з'яўляецца «формай уцёкаў ад беларускага войска». Сапраўды, падчас паступлення

Андрэя на філфак БДУ там скасавалі вайсковую кафедру, што азначала мінімум год «кірзавых ботаў» пасля атрымання дыплома аб вышэйшай адукацыі.

Напэўна, гэта тлумачылася тым, што на філфаку заўсёды вучыцца вельмі няшмат «будучых абаронцаў айчыны», і нават «стабільнаму» бюджэту СССР трэба было «жыць па сродках».

Разам са сваімі аднакурсніцамі Андрэй Хадановіч старанна праходзіў нейкія медычныя курсы. Тыя сталі медсёстрамі, а ён — медбратам. Умеў накладаць складаныя павязкі «на раны» і нават (толькі тэарэтычна) прымаць роды.

Калі пасля абароны дыплома пачалі прыходзіць ваенкаматаўскія позвы, Андрэй «уцёк» у другое месца — аспірантуру пры БДУ. Акрамя вучобы стаў выкладаць французскую літаратуру ў БДУ, чым займаецца ўжо больш за дзесяць год.

А беларускамоўны дэбют у яго творчасці адбыўся ў 1996 годзе. Паспрыяла гэтаму шмат фактараў, найперш — эстэтычны, але не ў апошнюю чаргу — і рамантычна-палітычны чыннік.

Нагадаю, у траўні 1995 года адбыўся сумна вядомы рэферэндум, які « абакраў Беларусь на нацыянальныя сімвалы і стварыў юрыдычна законную сітуацыю для лінгвістычнай дыскрымінацыі беларусаў у Беларусі».

Гэта не толькі цытата з маёй размовы з ГРАМАДЗЯНІНАМ Андрэем Хадановічам. ГЭТА ЯГО ПРЫНЦЫПОВАЯ ПАЗІЦЫЯ!

Палітычны дэбют

А першая кніга паэта Андрэя Хадановіча называлася «Старыя вершы». Выйшла яна ў 2003 годзе і была цалкам беларускамоўнай. Сёння іх ужо 9 штук. Шэсць выдадзены на беларускай мове, тры перакладзены на ўкраінскую, польскую і шведскую. Колькасць асобных публікацый яго вершаў і перакладаў вымяраецца ўжо трохзначнымі лічбамі.

Для тых, хто любіць статыстыку, удакладню, што Андрэй Хадановіч уладальнік многіх прэстыжных (у тым ліку і замежных) прэмій, першай з якіх была прэмія часопіса «Крыніца». З 2002 года Хадановіч сябра беларускага ПЭН-ЦЭНТРА, а з 2008 года яго ўзначальвае.

І яшчэ. 5 снежня 1998 года Хадановіч пабраўся шлюбам з былой аднагрупніцай і каляжанкай па аспірантуры Марынай, якая 10 траўня 2006 года нарадзіла цудоўную дачку Алену. Андрэй Хадановіч не вельмі любіць

форму імені па бацьку, але сваю шасцігадовую дачку часта іранічна называе Аленай Андрэеўнай. Мабыць, таму што яна да яго вельмі падобная...

А яшчэ ён вельмі любіць паўтараць словы Іосіфа Бродскага: пісьменнік не мае права лезці ў палітыку, пакуль палітыка не лезе ў ягоныя справы. На жаль, сённяшняя палітыка ў справы Андрэя Хадановіча «лезе». Хаця, па вялікім рахунку, ён чалавек цалкам апалітычны.

Пры даволі скептычных адносінах да айчынных палітыкаў (дзяржаўных і апазіцыйных) Хадановіч цвёрда перакананы ў тым, што, калі ў грамадскім жыцці наступае «Час Х», ніхто не можа заставацца ў баку. У тым ліку і паэты.

Такімі момантамі сталі прэзідэнцкія выбары 2006-га і 2010-га гадоў. У 2006-ым годзе Хадановіч выступаў на Кастрычніцкай плошчы і кожны дзень потым (да разгону) хадзіў туды ў намётавы гарадок. У 2006-ым чытаў і спяваў вершы, а ў 2010-ым на Плошчы Незалежнасці праспяваў нават свой пераклад.

Песня, якая тады прагучала, бярэ свой пачатак у канцы 60-х гадоў мінулага стагоддзя ў Каталоніі (яна тады змагалася за свае правы з франкісцкай Іспаніяй). Напісаў «Слуп» (першая назва) паэт Луіс Льяк. Падчас польскай «Салідарнасці» паэт і бард Яцэк Качмарскі перарабіў яе ў «Муры».

Гэты варыянт і выбраў асновай для сваёй песні-верша Андрэй Хадановіч. Вобраз «муроў» ужо часткова згубіў сваю актуальнасць, бо Берлінскі мур даўно разбурылі, і таму да слова «муры» беларускі паэт дадаў словы «турма» і «свабода».

Імі і хочацца скончыць гэты тэкст: «Разбуры турмы муры! Прагнеш свабоды — то бяры!»

P.S. Не так даўно ў Інтэрнэце з'явіўся ролік, дзе арыштаваны малады расейскі паэт Кірыл Мядзведзеў у аўтазаку спявае свой рускі пераклад гэтай славутай песні. Накіраваны ён супраць таго, што зараз робіцца ў Расіі...

12.07.12

ПАДЗЕІ Ў АСОБАХ

ВЯЧАСЛАЎ СІЎЧЫК

З жонкай Ганнай і сынам Вітаўтам
каля літоўскай «Вострай брамы».

АЛЕСЬ БЯЛЯЦКІ

Юнацтва. Вяселле. Вясна. Суд.

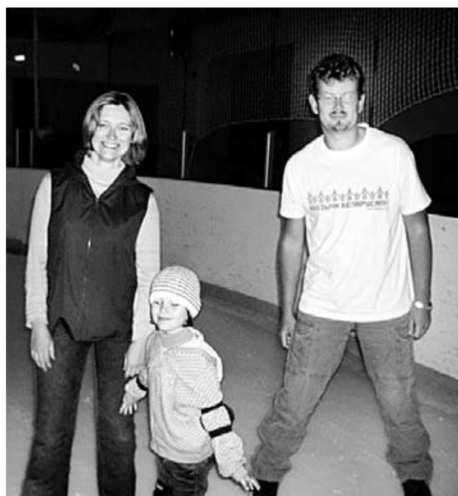

АНДРЭЙ ХАДАНОВІЧ

На прэзентацыі кніжкі «Нататкі таткі».
На катку з жонкай Марынай і дачкой Аленай.
Вулічны тэатр. Кароль фэсту «Аршанская бітва — 2005».

ІРЫНА ВІДАНАВА

Дзяцінства. Танцы. Бацька. Магістр.

ЖАННА ЛІТВІНА

На парадзе з бацькам.
З мужам, сястрой, швагерам і пляменнікам.
Віншуе Анатоль Бутэвіч. На радыё.

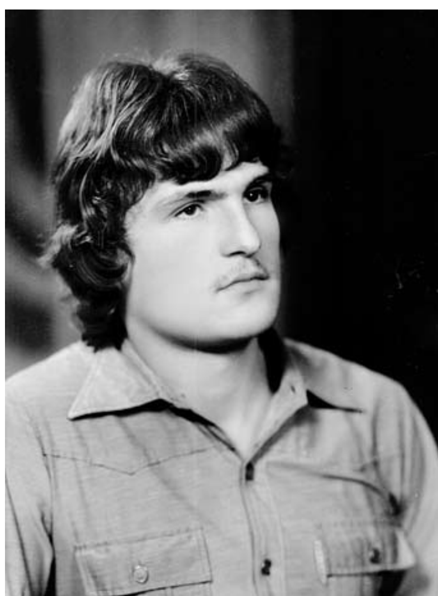

МІРАСЛАЎ КОБАСА

Хлопчык. Юнак. Салдат.

СЯРГЕЙ АНТУСЕВІЧ

У Амерыцы з Дзянісам Талпекам.
Немаўля.
Падчас перапынку.

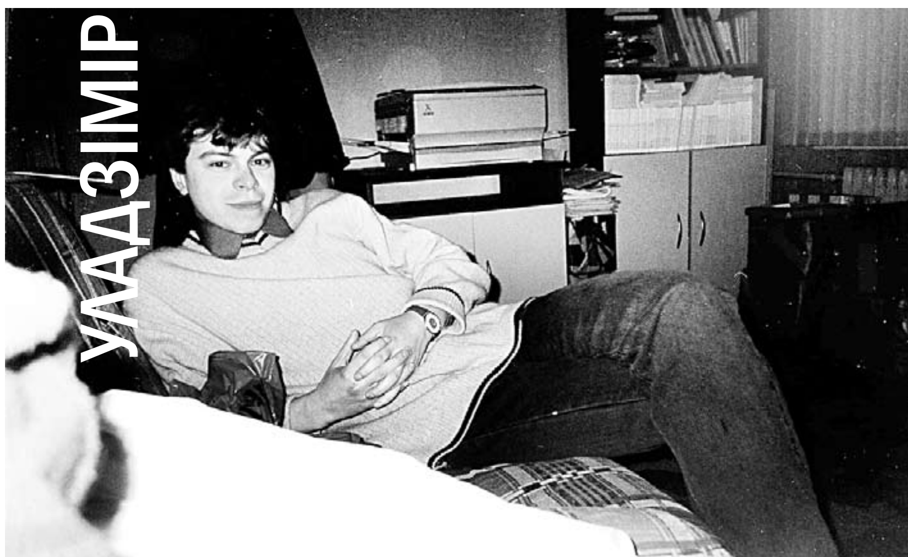

УЛАДЗІМІР ЛАБКОВІЧ

Нефармальны ракурс.

ДЗВЕ АНЖАЛІКІ

Анжаліка Арэхва. Анжаліка Борыс.

ЛЮДМІЛА ГРАЗНОВА

Юнацтва. Адпачынак. Ягады.

ІРЫНА ЖЫХАР

Фота з дзяцінства.
Апошняе фота маці.
Сумныя спевы.

ЗІНАІДА ЦІМОШАК

З дачкой. На могілках. У дзяцінстве. У юнацтве.

МУЖ І ЖОНКА

Дзяўчынка Дзіна. Хлопчык Сярожа. Сям'я.

ГЕНАДЗЬ ГРУШАВЫ

Вяселле.
Размова з Алесем Адамовічам.
Пачатак дзейнасці — дзіцячы садок.

АЛЕГ ТРУСАЎ

На раскопках.
Малады вучоны. На прыродзе.

УЛАДЗІМІР КОЛАС

Хлопчык. Выкладчык. Майстар.

ЯКАЎ БАСІН

З Кузьмой Козакам. З Юліяй Канэ.
З равінам Адзінам Штэйнзальцам.

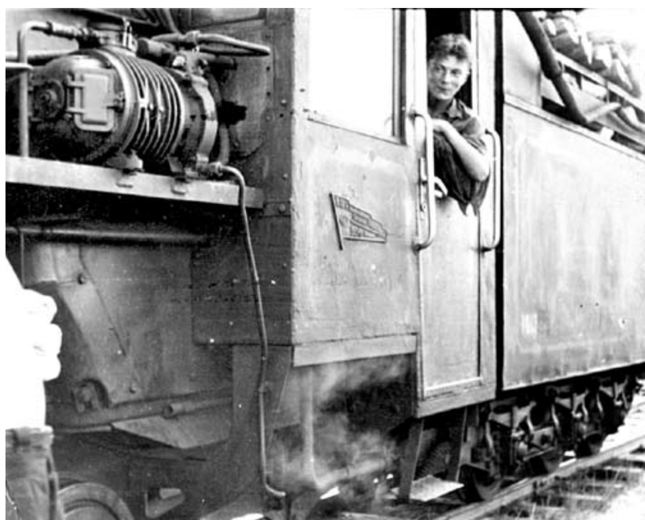

АЛЯКСАНДР КАМАРОЎСКІ

Курсант. Чыгуначнік. Ветэран.

АЛЕНА ТАНКАЧОВА

Дзіця. Сям'я.
Маці (з дачкой Кацярынай).
Праваабаронца.

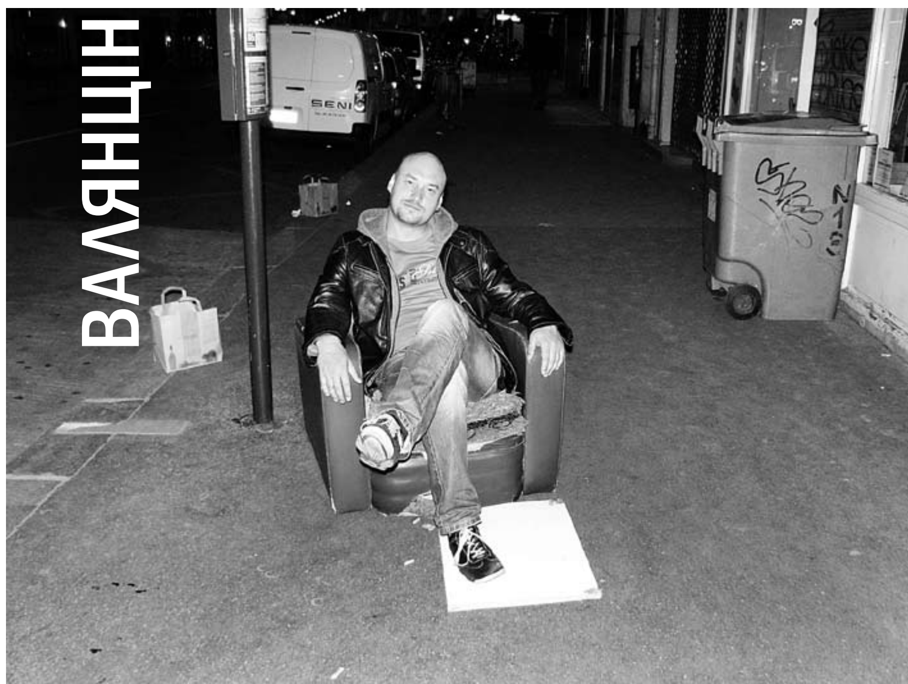

ВАЛЯНЦІН СТЭФАНОВІЧ

На вуліцах Парыжа.

СЯРГЕЙ ДРАЗДОЎСКІ

У Страсбургу. У Швейцарыі. Ля Ніагары.

ІНА КУЛЕЙ

Дзіця. Снягурачка. Маці (з сынам Ігарам). Жонка.

АНТОН АСТАПОВІЧ

Падчас працы.
Падчас вандроўкі.
Падчас дзяцінства.

АЛЕГ МАНАЕЎ

Унук. Дзед. Прафесар. Турыст.

СЯРГЕЙ МАЦКЕВІЧ

З маці. З гітарай. З дачкой.

АЛЕГ ВОЛЧАК

Школа. Афганістан. Беларусьфільм.

АЛЕГ ГУЛАК

З катом. З крабам. З паліцэйскім.

УЛАД ВЯЛІЧКА

З бацькамі. З жонкай. З сям'ёй. З традыцыямі.

ТАЦЦЯНА РЭВЯКА

Падчас трэніроўкі. Падчас экскурсіі.
Падчас сустрэчы
(з Аляксандрам Мілінкевічам і Івонкай Сурвіла).

УЛАДЗІМІР МАЦКЕВІЧ

З жонкай. З унукам.
З Уладзімірам Цэслерам і Яўгенам Ліпковічам.

ВІТАЛЬ СІЛІЦКІ

Сяброўства (з Вольгай Стужынскай).
Праца (у Кіеве).
Гумар (з Дзянісам Мельянцовым).

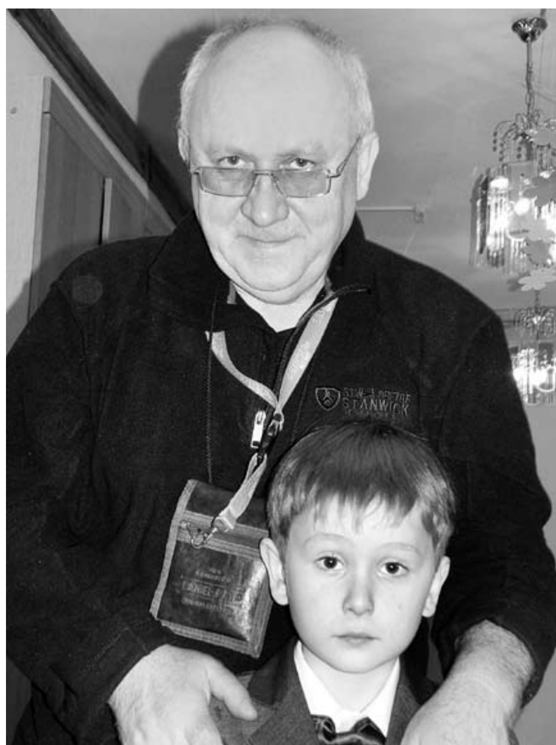

ЛЕАНІД ЗАІКА

З маці Галінай і братам Аляксандрам.
З сынам Уладзіславам.
З прафесарам А. Манаевым.

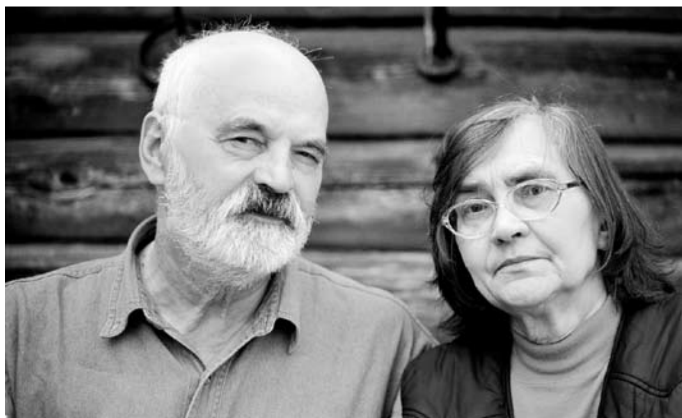

АЛЯКСЕЙ МАРАЧКІН

З жонкай. З унучкай.
У майстэрні.

УЛАДЗІМІР КАЦОРА

Выступ. Жарт. Жонка.

ЗМЕСТ

Інфармацыйна-публіцыстычнае выданне

Тамковіч Аляксандр Леанідавіч

Арытмія, альбо Код супраціву

Камп'ютарная вёрстка Марына Пятровіч
Карэктура Валянціна Лявонава
Дызайн і вокладка Артур Вакараў

Падпісана ў друк з арыгінал-макета заказчыка 01.09.2012 г.
Фармат 60x84$^{1}/_{16}$. Папера афсетная. Афсетны друк.
Гарнітура Franklin Gothic Book. Ум.-др. арк. 16,4.
Ул.-выд. арк. 18,7. Наклад 1000 асоб.

Надрукавана ва ўзбуйненай тыпаграфіі «Родина».
ЛП №023440/0428823 ад 13.02.2010.
Вул. Ленінградская, 24, 214010, Смаленск.